

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

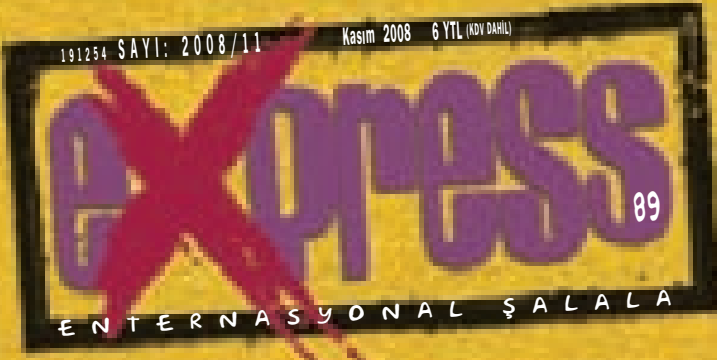
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MEMLEKET GÜNDEMİNE DİKİZ

KÖPEKLER ALEMİ

(ve bir köpeğin araştırmaları)

HAYRİ KOZANOĞLU'YLA GLOBAL KRİZ ÜZERİNE
Neoliberalizmin sonu

DAVID HARVEY'DEN EXPRESS'E ÖZEL
Yeni emperyalizm ve bankerler diktatörlüğü

SIZINTI 30. YILINDA
Fethullah'ın altın nesli

ÇAĞRI MERKEZİ ÇALIŞANLARI ÖRGÜTLENİYOR
Proletarya ve prekarya

BEZİRGANBAHÇE TOPLU KONUTLARI
Getto ithalatı

ERTUĞRUL MAVIOĞLU'YLA YENİ KİTABI ÜZERİNE
"Bizim çocuklar yapamadı"

HOWARD ZINN'İN KALEMİNDEN MARX
"Ben Marksist değilim"

"İSTANBUL'DA BİR SÜRREALİST"
Dali'nin cesetleri, işçinin biletleri

UYUYAN "DÜŞMAN" UYANDI
Taliban'ın Vietnam stratejisi

Sigara hazmı düzenler, zekâyı açar

26 Kasım 1964 tarihli Hayat dergisindeki "Sigara için" başlıklı habere göre, sigaranın yararları zararlarından fazlaymış.

Haberin ilk paragrafı şöyle: "Yıllardan beri sigaranın çeşitli rahatsızlıklara, hatta kansere yol açtığı söyleniyor. Oysa henüz bunların hiçbiri kesin değil. Sigara sanıldığı kadar zararlı bir şey değil, tabii ifrada kaçmamak kaydıyla. Nikotin zekâyı kamçılar, o sa-

yede her şeyi daha berrak, net ve açık görüp anlayabilirsiniz. Sigara hazmı düzene koyar, kabızlığı önler. Mükemmel bir antiseptiktir. Boğazınızdaki sıvıların mukavemetini artırır, mikropalara karşı bünyeyi takviye eder. Salgınlar sırasında ağzınızda ya-

nan bir sigara hastalıklarına yakalanmanızı önleyebilir." Haber Churchill'in de puro sayesinde uzun ömürlü olduğunu iddia ediyor. En acayibi de son cümle: "Bu yazdıklarımız sigarayla içine çekmeyenler içindir, eğer içinize çekerseniz zarar görebilirsiniz."

Hazırlayan: Murat Toklucu

Millî Tarih

İSTE TARİH İSTE SALİH

AYLIK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

Komünal yaşam Türkiye'de

Nokta dergisi 24 Kasım tarihli sayısında "Komünal Yaşam Türkiye'de" başlıklı bir haber yayınlamış. Komündeki gençlerden biri, bugün gösteri dünyasının ünlü bir ismi.

Habere göre Bakırköy'de bir grup genç, komünal yaşam sürüyormuş. "Çalışmadan üretmeye, cinsellikten eğlenceye kadar hayatın her alanını kapsayan bu komün içinde alternatif bir yaşam oluşturma çabasıydılar" denilen haberde muhabir, tanık olduğu bir konuşmayı aktarıyor. Buna göre, komün üyesi kızlardan biri hamile kalmış. Erkeklerden biri "babasının kim olduğu bizi ilgilendirmez, ayağımızın altında sevimli bir velet olsa fena olmazdı" demiş, ama hamile kızımız kabul etmemiş ve kürtaj için bir doktor aramaya koyulmuş. Evde kalanların sayısı 10'dan aşağı düşmüyormuş, bazen 25'e kadar çıkıyormuş. Evdeki bütün eşyalar, kıyafetler ortak kullanıma

daymış. Duvarda bir nikâh resmi ve altında "dur, yapma!" yazısı dikkat çekiyormuş. Gençler tütsü yakmışlar, muhabirin "ortalığı oryantal bir koku kapladı. Ne olduğunu sordum, 'Hindistan'dan getirttik' dediler" diye anlattığı tütsü ayini de bitince röportaja geçilmiş. Gençlerin hepsiyle uzun uzun konuşmuş muhabir. İçlerinden Fatih, Boğaziçi Üniversitesi mezunuymuş. Mezun olunca iyi bir işe girmiş, ama ayrılmış. Ayrılmaya sebebi şöyle anlatıyor: "Çok para kazanıyordum, ama nasıl para harcanacağını bilmiyordum ki... Üstelik işi sevmiyordum. Baktım ki orada kalırsam işimi

sevmek zorunda kalacağım, özgürlüğümü seçtim ve buraya döndüm" diyor. Sinema düşkünüymüş Fatih, ama kendini film çekmeye verirse komünden uzaklaşmak zorunda kalacağı için bu işe de girmiyormuş. Sinemasever genç Fatih'le ilgili bir

not daha verelim. Fatih, maalesef komünden ayrıldıktan sonra da film çekemedi, ama MED Yapım'ın patronu Fatih Aksoy olarak televizyondaki jüriyi yetenek yarışması programlarını ve Armağan Çağlayan'ı hayatımıza kazandırdı.

"Çok hazin bir olay"

MHP'nin yayın organı Hergün, Türkiye'nin Almanya büyükelçisinin eşiyile birlikte katıldığı açılışta içki içmesine tepki göstermiş.

Gazete, 9 Kasım 1978 tarihinde "SKANDAL" manşetiyle çıkmış. Sözü edilen skandal, Türkiye'nin Almanya'daki büyükelçisi Vahit Halefoğlu'nun bir kumarhanenin açılış balosuna katılması.

"Hazin olay dış politika çevrelerinde de tepkiyle karşılandı" diye başlayan haberin devamında, açılış yapılan yerin bir kumarhane değil, içinde casinonun da bulunduğu büyük bir turistik tesis olduğu anlaşıyor. Gazetenin en çok kızdığı şey ise geceye büyükelçinin eşinin de katılması: "Bayan Halefoğlu'nun da aynı açılışta Alman erkekleriyle kahde tokuşturur vaziyette Alman gazete ve dergilerinde yer alması Türk örf ve adetlerine uygun olmayan davranışlar olarak nitelendiriyor."

Kitap yasak sanılınca

Öğrenci yurdunu basan polis sakıncalı gördüğü kitapların sahiplerini gözaltına almış, ama kitabın derste okutulduğu anlaşılmış.

2 Kasım 1986 tarihli Cumhuriyet'in haberine göre, İzmir Atatürk Öğrenci Yurdu'na baskın yapan polis, öğrencilerin odalarında arama yapmış. Arama sırasında dolabında Georges Politzer'in "Felsefenin Temel İlkeleri" adlı kitabı bulunan üç üniversite öğrencisi gözaltına alınmış. Diğer öğrenciler yurt müdürüne kitabın yasak olmadığını söylediler de, inandırıcı bulunmamışlar. Aradan iki gün geçtikten sonra kitabın ders kitabı olduğu ortaya çıkınca öğrenciler serbest bırakılmışlar.

"Ölümü yenen adam" çukura düştü

İki uçak kazasından sağ kurtulan ve ülkesinde meşhur olan Amerikalı, İstanbul'a tatile gelişinin ikinci gününde belediye çukuruna düşmüş ve sinirlenip Türkiye'yi terk etmiş.

1954 ve 1956'daki iki uçak kazasından sağ kurtulan ve ülkesinde "ölümü yenen adam" diye ünlenen 26 yaşındaki Jim Patgiete, 4 Kasım 1957'de tatile geldiği İstanbul'da gece saatlerinde oteline dönerken bir belediye çuku-

runa düşmüş. Yoldan geçenlerin yardımıyla çukurdan kurtulan Jim, Cumhuriyet'in iddiasına göre şunları söylemiş: "Ertesi gün her tarafım ağrılar içindeydi. Uçak kullanmak şehrinizde yürümekten

daha kolay. Bu durumda burada kalamam, tatilimi İspanya'da sürdüreceğim."

"İt ürür, kervan yürür"

Bir gezi yazısı yazmak için İstanbul'a gelen İngiliz muhabir, Hürriyet gazetesinin hoşuna gitmeyen bir yazı yazma gafletinde bulunmuş.

21 Kasım 1958 tarihli gazete İngiliz yazardan şöyle söz ediyor: "Londra'da çıkan, sola temayülü ile tanınmış Daily Mirror'un muharriri bu adam hangi emellere ulaşık ettiği anlaşılan herzelerinde kit muhayyilesiyle süslemeler yapsa da gülünç vaziyete düşmüştür. Böylesine boş kafalı, uşak

ruhlı adamlara kızmak bile bir nevi takdirdir." W. Cassandra adlı muhabirin bu hakaretlere uğrama sebebi "Şehrin yaşanır yerlerinde çöp yığınları sokak ortasında. Tarihi cami ve minareler bile harab halde. (...) Çivit mavisini beklediğim deniz Thames Nehri gibi koyu yeşildi" yazması. Yazar insanları fakir olduğunu ve yüzlelerinden eksik beslendiklerini anlaşıldığını da yazmış. Türk şaraplarını pek başarılı bulmayan İngiliz gazetecinin tek öküzlüğü "Türk yemeği dedikleri, içine baharat doldurulmuş yavan şeyler" demesi.

Herkes biliyor

Iron and Wine'in "The Shepherd's Dog" albümünün kapağı (2007)

- Şehir Hatları 5
- Çağrı merkezi çalışanları 12
- Sızıntı 30. yılında 16
- Hayri Kozanoğlu 20
- David Harvey 26
- Radyo Express 29
- Küresel gurbet çağı 37
- Yeni yoksulluk alanları 41
- Kıraat 46
- Dumanı Üstünde 48
- Ertuğrul Mavioglu 50
- İstanbul'da bir sürrealist 54
- Meşin Yuvarlak 56
- Müzik Dolabı 58
- Howard Zinn 61

Ali Kesgin, Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Asena Günel, Aykut Kılıç, Ayşe Çavdar, Ayşegül Oğuz, Baran Özdemir, Barış Çakan, Batu Boran, Bilge Ceren Şekerciler, Burak Ata, Bülent Timurlen, Çiğdem Öztürk, Didem Danış, Ender Ergün, Erdir Zat, Gürbüz Akbıyık, Hakan Lokanoğlu, HknKrtsh, Hüseyin Ustaoglu, İlker Aksoy, İrfan Aktan, Jean-François Perouse, Merve Erol, Murat Meriç, Murat Toklucu, Nâzım Dikbaş, Ogan Güner, Oktay Durukan, Onur Yazıcıoğlu, Özyaz Selmo, Özlem Unsal, Pelin Özer, Pınar Ögünç, Pınar Uygun, Reha Öztunalı, Saner Şen, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Tayfun Kahraman, Tora Pekin, Tuncer Erdem, Ulaş Gürşad, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Yasemin Akıncı, Yasin Kaya, Yücel Göktürk **baskı** Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna / İstanbul Tel: 0212 452 23 02 **basım yeri ve tarihi** İstanbul, Kasım 2008 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri** Süslü Sakı Sok. no: 5/3 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks**: 0.212.251 87 67 **e-mail** expressdergisi@yahoo.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yıl 6 sayı 89 Kasım 2008 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Şekerciler **sorumlu yazarları** Şahan Nuhoğlu **ilan irtibat** Özyaz Selmo (0.533.514 90 49) **YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR.** **ISSN 1307 - 461X**

Komutanlar halay çekiyor, Yedinci Kolor-du'nun komutanları. Nerede? Şemdinli'de, DTP binasının önünde. Neyi kutluyorlar? Radikal'in ifadesiyle, "bir derneğin açılışını". Fotoğraftaki bez afiştan anlaşılıyor ki, söz konusu dernek, Derecik Köy Korucuları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği. O halayın ne mânâya geldiğini herkes biliyor.

Beyoğlu'nun ara sokaklarında lastik yakan Kürt eylemcilere pompalı tüfekle ateş açan dükân sahibi hakkındaki soruya, başbakan şu cevabı veriyor: "Vatandaşın mağazasının camlarını indirseniz, vatandaşın hayatına kastederseniz, hayatına kastettiğiniz vatandaş da eğer elinde böyle bir tedbiri, böyle imkânı varsa kendisini savunma yoluna gidecektir."

Herkes biliyor, bu sözlerin ne mânâya geldiğini. Tıpkı, Trabzon'da TAYAD'lılara yapılan linç girişiminin mağdurları sorumlu tutup "vatandaşın hassasiyetiyle oynamasınlar" demesinin ne mânâya geldiğini bildiği gibi.

Çocukları sokak gösterilerine katılan Kürt ailelerine "yeşil kartlarının iptali" tehdidinden girip "15 çocuk doğururken, yoksul değilsiniz"den çıkan Adana valisinin bu cüreti nereden aldığı herkes biliyor. Tıpkı, "Gitmek" filminin sansürlenme sebebi, "bir Türk kızı bir Kürte aşık olup peşinden gitmez" diye açıklayan Kültür Bakanlığı yetkilisinin o cüreti nereden aldığı bildiği gibi.

Genelkurmay Başkanı'nın kameraların karşısına geçip "herkesi doğru yerde durmaya davet ediyorum" diye espri gürlemesinin, başbakanın da "biz doğru yerdeyiz, yanlış yerde olanlar düşünsün" demesinin ne mânâya geldiğini herkes biliyor.

Herkes biliyor, sözler bir yana, hadiselerin ne mânâya geldiğini. Aktütün'de ne olduğunu, Dağlica'da ne olmuş olduğunu... Herkes, sadece ne olduğunu değil, niçin öyle olduğunu da biliyor. Herkes biliyor, çeyrek yüzyıldır akan kanın neden durdurulmadığını... Durdurulmak istense, neler yapılabileceğini...

Herkes biliyor, Susurluk çetesinin işlediği cinayetleri, bu cinayetlerin hesabının sorulmadığını, sorulmak istenmediğini. Herkesin bildiğini, katillerden biri televizyona çıkıp teyid ediyor, rakam bile veriyor, "en az bin kişiyi öldürdük" diyor. Ve açık açık, bu cinayetleri "yukarıdan gelen emirlerle" işlediklerini anlatıyor. Emir-komuta zincirinin halkalarını birer birer sayıyor. Herkes biliyor, bunları anlatan Ayhan Çarkın'ın onca cinayete karşılık sadece 20 ay yatıp çıktığını, eli kanlı silah arkadaşlarının da ya hiç hüküm gimediğini ya da kasırcık sürelerle paçayı kurtardığını...

Herkes biliyor, Engin Çeber'in nasıl öldürüldüğünü. Önce İstinye Karakolu'nda, ardından cezaevinde başına gelenleri... Herkes biliyor, Çeber'in ölümünden sorumlu olanların devlet eliyle

nasıl korunduğunu.

Herkes biliyor, polisin eline düşenin başına neler geldiğini, gelebileceğini. En taze örnekler, Ahmet Laçın ve Meltem Tekin'in başına gelenler. 12 Ekim'de Bağcılar Karakolu'nda gözaltına alınan Ahmet Laçın, dayaktan iflahı kesildiği halde hastaneye sevk edilmeyip karısına teslim ediliyor, iki gün sonra ailesi tarafından hastaneye kaldırılıyor, 20 Ekim'de can veriyor. Meltem Tekin ise kendisine kimlik soran polislerle tartışınca, derdest edilip Beyoğlu Karakolu'na götürülüyor, yüzü gözü mosmor edilip bırakılıyor. Polise bakılırsa, kafasını duvara vura vura kendi kendisini yaralayıp berelemiş. Resmî açıklama böyle, ama herkes biliyor karakolda nelerin olmuş olabileceğini.

Herkesin bildiğini, rakamlar da söylüyor. İnsan Hakları Vakfı'nın raporu, 2008 yılı içinde gözaltında veya tutukluluk koşullarında 30 kişinin hayatını kaybettiğini belgeliyor, yani ayda ortalama üç kişi devlet güvencesi altındayken can vermiş, işkenceye ve kötü muameleye maruz kalanlar da cabası. İHD Diyarbakır Şubesi'nin verilerine göre, 2008'in ilk altı ayındaki hak ihlallerinin sayısı 16 bin 719. Sayıları değilse de, herkes biliyor bütün bunları.

Herkes biliyor kimin kim olduğunu. Örneğin İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah'i. Hrant Dink'in daha kanı kurumadan, "milliyetçi hislerle işlenmiş bireysel bir suç" açıklamasını yaptığını. Herkes biliyor Hrant Dink'in katline giden yolun nasıl döşendiğini. İşin içinde vali yardımcılarının, Emniyet Genel Müdürlerinin, İstihbarat Daire Başkanlarının, Jandarma teşkilâtının olduğunu...

Herkes biliyor Vakit yazarı Hüseyin Üzmez'in nasıl kollandığını, niçin kollandığını. Herkes biliyor, Üzmez'in tacizine uğrayan kız çocuğu için verilen "vücut ve ruh bütünlüğü bozulmamıştır" raporunun ne mânâya geldiğini. Herkes biliyor, Adli Tıp'ın nasıl bir kurum olduğunu, verdiği raporların tipla alakası olmadığını. Tıpkı, Anayasa Mahkemesi'nin aldığı kararların hukukla alakası olmadığını bildiği gibi.

Herkes biliyor, AKP'nin aklıkla alakası olmadığını: Kamu kaynaklarını yandaşlarına peşkeş çektiğini, yolsuzluklar içinde yüzdüğünü, kadrolaşmanın dikâlasını yaptığını, toplumu Sünni ideolojinin cenderesine almak için elinden geleni ardına koymadığını... Herkes biliyor, nasıl iktidara geldiğini, Meclis'teki ezici çoğunluğu nasıl sağladığını.

Herkes biliyor, 85. yıldönümü kutlanan cumhuriyetin demokrasiyle alakası olmadığını. Herkes biliyor, peki bu Kafkaesk kâbus niye bitmek bilmiyor? Belki de cevap "Bir Köpeğin Araştırmaları"nda. Buyrun arka kapağa, Kafka'ya...

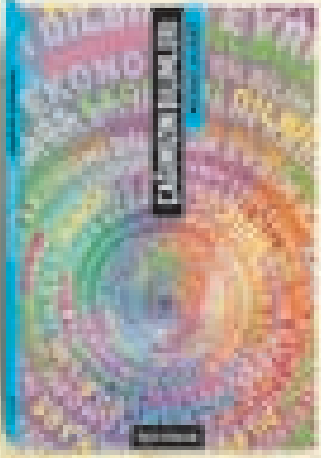

MÜDAHALELER

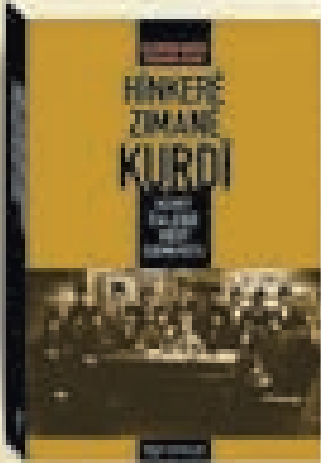
Noam Chomsky'nin medyada yayımlanmak üzere son yıllarda kaleme aldığı kısa görüş yazıları, Irak'ın işgali, Filistin-İsrail sorunu, nükleer savaş tehlikesi, Latin Amerika'daki özgürleşme rüzgârları ve ABD-İran ihtilafı gibi güncel pek çok meseleye değiniyor.

ÇAĞIMIZIN BİLİMLERİ

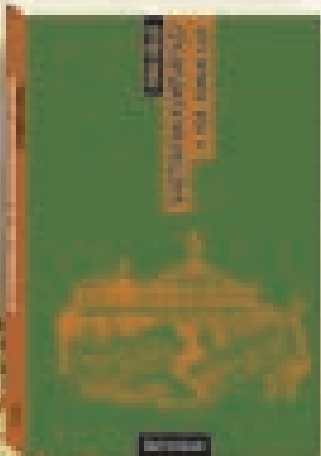
Michael Albert'in dilbilim, ekonomi, evrim ve kaos kuramları üzerine yazdığı dört makale, bu kuramları basit bir dille yeniden anlatıyor ve kuramlar üzerinde yapılan tartışmalara alternatif bir yorum getiriyor.

HÎNKERÊ ZIMANÊ KURDÎ

Kürtçe bilmeyenlere Kürtçe öğretmek için 1921 yılında Kürt Talebe Hêvî cemiyeti tarafından yayımlanmış pratik dil öğrenme kitabı "Hîinkerê Zimanê Kurdî'nin, orjinal metni ve transkripsiyonu, tek kitap halinde.

VARTOVYAN KUMPANYASI VE YENİ OSMANLILAR

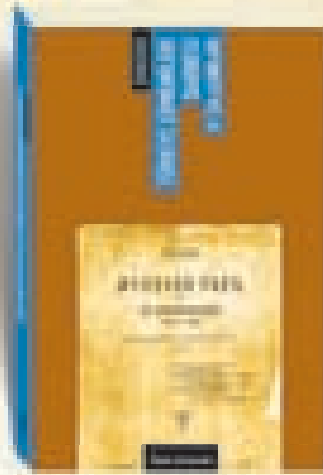
Osmanlı Tiyatrosu tarihini çokkültürlü bir girişim olarak mercek altına alan bu kitap, kadrosunu büyük oranda Ermenilerin oluşturduğu Vartovyan Kumpanyası ile tiyatroyu politik bir mücadele alanı haline getirmeyi hedefleyen Müslüman entelektüellerin kısa süren birlikteliğini ele alıyor.

POSTMODERNİZM VE RASYONALİTE

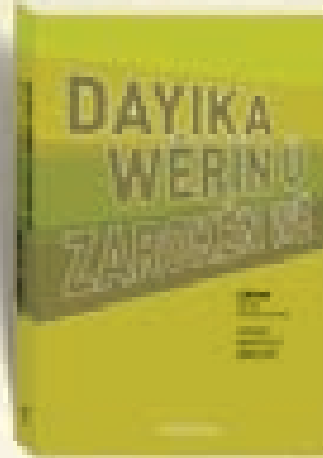
Modern bilim ve rasyonel araştırma, "hakikati" araştıran tarafsız bir pratik olarak görülebilir mi? Alanında tanınmış postmodernist düşünürler ile Albert, Chomsky ve Ehrenreich arasındaki tartışma bu soru etrafında şekilleniyor.

TÜRKİYE ERMENİLERİ SAHNESİ VE ÇALIŞANLARI

İlk bakışta mütevazî görünen, ancak Osmanlı Tiyatrosu tarihi araştırmacıları için uzun yıllar en önemli başvuru kaynağı olan bu kitap, modern tiyatromuzun doğuşunu anlatıyor.

DAYIKA WÊRÎN Û ZAROKÊN WÊ

Bertolt Brecht'in, II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde kaleme aldığı ünlü oyunu "Cesaret Ana ve Çocukları", dramaturji notları ile beraber ilk kez Kürtçe(Kurmancî)'de.

bgst YAYINLARI

0212 251 19 21

www.bgst.org

bgstyayinlari@bgst.org

Şark cephesinde halkla ilişkiler

DIYARBAKIR– Gri İstanbul’u geride bırakıp güneşli Diyarbakır’a iki günlük bir yolculuğa çıkıyoruz. Kervansaray Otel’inde 11 Ekim gecesi sahneye çıkacak Azam Ali ve grubu Niyaz’ı izleyeceğiz; serde gazetecilik var, bölge kaynıyor, nabızı tutmaya çalışacağız...

“Yarı askerî” Diyarbakır ha-vaalanına iner inmez kulak ke-sildiğimiz konuşmalardan vazife çıkarıp rotamızı belirliyoruz. Kansere yenik düşen Mehmed Uzun’un aramızdan ayrılışının birinci sene-i devriyesine denk gelmişiz. Şehir merkezindeki Mardinkapı mezarlığında yatan Uzun, anıt-mezarı başında öğle saatlerinde anılacak. Mezopotamya’ya bakan mütevazı kab-rin manzarasına diyecek yok. Dicle kıyısında uzanan Hevsel Bahçeleri, 10 Gözlü Köprü ve Kırklar Dağı’yla çevrelenmiş bir tepenin üstünde kurulu alanda küçük gruplar halinde toplan-maya başlayan sevenleri siyah-lar içinde, ama yürekler ak, göz-ler ıslak, sessizlik içinde kesif bir hü-zün paylaşıyor. Tüm “şehit-ler” adına saygı duruşunun ar-dından, Uzun’un arkadaşı, ya-zar Şeyhmus Diken rahmetlinin biyografisinden kesitler aktarı-yor. Romanları, denemeci yanı, yargılanma süreçleri, İsveç’te sürgünde geçen yılları özetliyor, “ölmeye değil, yaşamaya gel-dim” dediği Diyarbakır’ın öne-minden dem vuruyor. Ardın-

dan, Mehmed Uzun’un eşi Zo-zan, kardeşi Ahmet ve Diyarba-kır belediye başkanı Osman Baydemir söz alıyor. Kürtçe su-numları anlamadığımıza hayıf-lanıyoruz. Yaşar Kemal ve PEN başkanı Tarık Günersel’den an-ma mesajları iletiliyor. İri punto-larla mermere işlenmiş Uzun’un sözleri şimdi başında toplanmış küçük kalabalığa sesleniyor: “Minji welatekî dûr nivîsî ji we-re her tîşt, îroez di nava gele xwede be xtewarim.” Merak ediyoruz. Genç kızlar, ufak bir tereddütten sonra mealini fısıldıyor: “Yıllarca uzak diyarlar-dan yazdım size, şimdi yanınız-da mutluyum.” Kalabalık dağı-lıyor. Anıtı en son terkedenler-den biri de bölgede çok satan, şarkılarına tutunduğumuz Ah-met Kaya’nın eşi, yoldaşı Gülten Kaya. Diyarbakır’da halktan bir “first lady” o. Zozan Uzun’a destek veriyor: “Bizim gibilerin yas tutmaya lüksü yok, vakit değerli”.

Gülen cemaati iş başında

Öğle yemeğinde DTP Bağlar belediye başkanı Yurdusev Özsök-menler’in davetlisiyiz. Masaya hâkim olan muhabbet Mehmed Uzun’un hatıratı, Kürtlerin geç-mişi, geleceği, ekonominin gidi-şatı... Kapitalizmin çöküşü dil-lendiriliyor, keyifler gıcır, ama liberaller de varmış sofrada. Ke-mal Derviş’in ne kadar sağlam bir ekonomik yapı miras bıraktı-ğını savunan –Uzun’un bacana-ğı ve kitaplarının çevirmeni– Muhsin Kızılkaya, dumanı üs-tünde kitabında (“Sen U Ben: Anılarla Mehmed Uzun’un Ha-yatı”) yer verdiği anekdotlarla masayı teslim alıyor, yemeğin ağırlığını muhabbetle hafiflet-mek niyetinde. “Daha anlatır-sam kitabı edinmeyeceksiniz” diyecek noktıyor monoloğu... Mardin-Kızıltepe’deki şenlikler-den yeni dönen Diyarbakır DTP milletvekili Gültan Kışanak da aramızda. Elini masaya vurup “Diyarbakır’ı istiyorum” diyen

Erdoğan’ın mahallî seçimlerde Diyarbakır’dan eli boş dönece-ğini söylüyor. AKP’nin bölgede ciddi bir “halkla ilişkiler” faali-yeti içinde olduğu biliniyor. Se-çim öncesi klasik yardımlar bu-rada da yürürlükte. Ankara’nın tersleştiği, Kürtlerin pek sevdiği karizmatik başkan Osman Bay-demir’e alternatif olarak Barış Meclisi üyelerinden AKP Diyar-bakır milletvekili Abdullah Kurt’un adı kulislerde geçiyor. Ancak kazın ayağı tam da öyle değil. Esas haber Bağlar beledi-yeye başkanında. AKP’nin ordu-yu ilişkisi, tezkereler, operasyon-lar, Ergenekon’un Kürt ayağının deşilmemesi ve hükümetin Kürt politikası bölge halkının AKP’yi riyakârlıkla suçlamasına neden olmuş. Ancak bölgedeki DTP egemenliğini kırmak için AKP’nin tek kozu güçlü isimler üzerinden gitmek değil. “Psiko-lojik bir savaş sürüyor” diyor Yurdusev Özsökmenler, “yakla-şan seçimlerden AKP’nin bir beklentisi olamaz, ama asıl bir sonraki seçimlerde Diyarbakır’ı düşürmeyi hedefliyorlar. Bura-da devlet var, bir de Kürtler, DTP var, ama üçüncü bir cephe oluşturulmak isteniyor.” Bölge-de artan sivil girişimcilğe, halk-la ilişkilercilğe örnek olarak da yeni kurulan Diyarbakır Kültür Sanat Vakfı (DKSV) örnek veri-liyor. Yaygın görüş, bu vakfın bir Fethullah Gülen cemaati ya-pılanması olduğu. Bağlar beledi-yeye başkanı “suya sabuna bu-laşmayan bir beyaz Kürt sınıfın

tesisi için uğraş verildiğini" anlatıyor.

Tevekkeli Kervansaray Otel'de düzenlenen gece halk için değil, sadece davetlilere. Ortaokul çayından hallice bir ambiyans soluyoruz: Poğaça, kurabiye, tatlı, çiğköfte, çerez, kanepeler... İçecek? Meşrubat! Arkası gelecek herhalde diye ümitlenirken, "panç" diye Fanta'dan bozma sözde alkollü şekerli bir gazozdan başkası gelmiyor bütün gece. Panç kafası diye bir şey olabilir mi acaba diye üç-beş demeden yuvarlarken, her defasında servis masasındaki görevlinin manidar bakışlarıyla karşılaşmaktan, hatta önüne geleni "alkollü bunlar" diyerek uyarmalarından usanıyoruz. Ömrümüzde içmediğimiz Fanta'yı da böylece içmiş olduk. DTP belediye başkanlarının katılmadığı vakfın kuruluş kokteyline bakalım kimler icabet etmiş: Oral Çalışlar, Mustafa Karaalioğlu, Cengiz Çandar, Suzan Samancı, Mümtaz'er Türküne, Muhsin Kızılkaya, vali yardımcısı Ahmet Aydın, Mehmet Yeşilbaş, AKP il başkanını Ahmet Öcal, baro başkanı Sezgin Tanrıku, ticaret odası başkanı Mehmet Kaya, Diyarbakır Sanayici ve İşadamları Derneği başkanı Raif Türk, Güneydoğu Sanayici ve İşadamları Derneği başkanı Şah İsmail Bedirhanoglu, Dicle Üniversitesi'nden Mazhar Bağlı ve Cihan Haber Ajansı genel müdürü Abdülhamit Bilici...

Konsere geçilmezden önce, DKSV yöneticilerinden ve Zaman yazarı şair Bejan Matur "dört ay gibi kısa sürede Diyarbakırlı işadamlarıyla birlikte

projelerini nasıl gerçekleştirdiklerini, etkinliklerinin arkasından geleceğini, hiçbir angajmana bağlanmadan sadece sanat, edebiyat ve kültür odaklı etkinlikler düzenlemek istediklerini" açıklıyor. Doğu'nun Kapısı Diyarbakır'ı uluslararası bir kültür ve sanat merkezi haline dönüştürmek istediklerini, çatışma ve şiddet ortamının bitmesi için sanat ve edebiyatın saf diline ihtiyaç duyulduğunu vurguluyor.

1500'lerin başında tüccarlara hizmet için inşa edilen tarihî İpek Yolu üzerindeki Deliler Hanı, yani Büyük Kervansaray Otel'in avlusunda izlediğimiz Niyaz'ın etnik-caz konserine diyecek yoktu, mest etti... İlk defa bir arada canlı çalma fırsatı bulan bu enternasyanol ekibin (İranlı, Filistinli, Afgan, Amerikalı) uduna, tablasına, yaylılarına ve Azam Ali'nin derin sesine Ulaş Özdemir saziyla, Ömer Avcı perküsyonla eşlik etti. Yerli dostların bu organizasyonda Azam Ali'nin hatıra yer aldıklarını not düşelim. Daha çok son albümleri "Nine Heavens"dan Farsça, Urduca, Türkçe parçalar söyledikleri gece Kürtçe, neşeli bir aşk şarkısıyla sonlandı. Düşünlerin vazgeçilmez ezgilerinden "Sosin'i sadece birkaç saat önce öğrenmişti Azam Ali, ama bis istendi parçaya. Davetliler halaya durdu, biz de kokteyl boyunca başı bağlanan bira fıçısının yanına...

Siyasetin surları

Oral Çalışlar, Radikal'deki köşesinde, Bejan Matur'un bu kente olan sevgisini şairin kitaplarından birinden alıntıyla aktarıyordu: "Karanlık taşların şehri Di-

yarbakır... Karanlığın girmeye korktuğu şehir. Gölgenin titrediği... Surlar kapılarını kime açacağını bilir." Sur bilir mi, bilmez mi, bilinmez. Peki bürokrasinin, siyasetin surlarına ne demeli? Surlar Diyarbakır için önemli. Suriçi, eski kent merkezi. Bu bölgeyi ve surları restore edip turizme açmayı düşünen Diyarbakır belediyesinin eli kolu bağlı. Turizm Bakanlığı bu rant alanından vazgeçmiyor. Mühim ayrıntı: Sur Belediyesi AKP'de. Başkını da vali yardımcısı. Yanlış duymadınız, vali yardımcısı Ahmet Aydın, Sur Belediyesi'nin de başkanı. Hani şu lazer şovlu çay kokteylinin ev sahibi DKSV'nin de başkanı. "Nasıl bir yönetim anlayışdır" demeyin, maziye bakalım. Sur Belediyesi'nin gerçek başkanı DTP'li Abdullah Demirtaş, 2007 yazında, Danıştay tarafından "çok dilli belediyecilik" yaptığı gerekçeyle görevinden alınmıştı. Feshedilen belediye meclisi için mahallî idareler yasası uyarınca 90 günü takiben Sur'da yapılması gereken seçimlerin ne gerçekleşeyle halen yapılmadığı bilinmiyor. Demirtaş'ın görevini vekâleten devralan vali yardımcısı Aydın'ın iki sezon öncesinin Diyarbakırspor başkanlığını da yürütmüş "güzide" bir insan olmasındandır herhalde...

Vakfın varoluşunu, "Gülen Cemaati'nden Diyarbakır'a kültürel sızma" haberiyle duyurdu Fırat Haber Ajansı. Diyarbakır'da açılan okuma evleri, sohbet evleri, erkek ve kız öğrenci yurtları, dershaneler, özel okulların yanı sıra ticarî faaliyetlere de el atan cemaatin, şimdi de festival ve panel organizasyon-

larıyla kültürel çalışmalara uzandığını, gizlilikle yürütülen kuruluş çalışmalarından Diyarbakırlıların açılıştan bir-iki gün önce haberlerinin olduğunu yazdı. 14 Ekim tarihli haberde, "Gülen cemaatinin son bir yıldır başlatmış olduğu Kürt yoğunluklu illere 'kardeşlik köprüsü'nün çöktüğü, cemaate yakın işadamları tarafından başlatılan 'kardeşlik köprüsü' projesi kapsamında 300 kişiyi istihdam etmesi planlanan terlik fabrikasının kapatıldığı" söyleniyor.

Diyalog mu, silahlar mı?

Sinagogdan kiliseye, kiliseden camiye dönüştürülmüş Ulu Cami'nin etrafından dolanıp esnafı, vatandaşla hasbıhal etmeye çalışıyoruz. Günlerden pazar, ortalık tenha. Arka mahallelerden birinde ilerledikçe daha da belirginleşen sese yöneliyoruz. Burası restorasyonu geçen sene tamamlanmış bir Dengbej Evi. Bahçesinde Dengbej Divanı kurulmuş, ihtiyar heyeti taburelerini çekmiş, atışıyorlar. Usulca yanaşıp dinlemeye koyuluyoruz. İzleyenlere de, sesine de hâkim, belâgatı yüksek birine benzeyen dengbej Mehmet Şerif az sonra ayrılmak için izin istediğinde birkaç cümle etmeden geçmiyor yanımızdan: "Malmülk istemiyoruz, huzur istiyoruz. Birbirimizin dilini bilsek, daha iyi bakarız birbirimize. Arapça, Farsça, Kürtçe ve Türkçe biliyorum. Ama kafamıza vura vura unutturdular, bizde kalan kelimelerle konuşuyoruz..."

Konuşmak deyince, silahlar geliyor aklı... Aktütün baskını ve Diyarbakır'da polis okulu otobüsüne yapılan saldırı sonrası OHAL'in lafının dahi edilmemesi endişelendirmiş sokaktakileri. "OHAL veya güvenlik bölgesinin geçmişten beri ordunun ve hükümetin gündeminde olduğunu, OHAL ile bölgede yaşayan halka yönelik baskıların artırılmasının önünün açılacağını" söylüyor Gültan Kışanak. PKK'nın otobüs eylemini üstlenmediği biliniyor. Nitekim o "iş" in Gaffar Okan cinayeti gibi bir kontrgerilla operasyonu olduğu kanaati hakim. Sokakta trafik polisi dışında pek polis görmememizi de sivillerin bölgeye yığılmasıyla açıklıyorlar. Sözü İHD Diyarbakır şubesinin 2008'in ilk altı ayına dair verileriyle bitirelim: 16 bin 719 hak ihlâli. 2005'te açıklanan hak ihlallerinin 5 bin 595 olduğunu hatırlarsak, son dönemde sertlik politikasının nasıl tırmandığı çarpıcı bir şekilde görülüyor.

— Şahan Nuhoğlu

Dilencilik ve haybecilik

İSTANBUL– İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı'nın düzenlediği "Bir Kent Sorunu: Dilencilik –Sorunlar ve Çözüm Yolları" adlı sempozyumu izlemek üzere, belediye ve AKP etkinliklerinin gözde mekânlarından Topkapı Eresin Otel'deyiz. Belediyenin sitesinden yapılan açıklamada iki gün sürecek sempozyumda 58 akademisyenin "tebliğ sunacağı" ve amaçlarının "dilencilik dinsel, toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutlarını masaya yatırmak ve çözüm yolları üretmek" olduğu yazıyor. Toplam 11 oturum yapılacaktı.

Konferans salonlarının olduğu kat tıklım tıklım dolu. Herkes birbirini tanıyor gibi görünüyor, zaten "Osmanlı'da Dilencilik Önleme Çalışmaları" oturumundan önce izleyiciler arasında geçen "Recep, girişteki kâğıdı imzaladın mı?", "Yoo, ne imzası", "Lan oğlum, mesai yazacaklar, haberin yok mu" konuşmalarından anlaşılıyor ki, izleyicilerin çoğu sivil giyimli erkek zabıta memurları. Belli ki belediye'deki 14 yıllık RP-FP-AKP iktidarı en doğal hakkı olarak gördüğü kadrolaşmayı çoktan tamamlamış, izleyici memurların hepsinin o cenahtan olduğunu anlamak zor değil. Kadın izleyici sayısı iki elin parmaklarını geçmiyor.

"19. Yüzyılda Dilencilik Önleme Çalışmaları Üzerine Bazı Düşünceler" başlıklı bir tebliğ sunan Niğde Üniversitesi'nden Doç. Dr. Mehmet Kaya, Celali isyanlarından sonra topraklarını terk etmek zorunda kalanların

bir bölümünün dağa çıkıp eşkiya olduğunu, kalanların da büyük kentlere giderek dilencilik yapmaya başladığını anlatıyor. "Yoksulluk varsa, dilencilik de vardır. Aslında daha fazla dilenci olurdu, ama şehirlerdeki mahalle dayanışması sayesinde yoksullara sahip çıkılıyor ve bu insanların dilenci olmasının önüne geçiliyordu" diyen Kaya, o dönemde taşra şehirlerinde yakalanan dilencilerin memleketlerine, İstanbul'da yakalananlarınsa Darülaceze'ye gönderildiğini anlatıyor. Tam da anlatamıyor aslında, 15 dakikalık süresi dolduğu için elindeki metni okumayı bile tamamlayamıyor çünkü. Kaya'dan sonra konuşan Bahçeşehir Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Said Öztürk ise Osmanlı'daki yoksulların korunup kollanması meselesinin fazla abartılmaması gerektiği görüşünde. Toplam dört sunuş yapıyor, ardından 15 dakikalık bir tartışma bölümü var. Salondan tek bir soru bile çıkmıyor, kimsenin sunumları dinlediği falan da yoktu zaten. Yine 15 dakikalık çay molasına çıkılıyor sonra.

Fuaye çok kalabalık. İnsan bir belediye sempozyumunda değil de, Diyanet'in bir etkinliğinde gibi hissediyor kendini. Ortalık badem bıyıktan geçilmiyor. Etraftakilerin kendilerine saygıda kusur etmemelerinden üst düzey zabıta oldukları anlaşılan iki kişi mini etekli otel görevlisi kızların bacaklarını seyrediyor, diğerleri çay almak için sıraya girmiş.

Moladan sonra yeni bir oturum başlıyor. Başlığı "İstanbul

ve Dilencilik" olan oturuma katılım öncekinden daha yüksek. Salonun arka taraflarında oturunca konuşmaları duymak pek mümkün değil. Cep telefonuyla ya da yanındakiyle konuşan, birbirine laf atan izleyici güruhu, insanın sinirlerini tepesine çıkarıyor. 30'lu ve 40'lı yaşlarında kazık kadar adamlar bunlar. "Beyler, biraz sessiz olalım" deyince bir süre sessiz kalıyorlar, sonra tekrar devam. İçlerinden biriyle –ki sabahdan beri şaklabanlık yapıyor– keşişiyoruz. Uyarıdan rahatsız olmuş belli, yüzüme bakıp kaşını gözünü oynatıyor.

Kadınlar ve Zonguldaklılar

Bu hengame içinde "Gizli Dilenciler: İstanbul'da Sokakta Çalıştırılan Çocuklar" başlıklı bir sunum yapan Mimar Sinan Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Elif Yılmaz, bu çocukların tamamının zorunlu göç mağduru ailelerden geldiğinin altını çiziyor. Yılmaz, sokakta çalışan çocukları kurtarmak için valilikle birlikte bir çalışma yaptıklarını, ama başarılı olamadıklarını anlatıyor. Mendil satan çocuklarla yaptıkları anket sonuçlarından örnekler sıralıyor sonra. Çocuklar mendil satmak gibi bir dertleri olmadığını, asıl amacın bir şekilde para istemek olduğunu söylemişler. Zaten çoğu kişi parayı verip mendili almadan gidiyormuş. Bir çocuk en çok Beyoğlu'nda gece saatlerinde çalışmayı sevdiğini söylemiş, "çünkü bazen sevgilisine hava atmak için bir mendile 50 milyon veren oluyor" demeyi de unutmamış.

İstanbul Üniversitesi'nden Araştırma Görevlisi Suvat Parin'in konu başlığı "Kent Yaşamı ve Dilencilik: İstanbul Dilencileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma". Suvat Parin, İstanbul'da zabıta tarafından yakalanan dilencilerle 45 soruluk bir anket yaptıklarını söylüyor. Dilencilerin yüzde 72'si kadın, yüzde 28'i erkekti. Kadınların çoğunluğu 18-50 yaş arasında, erkeklerdeyse çoğunluk 60 yaşın üzerinde. Zaten erkekler dilenirken yaşlılığı, kadınlarsa sağlık sorunları, açlık ve çocuklarını kullanıyormuş. Çoğu evli ve en az üç çocuk sahibi, tam Tayyip Erdoğan'ın hastası olacağı türden yani. Kadınların yüzde 47'si yanında çocukla dileniyormuş, erkeklerde bu oran yüzde 8. İstanbul'da yakalanan dilencilerin çoğu Bursa, Kayseri ve Adana doğumlu. Ama dilencilik yapanlar bu kentlerin yerlileri değil, aileleri buralara da başka yerden göç etmiş. İstanbul'da en çok dilenci olan yer Fatih. Ardından Eminönü ve Beyoğlu geliyor. Dilenciler arasında hemşehri dayanışması olduğunu da söylüyor Parin, Anadolu yakasına Zonguldaklılar hâkimmiş örneğin. Anadolu yakası dilencilerinin yüzde 26'sı Zonguldaklıymış. Avrupa yakasındaki Zonguldaklı dilenci oranı ise sadece yüzde 3. Üç yıldan fazla dilencilik yapanlar "dilencilik sizi utandırıyor mu" ve "iş bulsanız dilencilik bırakır mısınız" sorularına "hayır" yanıtı veriyormuş.

Sonlara yaklaşırlarken arka sıralardaki izleyiciler sempozyumdan iyice kopmuş durumda. Herkes konuşuyor, hatta yine üst düzey bir zabıta (kızların bacaklarına bakanlardan biri değil, başkası) cep telefonuyla konuşa konuşa salonun ortasından geçerek dışarı çıkıyor. Az önce keşiştığımız pembe gömlekli, yanındakiyle el kol şakası yapmakta. Son konuşmacı da sunuşunu tamamladıktan sonra kapiya en önce şaklabanlık yapanlar koşturuyor.

Sempozyum broşüründe "dilencilik konulu karikatür sergisi" diye duyurulan sergi, salonun hemen dışında. Gezmesi yaklaşık 30 saniye sürüyor, zira sergi dedikleri, çoğu eski Hıbrı dergilerinden kesilen 10-15 tane dilenci konulu karikatürden ibaret. Çizerlerden karikatürlerin orijinallerini isteme zahmetine bile katlanamamışlar. Sergi rezaletini de gördükten sonra içeride daha fazla kalmanın anlamı kalmıyor.

İstanbul Belediyesi'nin yarım yamalak işlerinden biriyle

İstanbul'da zabıta tarafından yakalanan dilencilere yapılan 45 soruluk anketin sonuçlarına göre, dilencilerin yüzde 72'si kadın, 28'i erkek. İstanbul'da en çok dilenci olan yerler sırasıyla Fatih, Eminönü, Beyoğlu. Anadolu yakasındaki dilencilerin yüzde 26'sı Zonguldaklı.

daha karşı karşıyayız. Maksat sempozyum olsun, dostlar sempozyumda görsün... İnsan dilencilik gibi bir konuda bu kadar yavan bir etkinlik düzenlemeyi nasıl becerebilir, anlamak mümkün değil. Kendilerine bir faydası olmuş mudur, bilinmez, bana tek faydası "bir cumartesi gününün içine nasıl edilir" sorusunun yanıtını almak oldu.

– Murat Toklucu

Yükseklik korkusu

KADIKÖY– Bugünlerde Kadıköylüleri saran yükseklik korkusu, esasında tüm İstanbul'da uzun zamandır görülen bir hastalık. İstanbullular tüylerini diken diken eden bu korkuyla başlarını nereye çevirseler, hayretle aynı soruyu soruyor: "Bu kuleyi ne zaman diktiler?" Hayret duygusu yerini öfkeye bıraktığında ise sıra ikinci soruya geliyor: "Kim izin verdi buna?" İstanbulluların ruh sağlığıyla oynayan kulelerin failleri ise eylemler ve davaların eşlik ettiği bu hayret ve öfke karşısında, muhtemelen sadece avuçlarını ovuşturuyorlar. İmar oyunlarıyla neredeyse sınırsız yapılaşma hakkı tanınan kentin yöneticileriyse her fırsatta İstanbul'a duydukları aşktan dem vuruyor.

Bu rant ihtirasının mesken tuttuğu yerlerden biri de Kadıköy. Kadıköylüler hayret ve dehşet içinde Moda sahilinde yükselen Corner Otel inşaatını izliyor. Daha önce başka örneklerini gördüğümüz gibi, Kadıköy'de de hangi siyasî gelenekten gelirse gelsin, kent yöneticilerinin aslında çok da farklı zihniyette olmadığını görüyoruz. İmar planı değişikliklerini iyice alışkanlık haline getiren AKP'li

Büyükşehir Belediyesi Kadıköy'deki bu icraatı CHP'li ilçe belediyesiyle elele gerçekleştiriyor. İnşaatın yükselmesi için gereken imar planı değişikliği problemini Büyükşehir Belediyesi çözerken, "muhalif" Kadıköy Belediyesi de bir çırpıda ruhsat işlemlerindeki pürüzleri ortadan kaldırıverdi ve bu dev kütlenin inşaatına başladı. Bu kez Corner Otel adını alan imar usûlsüzlüğünün arkasında neler var diye bakan meraklılara çok iyi bildiğimiz manzarayla karşılaştık. Yine devlet mülkiyetinde bir arazi, iktidara yakınlığı bilinen bir gruba satılıyor. Yine ne tesadüftür ki, bu arazinin satışı sonrasında imar planı değiştirilerek değeri kat be kat artıyor ve kamu büyük bir zarara uğrattılıyor. "Oha!" deme noktasına geldiğimiz bu senaryo da, muhalif belediyenin alanında tıkr tıkr işliyor.

Formül çok basit: İnterbank mülkiyetindeyken TMSF tarafından el konulan arazi, kısa süre sonra iktidarın kolladığı inşaat şirketlerinden Taşyapı'ya satıldı. Taşyapı aldığı arazinin imar hakkını beğenmeyerek, bir dediğini iki etmeyen İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden imar hakkının değiştirilmesini istedi. Kadıköy Belediyesi ruhsat onayı verdi ve inşaat başladı.

Bu senaryo tıkr tıkr işlerken, 16 Ağustos 2006'da askıya çıkarılan Corner Otel planlarına Mimarlar Odası'ndan itiraz geldi. Sonrasında ise parsel bazında Kadıköy'de verilen en yüksek emsal değeri olan 2.07'nin çok üzerinde bir yapılaşma hakkı tanınan plan, itirazlar dikkate alınmadığı için dava konusu edildi. 1/5000 Nazım

Kadıköylüler hayret ve dehşet içinde Moda sahilinde yükselen Corner Otel inşaatını izliyor. "İkinci Gökkafe" icraatını Büyükşehir'le CHP'li Kadıköy Belediyesi el ele yürütüyor.

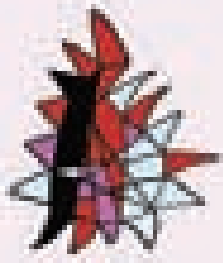
İmar Planı'nın iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne açılan davada, İdare Mahkemesi tarafından yürütmeyi durdurma talebi reddedilerek itiraza rağmen inşaatın devam etmesi sağlandı.

Tartışmaların yaşandığı ilk günlere geri döndüğümüzde, ilginç bir olay göze çarpıyor. O günlerde Taşyapı'nın Kadıköy'de birçok plan değişikliği talep etmesi ve çoğunu da elde etmesi üzerine, Mimarlar Odası, Şehir Plancıları ve Kadıköy Kent Konseyi üyeleriyle birlikte ziyaret ettiğimiz Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk söz veriyordu bizlere: "Kadıköy'de Taşyapı'nın ayrıcalıklı imar hakkı almış hiçbir projesine davalar sonuçlanana kadar izin veremeyeceğiz." Başkan 18 Aralık 2006

tarihinde gazetelere verdiği demeçle olayı bütün açıklığıyla ortaya koyuyordu: "İlk projede otelin 18 katlı olduğunu biliyoruz. O bölgede bu yükseklikte bina yok. Daha sonra yüksekliği 12 kata kadar indirdiler. Mimarlar Odası'nın yaptığı bir itiraz var. Taşyapı bize başvuruda bulundu, biz de İdare Mahkemesi'nin kararını bekleyeceğimizi söyledik. Yeşil alan olduğu için imar vermiyoruz. O arazide üç emsalden aşağıya zaten otel yapamazlar, trafik ve çevreye vereceği etki çok önemli, ayrıca 8-10 metre kot farkı var."

Yaklaşık bir yıl sonra, 23 Temmuz 2007 tarihli gazete haberlerinden öğrendiğimize göre başkan tavrını değiştiriyor ve "mecbur kaldım, ruhsatı verdim" diyordu. "Kamu yararı ile bölgede yoğunluk olacağı ge-

MELANIE KLEIN Sevgi, Suçluluk ve Onarım

Psikanaliz kitaplığına önemli bir katkı

Freud'dan sonra psikanalizin en önemli figürlerinden biri sayılan Melanie Klein'in yapıtının başlangıç evresini yansıtan *Sevgi, Suçluluk ve Onarım* Türkçede.

Psikanalizin, özellikle de çocuk psikanalizin başlangıcına imzasını atmış, psikanaliz tarihinde yenilikçi ve klinik dehasıyla beğeni toplamış Melanie Klein'in yapıtındaki yaratıcılık psikanaliz kültürünün zenginleştirici mahiyettedir ve kavramlarının birçoğu neredeyse her psikanalistin repertuarına girmiştir.

Sevgi, Suçluluk ve Onarım M. Klein'in toplu eserlerinin, 1921-45 yıllarında kaleme aldığı makaleleri içeren ilk cildini oluşturur. Çocuğun libidinal gelişiminden çocukların psikanalizine, ruhsal yaşamın erken dönemlerindeki kaygılardan sevgi, nefret ve onarım üçgeninde gelişen sevmeye yetisine, yas çalışmasından yaratıcılığa, psikanalitik bakış açısıyla çocuğa verilecek cinsel eğitimden çocuktaki merak ve bilgi aşkını ketleyen faktörlerin incelenmesine... Klein'in temel görüşlerini ileri sürdüğü bu makaleler, aynı zamanda ruhsal yaşam üzerine ilk kavramlarının ortaya çıktığı metinlerdir.

KANAT KİTAP www.kanatkıtap.com

yay. haz. BELLA HABİP

rekçesiyle" Kadıköy Belediyesi, dava açtığı plana karşın aldığı bir kararla, davaların sonuçlanmamasını gerekçe göstererek inşaata ruhsat veriyordu. Kadıköylülere bu imar yağması karşısında örgütlü mücadeleye hazırlanıyor. Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu'nun (TÜRÇEK) öncülüğünü yaptığı Moda Sahiline Hançer - İmar Yağması Dev Corner Otele Hayır Platformu çalışmalarına başladı. İstanbul, yıllardır kurtulamadığı Park Otel'e tam karşıdan bakan yeni bir ucubeyle mi karşı karşıya kalacak yoksa?

- Tayfun Kahraman

Can pazarı, siyaset meydanı

ADAPAZARI- 17 Ağustos depreminde en çok canı yanan şehirlerimizden biriydi Adapazarı. Şehrin yanlış bir yere kurulduğu, mevcut merkezin bulunduğu alanın çevresindeki tepeliklere kurulması gerekirken tarım için bereketli, konut için ölümcül bir zemin üzerinde yükseldiği, bu yüzden o bereketli tarım topraklarının binaları bir bataklık gibi yutuverdiği söylendi. Depremle şehir nasılsa yerle bir olmuştu, yeniden yapılabildi. Adapazarı'nın yanına hakikaten yeni bir şehir yapıldı, ama manzara gösteriyor ki, Adapazarı yeniden yapılmış olmadı...

1999 depreminden sonra yeni yerleşim bölgesi olarak belirlenen mevcut Adapazarı'nın kuzeyindeki Karaman, Camili, Korucuk mahalleleri önce geçici deprem konutları için mahal olarak belirlendi. 2001 yılından sonra ise TOKİ'nin önyak olmasıyla burada yaklaşık 10 bin konut üretildi. Adapazarı'ndaki devlet dairelerinin de bölgeye taşınması planlanıyordu. Bunun için de girişimler ve inşaatlar başladı. Ne var ki, aradan yedi sene geçti. Adapazarlılar depremin hemen ardından önce etraftaki köylere ve hızla villalaşan Adapazarı çevresindeki yeni mahal- lelere taşındılar. Bu arada bina molozları kaldırıldı, çoğunluğu otopark ya da park alanı haline getirildi. Yerlerine yeni bina yapılması mümkün değildi. Ancak şehrin merkezine 20 km uzaklıktaki yalnızca toplu

konutlardan müteşekkil alan, bir türlü çekim merkezi haline getirilemedi. Adapazarlılara soracak olursanız, bunun birkaç nedeni var. İlki, işyerlerinin Adapazarı'nın eski merkezinde kalması ve insanların işlerine 20 km yolu kaymak gibi asfaltın üzerinden geçerek bile olsa gitmek istememele- ri. İkinci neden ise, Adapazarı gibi orta büyüklükte bir şehir için gereken sosyal olanakların bile Yenikent'te bulunmaması. Devlet daireleri- nin taşınacağı kompleksin tamamlanmamış olması da bir başka sebep...

Böylece Yenikent, 10 bin konutluk yarı-hayalet bir bölgeye dönüştü. Bu durumun nedenleri sık sık yerel basında da tartışılıyor. Örneğin Demokrat Parti İl Başkanı Mehmet Mangıroğlu, nüfusu bu haliyle bile 100 bini bulan Yenikent'te hiçbir sosyal altyapı olmamasını eleştiriyor. "İnsanlar dışarıya çıktıklarında sosyal faaliyet sıkıntısı çekiyor" diyor Mangıroğlu, mevcut şehir yönetiminin ısrarla bu sorunu görmezden geldiğini söylüyor. Bu haliyle Yenikent, eski komşuluk ilişkilerinin bırakılıp nizami bir hayat tarzına geçilmesiyle ortaya çıkacak "topluluk modeli"nin tamamlanmış bir modelini sunuyor. Ne alışveriş merkezi, ne gıcır gıcır yollar ve binalar, ne de propagandası yapılan güvenli ve düzenli konutlar "ev alma, komşu al" öğretisinin yerini tutmuyor.

Ama Yenikent'in özellikle yakın köylere büyükçe bir kazığı olduğu da aşikâr. Bu durum yalnızca kentsel değil, kırsal politikaları da yakından ilgilendiriyor. Bir kere Adapazarı büyükşehir ilan edildiği için özellikle tarımsal desteklerin sahip olunan toprak büyüklüğüne bağlandığı geçmiş dönemde üretim desteği alamayan üreticiler hayvancılık gelirlerinden de mahrum bırakılmış oldu. Zira yasal düzenlemeler büyükşehirlerde hayvancılık yapılmasını engelli- yordu. Yenikent Adapazarı merkezine alternatif bir ekonomi de üretmediği için bu köyler yoksullaşmak durumunda kaldılar. 2002 öncesinde dilediklerince şekerpancarı üretebilen ve bu sayede en azından bir ürün- de garantili gelir sahibi olan

Adapazarlı çiftçiler de, depremden sonra Adapazarı Şeker Fabrikası'nın tamiri uzun sürdüğü, üstelik bir de kota sınırlaması geldiği için bu ürünün sağladığı avantajdan da mahrum kalmış oldular. Şeker fabrikası- nın tamir edilmesi için gereken 6.5 trilyon liralık ödeneğin ayrılmadığı üç yıl boyunca fabrika bölgedeki şekerpancarını toplayıp çevre fabrikalara göndermek durumunda kaldı ve 1999-2002 yılları boyunca 12 trilyon lira zarara uğradı. Daha sonra fabrika, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından zarar ettiği için kapatılması gereken fabrikalar listesine alındı. Bu evrede Pankobirlik'in devreye girmesiyle özelleştirildi ve 2006 yılında yeniden çalışmaya başladı. Ne var ki, bu defa da kotalar nedeniyle tam kapasite çalışacak kadar pancar alımı yapamadı. Kotalar artırıldığı zaman ise üretici pancara küsmüştü, yine gereken pancar alınamadığından Adapazarı Şeker Fabrikası çevre illerden şeker pancarı toplamak istedi. Ancak Şeker Kurulu'nun "her fabrika ancak kendi hinterlandından alım yapabilir" mealindeki kararı nedeniyle bu alım da durduruldu. Dolayısıyla Adapazarı'nın hem tarım hem de endüstri anlamında çok önemli bir kaynağı kurutulmuş oldu.

Depremin Adapazarı'na verdiği "sürdürülebilir zarar" bununla da kalmadı. Elbette bütün binalar yıkılmamış, kimileri de çeşitli derecelerde hasarlarla kurtulmayı başarmıştı. Depremden sonra Adapazarı'nda 18 bin orta derecede hasarlı bina olduğu tespit edilmişti. Daha sonraki haberlere göre ise, bu binalardan ancak küçük bir bölümü onarılabildi. Geriye kalanlar yıkmak yerine açıkçası tuhaf bir biçimde değerlendirilmeye başlandı. Deprem şokunu en ağır şekilde yaşayan Adapazarlıların büyükçe bir bölümü, yeni yapılan villakentlere ya da yakın köylere taşındı. Merkezdeki hasarlı binaları ise sınırlarını yenileyip cila- layarak öğrencilere kiraya vermeye başladılar. Adapazarı'nda 46 bin üniversite öğrencisi yaşıyor, Sakarya Üniversitesi ise yalnızca 3 bin 700 öğrenciye yurt ola-

çıplak ayaklar kumpanyası

(İstanbul / İstanbul / Türkiye)

mehmet bangı'ı seviyor

22 Ekim Tulum'da Tulum'da 20:30

24 Ekim Tulum'da Tulum'da 20:30

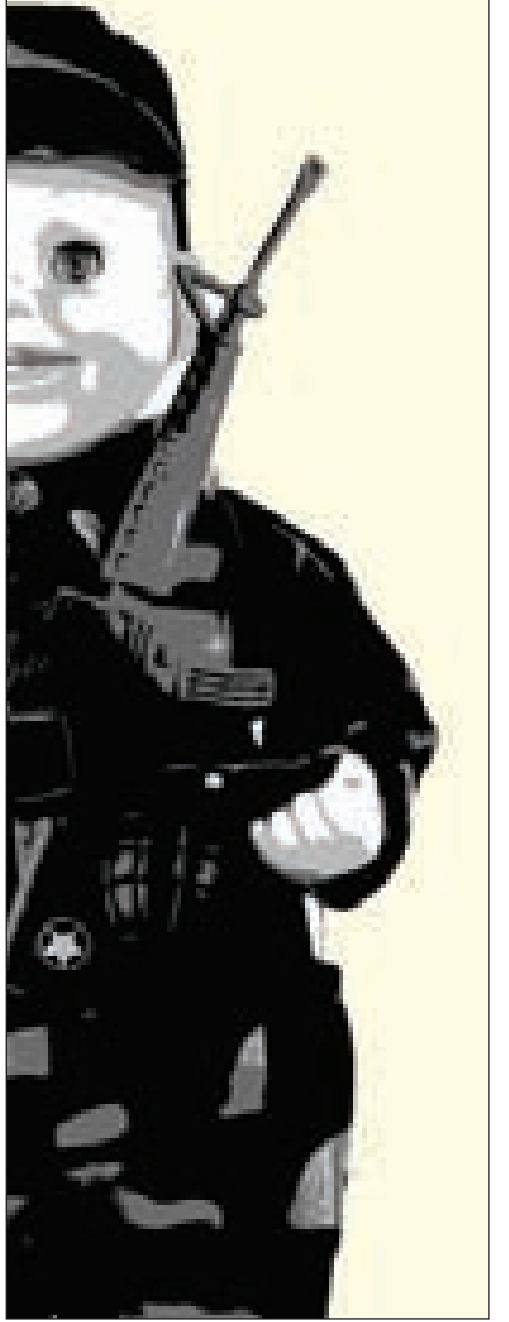
26 Ekim Tulum'da Tulum'da 20:30

28 Ekim Tulum'da Tulum'da 20:30

30 Ekim Tulum'da Tulum'da 20:30

TULUM HANE

nağı sağlayabiliyor. Geri kalan öğrencilerin özel yurtlarda ve kiraladıkları öğrenci evlerinde barınmaları gerekiyor. 1999 depremine kadar çeşitli nedenlerle üniversite öğrencilerini şehirde barındırmaktan çok da hoşlanmayan, hatta “gelen öğrenciyi de kendine benzetmekle” övünen Adapazarlıların, depremden sonra hasarlı evlerini öğrencilere açarak kendi yalarını sarmakta hiçbir sakınca görmedikleri anlaşılıyor. Sakarya Üniversitesi’nin de bu konuya yeterince önem vermediği görülüyor. Marmara’da her an meydana gelebilecek bir depremden kendi çocuklarını koruyabilmek için Adapazarı’nı adeta ikiye-üç katlayacak imar yatırımı yapan mülk sahiplerinin, dışarıdan gelen öğrencileri bu girişimlerini finanse edecek kurbanlar olarak görmeleri ne belediye ne de diğer resmi kurumları ilgilendirmiyor.

Öte yandan, akçalı işlere hayli duyarlı olan Adapazarı kamuoyu, memleket gündemine bomba gibi düşen iki yolsuzluk öyküsüyle çok yakından ilgilenecek. Bunlardan ilki, imar tadilatı kıyağıyla gündeme gelen AKP eski genel başkan yardımcısı ve hâlâ milletvekili olan Şaban Dişli etrafında gelişen tartışmalar, ikincisi ise Deniz Feneri. Adapazarı Merkez Belediyesi’nin AKP’li başkanı Süleyman Dişli, Şaban Dişli’nin akrabası ve belediye başkanı olarak seçilmesinde akrabasının etkisinin bir hayli olduğu şehirde gayet iyi biliniyor. Sakarya Yeni Haber gazetesinin yazarlarından Mustafa Topkara, Dişli tartışmasının ayyuka çıktığı günlerdeki yazılarıyla Adapazarı’nda yerel siyasetin eskisi gibi olmayacağını söylüyor. Gerek AKP Genel Merkezi’nin, gerekse Adapazarı parti yönetiminin Şaban Dişli’yi koruyup kollayan açıklamaları, hatta yerel basına verdikleri gazete ilanları nedeniyle AKP’nin “aklıgının” şüphe götürmeye başladığını umut ediyor Topkara. Şaban Dişli’nin ardından, Geyve Millî Eğitim Müdürlüğü’ne atanan ağabeyi Alaattin Dişli hakkında da yolsuzluk iddialarının ortaya atılması Adapazarı’nda AKP’yi bir hayli zorlayacağı benziyor. Millî Eğitim Müdürlüğü görevini vekâleten yürüten Alaattin Dişli’nin ek ders ücreti ve kendisine tahsis edilen yollukla ilgili yaptığı iddia edilen yolsuzluğun boyutu, Şaban Dişli’ninkiyle karşılaştırıldığında deveye kulak kalsa da, AKP’nin yerel siyasetinde mide bulandıracak nok-

taların didik didik edilmeye başlandığının göstergesi. Şaban Dişli’nin Ramazan boyunca Adapazarı’ndaki iftarlara, istifa ettiği halde “AKP Genel Başkan Yardımcısı” sıfatıyla katılmasının yerel gazetelerin gözünden kaçmaması da AKP’nin bu konuyu pek ciddiye almadığını gösteriyor.

Adapazarı’nı yakından ilgilendiren bir başka akçalı gündemse Deniz Feneri. Derneğin en çok destek aldığı yerlerden birinin Adapazarı olmasını, şehrin tarihsel muhafazakârlığıyla açıklamak mümkün. Çokça yoksulun bulunmadığı, İstanbul’a yakınlığı ve bereketli toprakları itibarıyla memleketin en müreffeh illerinden biri sayılabilecek Adapazarı, özellikle din-dar kesimlere yakın yardım derneklerinin başlıca besli kaynaklarından biri. Ancak Deniz Feneri’ne ilişkin olarak Almanya’da açılan dava ve sonrasında Türkiye’ye ulaşan kokular, şehir sakinlerinin Ramazan olmasına rağmen fitre ve zekâtlarını derneğe vermekten imtina etmelerine sebep oluyor. Kocaeli Fuarı’nda açtıkları yardım standında bir basın toplantısı düzenleyen Deniz Feneri Derneği Kocaeli Koordinatörü Erdal Bal, “Almanya’daki Deniz Feneri’yle hiçbir bağlantımız yok, sadece isim benzerliği var. Çıkan haberler kurumumuza yardımları da olumsuz yönde etkiliyor. İnsanların kurumumuza bakış açıları ve yardım etme konularında azalma var” diyerek hal-i pür melâlini dile getiriyor.

– Ayşe Çavdar

İnsanlık festivali

PARİS– Fête de l’Humanité, Fransız Komünist Partisi’nin gazetesi Humanité’nin desteğiyle gerçekleştirdiği, dünya komünistlerinin bulunduğu, eğlenceli bir festival. 500 bine yakın katılımcının ve elli toplumsal grubun bulunduğu l’Huma, 450

farklı standın sunduğu imkânlarla, 12-13-14 Eylül günlerinde başka bir dünyanın mümkün olabileceğini kanıtlar gibiydi...

Festivalin iki ana teması vardı: Kalıcı ve yaşanabilir bir dünya (çevre sorunları, açlık, kapitalizmin duyarsızlığı gibi başlıklarla) ve dayanışmacı bir ekonomi (kitlese tüketimler, üretim biçimleri, çalışma şartları, mevcut dağıtım ağlarına alternatifler gibi konularla beraber)...

Kapitalizmin insan onurunu ve dünyanın geleceğini hiçe sayması karşısında, bir sürü yaşlı, genç, çocuk, solun yöntemlerini daha güçlü kılmak için tartıştılar, tabii bir yandan da eğlenerek. Festivalin büyük salonları çeşitli tartışma başlıklarıyla doluydu: 160 yıldan sonra komünizmi günümüzde nasıl düşünelim, kayıtdışı işçilerle dayanışma, suyun azalmasına karşı uluslararası çareler, enerji bunalımı ve çevre kirliliği, Sarkozy’nin dışlayıcı politikaları...

Festivalin amacı, ne yapıyor-sak beraber yapmak, bu beraberliği de küresel kılmak. Ama yereli de unutmamak. Festival alanı köylere ayrılmış: Yöresel müzik ve yemeklerin bulunduğu Dünya Köyü, her sese kulak veren, her kültürden kitabın bulunduğu Okuma Köyü ve bu sene eklenen Meslek Köyü –bu köyde, bir yandan yeni iş alanlarını ve meslekleri keşfetmenin, bir yandan da yeni ilişkiler kurmanın imkânları sunuluyor.

Fête de l’Huma’ya gitmek için Paris merkezinin biraz dışına çıkmak yeterli. Yedi numaralı metrodan iner inmez duvarlara yapııştırılmış ilanlarla karşılaşıyorsunuz zaten. Oklar sizi ne yaptığınızı biliyormuşsunuz havasına sokuyor, diğer katılımcılarla kolaylıkla bir kalabalık oluşturabiliyorsunuz. Kimi yanında çadırıyla gelmiş, kimiye yalnız başına ya da eşiyile, arkadaşıyla. Her tipten insan var, yediden yetmişe, a’dan z’ye...

Tarihe malolmuş şahsiyetlerin adlarının verildiği sokaklar festival alanına serpilmiş, kaybolduğunuzda “ben Mande-la’dayım” diyebiliyorsunuz mesela. Ana sahneye gitmek için savaş karşıtı sosyalist Paul Vailant-Couturier sokağından geçmek gerekiyor. Biraz ileride 1927’de idam edilen anarşist İtalyan ikili Sacco ve Vanzetti sokağına rastlıyorsunuz. Guy Moquet, 1941’de Vichy Hükümeti zamanında kendisiyle birlikte öldürülen 42 komünist genci de anmak için kurulan standlarla beraber kendi sokağında. Sonra Louis Aragon, Elsa Triolet, Adıyaman doğumlu Ermeni komünist Misak Manouchian...

Festival alanının biraz ilerisi kampçılara ayrılmış, gençler de buraya kurulmuş. Bin çeşit insan gitarlarla, kemanlarla, vurmalarıyla birbirine eşlik ediyor yürürken, kalkarken, dururken. Bir taraftan bir şarkı başlamayadursun, herkes bir anda katılıyor. Ne dediklerini anlamak güç, ama “revolution” sık sık seçilebilen kelimelerden...

Festivalin son günü FKP başkanı Marie-George Buffet ana sahnede umut dolu sözlerle “direnişe devam” diyor. Ve tüm hoparlörlerden “Enternasyonal” çalmaya başlıyor, herkes bir ağızdan söylüyor...

Müzikten bahsetmesek olmaz: Daha ilk gün çadırlar yeni kurulurken Dub Incorporation çıkıyor sahneye, öncesinde de Femi Kuti ilk saatlerin gazabına uğruyor. NERD için geniş bir kitle hazır bekliyor, Tiken Jah Fakoly festivalin ilk gecesini coşkuyla kapatıyor... Cumartesi konserleri erken başlıyor: Alain Bashung, Babyshambles, Supertramp’in sesi Roger Hodgson... Cali önce eller üstünde bir tur atıyor, sonra kalabalık arasından sahneye çıkmayı başarmış bir kıızı yere yatırıp kızın üstünde şarkı söylüyor, en romantik anıların gibi... Yan sahne ise alternatiflerin mekânı: Rap dünyasının devrimci ismi Kery James beklenen isimdi, teatral grup Moriarty ve François Béranger şarkıları en çok ilgi çekenler oldu. Spoke Orkestra, Casey, Les Plasticines, Bibi Tanga ise diğer isimlerden bazıları.

Dönüş yolunda ay bizi kendi yürümesine sokuyor, biz de peşine takılıyoruz. Sokaklar iyice çöplükmüş, stantlardakiler de ellerinde kalan ürünleri ziyan olmasın diye gelip geçene veriyor. Benim de güzel hatırıma bir şeftali düşüyor, afiyetle...

– Yasemin Akıncı

TAHA PARLA'NIN TÜM KİTAPLARI DENİZ YAYINLARI'NDA

“Bir tarihsel kişiyi ve kadroyu, toplumsal ve siyasal koşulları içinde anlamak, olumlu yanlarıyla eksik ve tartışmalı yanlarını ayırıştırarak her birinin hakkını vermek başka bir şeydir; bir tarih döneminin kişilerini, ideoloji ve rejimini bütünüyle idealize ederek fetişleştirmek ve yeni kuşaklara hikâyenin tamamını anlatmamak başka şeydir. Hele bir ‘kişi kültü’ne yaslanmak, onu dokunulmazlaştırmak ve hele hele tek ve tekçi bir siyasal ideolojinin sınıfsal işlevselliği yüzünden ülkede demokratik hukuk devletinin gelişmesini bilerek bilmeden erteleyegelmek bambaşka bir şeydir.”

3. BASKI, 168 SAYFA, 10 YTL

ÇIKTI

3. BASKI, 248 SAYFA, 12 YTL

ÇIKTI

3. BASKI, 312 SAYFA, 15 YTL

ÇIKTI

KASIM

- Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye’de Korporatizm
- Türkiye’nin Siyasal Rejimi 1980 - 1989

ARALIK

- Türkiye’de Anayasalar
- Türk Sorunu

12. BASKI, 576 SAYFA, 25 YTL

ÇIKTI

Marks için “sınıf”, toplum analizinin esas miyarıdır. “Sınıf” topluluğun “şekli”ni verir. Weber’de ise “sınıf” topluluk içinde belirebilecek birkaç grup tipinin yalnız biridir. Weber’e göre sınıf “pazar şansları”na göre kümeleşen bir gruptur. Fakat bunun yanında siyasî güce sahip olmanın kümeleştirdiği gruplar vardır. Bunların küme esası “statü”dür.

Şerif Mardin’in önsözünden

Döneminin Avrupası’nda toplumsal ve siyasal düşüncedeki bocalama ve eğilimlerin tipik bir temsilcisi olan Weber’in asıl önemi, özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra Anglo-Amerikan sosyal bilimcileri tarafından Marksizm’in karşısına çıkarılan başlıca yazar ve esin kaynağı olmasıdır. Eşitlikçi ve özgürlükçü bir dünya isteyenlerin Weber’in karşı devrimci görüşlere temel oluşturan kuramını tanımlarında yarar vardır.

Çevirenin Notu’ndan

Her biri kendi alanının önde gelen ismi olan yazarların, insan bilimlerinde yorum yönteminin açıklayıcı gücünü ortaya koydukları bu bütünsel çalışmalarda verdikleri yanıtlar yer yer incelikli, bazen de yetersiz bulunabilir, ama sorulan sorular ve ele alınan sorun önemli sayılmalıdır. Yazarlar yorumcu yaklaşımı siyasal iktisat, antropoloji, bilim tarihi, tarih felsefesi gibi çeşitli alanlarda uygularken, hem belli toplumsal olay ve süreçleri açıklamaya, hem de bu yaklaşımın ardında duran bilgi kuramını ve toplumsal bilimlerin felsefesini belirtmeye çalışmışlardır. Kimisi Marksizm’le fenomenolojiyi bağdaştırmayı denerken, kimisi de “yorumbilim”in (hermenötik) temellerini irdelemiştir.

2. BASKI, 240 SAYFA, 12 YTL

ÇIKTI

deniz
yayınları

İnönü Mh. Babil Sk. No: 5-9 Ferdi Paşa Apt. D: 5
Elmadağ - Şişli - İstanbul
denizyayinlari@gmail.com
Tel: 0 212 2301281 Faks: 0 212 2301257

‘deniz olunmalı’

ÇAĞRI MERKEZİ ÇALIŞANLARI ÖRGÜTLENİYOR: GERÇEĞE ÇAĞRI

Hayalet tipi örgütlenme

Liberalere bakılırsa işçi sınıfı diye bir şey kalmadı. Oysa, tüm toplum fabrikalaşırken işçileşenlerin sayısı artıyor. Geç kapitalizmin işçi imgesi, başında baret, elinde kazmasıyla bir maden işçisi değil, kulağında kulaklık, elinde klavyesiyle bir çağrı merkezi çalışanı belki de. İşçiliğin temel karakterini esnek, geçici, güvencesiz çalıştırılanlar oluşturuyor. Prekarya, yani sağlam bir işe sahip olmayan yeni kentsel proletarya artık marjinal bir kategori değil. Sendikaların örgütlenme yöntemleriye prekaryayı örgütlemekte yetersiz kalıyor. Birbiriyle ilişkisi koparılan ve çok heterojen olan bu yeni işçi kesimi nasıl örgütlenebilir, nasıl harekete geçebilir gibi sorulara cevap aramak için teydimizi örgütlenen çağrı merkezi çalışanlarına tattuk...

Çağrı merkezinde çalışmak nasıl bir iş?

Erdem: Banka, telekomünikasyon, sigorta, ulaşım şirketlerinin kendi bünyelerinde ya da taşeron vasıtasıyla dışarıdan hizmet verdikleri yerler, çağrı merkezleri. Sektörde 30 bini aşkın çalışan var. Çoğunlukla eğitim düzeyi yüksek genç insanların çalıştığı bir alan. İnşaat mühendisinden konservatuar öğrencisine kadar geniş yelpazede niteliklere sahip insanlar çalışıyor. Ben Uluslararası İlişkiler'i bitirdikten sonra Garanti Bankası çağrı merkezinde çalışmaya başladım, telefonda satış yaptım. İş yoğunluğu ve baskı ağır geldiği için yeni bir iş bulmadan istifa ederek çıktım.

İş yoğunluğu nasıl, günde kaç saat çalışılıyor?

Cahit: Yarı zamanlı çalışan da var, tam zamanlı çalışan da. Biz üçümüz de tam zamanlı çalışıyorduk. Günde sekiz saat çalışıyorsunuz. Yoğunluğu gösteren çağrı seviyeleri var. Göstergeler kudurduğunda molalarımız yalan oluyor. Sorun, az çalışanla çok çağrı alma hırsı. Aralıksız üç saat çağrı almak zorunda kaldığımız zamanlar oluyordu. Üç saat

boyunca durmadan konuş, dert anlat. Boğazın ağrıyor, beynin ağrıyor. Molarları da kısıyorlar. Sigara bile içemiyorum. Sigara içmek zaten ayrı bir dert. Gaz odası gibi bir yere tıklıp alelacele içiyorsun sigaranı. İş bırakmamın üzerinden epey zaman geçti, ama alışkanlık oldu bende, yemeğimi hızlı yiyorum, çayımı hızlı içiyorum, sigaramı üç nefeste bitiriyorum.

Ücretlendirme nasıl?

Erdem: Kıdem tazminatından kısmak için sabit ücreti düşük tutuyorlar. Şu anda ortalama 700 lira civarı. Belli aralıklarla da performansına göre prim alıyorsun. O da ortalama aylık 850-900'e tekabül ediyor. Ama bunun taşeronu var. Taşeronun taşeronu var. Oralarda ücretler daha da düşük. Sigortayı eksik yatıran, geciktiren ufak tefek çağrı merkezleri var. Firma taşeronlaştıkça, güvence ortadan kalkıyor, çalışma saatleri işçinin aleyhine dönüyor. Mesela, Turkcell'in taşeronu Global. CMC de Global'in taşeronluğunu yapıyor. Yani CMC taşeronun taşeronu. Oradaki uygulama şöyle: CMC'de çalışanların sa-

bit maaşı yok. Ücret, aylık toplam çalışma süresine göre belirleniyor. Bir hafta çalıştırıp ikinci hafta çalıştırmama ihtimali var. İş güvencesinden söz etmek mümkün değil.

Seher: Biz işin hep de olumsuz taraflarından bahsetmeyelim diye iyi örnek olarak THY'yi gösterirdik, onun da durumu muğlak. Şimdilerde yönetim THY çağrı merkezini taşeronlaştırmaya uğraşıyor.

Erdem: Ama en kurumsal yerde bile, iş çok yıpratıcı. Günde 150 çağrı almak herkesin yapabileceği bir iş değil. Bu yoğunluk meslek hastalıklarına yol açıyor. Mevcut iş kanunu bu tempoda çalışma için tasarlanmamış. Mesai süresi sekiz saat denmiş. İnsani bir tempoda, sekiz saat çalışma kabul edilebilir, ama çay-sigara molasında, tuvalette kaybettiğin saniyelerin hesabının yapıldığı bir sekiz saat insani sınırları zorluyor. Mevcut yasaya uyarak da işi çalışılmayacak derecede yıpratıcı hale sokabiliyorlar. Çalışma süresini 10 saate çıkartamıyorlar belki ama, sekiz saatte "verimliliği" insani olmayan şekilde zorluyorlar.

Cahit: Çağrı merkezi işletmeleri de bu saçmalığın farkında. İşçinin verimli çalışma ömrünün iki-üç sene, en iyi ihtimalle dört sene olacağını öngörüyorlar. Çünkü onlar da biliyor, dört seneden sonra zemberek atar, işçi depresyona girer, ses telleri iflas eder. Dolayısıyla, çağrı merkezlerinin işçilerinde aradığı vasıf tecrübe değil, sabır.

Seher: Ben ilk girdiğimde bana eğitim veren kadın telefonlarda çok sinirli konuşuyordu, görüşmelerden sonra telefonu atarcasına kapatıyordu. Yaptığı görüşmede o kadar da agresyon yükselten bir şey olmadığını düşünmüştüm. İşe ilk girdiğimdiki bu yargı zamanla değişti. Ben de onun gibi oldum.

Günde 150 çağrı almak herkesin yapabileceği bir iş değil. Mevcut iş kanunu bu tempoda çalışma için tasarlanmamış. İnsani bir tempoda, sekiz saat çalışma kabul edilebilir, ama çay-sigara molasında, tuvalette kaybettiğin saniyelerin hesabının yapıldığı bir sekiz saat insani sınırları zorluyor.

Telefonları sinirle açıp daha büyük bir sinirle kapatmaya başladım.

Ne kadar süre eğitim aldın?

Seher: Bize bir ay bankacılık eğitimi verdiler. Özel bir şirket tutuyorlar bu iş için. İki saat çay, kahve, geyik, ondan sonra “banka şöyledir, böyledir” dediler. Tabii bir şey öğrenmedik, “her şeyi işbaşında öğreneceksiniz” dediler. İnılmaz bir yoğunluğun içine bıraktılar. Kendi kendime, denizde boğula boğula yüzmeyi öğrendim. Tabii birçok hata yaptım; dolayısıyla, müşterilerden bir ton hakaret yedim. İşin garibi, karşıdaki müşteri bizi şirketle özdeşleştiriyor, Garanti Bankası’nın dile gelip konuştuğunu zannediyor. Bu arada adamın parasını A tipi fondan B tipi bilmem neye geçirirken tak bir hata! Bu sefer de maştan mı gidecek, primi mi kesecekler, onun derdine düşüyorsun.

Bir denetim mekanizması da var herhalde, bunu nasıl sağlıyorlar?

Seher: On kişinin başında bir takım lideri oluyor. Takım liderinin işi gücü seninle uğraşmak. “Neden moladasın, satışların niye düştü, script’leri doğru kullan” falan filan. Tabii bir de çağrılarını dinleyip primini belirliyorlar. Ücretle terbiye ediyorlar yani. Öte yandan, denetleme işini abartanlar, fantastik işlere girişenler de var. TTNET’te kullanılan yeni bir sistem var mesela, tam komedi. Çişin geliyor, sisteme bildiriyorsun. Sistem de izin verip çişe yolluyor seni. Molaları sistem düzenliyor. İstedğin arkadaşınla molaya çıkıp iki laf edemiyorsun. Bir araya gelememek, örgütlenmenin de önünü tıkkıyor.

Cahit: Bu mekanizmaları tasarlayanlar sadece işçileri daha çok çalıştırmayı değil, bir araya gelişleri de önlemeyi hedefliyor. Aynı dertten mustarip 500 kişinin, ortak dertlerinden habersiz, her gün işe gelip gitmesi isteniyor. Ama sistemdeki gediklerden itinayla sızmaya bakıyoruz.

Halbuki bu yeni çalışma biçimlerinin fabrika sistemine göre daha rahat, daha özgürlükçü olduğu söyleniyor...

Erdem: Fabrika sistemine göre daha da acımasız. Aynı işyerinde çalışan, ama birbirinden haberdar olmayan bir dolu arkadaşımız var. Toplantılarımızda ta-

nışıp “aynı vardiyada çalışıyormuşuz” diyebiliyorlar. Aldığımız bir karar gereği, işyerine gidince yine unutuyorlar birbirlerini. Görünen o ki, bir süre daha unutmak durumundalar. Çağrı merkezlerinin kanunsuzluğundan dolayı ilişkilerimizi gizlemek zorundayız. Çağrı merkezinde, hayalet olarak dolaşmak durumundayız.

Cahit: Yaşanmış örnekler var. Yapı Kredi çağrı merkezinde çalışan bir arkadaşımızla, Koçbank’la birleşme sürecine dair bir söyleşi yapmıştık. Banka yönetimi terör estirdi. İnsanları odalara çağırıp “bu röportajı kim yaptı”, “kurum içi bilgileri sızdıranlar hakkında yasal işlem yapacağız” diye tehditler savurdular. Bu konuda büyük çağrı merkezlerinin eli çok güçlü. İşten çıkarma tehdidi cepte zaten, bunun yanında “iyi referans vermem” tehdidi de etkili oluyor.

Seher: En sık başvurdukları yöntem zorla istifa ettirmek. İstifa ettirmeyi beceremeseler bile, tazminatını vermek için kırk takla atıyorlar. Sonuçta, şirketle çalışan arasında eşit bir ilişki yok. Şirket dava açmaktan çekinmiyor, maaşlı avukatları var. Ama işçi açısından hukukî mücadele yürütmek, mahkemelere gidip gelmek, avukatlarla uğraşmak kolay değil.

Erdem: Yeri geliyor, patronlar işçinin üstüne yürüyor, korkutuyor. İşçi bunun karşısında ne yapabilir? İş hayatına yeni girmişsin, kariyer vaat edilmiş, yaşamak için paraya ihtiyacın var... Birçok insan kendini tamamen teslim ediyor.

Cahit: Temel sorun şu: İşçinin haklarını öğreneceği tek kaynak, bu konuda çıkarının taban tabana zıt olduğu işveren. İnternet sitemizle kırmaya çalıştığımız şeylerden biri de bu: Çağrı merkezi çalışanlarının haklarını öğrenmelerini ve aramalarını sağlayacak bir çalışma kültürü oluşturmaya çalışıyoruz.

Böyle bir örgütlenmeye gitmeye nasıl karar verdiniz?

Erdem: Çağrı merkezi çalışanları, harçlık gibi ücretlerle ve inanılmaz yoğun çalışıyorlar. Kariyer yalanları bir yere kadar avutuyor. Ama buna rağmen, THY ve Türk Telekom gibi sendikal bir geçmişi olan birkaç işyeri hariç, ne sen-

İşçinin verimli çalışma ömrünün iki-üç sene, en iyi ihtimalle dört sene olacağını öngörüyorlar. Çünkü onlar da biliyor, dört seneden sonra zemberek atar, işçi depresyona girer, ses telleri iflas eder. Dolayısıyla, çağrı merkezlerinin işçilerinde aradığı vasıf tecrübe değil, sabır.

dikanın ne de örgütlü bir karşı çıkışın esamesi okunmuyordu. Patronların at koşturduğu bir sektördü.

Seher: Buna müdahale etmeye karar verdik. Bir araya gelebilirsek memnuniyetsizlik direnişe dönüşebilir diye düşündük. İnternet sitesi açtık (www.gercegecagrimerkezi.org). İşe başladığımızda, şirketler işyerinden girebilecek siteleri sınırlandırmıyordu. Biraz da bizim sayemizde, başta bizim site olmak üzere birçok siteye girmek artık mümkün değil.

Erdem: Projemiz somutlandıktan sonra, diğer emek örgütleriyle iletişime geçtik. Çağrı merkezleri farklı iş kollarına bölünmüş durumda. Dolayısıyla, tek bir sendikada toplanmaları söz konusu değil. Biz de alanımızın kesiştiği belli başlı sendikalarla irtibata geçtik. Bank-Sen’le, Hava-İş’le ve kısmen de Sosyal-İş’le ortak projeler geliştirmeye çalışıyoruz.

Çağrı merkezlerinde bireysel direniş mekanizmaları var mı? Kolektif eylemler oldu mu hiç?

Erdem: Sitenin açılmasından önce de kendiliğinden gelişen, iş yavaşlatma, iş bırakma gibi küçük çaplı kolektif direnişler olmuş. Kaytarma, işe geç gelme gibi günlük direnişler de olabiliyor. Ama bu eylemler örgütlenme, sendikalaşma talepleriyle ortaya çıkmamış. Çağrı merkezleri arasında koordineli bir örgütlenme çalışması bizimle başladı.

Cahit: Bizden önce yaşanmış hikâyeleri araştırıyoruz. Hep avcılarının hikâyelerini dinledik, şimdi de aslanların hikâyelerini dinleyelim diyoruz. Çünkü o tarihi bilmezsek, bu alanda etkili bir örgütlenme yürütemeyiz.

Ve gizli olarak örgütlendiğinizi söylüyorsunuz...

Cahit: Buna mecburuz. Biz çağrı merkezlerinde hayalet gibi dolaşıyoruz. Çalışanların örgütlenmeyi işyerinde yapması zor. Birlikte çok az zaman geçiriyorlar, disiplin, kontrol, baskı var. Çalışanlar sitemize girdiklerinde, arkalarındaki yetkili onları görebiliyor ve baskı kurabiliyor. Bu yüzden gizlilik önemli. Fakat site ve dernekler üzerinden insanları bir araya getirmek çok önemli. Sitede hazırladığımız stic-

TARİHSEL BİR DÖNÜŞÜM: PROLETARYA VE PREKARYA

Freelance bir kuşak

“Bizler, neoliberalizmin ürettiği yeni işgücüyüz” diyordu Chainworkers sendikasıdan Alex Foti. Modern sanayi kapitalizmi için proletarya ne demekse, bugünün post-endüstriyel toplumları için de prekarya o demek. Bizler, kasiyerler, market çalışanları, kargo elemanları, kuryeler, pizza dağıtıcıları, bilgisayar programcıları, grafik tasarımcıları, metin yazarları... Geçici, düzensiz, güvencesiz işlerde tam zamanlı, yarı zamanlı, freelance çalışan koca bir kuşak. Babalarının, analarının sosyal güvenceli, düzenli, istikrarlı işlerini rüyalarında bile göremeyecek, üstelik böyle bir şeyi hayal de etmeyen, iş güvencesinden ve istikrardan yoksun, kendisini neyin beklediğini bilemeden 7/24 çalışanlar.

Bu yeni sınıfın üyeleri, yaşamlarını kuşatan, va-

roluşlarını sınırlayan güvensizliğe karşı çıkmak, bunu yaparken de büyükleri gibi tüm ömürlerini çalışarak geçirmeyeceklerini haykırmak için İtalya ve İspanya’da örgütlenmeye başladılar. Bu ilk örgütlenme faaliyetleri pıtrak gibi kıtanın dört bir yanına yayılmakta gecikmedi. Yaşlı kıtanın büyük çoğunluğu için artık anlamını ve canlılığını büyük ölçüde yitirmiş olan 1 Mayıs gününü tüm Avrupa’da ortaklaşa ve aynı talepler ve haykışlar etrafında canlandırmak için MayDay örgütlenmesine giriştiler, on binlerce –hatta İtalya örneğinde yüz binlerce– genç çalışanı yeni dünyanın çalışma koşullarına karşı bir araya getirdiler. Chainworkers’ın etkin olduğu Milano’da marketleri işgal ettiler, mal getirip götürken kamyonları engellediler, benzin istasyonlarını bloke ettiler. Ati-

na’nın daracık sokaklarında, binlerce motorlu kuryeyle şehir turu atıldılar. Pride günlerini anımsatan onlarca araçlık konvoylarıyla Barcelona sokaklarına yayıldılar. Hatta Katolik İtalya’nın gönlünü fethetmek için uydurdukları bir günleri bile var: 29 Şubat Aziz Prekaryo Günü.

İstanbul da dahil tüm dünya kentlerinin post-endüstriyel kapitalizm şebekesinin kritik birer ayağına dönüştüğü neoliberal küreselleşme döneminde, prekarya hareketi çalışma ve hayat arasındaki ilişkiye dair çok temel eleştirilerde ve taleplerde bulunuyor. “Her işe minimum ücret” (Avrupa çapında, tüm işler için asgari 10 avro ücret ödenmesini istiyorlar) ve “flexicurity” (flexibility + security –hayatlarının ve geleceklerinin güvencesiz olmasına itiraz etseler de, önceki kuşakların yıllar boyu tek bir iş üzerine kurulu, yeknesak, iş odaklı yaşam biçimlerine de düşmüyor pek gönülleri) gibi talepleri hayatımıza usul usul sokuyorlar. – *Frat Genç*

ker'lar var. Onları tuvaletlere yapıştırıyor çalışanlar, bizler ATM'lere yapıştırıyoruz. Kendimize Marx'tan atıfla çağrı merkezlerinin hayaletleri diyoruz. Hayalet imgesini kullanıyoruz; gizlilik durumunu kabul edilebilir, hatta belki sevimli hale getirebilir diye düşündük. Bize uyuyor, sonuçta varız, ama görülüyor, bilinmiyoruz.

Sitede "arama eylemi" diye bir eylemden bahsediyorsunuz, nedir bu?

Cahit: Çalışanlara ulaşmak ve işletmeyi uyarmak için arama eylemleri yapıyoruz. Bir çağrı merkezinde hak ihlali olduğunu duyduğumuzda, bir araya gelip aynı saatte ankesörlü telefonlardan o çağrı merkezini arayıp çalışanlara olanları ve haklarını anlatıyoruz. Çağrı merkezlerinde bir kural var, müşteri telefonu kapatmadan çalışan kapatamıyor. Biz derdimizi anlatıyoruz, karşıdaki dinliyor. "Bu konuda size yardımcı olamayacağım, işlem yapmıyorsanız görüşmeyi sonlandıralım" gibi bir şeyler söylüyor mecburen, çünkü dinleniyor telefon. Çok kişi ararsak hatları kilitliyoruz. O zaman yetkililer devreye giriyor. Bir nevi OHAL ilan ediliyor. İletişim kurmamızın önüne geçmeye çalışıyorlar. Ama en nihayetinde hayaletiz, kapıyı bacayı kapatıyorlar, interneti yasaklıyorlar, yine giriyoruz, yine giriyoruz.

Sitenizin kaç üyesi var?

Seher: 300'ü aşkın üyemiz var. Bu 300 kişiden düzenli bilgi akışı yok tabii. Sonuçta, üzerinde konuştuğumuz şey bir internet sitesi üyeliği. Ama, çağrı merkezlerinin büyük çoğunluğunda biliniyoruz. Ortalama bir çağrı merkezi çalışanı şunu biliyor: Haksız yere işten çıkartılırsam veya işyeriyle köprüleri yıkacak seviyeye gelirim, bu siteyle iletişime geçebilirim.

Dört senelik bir çalışma süresinden bahsediyorsak, işyeri örgütlenmesinin kadrolarını oluşturmak çok zor olsa gerek...

Erdem: Bu problem bir günde ortaya çıkmadı, bir günde çözmemiz de mümkün değil. Ama mevcut örgütlenme ay-

İstedikğin arkadaşınla molaya çıkıp iki laf edemiyorsun. Bir araya gelememek örgütlenmenin de önünü tıkkıyor. Bu mekanizmaları tasarlayanlar, bir araya gelişleri de önlemeyi hedefliyor.

gıtlarının yetersiz kaldığı ortada. Bu alanı örgütleyecek bir yöntem bulmalıyız. Zor bir soru bu ve bütün aciliyetlerle karşımızda.

Cahit: Üniversiteyi yeni bitirmiş, çağrı merkezinde işe giren, iki sene çağrı merkezinde çalışıp askere gitmeyi planlayan birini düşünün. Sonra bunu binlerle çarpın. Bu insanı nereye, nasıl örgütleyeceksin?

Erdem: Sendikalaşmanın önünde de büyük engel bu. 12 Eylül mirası işkolunda sendikalaşma kısıtlaması ortada. Diğer taraftan, mevcut sendikaların çağrı merkezlerinde örgütlenmeye dönük beklentileri yok, sendika iki-üç sene çalışacak birisini örgütlemeyi tercih etmiyor. Düşük ücretli işçiden alacağı aidat işine yaramaz. Masraflı işçidir, işten atılır hukuk servisini meşgul eder. (gülüyor) Demir-çelik işçisini ya da bir öğretmen örgütlediği zaman alınan verimle, bir çağrı merkezi çalışanını örgütlediği zaman alacağı verim karşıla-

tırlamaz. Bu durumda, eğer devrimci bir niyet yoksa, örgütlemek için tercih edilecek bir işçi değildir çağrı merkezi işçisi.

Cahit: Bunun yanında, iyi bir kariyerin, yani emeğini daha iyi koşullarda daha yüksek bir ücrete satmanın çağrı merkezi çilesini doldurarak mümkün olduğuna dair kocaman bir palavra var başa çıkmamız gereken.

Erdem: Geçici süre çalışmaya hep vurgu yapılıyor: "Geçicisin ya, hakkını aramana ne gerek var. Kazanım sağlasan ne olacak ki, zaten bir sene sonra ayrılacaksın. Sendikalı olduğuna, notere verdiğin paraya yazık..." Tamam, sen geçicisin, yolcusun ama, bu ilişkinin diğer tarafında hancı var. Hancı iki-üç sene çalışacağı için daha çok sömürülmeye, daha düşük ücrete razı insanları sirküle edip keyfine bakıyor.

Cahit: Biz, hancının yediklerini burundan getirmek için çağrı merkezi çalışanlarına "işçisin sen, işçi kalacaksın" diyoruz. Yarın da başka bir geçici işte çalışacaksın ve orada da "iki sene nasıl olsa dayanırım" diyeceksin.

Çağrı merkezi çalışanlarının ortak özellikleri, nitelikleri neler?

Cahit: Çağrı merkezleri bir üst seviyeye atlamak için ara basamak olarak görülen ya da işsiz kalınca kısa bir dönemi değerlendirmek için, askerlik öncesinde çalışmak için girilen yerler. Bu işe girip ev sahibi olmak, çocuk çocuğa karışmak mümkün değil. Öğrenciliğin devamında çalışılabilir. İşveren de bunu biliyor, sabır eşliğini, hatta biyolojik eşliği zorluyor.

Erdem: Çalışanlar işçi sıfatını kendilerine yakıştırmıyorlar. Kafalarında kasma-kürekli bir işçi imgesi var. Kendilerini memur gibi görüyorlar. "İleride arabam olacak, yazlığım olacak" diye düşünüyorlar. Sendikalı bir hayat düşünmüyorlar. Ama en nihayetinde, senin durumun iş kanunu karşısında tüm işçilerle aynı. Aynı kıdem tazminatı, aynı işten atılma prosedürü var. Elinde kasma-kürek olan adamların birleşik.

Söyleşi: Yasin Kaya - Fırat Genç

yeni yol sayı 31 Güz 2008

Acil Bir Durum Değerlendirmesi / ECEHAN BALTA
Fetret döneminde sürekliliği savunmak / ÖMER FİKRET
Yeni Dönem, Yeni Mücadeleler, Yeni Parti... / MASİS KÜRKÇÜĞİL
"Geçiş süreci", aşamacılık ve siyasetin normalleşmesi / FOTİ BENLİSOY
"Yaklaşan Felaket" ve Ekososyalist Alternatif / STEFO BENLİSOY
Kristian Rakovski ve Osmanlı Solu? / MASİS KÜRKÇÜĞİL
Anayasal Türkiye / KRİSTİAN RAKOVSKI
Türkiye'de Devrim ve Karşı-Devrim / KRİSTİAN RAKOVSKI
Uluslararası Durum Üzerine Rapor / FRANÇOİS SABADO
Balkanlar'dan Kafkasya'ya İstikrarsız Bir Dünya Düzeni / CATHERİNE SAMARY
IV. Enternasyonal'in Kökenleri / FRANÇOİS SABADO
Malmö'nün Ardından / FIRAT GENÇ

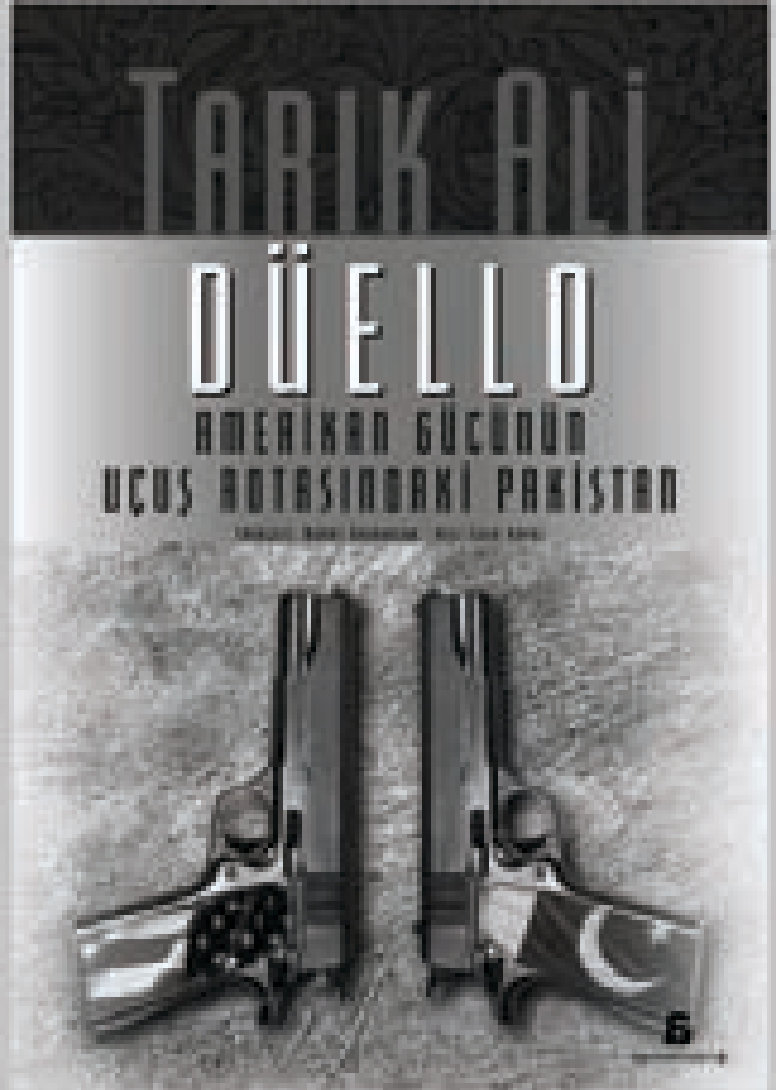
SOSYALİST DEMOKRASİ İÇİN YENİYOL

Adres: Asmalımescit sok. 16/6 Beyoğlu-İstanbul/PK 224 Beyoğlu-İstanbul- TEL: 0533 435 40 69

PAKİSTAN: DARBELER, SUİKASTLAR, ABD VE TALİBAN KISKACINDA

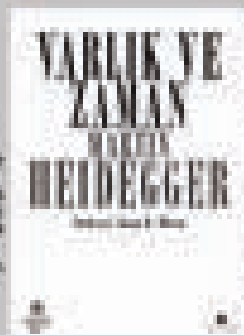
SİYASET >

'68'in önlü devrimcilerinden Tark Ali, askeri darbeler, uçak kazaları, bombalı saldırılar, idamlar, beceriksiz siyasetçiler ve fanatik İslamcılarının eylemleriyle belirlenen kendi ülkesinin siyasal tarihini anlattığı bu kitabında, ABD'nin daimi tehditleriyle Pakistan'ın nasıl bir uçurumun kenarında durduğunu anlatmaktadır...

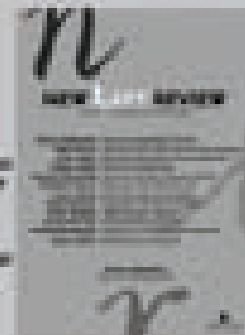

< SINAVAT
Yeni İslam
T. Ali
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam

Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam

< SINAVAT
Varlık ve Zaman
Martin Heidegger
Varlık ve Zaman
Varlık ve Zaman
Varlık ve Zaman
Varlık ve Zaman
Varlık ve Zaman
Varlık ve Zaman
Varlık ve Zaman
Varlık ve Zaman

< SINAVAT
Yeni İslam
T. Ali
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam
Yeni İslam

meselesi olan kitaplar...

Gülen cemaatinin ilk ve en saf halkası

Parmak hesabına göre, Sızıntı dergisi 2009'un Şubat ayında 30. yaşını dolduruyor. Gelgelelim, Fethullah Gülen cemaati 30. yıl kutlamalarına başladı bile. Madem öyle, biz de Sızıntı tarihi içinde bir gezelim, "Fethullah nesli"nin harcına ve malûm zatın ne menem bir ruh olduğuna yakından bakalım.

*Altın nesil, altın nesil
Gülen senin bahtın nesil
(Sızıntı dergisinden bir şiir)*

Sızıntı adı sizde ne çağırıyor? Otuz yıldır her ay yayınlanan bu dergiyi hiç baştan sona okuduğunuz oldu mu? Bence okuyun. Fethullah Gülen fikriyatını ciddiye alan herkes Sızıntı'yı da önemsemeli. Bu dergiyi herkes Zaman gazetesi eşliğinde bir apartman eşliğinde illâ ki görmüştür. 1980 sonrası yıllarda üniversitede okuyanlar Sızıntı'nın pek çok okulun koridorlarında bol bol dağıtıldığını hatırlıyorlar. Ben 1980 öncesinde bir üniversite talebesi olarak hiç karşılaşmadığım bu dergiyi, ilk olarak 12 Eylül sonrasında Mamak cezaevinde paralanmış ağzımı tedaviye gittiğim bir dişçinin bekleme salonunda gördüğümü ve bir tür parapsikoloji dergisi sandığımı çok iyi hatırlıyorum.

Sızıntı'nın bir yeni-Nurcu tarikatın yayın organı olduğunu birkaç yıl sonra öğrenmişim. Bu yeni tarikata, Fethullah Gülen'in ismiyle anılan bu organizasyona ne isim verilmesi gerektiği, nasıl tanımlanacağı sosyolojik bir soru. Gülen organizasyonu, dinî-malî-politik bir organizasyon olarak ve öğretileri itibarıyla en çok ABD'de benzerleri bulunan bir tarikat. Bu yarı gizli organizasyona hemen herkes, bazen savcılar da dahil olmak üzere "Fethullahçı" diyor. Ve bence bu isim onlara çok yakışıyor.

1970 sonlarında, 12 Nurcu-İslâmcı erkeğin Gülen'in liderliğinde kurdukları "şey" bugünden bakınca en çok bir örgüte benzer. '80 sonrası yükselen dinci-gerici fikir dalgası içinde Gülen mayası tutacak ve 1990'lara gelindiğinde bu "şey" Türkiye'nin Nakşibendilerle birlikte anılan ve de klasik Nurcu cemaatiyle yarışan en büyük dinci topluluklarından biri olarak başını suyun üstüne çıkaracaktır. Medyada Gülen adı ünlü siyasilerle birlikte anılmaya başlayacaktır. Gülen, kendi yazdığı biyografisinde, 12 Eylül 1980'den bir hafta önce, vaaz verdiği camiye onu dinlemeye Turgut Özal'ın geldiğini, sonra da başbaşa konuşuklarını anlatır.

Gülen, 1951 Erzurum doğumlu bir imam oğludur. Hep Nurcular ve İlim Yayma Cemiyeti ortamlarında bulunmuştur. Lideri olduğu cemaat-örgüt belli bir konjonktürde Ecevit'i bile destekleyecek, ama partileşme misyonunun lideri Erbakan'ı hiçbir zaman desteklemeyecek, 28 Şubat'ta onları satacaktır.

Fethullahçılar 1980'ler boyunca fikren ve malî olarak çok ilerler, "küçük hayırlarla büyük finanslar elde etmeyi" başarırlar. Bugün şirketlerinin zenginliği mil-

yarlarca dolarla ölçülen, Türkiye'de en fazla dersane ve çok sayıda okul sahibi olan bu organizasyonun bankaları, sigorta şirketleri var. 1990'larda patlama yapan topluluk, Zaman gazetesi ve Samanyolu televizyonuna ve birçok yayınevine sahip. Ayrıca, düzenli yayınlanan birçok dergileri var. Ama bence, otuzuncu yaş kutlanan Sızıntı'nın yeri bambaşka. O bu zincirin ilk ve en saf halkası. Eski bir cemaat üyesi "Cemaat üyelerini bir arada tutan büyük bir olgu histir. Duygusal birlik cemaat üyelerini birbirine yapıştıran yapışkan gibidir" (*) diyor. İşte esas kadrolarını "çocuklarınızı bedava ve millî değerlerinize bağlı olarak okutmak istiyor-sanız bize verin" diyerek derleyen topluluk, Sızıntı dergisiyle de ortak bir his, bir cemaat dili ve ruhu yaratmıştır.

Yayın yönetmeni Arif Sarsılmaz, derginin çıkışını 2006'da "Sızıntı Mektebi" başlıklı yazısında şöyle anlatır: "Sene 1979. Ülkemiz anarşi ve kaosu karanlıklarında. Dış ve iç muhrakların tahriklerine kapılmadan, hiçbir anarşik hâdiseye karışmadan okuma gayretinde olan küçük bir grup ise haftada bir gün kendilerine cami kürsüsünden nasihat eden Büyüklüklerini dinleyerek bu kaotik ortamdan kurtarabilecekleri insanlara ulaşma derdinde... Bu gençlerin de pek çoğunun yolu birkaç sene önce diğerlerinden ayrılmış. Üniversiteyi harb sahasına çevirenlerin arasından Allah'ın lütfuyla sıyrılan bu talihliler, o güne kadar hiç alışık ol-

Sızıntı, 12 Eylül'ü sevinçle alkışlar. Ekim 1980 sayısında Gülen şöyle yazar: "Ve, işte şimdi, binbir ümit ve sevinç içinde, asırlık bekleyişin tutuş saydığımız, bu son dirilişi, son karakolun varlık ve bekasına alamet sayıyor; ümidimizin tükendiği yerde, Hızır gibi imdadımıza yetişen Mehmetçiğe bir kere daha selam duruyoruz." Gülen, sahte değil, öz bir eylülüstür.

madıkları bir üslûpla hitap eden, Darwinizm, termodinamik, atom, entropi gibi biyoloji ve astrofiziğe ait mevzuları, üniversitedeki derslerin materyalist yorumunun tam tersi istikametinde şerh eden Zât'ı dinleyerek kalblerini aydınlatmaktalar. Ülkenin kurtuluşunun ve istikrarının nasıl bir insan modeliyle gerçekleştirileceğini, bu insan modelinin yetiştirilmesi için ne gibi faaliyetler yapılması gerektiğini teşhis eden Muhterem Büyüğümüz akıl ve kalbleri ikna ederek tedavi için çareler arıyor... Saf, temiz ve berrak bir şekilde ince ince sızarak gönüllere girmeyi hedefleyen bu dergi, 1979'un Şubatında yola böyle çıkmıştı."

Sarsılmaz'ın O Zat ve Büyük İnsan diye bahsettiği kişi Fethullah Gülen'dir.

Faşizan ve tek şefli sızıntı

Şubat 1979'da basılan birinci sayısının kapındaki ağlayan sarışın mavi gözlü erkek çocuğu fotoğrafı derginin önüne geçen bir yayıncılığa kavuşmuştur. Kamyon ve otobüs arka camlarına yapıştırdığı için yaşı tutanların görsel hafızasına yerleşmiştir. Aslında, bu fotoğraf Sızıntı ruhuna çok uygundur. Fethullah Gülen genç yaşında camilerde ağlayarak ve ağlatacak vaaz vermeye başlamış bir yetektir. "Bu Ağlamayı Dindirmek İçin Yavru" başlıklı ilk Sızıntı yazısıyla Gülen kalemini kullanmaya başlar ve okuyucularına şöyle seslenir: "Senin için bu yola atıldık. Acılarına ortak olmak, ızdıraplarını dindirmek, gönülünü abad etmek için. Bize gönül koyma, aheste-revlik ettik, vaktinde imdadına yetişemedik. Ama inan, sinemizde hep Yakub'un gadri efganı, içimizde Zeliha'nın aşkı hicranını taşı-

Sızıntı'nın "Ağlayan Çocuk" kapaklı birinci sayısı. Gözyaşına müptela Fethullah Gülen'in çıkardığı bir derginin başka türlü bir ilk sayı yapması sürpriz olurdu. Sahî, Gülen niye bu kadar sulugöz? Bu konuda Spinoza'ya kulak vermekte fayda var. (Bkz. Kıraat sayfası)

dık durduk. O ab-endam kametinin iki büküm olduğunu her gördükçe, perişan kâkül'ün gibi kalbimde dağılıp durdu."

Bu ifade kimsiz kimsesiz, aç açık fakir fukara insanlara yönelik bir sesleniş olarak anlaşılmalıdır. Onun seslenişleri, birbirinden hiçbir çıkar ilişkisiyle farklılaşmamış bir nesile, tüm millettir. Metafizik bir dünyaya çağrı yapar, ama bu dünyanın kuralları ve hedefleri vardır. Gülen'in gözü ve dili hep yaşıdır. "Hak katında toprağın bağrına, gözyaşlarından daha aziz hiçbir şey damlamamıştır. Bugün toprağa dökülen o damlalar, çok yakın bir gelecekte her tarafı İrem bağlarına çevirecektir. Gel, çöllerden daha kuru şu beyâbanda herkese gözyaşlarının sâkisi olalım ve güftesi heyecan, bestesi ağlama en taze meyvelerden yepyeni ziyafetler tertip edelim..." Bu gözyaşları içinde dile getirilen ülkü ise bir "altın nesil" yaratmaktır. Sürekli olarak maarifin vaat ettiklerine güvenmeyip kendi iradelerini yaratmaları gerektiği konusunda Sızıntı okuyucularına seslenir. Sonra öyle bir zaman gelir ki, artık altın neslin üretildiği okulların hayalinden değil, gerçeğinden, "Işık evleri"nden bahsetmeye başlar.

"Bu ülkede yıllar ve yıllar matemle inlemeye itilmiş nesiller, rûhlarındaki kasvetleri dağıtıp talîlerinin önünü kesen karanlıkları yırtacak ve onları alıp aydınlıklara çıkaracak fevkalâdeden bir inâyet eli düşleyip durmuşlardı. Işık evler, gökler ötesine açık o nûr efsân iklimleriyle, hülya ve ümit, tahassur ve hicran, ızdırıp ve hafakan dolu bütün sinelerin böyle bir beklentisinin cevabı oldu. İşte bu dönem, dev nebülözler gibi, her yana kollarını salmış bulunan ışık komplekslerinin, bütün zulmetleri bir bir yırtma, topyekûn karanlıklarla hesaplaşma, inanan insanlar arasında her türlü alâkaya merkez, bütün rûhanî zevklere kaynak, umum ma'nevî ihtiyaçlara mercî ve her seviyedeki insanı, akli, rûhî, kalbî ve hissî beklentileriyle kucaklama dönemidir."

Haziran 2006'da ise Gülen "Yıllar var ki bu mağmum coğrafyada hemen her zaman bir diriliş esintisi ve fevkalâdeden bir sur sesi bekleyip durduk. Allah daha fazla bekletmesin; fakat, biz, yitirdiğimiz değerleri elde edeceğimiz güne kadar hep böyle aktif bir bekleyiş içinde bulunmaya kararlıyız. Ama acaba, böyle önemli bir beklenti adına, mevcut donanımız, metafizik gerilimimiz, Hak karışındaki duruşumuz yeterli mi! Değilse, böyle pasif bir duruşa beklenti denmeyeceği açıktır" der ve "eğer bir gün mâkus talihimiz değişecekse, şart-ı âdî plânında 'Allah'ın izniyle' işte bu kahramanların eliyle değişecektir" diye yazar.

Cemaat üyeleri Gülen'i insan ötesi bir yaratık olarak görür. Onun her dediğine inanılır. Eski bir cemaat üyesi şöyle der: "Çünkü siz kirlisinizdir, günaha batmışsınızdır. Ama o, yani lider, sizin çok üstünüzde, sizin ulaşamayacağınız bir noktada, size ötelelerden haber getiren bir insandır." Bu mükemmel, iman sahibi, devletine ve cemaate bağlı bir nesil yaratma arayışı faşizmandır. Tek tip insan yaratmak, toplum mühendisliği peşinde koşmak gi-

bi kavramlara sığacak gibi değildir.

Sızıntı dergisinin resmî şiarı sevgi ve hoşgörüdür. Bu büyük bir yalandır. Sızıntı'nın asla koşulsuz bir sevgi önerisi olmadığını söyleyebiliriz. Sızıntı kendisine bağlı olanlara sevgi sunar. Kendisine bağlı, güçlü, genç fikir silahşörleri bulmak ister. İlk sayıda Muvaffak Ayvaz'ın yazısı "Kahraman" başlıklıdır ve o kahraman "kendine dönen, içinde derinleşen, içindeki mücadeleye başarılı olmayı ön plana alacak şekilde işini ayarlayan insan... Ve o, makûs talihimizi beklenen istikamete, aleyhimize dönen çarkları (İzn-i ilâhi ile) lehimize çevirecek" insandır.

Sızıntı, kendi gücünü oluşturmayı hedefler. Düşman gördüğü, "zalim karanlık güçler" dediği toplumsal, felsefî, siyasî düşüncelere karşı bir hat kurmak üzere sözünü kurmuş bir dergidir. Gülen, 1965 yılında, Erzurum'da Komünizmle Mücadele Derneği kuruculuğu yapmış bir kişidir. Otobiyografisinde, 12 Mart sürecinde sol görüşlülerin gördükleri muameleye müstehak olduklarını söyler. Gülen, kendi topluluğundan olmayan insanların işkence görmesine karşı kayıtsızdır. Bu hassaslığı ile kutsallaştırılan adamın çok sert bir eğitimle büyütülmüş olduğu da akıldaki tutulmalıdır. Gülen'in annesi Refia Hanım'ın pek çok aktarılan bir anısı vardır: Gülen 12 yaşındayken, bir gün çok yorgun olduğunu ve yatsı namazını kılmadan yatacağını söyler. Annesi "böyle yaparsan sabah senin cenazeni göreyim" der ve bunun üzerine küçük Gülen namazını kılar ve yatar.

Nitekim Gülen, Komünizmle Mücadele Derneği çalışmalarında olsun, sonrasında olsun, verdiği vaazlarda Allah adına ağlattığı kadar, düşmanlara karşı kıskırtan bir dili de kullanmıştır.

Fethullah'ın dünya düzeni

Sızıntı, 12 Eylül'ü büyük bir sevinçle alkışlar. Ekim 1980 sayısında, "Son Karakol" başlıklı Gülen yazısı ülkeyi tasvir eder: "Millet teknesi, sağa sola yalpa yapan bir vapur gibi, batması her an mukadder görünüyordu. Dillerde binbir yabancılık, dudaklarda binbir öldürücü şarap... Kimi erotizmle sarhoş, kimi libido ile, kimi existansiyalizmden meded umuyor, kimi hezeyan felsefesine dilbeste." Sonra, kayıp nesil için ağlar: "Tatmin edilememiş, doyurulamamış ve hatta terk edilmiş bir neslin, çeşitli kamplara ayrılması ve birbirini kıran kırana öldürmesi gayet normal değil mi?.. Bu güne kadar onun iç inkırazını sezebildik mi? Onu soysuzlaştıran sebeplere inebildik mi? Halbuki, ona canavarlık öğreten tiranlar karşısında, siyanet meleştiği gibi onun yanında olmalı değil miydik.." Ülkeyi temizleyen orduyu alkışlar: "Yıllardan beri, binbir saldırı ile rehnedar olmuş bir bünye, böyle hemen bir mualece ile iyi edilemeyeceği de muhakkaktı. Daha köklü ve daha gönülden bir hareket gerekliydi ki, milli bünyeyi kemiren yıllanmış se-
retanlar (kanser) berteraf edilebilsin. Ve,

Gülen'ininki nitelsiz bir dildir. Ama onun her dediği dokunulmazdır. Dizeleri açıkça küçümsenmeyi hak etmektedir ama, Gülen'in dili hakkında kimse, misal ne Bejan Matur, ne Ahmet Altan, ne Leyla İpekçi, ne Elif Şafak, ne şu, ne bu, kimsecikler "ya iyi hoş da, bu kadarı da pes" diye yazmaz, yazamaz.

işte şimdi, binbir ümit ve sevinç içinde, asırlık bekleyişin tuluu saydığımız, bu son dirilişi, son karakolun varlık ve bekasına alamet sayıyor; ümidimizin tükendiği yerde, Hızır gibi imdadımıza yetişen Mehmetçiğe bir kere daha selam duruyoruz."

Bugün Türkiye'de Gülen'le birlikte demokrasi hayalleri kuran bütün cemaatperverler bu sözleri de desteklediklerini bilmelidir. Fethullah Gülen'in siyasî ilişkilerinin tarihi kendi güçlenmesine engel olan topluluklara karşı şiddet uygulanmasına aldırmadığını ortaya serer. Gülen, sahte değil, öz bir eylemistir. Bütün eylemler gibi, önünde açılan boş alana sevinecektir. Tıpkı Özal gibi, gelen zamana uyum sağlayacak bir zihniyete sahiptir. Her anlamda geleceği açık bir pragmatisttir. Yeni zamanın ruhuna uyumludur. Köy enstitülerinin fikri kalıntılarının yok edildiği, TÖS'lü öğretmenlerin anılmadığı, TÖB-DER'li öğretmenlerin kellelerinin alındığı toplumsal meydanı boş bularak kendi eğitim hamlesini tatlı tatlı başlatacaktır.

Gülen, yeni dünya düzeniyle uyumludur. Fethullahçılar, ülkücüler gibi komünistlerle düelloya girmeyecek, devletle çatışmayacak, kan akıtmayacaktır. O devir geçmiştir. Onlar ergen yaşında topladıkları çocukları, içinde dualar ve Tanrı'nın mükemmel tasarımı gezegenler olan rüyalarla okutacak, geleceğe hazırlayacaktır. 12 Eylül Türkiye'nin damarlarını kesip kanatırken, insanlar evlerinden sabaha karşı toplanıp emniyete ve cezaevlerine taşınırken, o bonkörce akıtılabildiği gözyaşlarının bir damlasını bile dökmeyecektir. "Mehmetçiğe" bu selam duruşunun 12 Eylül'le başladığını ve bittiğini düşünmek çok yanlış olur. Çünkü cemaat bugün de 12 Eylül öncesi yaygın olan her türlü toplumcu-solcu düşüncenin, bu düşüncenin kaynaklarının, bu kaynaklardan beslenen toplumsal, iktisadî, siyasî tahlillerin baş düşmanıdır. Gülen felsefesinin en sağlam yönü, akılcı, araştıran, soran düşünceye düşmanlıktır.

İnsan aklına ve zevkine karşı sızıntı
Sızıntı dergilerinin sayfaları iki tür yazıyla oluşur. Birincisi, Fethullah Gülen yazılarıdır. Bunlar uzun yıllar imzasız yazılar olmuştur. Şiirler ve kısa tefsirler de genellikle ona aittir. Bu yazılardan ve şiirlerden birkaç tanesini üst üste okumak, insanı başı sonu belirsiz bir kuyuya düşmüş gibi yapar. Eylül 2008 Sızıntı kapığında şu dizeler vardır: "Şimdi küreler O'nun çevresinde dönüyor; / Ve aldatan yalancı mumlar bir bir sönüyor, / Ötelelerden ruhlara hep selâne iniyor, / Son bir kere daha kader dediğini diyor..." Bu nitelsiz bir dildir. Ama onun her dediği dokunulmazdır. Mesela bu dizeler açıkça küçümsenmeyi hak etmektedir ama, Gülen'in dili hakkında kimse, misal ne Bejan Matur, ne Ahmet Altan, ne Leyla İpekçi, ne Elif Şafak, ne şu, ne bu, kimsecikler "ya iyi hoş da, bu kadarı da pes" diye yazmaz, yazamaz.

Ayrıca, halkın anlayacağı bu Sızıntı dili aslında cemaatin öz dilidir. Zaten o okunan değil, kasetlerle dinlenen, CD'lerle izlenen bir hatiptir daha çok. Zaten birçok yazıyı okuduktan sonra, "ya coştum ama, neden bahsediyordu bu?" diyebilir insan. Bu yazılar adeta sadece bir ses taşır. Bir laf kalabalığı vardır ve geriye sadece bir şeyler sızır. Gülen yazıları cemaat talebelerince manifestolar olarak adlandırılır ve yeniden yeniden basılır, okunur. Sızıntı, başlangıç sayılarında, "uydurukça" diye nitelendirildiği yeni Türkçeden uzak kalma kararlığını belirtmiştir. Dergi dili bazı teknik kelimelerin açık bir Türkçeyle harmanlandığı bir dildir. Sonuç bir garabettir. Yine Eylül 2008 sayısındaki Gülen yazısında Ramazan günleri şöyle tasvir edilir: "O günlerde nefsanî ve şeytani dürtüler yatıştır, sonra da onların yerlerini sımsıcak bir mülayemet ve masmavi bir ruhanilik alır." Bu, mülayimlik yerine mülayemet diyebilmenin marifet sanıldığı bir dildir. Yazı Sızıntı ruhu taşır. Hep tekrarlanan uyarı yerindedir: "Ey kirli ve günahkâr insanlar, nefsanîlik ve şeytanîlikten kaçın." Yani nelerden kaçınılacaktır?

Tarikatı kuran ilk 12 kişi içinden 25 sene sonra kopan eski cemaat üyesi Nurettin Veren, birçoklarının Gülen'in isteği üzerine, 50 yaşına kadar evlenmediğini, evlenenlerin eşlerinin de baştan ayağa ve ellerine kadar örtülü olmasının şart koşulduğunu anlatır. Aynı Gülen, başörtüsü konusu siyasal kriz yaratınca, bu konuyu talî gördüğünü söyleyiverir. Malûm, Gülen hep yalnız bir erkektir. Evlenmemeye 19 yaşında karar verdiğini kendisi anlatır. Peki kadınların elini sıkılamaya ne zaman karar vermiştir, bundan bahis yoktur. Kadın ve aile hayatı konusunda Sızıntı'da pek az yazı vardır. "Fethullahçılık ve kadın" ayrı bir yazının konusu olmak üzere bir tarafa bırakılmayı hak eder. Ama şunu diyebiliriz ki, Gülen'in Sızıntı yazılarının dilinde kadınlar ve erkekler ikilisine pek rastlanmaz. Sadece onlar değil, bu dilde zenginler-fakirler, emperyalist ülkeler ve mazlum ülkeler, ezilen ırklar, hakkı yenenler, gelir adaletsizliği gibi kavramlar, İsrail, ABD, İran gibi isimler de neredeyse kural olarak yoktur.

Sızıntı'nın iktisadî dışlayan bilimi

Dergideki ikinci öbek, "bilimsel" yazılardan oluşur. Pek çok bilim dalında yazılar dergide yer alır. Ama nasıl? Arif Sarsılmaz, bu bölümün özelliklerini şöyle anlatır: "Biyoloji, tıp, fizik, astronomi gibi fen konularındaki yazılar, yaratıcı olarak tabiatı ve tesadüfî reddederken, varlıklardaki hikmeti, hassas ve mükemmel yaratılışı, âhenkî nizâmı, sebeplerin de birer vesile ve perde olarak Yaratıcı tarafından şart-ı âdi olarak konulduğunu öne çıkarıyordu. Bu mevzulardaki değerlendirmeler, evrim teorisinin iddialarını çürütecek şekildeydi. Son yıllarda, moleküler biyoloji ve genetik konularındaki 'kopyalama' ve 'kök hücre' gibi yaratma iddiasındaki çarpıtmalara da cevaplar verildi. Hayat sahibi varlıklar, Rabb'imizin icraatını ve üzerlerindeki es-

Sızıntı'da yasak olan bir bilim dalı vardır, o da iktisattır. Oysa, "altın nesil" in birçok üyesi işletme okumuştur. Sızıntı bir "kötü ahlâk" merkezi olarak Batı'yı bazen işaret etse de, asla kapitalizmi eleştirmez. Said Nursi'den alıntılarla desteklenen bir makalede, "her şeyi hikmetle yaratan sanatkâr"ın insan damarlarında kanın akışını nasıl muntazam düzenlediği anlatılır da, paranın toplumdaki akışı ve dağıtımı üzerine hiçbir yazıya rastlanmaz.

mânın tecellilerini çok açık gösterdikleri için, bilhassa biyoloji ve tıp sahasındaki yazılar dergide çoğunluğu teşkil etti. Fizik, kimya, matematik ve astronomi sahalarındaki cansız varlıklarda, yaratılış mu'cizeleri daha perdeli olduğu için, bu sahalarda daha az yazı neşredildi.

Kur'an âyetlerinin ve sahih hadislerin bugünkü ilimle çelişmediğini, aksine ilmin çok daha önünde gittiğini ve ilmi teşvik edip yol gösterdiğini nazara veren yazılarda, astronomi, fizik, biyoloji vs. gibi dallarla ilgili birçok âyetin bugünkü bilimden çok daha ileri durumları üzerinde durulurken, gelecekte karşımıza çıkacak ilmi gelişmelerin önünü tıkamak ve ileride Kur'an'a karşı bir şüpheye fırsat vermemek için son sözü söylemeden, bu gelişmelerin sadece alternatiflerden biri olduğu vurgulanarak mülâhaza dairesi açık bırakıldı." Cemaat bilime karşıdır. Sınır Kur'an'dır. Yorum hakkı Gülen'indir.

Sızıntı'da yasak olan bir bilim dalı vardır, o da iktisattır. Oysa, "altın nesil" in birçok üyesi işletme okumuştur. Sızıntı bir "kötü ahlâk" merkezi olarak Batı'yı bazen işaret etse de, asla kapitalizmi eleştirmez. Fethullahçıların sermaye birikimindeki başarıları, girişimcilğe verdikleri değer ortadadır. Dergide mesela plazma viskozitesi, hematokrit, mineral tuzları gibi kavramlarla dolu, Said Nursi'den alıntılarla desteklenen bir makalede, "her şeyi hikmetle yaratan sanatkâr"ın insan damarlarında kanın akışını nasıl muntazam düzenlediği anlatılır da, paranın toplumdaki akışı ve dağıtımı üzerine hiçbir yazıya rastlanmaz. Mesele, paralı eğitim, dershaneler düzeni, yeni sosyal güvenlik yasası, özel hastanelerin kârlılık oranı filan hiç ele alınmaz. Yaratıcı mühendisliğin para akışı konusundaki dünya düzeninin eleştirisi belli ki cemaatte yasaktır.

Özalizmle uyumlu bir ekol olarak Gülenizm paranın hak eden ellerde toplanıp onlarca işletilmesinden yanadır. Otuz yıldır tekrarlanan sözler aynıdır: "Bugünkü bütün çırpınlarımız, yazıp çizmemiz, gönüllerimizde duyup hissettiğimiz gelecekteki o sihirli dünyalar içindir". Ama bu sihirle dünyada toplumsal kaynaklarımızın, mülkün, paranın ve gücün eşit ve adil dağıtılacağına ilişkin tek bir söz, anırtı, şiir bu dergide yer almaz. Rahmet sağanakları, iç ahenk, rabbe götüren efsunlu yol gırla

gider... Ama belli ki, cemaat zenginleri sevenlerin yolundadır. Altın nesil artık gazete yöneticisi, kaymakam, TRT programcısı, banka yöneticisi, vali, savcı, dershane öğretmeni, şirket yöneticisi olmuş durumdadır. Onların bir kısmı, yurtdışında yapılan atılımlarda başlarından geçen sırlı olayları anlatan yeni önderler durumundadır. Cemaat parlak, çalışkan çocuk avcılığını gücün verdiği rahatlıkla sürdürmektedir. Bu durumda, yoksullara da çocuklarını okutması, yurt masraflarını karşılaması, işe alması, açık bırakmaması karşılığında düzene uymak düşmektedir. Gülen cemaatinin ekonomik gücünün halkı etkilediği kadar, pek çok okumuş yazmış insanı, entelektüeli, solcuyu, muhalifi, ulusalcıyı etkilemesinde bu iktisadî gücün rolü de ayrıca ele almaya değer bir konudur.

Hazin ve utanç verici ittifak

Fethullah Gülen organizasyonu, 1990'larda ne kadar kuvvetli olduğunu dostuna düşmanına gösterir. Sonra zorluklar başlar. Ama ilginç olan, bazı liberal-sol-muhalif kişi ve kurumların cemaate duyduğu yakınlıktır. Bu süreçte en işlevli kurum, 1994'te kurulan Türkiye Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'dır. Vakıf, 1998'de Abant Platformu'nu düzenler. Vakfın resmî sitesindeki ifadeyle amaç, "Türkiye'deki aydınların birbirlerini tanımalarının zeminini teşkil etmektedir". Yani yeni yüzyılda memleket aydınlarının birbirini tanıması için Fethullah Gülen'in onursal başkanlığı önerilmektedir. İşin fena tarafı, AKP iktidarını önceleyen bu yıllarda, "ben demokrasi" diyen pek çok aydının da buraya koşması olmuştur. Öyle ki, platformun çalışkan eşbaşkanı Mete Tunçay'dır. Konu etrafında bir haberi aktarmak istiyorum, haberde önce Tunçay hak etmediği bir şekilde abartılı niteliklerle betimlenir. Tıpkı şöhretli Hristiyanların Müslüman olmasına verilen aşırı önem gibi, cemaat de yakınlarındaki herkesi başka âlemlerin çok önemlisi olarak tanıtmaya bayılır. Haber şöyle: "Siyaset bilimi profesörü Mete Tunçay, Türkiye'de sosyalist ideolojinin önemli isimlerinden. Kaleme aldığı kaynak eserleri ve yetiştirdiği öğrencilerle Türk fikir ve siyaset tarihine yön veren bir isim olarak biliniyor."

Mete Tunçay, 1990'lı yılların sonunda Fethullah Gülen'e yakınlığı ile bilinen Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı ile tanışır. 4. Abant Platformu'na ilk kez katılır ve Gülen cemaati ile yakın temas kurmaya başlar. Prof. Mete Tunçay daha sonra Abant Platformu'nun başkanlığı görevini yapar. Kendisini "agnostik" olarak nitelendiren Tunçay, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın iftar davetlerinin hiçbirisine katılmaz. "Oruç tutmayanın iftar sofrasında yeri yoktur" diye düşünen Tunçay, "Ben oruç tutmuyorum, onun için iftara da katılmam" diyerek her defasında vakfın davetini geri çevirir. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Başkanı Harun Tokak, bu yıl verilen iftar için farklı bir davet yöntemi kullanır. İyi bir şair olarak bilinen Tokak, Prof. Tunçay'ı bir şiirle davet eder.

HAYRİ KOZANOĞLU'YLA GLOBAL KRİZ ÜZERİNE (2)

Kapitalizmin dolaşım sistemi tıklandı

Resim giderek netleşiyor, kriz dalga dalga yayılıyor. Ve görünen o ki, bu seferki sarsıntı bundan öncekilere hem nicelik, hem nitelik bakımından fark atıyor. Neoliberalizmin anlı şanlı kılavuz kaptanları, daha düne kadar tarih öncesine ait gördükleri devlet müdahaleciliğine dört elle sarılıyor, felç geçiren sistemi kamu kaynaklarını seferber ederek ayağa kaldırmaya çalışıyor. Ezcümle, Friedman “out”, Keynes “in”. Bu noktaya nasıl gelindiği ayan beyan ortada peki bundan sonrası nelere gebe? Türkiye nasıl etkilenecek, kriz teğet mi geçecek, yoksa fena mı yakacak? Sol bu süreçte nasıl müdahale etmeli? Hayri Kozanoğlu'yla geçtiğimiz sayıda kaldığımız yerden devam ediyoruz.

Uzun süredir görmezden gelinen, söz hakkı verilmeyen bazı ekonomistler son günlerde televizyonlara çağırılır oldu. Geçenlerde bir baktık, Taha Akyol, “Eğrisi Doğrusu” programına Korkut Boratav’ı davet etmiş... Bundan birkaç ay önce, Taha Akyol böyle bir şeyi aklından geçirmezdi.

Hayri Kozanoğlu: Geçenlerde, Korkut Boratav, Mustafa Sönmez, Tülin Öngen ve benim katıldığım bir panel vardı. Son zamanlarda bu kadar kalabalık bir panel ilk defa gördüm. Korkut Boratav gibi insanlar bile kendilerini ifade edecek alanlar bulmakta güçlük çekiyordu. Sözünü ettiğiniz programı ben de seyrettim. Taha Akyol iki konuk çağırmış: Bir tarafta, “sosyalist”, “kamucu”, “Marksist”, ne dersiniz, Korkut Boratav, öbür tarafta, serbest piyasanın en sıkı savunucularından Seyfettin Gürsel. Gürsel, geçtiğimiz seçimlerde, bağımsız adaylık süreciyle ilgili ilk metni çıkaranlardan. Gürsel’le benim bir sorunum yok, onun görüşleri öyle zaten. Ama, solun böyle algılanması sorun. Seçim döneminde yaygın medyaya, televizyon ekranlarına sol adına ortaya çıkanlar bu insanlardı. Emekten, sömürden, IMF’den, uluslararası sermaye-

den, sınıftan söz etmeyen, solun hiçbir terminolojisinin, hiçbir talebinin olmadığı fiktif bir sol yaratıldı ve bu, marksist olma iddiasındakileri bile pek rahatsız etmedi. Böyle bir sol nasıl olabilir? Dünyanın hiçbir yerinde, sermayeyle sorunu olmayan, emekten yana olmayan bir sol olamaz.

Bir süredir, dünya ölçeğinde tartışma alanında da birçok iktisatçı, Nobel ekonomi ödülünü alan Paul Krugman da dahil, gidişat konusunda uyarılarda bulunuyordu...

1989’da Berlin duvarının yıkıldığı, 1990’ların başında Sovyetler Birliği’nin dağıldığı ve kapitalizmin mutlak zafarının ilan edildiği dönemde en gündemde olan bazı ana akım iktisatçılar da zaman içinde bu gidişin gidiş olmadığının farkına vardı. Türkiye’deki liberallerin “dünyayı yakından bilen, iyi izleyen, her şeyin farkında insanlar” olma söyleminin de ne kadar kof olduğu bir kez daha görüldü. Dünyada işlerin farkında olanlar sistemli bir şekilde krize doğru bir gidiş olduğu uyarılarında bulundular. İlk aklıma gelenlerden biri ana akım iktisadın en parlak isimlerinden Jeffrey Sachs. Sachs, bilindiği gibi, “şok terapiler”in mucidi; Doğu Avrupa

Neoliberalizmin öldüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Sermayenin talepleri doğrultusunda mal, hizmet, sermaye, işgücünün dolaştığı, sermayenin suretinde bir dünya ütopyası çökmüştür. Ama buradan kapitalizmin çöktüğü, kendini onaramayacağı, anlamı çıkarılmamalı.

ülkelerinin ancak çok terapilerle kapitalist sisteme entegre olabileceğini söylüyordu. Servetin belli ellerde toplanması ve piyasa ekonomisine geçişle sonuçlanan sürecin mimarlarından biri. Ama zaman içinde, aşırı piyasalaşmanın sorun yaratacağını, gelir dağılımının bozulmasının, servetin belli ellerde toplanmasının dünya ekonomisini çıkmaza sürüklediğini söylemeye başladı ve son zamanlarda çalışmalarını Afrika, yoksulluk, gelir dağılımı bozukluğu üzerinde yoğunlaştırdı. Bu çerçevede, Paul Krugman’ı, Joseph Stiglitz’i de sayabiliriz. İkisi de ana akım iktisatçılar, ama kurumsal iktisadın temsilcileri sayılırlar, eğitim, sağlık gibi temel sosyal hizmet alanları ihmal edilerek, insanî gelişme göz önüne alınmaksızın, finansla bağlı büyümenin ciddi sorunlar getireceği konusunda uyarıyorlardı. Hatta küreselleşme ideolojisinin ve serbest piyasanın akademik dünyasındaki en sıkı savunucularından Jagdish Bhagwati –muhtemelen önümüzdeki yıllarda Nobel’e layık görülebilir– dahi “sermaye akışları fazla ileri gitti, bu serbest ticareti de batıracak, özlediğimiz dünyayı mahvedecek” diyordu. Birinci Körfez savaşını destekleyen,

ama ikincisine karşı çıkan Fred Halliday de “bu dönemde iki kişi aklıma geliyor” diyor, “biri Karl Polanyi, diğeri de Susan Strange”. Susan Strange, “Casino Capitalism” adlı ünlü kitabın yazarı, finansal aşırılıklar yüzünden bu mekanizmanın çökeceğini, piyasa toplumunun, liberal ütopyanın çıkar yol olmadığını söylüyor. Bu listeye Lawrence Summers’ı da ekleyebiliriz. Stiglitz Dünya Bankası başekonomistiyken, Summers da IMF başekonomistiydi ve Stiglitz’in neoliberal düzeni, Washington uzlaşması denen IMF-Dünya Bankası eksenli politikaları eleştirmekte aşırıya gittiğini, ortalığı velveleye verdiğini söyleyerek onunla çatıştı. Son yıllarda Summers da bu işin çok ciddi riskler içerdiğini, Keynesyen politikalardan başka çözüm olmadığını söylemeye başlamıştı. Zekiler işin farkındaydı, bizimkiler anlaşılan zeki de değil. Bu tarzda uyarılar yapanlar arasında Türkiye kökenli dünya çapında popüler iki iktisatçı, Nouriel Roubini ve Daniel Rodrik de var. Bizim liberallere şöyle bir laf atmak geliyor içimden: Azınlık sesi duyayım diye sırf Ortodoks patriğine kulak vereceklerine, Dani Rodrik’i veya Nouriel Roubini’yi izleselerdi, neoliberal düzene daha sistematik eleştiriler getirebilirlerdi.

Krugman New York Times’deki bir yazısında, “kurtarma operasyonu” bağlamında İngiltere Başbakanı Gordon Brown’ın finans kuruluşlarını kısmî ve geçici kamulaştırma önerisini –işe yarayıp yaramayacağından emin olmasa da– nispeten olumlu bulduğunu ve zengin ülkelerin bu öneriyi takip etmesinin sağduyulu bir tavır olduğunu anlatıyor. Krizi aşma adına şu ana kadar yapılanları, önerilenleri siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Blair hükümetinde Maliye Bakanı olan Gordon Brown’ın tam uzman olduğu bir konjonktür söz konusu ve Brown önerileriyle dünyada parlak bir lider olarak öne çıktı. Finansal krize karşı iki temel kurtarma yönteminden bahsediliyor. Biri, bankaların bilançolarındaki “toksik varlıklar” denen varlıkları ayıklayarak sistem dışına çıkarmak, bir anlamda, kamunun “kötü bankaların” toksik varlıklarının sorumluluğunu üstlenmesi. Öbür model ise, kamunun bankalara doğrudan sermaye enjekte etmesi ve sorunlarını kendi bünyeleri içerisinde çözmelerini beklemek. ABD’nin meşhur 750 milyar dolarlık paketi birinci modeli izliyordu. Peki ama bu toksik varlıkları hangi fiyat üzerinden alacaksınız? Piyasa ne fiyat biçiyorsa, onun üzerinden. Bir, gerçek bir piyasa kalmamış; ikincisi, piyasanın tökezlediği yerde yine piyasayı kurtarıcı olarak görmek, “en iyisini piyasa bilir” modeli yanlış. Brown, İngiliz bankacılık sistemine doğrudan sermaye enjeksiyonuyla bir çıkış olabileceğini söyledi, sonra bunu büyük ölçüde Avrupa liderlerine kabul ettirdi ve zaman içinde ABD de bu modeli benimsedi. Ancak, sermaye enjeksiyonu ortak olma yoluyla

la yapılmıyor, tercihli hisse senedi denen bir ara kategoride borç veriliyor. Bu borç diğer bütün borçlara göre ikinci planda, ama bunun da faizlerinin ödenmesi hisse senedi sahiplerine göre öncelik taşıyor. Böyle bir modelde, bankaları zaten batma durumuna getirmiş yöneticilerini, riskten kaçınmak yerine aslında daha riskli kararlar almaya teşvik ediyorsunuz. Yeni riskler alırlar ve işler tıkrında giderse, borçlarını ödeyip tekrar eski sermayedarların bankaya sahip olacağı bir kapı açılabilir. İşler kötü giderse, zaten devlet araya girmiş, sermaye enjeksiyonu yapmış, bir daha sermaye enjeksiyonu yapar. Bu bakımdan, yeni kabahatler işlemenin yolunu açtıkları endişesini taşıyorum.

Bu yöntemle sorunun aşılması çok zor yani...

Burada Soros’a bir gönderme yapmakta fayda var. Soros dünyanın en önde gelen spekülâtörü olarak biliniyor, ama uluslararası finansal çevrelerde, genç kuşaklar onu yaşlı kuşağın temsilcisi, muhafazakâr bir spekülâtör olarak görüyor. Soros döviz kurları üzerine oynuyordu. Ama bugünün neoliberal düzeninde “financial innovation” denen finansal icatlar bilimsel buluşların bile önüne geçmişti. Soros bu sistemin bir çıkamaz olduğu, dünyanın büyük bir felakete gittiği yolunda uyarılarda bulundu. Soros “kapitalizmin dolaşım sistemi tıkanıp, damarlarında artık kan akıyor” diyor. Bankalar birbirine borç vermiyor, şirketlere borç vermiyor, kişilere borç vermiyor... Sermaye enjekte etseniz de, kamu kaynaklı borç verseniz de, kimse kimseye güvenmediği, piyasa koşullarında oluşan faizler bile çekici gelmediği için herkes beklemede. Sistemde kredi, para dolaşımı olmaksızın kapitalizm hükümünü icra etmiyor. Kamu “ben elimi taşın altına koyuyorum” diyor ve her zaman eleştirdiğimiz gibi “işler iyi giderse kârlar sizin, zararlar kamunun, korkmayın, adım atın”

Hangi ülkeler krizden en fazla etkilenecek? Tasarrufların düşük, bireyin tüketim eğilimlerinin yüksek olduğu ülkeler. Türkiye tasarrufların çok düşük olduğu bir ülke; etkilenecek. Cari işlemler açığı en fazla olan ülkeler etkilenecek: Türkiye cari açığı en fazla olan ve ekonomisinin büyüklüğüne göre çok ciddi borcu olan bir ülke. Ekonomik gelişmişlik düzeyine göre finansal piyasaların yaygınlaştığı ülkeler de krizden çok etkilenecek. Türkiye, 38 milyon kredi kartının olduğu, 18 milyar dolar kredi kartı borcunun biriktiği bir ülke. Hangi göstergeye bakarsanız, Türkiye çok ciddi etkilenecek.

diyor. Yine de bankalararası para piyasası harekete geçmedi. Defrost etme, buzları eritme esprisi buradan doğdu. Hatırlarsanız, Türkiye’de de finansal yorumcular hep “Amerikan Merkez Bankası faizleri yarım puan aşağı indirdi, faizler düştü” der. Şu varsayılır: ABD Merkez Bankası aşağı indiriyorsa, bütün piyasada faizler düşer. ABD Merkez Bankası’nın faizleri aşağı düşürmesi, Türkiye’deki faizlerin göreceli olarak daha avantajlı olması demektir. Böyle kararlarla bizim borsamızın çoğu dönemler hatırlıyoruz. Ama artık kapitalizmin ezberlerinin bozulduğu bir dönem yaşıyoruz: ABD Merkez Bankası faizleri düşürüyor, hiçbir etkisi olmuyor; likidite enjekte ediyor, hiçbir etkisi olmuyor... Değişik faiz oranları birbirinden koptu. Merkez Bankası bankalara düşük faizle para verse bile, bankalar birbirine daha yüksek faizle dahi para vermiyor. Hâlâ defrost olmadı, yani ısıyı yükseltiyorlar, buzlar çözülüyor. Bu söyleşiyi yaptığımız zamanda, kapitalizmin damarlarında henüz kan dolaşmaya başlamadı.

Demin ana akım ekonomistlerin eleştirilerinden, uyarılarından söz ediyorduk, bizim liberaller kriz patladıktan sonra bile piyasacı zihniyete hâlel getirmeme gayretindeydiler. Bir istisna Cüneyt Ülsever’di. “Bir liberal olarak özeleştiri” (Hürriyet, 25 Eylül 2008) başlıklı yazısında “yakın tarih fena halde yanıldığımı gözümün içine soktu” diyor, Friedman’ın değil, Keynes’in haklı çıktığını söylüyor. Yazısını da şöyle bağlıyor: “Bir yanılsım daha oldu. AKP’yi 2005’in başına kadar destekledim. Allah’tan o yanılsım göreceli erken kurtuldum. Darısı diğer (sözüm ona) liberallerin başına!” Bu samimi özeleştiriye saygıyla karşılık yapmak gerektiğini düşünüyorum. Ülsever, sonuçta, geçmişte Marksizmden geldiğini söylese de, kendini solda tanımlayan biri değil. Yanılmıyorsam ‘91

Foto: Şahan Nuhoğlu

seçimlerinde ANAP'tan aday olmuştu, kendini hep merkez sağda konumlandıran ve samimiyetle inanan bir liberaldi. "Keynes haklıymış" demesi önemli. Türkiye'de emek-sermaye çelişkisiyle, sınıflarla, uluslararası sermayeyle, IMF programlarıyla, Washington uzlaşmasıyla hiçbir sorunu olmayan, ama kendini "sol liberal" olarak adlandıran, sol yelpazede tanımlanmaya itirazı olmayan, hatta sol adına seçmenlerden oy isteyecek noktaya gelen isimlerle karşılaştırdığımızda, Ülsever'in çok daha samimi olduğunu söyleyebiliriz. Genelde, sistem içi yorumcular krizleri ya hükümetlerin yanlış politikalarına bağlarlar, "hükümet bütçe açığını artırdı, faizlere zamanında müdahale etmedi" derler veya "OPEC faizleri çok fazla yükseltti, bu şoku ekonomi absorbe edemedi" derler ya da Asya krizinde gördüğümüz gibi, "ahbap dost kapitalizmi" ile, yönetimdeki ailelerin yakınlarına çıkar sağlaması gibi nedenlerle açıklarlar. Bizim gibi sistemi kökten eleştirenler, Marksistler, radikal iktisatçılar kapitalizmin aşırı üretim, aşırı birikim bunalımının finansal sistemde de aşırılıklara gideceği, bunun da krizleri derinleştirebileceği, Marx'ın da belirttiği gibi, kapitalist sistemde üretimin anarşik yapısının krizlere neden olduğu, krizlerin kaçınılmazlığı çerçevesinde değerlendirirler. Geçen söyleşide adını andığımız, yine sistem içi iktisatçılardan biri olan Minsky, finansal piyasalardaki aşırı iyimserliğin daha fazla risk almayı körüklediğini, oradan elde edilen kârların yeni insanların piyasaya girmesine neden olduğunu, zaman içerisinde, riski önlemek için atılan bazı adımların spekülasyona yönelindiğini ve sonunda, spekülasyonun da ötesinde, insanların "Ponzi finance" denen şekilde ellerindeki bir kuruşa karşı 50 kuruşluk riskler üstlenerek aşırı ihtiraslı kâr arayışlarına girdiğini ve bu zembereğin bir noktadan sonra tersine döneceğini söyler.

"Ponzi finance" kavramı nereden geliyor?

Ponzi, İtalyan mafyasından bilinen bir kişi. Genel prensibi şu: "Nakit girişleri daha fazla, nakit çıkışları daha az olduğu müddetçe faaliyetime devam ederim." Türkiye'de bir dönem Banker Kastelli gibi "Ponzi finance" yapanlar vardı. Bugün "Ponzi finance"i Lehman Brothers, Morgan Stanley, Goldman Sachs gibi ünlü yatırım bankaları temsil ediyor.

Kapitalizmin krize açıklığı temel bir karakteristiği. Ama 1945'le 1975 arasındaki otuz yıllık dönemde, neredeyse tam istihdam var, bütün ülkeler aşağı yukarı yüzde 5'lik bir büyümeye gösteriyor ve finansal kriz görülüyor. Bu, aynı zamanda, emeklilik, sosyal güvenlik gibi hakların da ortaya çıktığı dönem. Bir de akla, Ford'un "işçilerime para veriyorum, benim arabalarımı alsınlar diye" sözü geliyor. Sosyal politikaların kapitalizmi stabilize ettiği söylenebilir mi?

"Önümüzdeki dönemde AB ve ABD'nin Washington uzlaşmasını dayatma gücü olmayacak. İkili anlaşmalara dayanan Beijing uzlaşması daha evrensel hale gelecek. Bütün dünyada dış ticarete, finansa ilişkin kuralları yeniden yazılacak."

Kapitalizmin ezberlerinin bozulduğu bir dönem yaşıyoruz: ABD Merkez Bankası faizleri düşürüyor, hiçbir etkisi olmuyor, likidite enjekte ediyor, hiçbir etkisi olmuyor. Isıyı yükseltiyorlar, buzlar çözülüyor. Kapitalizmin damarlarında henüz kan dolaşmaya başlamadı.

Bugünlerde tekrar gündeme gelen Keynes de bir burjuva iktisatçısı ve sistemi kendi sorunlarından kurtarmak, yani kapitalizmi kapitalizmden korumak için önlemler öneren biri. 1929 bunalımından sonra, en önemli sorunun insanların etkin talebinin, satın alma gücünün olmaması olduğunun farkına varıyor. Yani tek başına parasal önlemlerle bu krizi aşmanın imkânı yok. Öyle bir noktaya gelinmiş ki, kapitalizm aşırı üretim, aşırı birikim yapmış ama, fabrikalarda, gemi tersanelerinde çalışanların Ford'un arabalarını satın alabilmeleri imkânsız olduğu sürece sistemin harekete geçmesi de mümkün değil. Keynes, "ancak kamunun sistematik müdahaleleriyle, sosyal programlarla, yaşam standartlarını yükselterek, yatırımlar yaparak, doğrudan istihdam sağlayarak sisteme nefes aldırabiliriz" diyor. Son günlerde, Financial Times gibi en tutucu yayın organlarının bile "new deal"dan bahsettiklerini biraz da hayretle görüyorum. Keynes'in önerileri o dönem sistemi harekete geçirdi, ama kamunun her para harcaşının Keynesyen politika anlamına gelmediğini unutmamak lâzım. Şu anda ABD'de ve İngiltere'de yapılanı Keynesyen politika sayamayız, çünkü gelir dağılımı bozukluğuna, alım gücü düşen sade insana hiçbir olanak tanımıyor. Gerçek Keynesyen politika bu dönemde, evlerini kaybeden insanların evlerinde oturmalarını sağlamak olur. Evini kaybeden ve kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalanlara yardım etmek yerine, onlara fahiş fiyatlarla ev satanlara destek sağlamak kapitalizmin mantığı. Kapitalizmin mülkiyet sistemi, alternatif önerilere hukuksal sığınma çıkışı olanağı tanımıyor.

Solun Keynesyen politikalarından başka somut bir önerisi yokmuş gibi sunuluyor. Keynesyen politikalar sizin temel eleştirileriniz neler?

Bir, ulusal Keynesyen politikalar, bir de, pek uygulanmayan ama gündeme gelen uluslararası Keynesyen politikalar var. Bugün Keynesyen politikalar-

dan medet umulacaksa, bunun uluslararası Keynesyen bir inisiyatifle olması lâzım. Almanya'da üretilen makinaları, Çin'deki tekstil ürünlerini, ABD'deki teknoloji ürünlerini Afrika'daki, Malezya'daki, Kazakistan'daki insanın da alacağı şekilde servetin yeniden paylaşıldığı bir tarzda Keynesçilik uygulanırsa, kapitalist sistemde bir çözüm olur. Halbuki sosyalistler, Marksistler mülkiyete yönelik, özellikle üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine yönelik öneriler geliştirirler, ekonominin kâra göre değil, insan ihtiyaçlarına göre belirlenmesi gerektiğini söylerler. Bugünden yarıya bunu sağlayamayabiliriz ama, Keynesyen politikaların emekçi kesimler lehine olanlarını, bütün dünya yurttaşlarına parasız, eşit eğitimi, sağlığı, sosyal güvenliği sunan önerileri de bir taraftan desteklemek durumundayız. Öte yandan, sosyalizmin geçmişte yaşadığı sorunları bugün nasıl aşabiliriz konusunu inandırıcı bir şekilde kendi aramızda tartışmamız ve insanlara anlatma olanaklarımızı doğar. Biz sosyalizm derken devlet kapitalizmini değil, hem mülkiyetin toplumsal olduğu, hem de karar alma süreçlerinde tek tek insanların, sendikaların, yerel halkın söz sahibi olduğu, yani halklar adına bürokratların planlama yaptığı değil, özü demokratik planlama olan bir ekonomik düzeni anlamak durumundayız. Bunun teknik olanaklarının da gittikçe arttığı bir dünyadan bahsedebiliriz. Belki bugünden yarıya gerçekleştiremeyiz ama, artık neoliberalizmin geri döndürülemez bir süreç olduğu, bundan sonra görevimizin hayatlarımızı buna ayarlamak olduğu yolundaki söylem çökmüş durumda. Bu nedenle, bunları daha rahat, daha inandırıcı bir şekilde tartışacağımız ve önerebileceğimiz bir ideolojik iklimin oluştuğunu düşünüyorum.

ABD'nin krizlerden jeopolitik olarak güçlenerek çıktığı, buna karşılık rakiplerinin daha kötü etkilendiği söyleniyor. Geçenlerde, hisse senedi piyasalarında ABD'de yüzde 36'lık bir

düşüş yaşanırken, Çin'de yüzde 57, Rusya'da yüzde 66'lık düşüş görüldü. ABD bu krizi de diğer Amerikan ürünleri gibi çok başarılı bir şekilde ihraç ediyor diyebilir miyiz?

Bir panik havası ve insanlarda umarsızlık psikolojisi varken borsalarda oluşan değerlere çok itibar etmemek gerekiyor. Kişi başına gelir düzeylerinin daha düşük olduğu yerlerde bu tip oynaklıkların daha fazla olması kaçınılmaz. Öyle insanlar var ki, kışlık odununu kömürünü karşılamak için hazine bonosu almış, kızının çeyiz parası olarak borsaya yatırım yapmış olabiliyor. Böyle dönemlerde, profesyonel yatırımcılar her şeye rağmen sakin davranabilir. O nedenle, Batı piyasalarındaki iniş çıkışların daha yavaş olması beklenbilir. Uzun dönemde trendlere göre bakmakta yarar var.

ABD'de patlak veren bir finansal kriz ortamında doların değer ve güç kaybetmesi beklenmez mi? Buna karşın dolar güçlendi, bunun nedeni ne?

Dolar faizleri neredeyse sıfıra yaslandığı halde, insanların hâlâ en güvenilir liman olarak ABD hazine bonosunu gördüğünü gösteriyor bu. Rezerv para olarak, en azından şu ana kadarki süreçte, dolar bir anlamda rüştünü ispat etmiş oldu. ABD ekonomisinin dengesizlik yaşadığı, çok ciddi cari işlemler açığı, bütçe açığı verdiği ve mali kriz kopmadan da doların mevcut düzeyini koruyamayacağı varsayılıyordu. İki-üç yıldır dolar sürekli düşüşteydi. Özellikle Avrupa euro bölgesinin, Japonya'nın aynı sorunlarla karşı karşıya olmadığı varsayılıyordu. Bütün kapitalist dünyanın krizden etkilendiği, hepsinin riskler taşıdığı, hepsinin finansal sektöründe ciddi bir kaos olduğu anlaşıncaya, ABD ekonomisinin sağlamlığından değil, Avrupa ekonomisinin çürüklüğünün görülmesinden dolayı dolar göreceli olarak değer kazanmaya başladı. **Avrupa ekonomisinin "çürüklüğü"nden kastınız ne?**

Hatırlanırsa, Alman Maliye Bakanı Steinbrück'ün "finansal süper güç olarak ABD'nin sonuna geldik" lafını söylemesinden birkaç gün sonra, Almanya'nın da benzer sıkıntılarla malûl olduğu ortaya çıktı. AB'nin dört büyük ülkesi İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya'nın hükümet başkanları masaya oturduğunda, Merkel AB'nin çok fazla sorunu olmadığını, Avrupa çapında mevduat güvencesine gerek duyulmayacağını söyledi. Ertesi gün, Hypo Real Estate denen büyük emlak kuruluşu çöktü, 37 milyar euro'yla kurtarılması söz konusu oldu ve Almanya mevduat güvencesi getirdi. Ayrıca, Alman ekonomisi yüzde 40 ihracata bağlı, Almanya dünyanın en büyük ihracatçısı. ABD ise daha kendine yeterli, ihracat ABD ekonomisinin yüzde 10-15'ini oluşturuyor. Dünya ölçeğinde bir krizde, genel olarak talep yavaşladığında, Avrupa'nın bundan daha fazla etkilenmesi söz konusu. ABD turizm gelirinin de, ihracatın da en sınırlı olduğu, yerel

ekonominin belirleyici olduğu ülkelerden. O açıdan ve dolambaçlı mali ilişkilerden ötürü ABD krizden Avrupa'ya göre daha az etkilenebilir.

Rusya, Çin ve Japonya da ABD'den daha ağır mı etkilenecek krizden?

Kısa vadede öyle. Mesela Çin, hazine kâğıtları dışında, ABD'den şirket tahvilleri de almış. ABD'nin 200 milyar dolar para vererek yuzdurdugü Fannie Mae ve Freddie Mac'in 300 milyar dolarlık kâğıdı Çin'de. Bunlar batarsa, Çin 300 milyar dolar zarar görecektir. 200 milyar dolarlık kâğıt Japonlarda, 100 milyar dolarlık Rusya'nın elinde. Ama, orta ve uzun vadede, örneğin Çin'in bu süreçten avantajlı çıkacağını düşünüyorum. Çin'de çok ciddi bir mal ve hizmet üretim potansiyeli olmasına karşın, bu büyük ölçüde dış piyasaya yönlendirilmiş, iç piyasada talep düşük. Çin kendi halkına daha yüksek bir yaşam standardı sağlayarak bu süreci aşabilir. İdeolojik anlamda da Çin'in bu süreçten güçlenerek çıkabileceğini sanıyorum. Washington uzlaşması uluslararası ilişkilerde şu anlama geliyordu: Batı, yani ABD veya AB, Afrika'da

IMF ile anlaşma yaparak borçlarını yine kamuya yıkma yolunu seçerlerse -TÜSİAD'ın IMF ile anlaşma yapılsın talebinin arkasında bu niyet yatıyor- bütün yurttaşlar, bütün seçmenler, sendikalar, toplumsal hareketler, muhalif partiler böyle bir talebe karşı çıkmalı.

yar dolar, bunun 200 milyara yakın bir bölümü özel sektöre ait. Son zamanlarda, TÜSİAD talepkâr bir tonda, hükümeti eleştiriyor. TÜSİAD hükümetten ne istiyor? Özel sektör, krizi bahane ederek borcunu bizim üzerimize, kamuya mı yıkmaya çalışıyor? Geçen ay da konuştuğumuz gibi, 2001 krizinde, Ecevit'in "Türkiye'nin dış âleme olan bütün yükümlülüklerini hükümet üstleniyor" sözüyle, hükümet özel sektörün bütün borçlarını üstlenmişti. 1994, 1999, 2001 krizlerinde kamunun borçları ağırlıklıyken, şimdi özel sektörün borçları ağırlıklı. 2001'de, finans dışı özel sektörün borçları 32 milyar dolardı, 2008'de 125 milyar dolara çıktı. Küçük, orta işletmeler de, büyük kuruluşlar da uluslararası alandan borçlanmışlar; başka ülkelerde de yaşadığımız, sermaye akışlarının hızlı olduğu dönemde, yerel paranın değer kazanması ve yurtdışından borçlanmaların yerel para cinsinden maliyetlerinin düşük olması, kârlarının yükselmesi Türkiye'de de görüldü. 2001 ile 2008 arası özel sektör için mutluluk dönemi.

bir ülkeye yardım edecekse, "neoliberal politikaları uygulayın, döviz kurlarını, sermaye akışlarını serbest bırakın, bütçe disiplini sağlayın" gibi koşullar öne sürüyor. Çin ise o ülkenin iç ekonomisine karışmaksızın bunu iki ülke arasındaki karşılıklı bir çıkar ilişkisi olarak görüyor. Önümüzdeki dönemde, AB ve ABD'nin Washington uzlaşmasını dayatma gücü olmayacak. İkili anlaşmalara dayanan Beijing uzlaşması daha evrensel hale gelecek. Bütün dünyada, dış ticarete, finansa ilişkin kurallar yeniden yazılacak. Bu süreçte, borç ilişkileri yeniden konuşulacaksa, borçlu ülkeler daha az bedel ödeyerek de çıkabilirler diye düşünmek mümkün.

Türkiye'nin toplam dış borcu 285 mil-

Borçlu olanların hepsi, yedi yıl boyunca, borçlu olmaktan çok ciddi kârlı çıktılar. Bugün karşılaştıkları sıkıntı, savundukları serbest piyasa sisteminin onlara getirdiği bir fatura. Yedi yılda biriktirmişler, biriktirmişler borçları, şimdi ödemek zorunda kalacaklar.

TÜSİAD'ın IMF ile yeni bir stand by yapılması talebi ne anlama geliyor?

IMF ile anlaşma yaparak borçlarını yine kamuya yıkma yolunu seçerlerse -TÜSİAD'ın IMF ile anlaşma yapılsın talebinin arkasında bu niyet yatıyor- buna şiddetle karşı çıkmak lâzım. Emegiyle geçinen kesimler ne kadar sokaklara inebilir, ne kadar direnebilir, öngörmek kolay değil ama, bütün yurttaşlar, bütün seçmenler, sendikalar,

toplumsal hareketler, muhalif partiler böyle bir talebe karşı çıkmalı. 2001’de IMF’yi araya sokarak nasıl muntika temizliği yaptırdıysa, öncelikle uluslararası sermaye lehine, ama ikinci düzeye de yerel sermaye lehine, onların borçlarını da kamuya garanti ettirerek işi nizama soktularsa, şimdi de IMF’yi aracı olarak çağırma eğilimi var. Bu arada, hükümet sözcülerinin “hamdolsun Türkiye ekonomisinin sorunu yok” dedikleri bir dönemde IMF’ye gitmek trajikomik bir durum. IMF’ye kimler gidiyor? 1970’lerde İngiltere’den sonra, IMF kapısına düşen tek Batılı ülke İzlanda oldu. Onun dışında, Pakistan, Kazakistan, Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya gibi en krizli ülkeler IMF kapısına sıralanmış. “Ben iyi durumdayım, uluslararası piyasadan borçlanabilirim, borçlarımı yenileyebilirim” diyorsan, IMF’nin kapısına gitmek bu iddiana zarar verir. Geçmişte, IMF ile anlaşma yapılması Türkiye’nin uluslararası sermaye karşısında yükümlülüklerini yerine getirmesinin garantisi olarak görülüyordu. Bugün, dünyanın en krizli ülkeleri IMF kapısına gidiyor, IMF’nin uluslararası kamuoyunda hiçbir saygınlığı kalmamış... O bakımdan, IMF’nin böyle bir güvence oluşturması da mümkün değil. **Tayyip Erdoğan’ın “kriz Türkiye’yi teğet geçecek” değerlendirmesine ne diyorsunuz?**

Bütün dünyada şu değerlendirme yapılıyor: Krizden bütün dünya etkileniyor, hiçbir ülke muaf değil. Bir ülke uluslararası ekonominin ne kadar parçası olmuşsa o kadar fazla etkilenir. Türkiye’nin iddiası, uluslararası ekonomiyle bütünleştiği yönünde. Hangi ülkeler krizden en fazla etkilenecek? Tasarrufların düşük, bireyin tüketim eğilimlerinin yüksek olduğu ülkeler. Türkiye tasarrufların çok düşük olduğu bir ülke; etkilenecek. Cari işlemler açığı en fazla olan ülkeler etkilenecek: ABD, İngiltere, Macaristan, Güney Afrika, Bulgaristan... Türkiye de cari açığı en fazla olan ve ekonomisinin büyüklüğüne göre çok ciddi borcu olan bir ülke. Ekonomik gelişmişlik düzeyine göre finansal piyasaların yaygınlaştığı ülkeler de krizden çok etkilenecek. Türkiye, 38 milyon kredi kartının olduğu, 18 milyar dolar kredi kartı borcunun biriktiği bir ülke. Hangi göstereye bakarsanız, Türkiye çok ciddi etkilenecek. Önümüzdeki yıla kadar yenilemesi gereken 40 milyar dolar borcu, 50 milyar dolar civarında cari açığı var. Uzun dönemli etkilerini bir yana bırakıyorum, cari açığı ne kadar fazla doğrudan yabancı sermaye yatırımla finanse ediyorsanız, o kadar çok sıkıntı yaşarsınız. Türkiye özelleştirilecek bütün kuruluşları özelleştirdi; özelleştirme yoluyla, doğrudan yabancı sermaye yoluyla girecek para çok azaldı. Türkiye her haliyle bu krizden en fazla etkilenecek ülkelerden, ama Maliye Bakanı “bu kriz Türkiye’nin gelişmiş ülkelerle arasındaki farkı kapatması için bir fırsat” diyor. ABD’de kişi başına gelir 40 bin dolar civarında, Türkiye’de 8 bin

dolar kadar; Türkiye’de 4 bine, ABD’de ise 30 bine inerse, aradaki fark 32’den 26’ya düşmüş olur. Bakan bunu kastediyorsa, haklı, aradaki fark azalacak. Bu açıdan, ABD ve AB ülkeleriyle en yoksul Afrika ülkeleri arasındaki fark da azalacak, çünkü onların zaten kaybedecek bir şeyi yok.

Maliye Bakanı vergi uygulamadan, kaynağını sorgulamadan yurtdışındaki parayı çağırımdan da söz ediyor. Bununla yapılmak istenen ne?

Ulaştırma Bakanı da “paranın karası olmaz” demiş. Hükümetin bu yolla ciddi bir kaynak girişi beklemesi, Türkiye’nin geçmiş krizlerde başvurduğu, çok başarılı olamasa da belli ölçüde para çektiği hafızasına dayanıyor. Yanıldıkları nokta şu: 1994’te, 1999’da, 2001’de Türkiye’nin yaşadığı krizler mevziydi, yani bütün dünyada çarklar normal dönerken Türkiye’de kriz vardı. Krizlerde varlık fiyatları, fabrikalar, menkul kıymetler ucuzlar, borsa düşer. Yurtdışından gelen para haraç mezat çok ucuza varlıkları kapatabilir. Ama şu anda, birincisi, gelmesi beklenen paralar bulundukları yerlerde sıkıntı yaşıyor. Yurtdışında parası olan Türk o parayı yastığının altına da tutup da bond çantasına istifleyip Türkiye’ye getirmeyi muhtemelen beklemiyordur; ya oranın borsasındadır ya bankacılık sistemindedir. Orada sorunla karşılaşmış olabilir. İkincisi, zaten oralarda bütün fiyatlar ucuzluyor. Türkiye’de haraç mezat kapatılacak varlıklar varsa, şu anda ABD’de mülk almak, İngiltere’de fabrika almak da çok ucuz. Bu nedenle, Türkiye’nin göreceli olarak cazip olması için bir neden yok. Üçüncüsü, özellikle Avrupa’da ciddi güven sıkıntısı yaşanınca, bütün mevduatlara, banka, finans sisteminde toparlanan fonlara güvence geldi. Türkiye’de henüz böyle bir şey yok, 50 bin YTL’ye kadar mevduatlar garantide. Bu nedenle, bunun bir maddi temeli olacağını düşünmüyorum. Bence bu, hükümetin süreci doğru okuyamadığının bir delili.

Türkiye’nin krizden etkilenmesi somut olarak nasıl olacak, gündelik hayata nasıl yansıyor? Yerel seçimlerden sonra sarsıntının daha çok hissedileceği söyleniyor. Hükümetin bu etkileri yerel seçim sonrasında öteleyecek araçları var mı?

Şu anda ABD’de ve İngiltere’de yapılan Keynesyen politika sayamayız, çünkü gelir dağılımı bozukluğuna, alım gücü düşen sade insana hiçbir olanak tanımıyor. Gerçek Keynesyen politika, bu dönemde, evlerini kaybeden insanların evlerinde oturmalarını sağlamak olur. Evini kaybedenlere yardım etmek yerine, onlara fahiş fiyatlarla ev satanlara destek sağlamak kapitalizmin mantığı.

leceği söyleniyor. Hükümetin bu etkileri yerel seçim sonrasında öteleyecek araçları var mı?

Türkiye’de toksik varlıkların fazla olmadığı söyleniyor. İzlanda benzeri bir durum olmayacak. Ama reel ekonominin çarkları yavaşlayacak, üretim düşecek. İstendiği düzeyde ihracat yapılamayacak. Geçmişteki krizlerde, reel ücretler düşürülüp üretim tabanı büyük ölçüde yurtdışına yöneltilecek krizi aşmak denirdi. Şimdi bütün dünya kriz yaşıyor. Türkiye’nin en önemli ihracat pazarı Almanya; dünyanın en büyük ihracatçısı Almanya kendi ihraç pazarlarına yeterince satış yapamayınca Türkiye’den ithalat yapamayacak. Türkiye’nin ikinci büyük ihraç pazarı Rusya, petrol fiyatları düşünce Rusya’nın ihracatı absorbe etme kapasitesi düşecek. Giderek üretimde yavaşlama, işten çıkarmalar, ücretlerin düşmesi, zaten iyice gerilemiş olan sosyal hizmetlerin kalitesinin daha da aşağı çekilmesi gibi etkileri yaşayacağız. Ama bunu mukadder kabul etmemek gerekiyor. İnsanlar geçmiş krizlerdekinden daha sıkı dururlarsa, kaderlerine razı olmaz, talepkâr olurlarsa, durum farklılaşabilir. Daha da önemlisi, bütün dünyada bu krizin dünya halkları açısından, sade insanlar açısından en az zararla aşılması için bir inisiyatif ortaya çıkarsa, ki bunun belirtileri var, uluslararası finans âleminde borçlar yeniden yapılandırılır, vadeler uzatılır, Türkiye gibi ve özellikle daha yoksul ülkelerin borçları iptal edilirse, dünya ticaretinin sekteye uğramaması, reel ekonomik faaliyetlerin, mal ve hizmet üretiminin devam etmesi söz konusu olursa, Türkiye ve benzeri ülkeler bu krizi daha az zararla atlattır. Türkiye’nin, dezavantajlar içinde bir avantajı da, hammadde kaynaklarının büyük ölçüde ithal edildiği bir ekonomi olması: Dünya ekonomisinin çarklarının yavaşlamasıyla petrolle birlikte diğer hammadde fiyatlarının düşmesi Türkiye’nin ithalat faturasında bir düşüşe neden olacaktır. 2001 tarzı çok şiddetli bir kriz yerine, daha yumuşak dalgalarda halinde etkilerin hissedileceğini düşünüyorum.

David Harvey emperyal güçlerin Kautsky'nin ifade ettiği türden bir koalisyon oluşturma ihtimalinin son derece kayda değer bir hal aldığını söylüyor... Bugünkü durum Birleşmiş Milletler'in kuruluşunu andırıyor biraz. BM kurulurken, İkinci Dünya Savaşı'nın galibi güçler, ideolojik referanslarına bakılmaksızın, Güvenlik Konseyi üyesi oldu. Şimdi de neoliberalizmin çöküşüyle, Batı'nın metropol ülkelerinde devlet müdahalelerinin uygulanmaya başlanmasıyla birlikte, zaten küresel rekabet kurallarını kabul etmiş Çin, Rusya ile AB, Japonya, ABD'nin aynı masaya oturmasının olanakları ortaya çıktı. Bu, Kautsky'nin söylediği ultraemperyalizmin kurallarını oluşturmaya benzetilebilir. Ama öbür taraftan da tek tek ülkelerin reel güçleriyle masaya oturdıkları ve dünya piyasalarını düzenledikleri bir ortam, yani düzenleyici bir kapitalizm oluşabilir. İkincisi, daha çok Beijing uzlaşmasına paralel, ülkelerin birbirinin içişlerine pek karışmadığı ekonomik güç temelinde ilişki kurdukları, masaya oturamayan küçük ülkelerin aleyhine olabilecek bir birliktelik. Bunun en fazla karşısında olan ülkelerin başında da Türkiye geliyor. Genellikle birbiriyle karıştırılan iki G20 inisiyatifi var: Biri, IMF, DB, ABD, AB'nin yanında, "emerging market" denen, küreselleşme sürecine entegre olan Brezilya, Meksika, Güney Afrika gibi ülkelerin yanında Türkiye'nin de yer aldığı G20. Diğeri, Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde, ABD, AB, Japonya hegemonyasına karşı, yükselmekte olan orta gelişmişlik düzeyinde ülkelerin, Çin, Brezilya, Güney Afrika, Hindistan'ın başını çektiği G20 diye başlayıp G22'ye gelen inisiyatif. Türkiye hem 1950'lerde, Demokrat Parti döneminde, en Amerikancı üçüncü dünya ülkesi olarak Bağlantısızlar hareketini sabote etme siciliyle, hem de AB ile Gümrük Birliği anlaşması imzaladığı için dış ticaret görüşmelerine ondan bağımsız katılamayan ülke kimliğiyle G21-22'ye katılmamıştı. Bugün, dünya ekonomik düzeninin yeniden belirleneceği bir G20'den bahsedilirken, Türkiye'nin dahil olduğu G20'ye dahil olup da bu G20'ye davet edilenler listesinde adı geçmeyen bir tek Türkiye ve Endonezya var. Türkiye bu açıdan kendini kuyruğuna basılmış hissediyor. Bu oluşumun büyük ülkeler lehine, küçük ülkeler aleyhine adaletsiz bir düzenleme olacağını düşünüyorum. Harvey'in endişelerine katılıyorum.

Sonuçta, yeni bir Washington konsensüsü söz konusu olabilir mi? Neoliberalizmin öldüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Sermayenin talepleri doğrultusunda mal, hizmet, sermaye, işgücünün dolıştığı, sermayenin suretinde bir dünya ütopyası çökmüştür. Ama buradan kapitalizmin çöktüğü, kendini onaramayacağı, farklı bir düzene geçileceği anlamı çıkarılmamalı. Geçmişte Keynesyen dönemlerde nasıl olduysa, kapitalizm kendini tamir etme yoluna gidecektir. 1929 bunalımının dünyada

faşizmi getirdiği, savaşılar neden olduğu, otoriter yönetimi körüklediği haklı olarak hatırlanıyor. Kapitalizm kendisini krizden çıkaracak düzenlemelere gidecektir, gerekirse bunu otoriter yöntemlerle de yapabilir. Buna karşı teminat nedir? Çıkarları buna karşı olan, tarihten de ders alan geniş kesimler, sendikalar, emek kesimleri, siyasal partiler, toplumsal hareketlerin örgütlenmesi... Faşizme karşı en önemli güvence budur. Faşizm sermayenin yönlendirdiği bir akımsa da, kitlesel olarak konumunu yitiren alt-orta sınıflara, reaksiyoner kesimlere dayanır. Örgütlü kesimler, kolektif mücadeleyi önüne koyan kesimler faşizme karşı en önemli güvencedir. İktisadî anlamda da krizin dünya halklarının, emeğiyle geçinen halkların, yoksul halkların aleyhine çözümlememesi için küresel çapta çok ciddi bir hareket olması gerekiyor. Bunun belirtileri ortaya çıkmaya başladı da.

Bu belirtiler neler? Mesela, Pekin'de düzenlenen Asya Avrupa Halklar Forumu, benim de imzaladığım ve önümüzdeki dönemde nasıl bir dünya arzuladığını, bunun için ne gibi ön adımlar atılması gerektiğini ortaya koyan programatik bir metin yayınladı.

Bu metinde anahatlarıyla ne gibi talepler yer alıyor? Mesela, bankaların toplumsallaşması. Borç verirken sosyal sorumluluk kriteri. Bankacılık sisteminin yurttaşlar ve parlamento tarafından gözetimi. Finansal kredilerde ekolojik kriterlerin gözetilmesi... Genel olarak bütün önerilerde ekolojik boyuta vurgu yapılıyor. Finansal krizden ayrı olarak, gezegen bir ekolojik felakete doğru gidiyor. Zaten önlem alınması gerekirdi, şimdi madem bir yeniden yapılanma, ezberlerin bozulması, yeni bir dünya oluşturulması imkânı var; bir de konuştüğümüz Keynesyen politikalarla kamunun yatırıma, istihdama yönelik inisiyatif kullanması önerisi var, bu ikisini birleştirerek kamunun ekolojik politikalara öncelik verecek şekilde devreye girmesi mümkün olabilir. Örneğin, konutların güneş enerjisinden faydalanacak şekilde tasarlanması, enerji politikalarının yenilenebilir enerjiye yönelik yeniden düzenlenmesi. Evrensel yurttaşlık geliri de talepler arasında. Bu da sonunda sol liberal bir talep. Talepler listesi çok geniş ve uzun. Bu önerilerin hepsi bize yüzde yüz uymayabilir, sol liberaller de Marksistlerin bütün iddialarını kabul etmek zorunda değil. Ama sol liberal sınıflaması altında yer alan insanların sol bir özelliği var, emek kesimi üzerine, kapitalist düzende zarar görenlerin en azından ayakta durabilmeleri, bir yurttaş olarak yaşayabilmeleri üzerine kafa yoruyorlar. Bu anlamda, Türkiye'de sol liberalizm lafının yanlış kullanıldığını, Türkiye'de sol liberal kategorisi içerisinde görülenlerin düz liberal, sağ liberal olduklarını, solculuklarının sadece geçmiş referanslarından geldiğini düşünüyorum. Bu anlamda, Amartya Sen, John

Türkiye 12 Eylül dönemiyle, darbenin kurumlarıyla muhakkak hesaplaşmalı, bu yöndeki talepler doğrudur, anlamlıdır, meşrudur, ama Türkiye'nin 12 Eylül'ün iktisadî rejimiyle, Özal'la birlikte başlayan piyasacı zihniyetle hesaplaşmadan bu siyasî hesaplaşmayı yapması eksik olur.

Ross, Dvorkin gibi isimleri önemsemek gerektiği kanısındayım. Bugünden yarına mülkiyet ilişkilerini değiştirmemiz, demokratik planlamayı gerçekleştirmemiz kolay olmadığına göre, buradaki daha kolay uygulanabilir tedbirleri de göz önüne almak gerekiyor. Sosyalizm mücadelemiz, düzen değişikliği mücadelemiz sistemin temsilcilerine karşı bir mücadeledir, onlarla pazarlık ederek düzeni değiştiremeyiz. Ama onlarla pazarlık ederken, sol liberal talepleri de gündemimize alabiliriz.

Sözünü ettiğiniz taleplerin gerçekleştirilebilirliğini, bu konuda bir yaptırım gücü elde edebilmeyi mümkün görüyor musunuz? Metnin altındaki imzacı kuruluşlara baktığımızda, İngiltere'de, Almanya'da, ABD'de, Filipinler'de, Latin Amerika'nın çeşitli ülkelerinde önemli kitlesel etkisi olan toplumsal hareketlerin, neoliberalizme karşı mücadele eden inisiyatiflerin olduğunu görüyoruz. Bunların tabii daha güçlü, bütün dünyayı kapsayacak yaygınlıkta genişlemesi gerekir. Önümüzdeki ocak ayında Brezilya'da yapılacak Dünya Sosyal Forumu'nun bu inisiyatifin genişlemesi ve gelişmesi anlamında önemli olacağını sanıyorum. Bunun Türkiye'deki muhatabı kim dersiniz, 2001 krizinde, bir Emek Programı ortaya konmuştu. Kamu emekçileri, işçi sendikaları ve meslek kuruluşlarının imzaladığı, sadece sol kesimi değil, daha geniş bir yelpazeyi içeren bir metin oluşturulmuştu. Ama bunun arkasında yeterince durulmadı. Hükümet değişikliği önemli rol oynadı bunda. AKP'ye, muhafazakâr kesime yakın olanlar, 2002'de AKP iktidara gelince çark ettiler. Daha soldan olan kuruluşlar da bunu geniş kitlelere yayma konusunda yeterince başarılı olamadı. Türkiye'de yapılması gereken, emek kesimlerinin hem uluslararası inisiyatife katılan, hem de bunu Türkiye zeminine tercüme eden bir metin oluşturması ve daha önemlisi, bunun arkasında duracak bir iradenin açığa çıkması. Önümüzdeki günlerde, bunun oluşması için ciddi gayret gösterilmesi gerektiğini düşünüyorum. Türkiye'de sol, 1960'lardan itibaren, demokrasi, özgürlükler, insan hakları mücadelelerinin motorudur. Sol bu sorumluluğundan vazgeçmemeli, ama sınıfı, emek sömürsünü, IMF, DB, uluslararası malî kuruluşları, kapitalist düzeni sorgulamadan "sol olmayan sol" şeklinde kendini ifade eden anlayışın öncelikle mahkûm edilmesi, -Cüneyt Ülsever nasıl kendi adına özeleştiride bulunuyorsa- sol olmayan sol fikrinin arkasında duranların da kendi adlarına aynı cesareti göstermeleri gerektiğini düşünüyorum. Türkiye 12 Eylül dönemiyle, darbenin kurumlarıyla muhakkak hesaplaşmalı, bu yöndeki talepler doğrudur, anlamlıdır, meşrudur, ama Türkiye'nin 12 Eylül'ün iktisadî rejimiyle, Özal'la birlikte başlayan piyasacı zihniyetle hesaplaşmadan bu siyasî hesaplaşmayı yapması eksik olur.

MARKSİST COĞRAFYACI DAVID HARVEY'LE GLOBAL KRİZ ÜZERİNE

Bankerlerin diktatörlüğü

Amerika'da iki milyondan fazla yoksul insan şimdiden evsiz kaldı, kriz hızla toplumu sarmaya başladı. Cumhuriyetçi başkan adayı McCain bile piyasaların düzenlenmesinden dem vurur oldu. Ya sonrası? Marksist coğrafyacı David Harvey'e, ABD'deki birkaç kamu üniversitesinden biri olan City University of New York'taki odasında konuk olduk; kriz ve muhtemel gelişmelere dair tespitlerine kulak verdik.

Krizin patlak vermesinin ardından herkes –McCain ve Cumhuriyetçiler bile– piyasaların regüle edilmesinden bahsetmeye başladı. Bir regülasyon dönemine dönüş sizce mümkün mü? Ayrıca, birçok yorumcu bu krizi bildiğimiz anlamda neoliberalizmin sonu olarak görüyor. Siz ne düşünüyorsunuz?

David Harvey: İkinci sorudan başlayalım: Cevabım hayır, bu kesinlikle liberalizmin sonu değil. Fakat bu, neoliberalizmi nasıl yorumladığınıza bağlı. Benim yorumum Hayek, Friedman ve serbest piyasa, kişisel sorumluluk ve benzer kavramlar üzerine kurulu retorikle bağlantılı neoliberalizm teorisinin ideolojik bir kılıf olduğu yönündeydi. 1990'ların başından bu yana, neoliberalizmin pratiği iki belirgin davranış kalıbı tarafından şekillendiriliyor: İlki, ne pahasına olursa olsun finansal kurumların korunmasıdır ve bu durum finansal kurumların refahıyla insanların refahı arasındaki çatışmayı ifade eder. İkincisi ise finansal kurumların refahının tercih edilmesidir. Son kurtarma operasyonu yapılan tam olarak budur. İlkesel olarak, bu operasyonla 1992'de Meksika'da yaşanan arasında hiçbir fark yoktur. IMF, Meksika hükümetinin New York yatırım bankalarından aldığı borçları güvence altına almak için ABD hazinesinin Meksika'yı kurtarmasına izin vermişti. Sonuç, bedeli Meksika halkının sırtına yıkılarak

New York yatırım bankalarının hazine ve IMF tarafından kurtarılmasıdır. Dolayısıyla, bugün gördüğümüz yapıda sıradışı hiçbir şey yok. Neoliberalizme ilişkin efsanelerle bezeli hikâyenin karşısında neoliberalizmin gerçek yapısı budur. Yaşanan gelişmeler neoliberalizmle tam anlamıyla tutarlıdır. İlk sorunuza dönecek olursak: Daha fazla regülasyon söz konusu olacak mı? Açıkçası, olan biten karşısında bunun akılcı bir tepki olduğunu düşünmüyorum. 1990 yılından bu yana, "gölge bankacılık sistemi" olarak adlandırdığım türev piyasalarının ortaya çıkışı söz konusu. Geçtiğimiz Eylül ayı itibarıyla bu piyasalarda yaklaşık 600 trilyon dolar dolaşmaktaydı. Bu meblağ tüm Kuzey Amerika, Avrupa, Çin ve Japonya'nın gayri safi millî hasıllarının yaklaşık on katına eşit. 1990'da bu piyasalar yoktu. Kanımca türev piyasaları regüle etme fikri tamamen zırvalık. Çünkü ilk olarak, düzenlemeyi gerçekleştirecek kişilerin ne yaptıklarını bildiğini, ikinci olarak ise bu piyasalara etkin bir şekilde müdahale edebilecek düzenleyici enstrümanların olduğunu varsayıyorsunuz. Fakat bunlar normal piyasalar değil. İnsanlar bu piyasalardan devasa kazançlar elde ediyor: Geçtiğimiz sene, hedge fonları yönlendiren yöneticilerin her biri üç milyar dolardan fazla kişisel kazanç elde etti. Bu piyasaları regüle etmenin zaman kaybı oldu-

Türev piyasaları regüle etme fikri zırvalık. Lağvedilmeleri, tamamen ortadan kaldırılmaları gerekiyor. Çünkü doğaları itibarıyla spekülâtifler. Bu piyasaların riski yaydığı söyleniyor, fakat aslında riski bizzat üretiyorlar ve bütün dünyaya yayıyorlar.

ğunu düşünüyorum, lağvedilmeleri, tamamen ortadan kaldırılmaları gerekiyor. Çünkü doğaları itibarıyla spekülâtifler. Bu piyasaların riski yaydığı söyleniyor, aslında riski bizzat üretiyorlar ve bütün dünyaya yayıyorlar. Bütün dünya bunun sonuçlarıyla karşı karşıya.

Kurtarma operasyonu krizi durduramayacaklarını mı söylüyorsunuz?

Bugünkü krizin kökeninde türev piyasalar yatıyor. Regüle edilmeye çalışılırsa aslında olacak olan, dünya merkez bankalarının bu piyasaları satın alma çabasından başka bir şey değildir. Bu piyasalarda yaklaşık 600 trilyon doların dolaşımında olduğu düşünüldüğünde, 700 milyar dolarla nasıl kurtaracaksınız? Bu piyasalarla ilgili acilen bir şeyler yapılması gerekiyor. Bence fonlar ve ticarî türevler yasaklanmalı. Kısa vadeli, örneğin üç haftalık satışlar bir süreliğine yasaklanmalı. Bu piyasaların gayrimişru, gerçek olmayan, son derece spekülâtif ve tehlikeli piyasalar olduğu belirtilerek ticarî türevler yasaklanmalı.

Bu piyasaları kaldırmayı göze alacak bir siyasî irade var mı?

Hayır, tabii ki yok. Bu hayli radikal bir şey. Fakat bunun gidilecek tek yol olduğunu düşünüyorum. Bunları regüle etmeye kalkarsanız, kendinizi Mad Max'in dünyasında bulursunuz. Bu piyasalar o kadar karmaşık ki, bunların içinde işlem yapanlar bile nasıl işlediklerini tam olarak bilmiyor. Birçok piyasa bilgisayarlarla yönetiliyor ve birçok insan bu programları anlamıyor. Bir takım matematik dehaları bir süre yolunda giden finans ve ticaret programlarıyla ortaya çıkıyor, bu programlar iş görmez hale geldiğindeyse kimse tam olarak neden olduğunu bilmiyor, herhangi bir düzenleyici organ da söz konusu değil. Bu nedenle, bu piyasalara düzenlemeler dayatmak, sorunları çözmek yerine da-

ha fazla sorun çıkartacaktır. Bütün bunların hâlâ sürüyor olabilmesi çok ilginç aslında. 2005 yılı için gördüğüm rakamlar, bu piyasalarda 280 trilyon doların dolaşımında olduğunu gösteriyordu. Şu anda bu rakam 600 trilyon dolar, üç yılda iki katına çıkmış. Bu astronomik bir artış. Hiçbir şey bu piyasaları zaptedecek gibi görünmüyor. Hâlâ büyümeye devam ediyorlar ve bütün dünyayı içlerine çekiyorlar. Neden büyüdüklerini görebiliyoruz, genel olarak piyasada çok fazla risk söz konusu ve insanlar umutsuzca daha fazla ticaret yapmaya çalışıyorlar. Özellikle bundan dolayı bu piyasaların ortadan kaldırılması gerekiyor.

Küresel finans sektörünü yönetenlerin ne denli güçlü oldukları aşikâr. Böyle bir gelişmeye verecekleri tepki nasıl olur sizce?

Tabii ki bundan hoşlanmayacaklardır. Fakat, bildiğiniz gibi, 2002’de Warren Buffett uyarıyordu: “Bu piyasalar finansal yıkımın kitle imha silahlarıdır.” Finansal yıkıma neden olacak kitle imha silahlarıyla dolu bir piyasayı neden korumak istersiniz? Radikal bir şey öneriyorum ve bu, basında kesinlikle yer almayacak. Bunun basında yer bulamaması da sürpriz değil, aksi olsa şaşırtıcı olurdu. 1990’a kadar bu piyasalar olmadan da dünya varlığını sürdürüyordu. Neden bunlara ihtiyacımız var? Aslında çok büyük bir zarara neden oluyorlar, bu piyasalar aracılığıyla gerçekleşen ve “el koyma yoluyla birikim” olarak adlandırdığım süreç devasa bir şekilde derinleşiyor. Biri üç milyar doları cebine indiriyorsa, sorulması gereken soru şudur: “Bu nereden geliyor? Bunun bedelini kim ödüyor?” Toplumsal eşitsizliğin giderek artmasına neden oluyorlar. Böyle şeylere neden olan enstrümanları neden muhafaza etmek istersiniz? Bu piyasaların tamamen ortadan kaldırılması için bir savaş verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bakın, iki milyon insan evini kaybetti. Üzerinde ipotek olan evlere el koyuldu. Muhtemelen iki milyon, belki de dört milyon insan daha evlerini kaybedecek. Bu kriz altı milyon insanın evlerini, yani varlıklarını kaybetmesiyle sonuçlanabilir. Bu durum yaklaşık bir trilyon doların kaybedilmesi anlamına geliyor. Bu kaybın faturasını sıradan insanlar ödüyor. Örneğin, Afro-Amerikalılar için bunun en büyük servet tahribatının yaşandığı dönem olduğunu biliyoruz. Başkalarının elde ettiği kârların bedelini onlar ödüyor. Aynı esnada, finansal kurumları kurtarıyor, düze çıkarıyoruz. Finans kurumlarının yöneticileri iki sene içinde her şeyi yok edebilir ve gidip Bahama’daki yatlarında yaşayabilirler. Benim gördüğüm, alt sınıflardan üst sınıflara doğru akan muazzam bir servet transferidir. Bunu tersine çevirmeye hazır değilseniz, herhangi bir istikrar bulabileceğinizi sanmıyorum. Bugün ABD’deki eşitsizlik seviyesinin 1920’ler kadar yüksek olması bir tesadüf değil. 1920’ler 1929 krizini yarattı ve biz de 1929’un güncel bir versiyonuna yaklaşıyoruz. Bu tür gelir eşitsizliklerinin bir çö-

küşü getireceğine ilişkin yeterince kanıtla sahip olduğumuz kanısındayım.

Başta başkan adayları olmak üzere bütün siyasiler tüketimi azaltma çağrısında bulunuyor...

Bence tüketimi azaltmak için yanlış bir zaman. Piyasalar çöküyor ve piyasalar çöktükçe tüketim daha da azalıyor, dolaşısıyla piyasalar daha da fazla çöküyor. 1930’larda da aynı sorun söz konusuydu. Tüketim gittikçe daha da aşağı seviyelere düştü. Harcamaları artırmamız gereken zaman tam da bu gibi dönemlerdir. Sorun, hükümetin çok büyük bir borç batağı içinde olması, savaş harcamaları ve benzeri şeyler. Bu noktaya zararda olmayan veya artıdaki bir bütçeyle gelmiş olsaydık, tekrar harekete geçebilmek için ekonomiyi canlandırmak görece daha kolay olurdu. Buna benzer bir şeyi geçen sene her bireye 600 dolar geri ödeme yaparak denediler. Açıkları finanse ederek ekonomiyi canlandırmaya çalıştılar ve özellikle şunları vurguladılar: “Sorunu kapitalist yollarla çözecek ve aşacaksak halihazırda işlemez halde olan köprüler, sulama sistemleri ve benzeri altyapı yatırımlarının üzerinde daha çok durmalıyız. Ulaşım sorununu halletmeliyiz. Yerel yönetimleri desteklemeliyiz, zira ana gelir kaynakları olan mülkiyet vergileri hızla azalıyor.” Ayrıca, astronomik faiz oranları ödemeksizin kredi piyasasına giriş yapabilmemiz mümkün değil. Yerel yönetimlerin ipotekli varlıklara el koyulması ve benzeri uygulamalar karşısında çeşitli önlemler alması gerekiyor. Bu zor süreçte baştan çıkarıcı yanlışlar şunlar: Tüketimi azaltmak, yatırımları kısmak, finansal olarak sorumluluk üstlenmek. Ekonomideki gerçek sorunların üstesinden gelebilmek için hükümetin finansal sorumluluk kabul etmemesi gereken bir andayız. Bu noktada sorun, hükümetin başından beri mali açıdan sorumsuz davranmış olması.

Sadece Amerikan halkına değil, tüm dünyaya yönelik fedakârlık çağrıları son derece otoriter bir siyasal iklime işaret ediyor gibi görünüyor...

Evet, diğer bir önemli sorun da bu. Son aylarda, dikkatimi çeken şeylerden biri de dünyanın her yerinde demokrasi fikrinin tamamen terk edilmiş olması. Aslında, dünyanın önde gelen bankerlerinin diktatörlüğü altında yaşıyoruz. Marx

Türev piyasalar aracılığıyla gerçekleşen ve “el koyma yoluyla birikim” olarak adlandırdığım süreç devasa bir şekilde derinleşiyor. Biri üç milyar doları cebine indiriyorsa, sorulması gereken soru şudur: “Bu nereden geliyor? Bunun bedelini kim ödüyor?” Toplumsal eşitsizliğin giderek artmasına neden oluyorlar. Böylesine şeylere neden olan enstrümanları neden muhafaza etmek istersiniz? Bu piyasaların tamamen ortadan kaldırılması için bir savaş verilmeli.

ve Engels Komünist Manifesto’da kredi araçlarının devlet elinde merkezleştirilmesi gerektiğini yazıyorlardı. Fakat sanırım, onlar devletin proletaryanın kontrolünde olacağını tasavvur ediyorlardı. Bugün devlet bankerlerin kontrolü altında ve onlar kredi araçlarının merkezleştirilmesini kendi sınıflarını batakten kurtarmak için kullanıyorlar.

“Yeni Emperyalizm” kitabınızda gücün bölgesel ve kapitalist mantığı arasındaki gerilimi vurguluyorsunuz. Bu bağlamda, son kriz, özgül bir siyasal proje olarak ABD emperyalizminin yönelimlerini nasıl etkileyecek? İkincisi, Çin krize nasıl tepki verecek sizce?

ABD 2002 ve 2003 yıllarında kendisini disipline etmiş olsaydı, bugün böyle bir karmaşanın içinde olmazdık. Aslında yaşanmakta olan, piyasa güçlerinin ya da kapitalist mantığın ABD’yi disipline etmesidir. Bunun anlamı, ABD’nin gücünün ciddi bir şekilde aşınmasıdır. Fakat bunun ciddi bir aşınma olduğunu söylemek, tamamen sona erdiği anlamına gelmiyor ve burada iki noktanın son derece önemli olduğunu düşünüyorum: İlki, bildiğiniz gibi tüm dünyada dolar değer kazanıyor. ABD’deki durum göz önüne alındığında, bunun neden olduğunu sormak zorundayız. Bence bunun nedeni, ABD’nin tarihsel olarak kendi parasının arkasında gerek, siyasî gerekse de askerî açıdan her zaman durmuş olmasıdır. Fakat avro’nun arkasındaki siyasî dayanışmanın ne olduğuna baktığınızda, tek görebileceğiniz Sarkozy’nin uzlaşmaz tavırlarıdır. Avro sorun yaşadığı zaman onu kim destekleyecektir? Avrupa’nın avro’nun arkasında duracak siyasî ve askerî gücü yok, fakat ABD hâlâ bu güce sahip. Gerek siyasî iradeye, gerekse de dünyadaki herhangi bir gücü yok edebilecek bir askerî güce sahip. Kimse buna karşı koyamaz. Bunun sonucunu olarak, bütün dünya bir kriz moduna girmeye başladı ve bu gerçek anlamıyla son üç ayda yaşandı. En belirgin işareti ise insanların paralarını çekmeye başlaması ve altına yatırmak yerine, ABD bankalarına koyması. İnsanlar paralarını sıfır faizle ABD bankalarına yatırmaya başladı, çünkü bunun güvenli olduğunu, ABD’nin küresel kapitalizmin güvenli bir merkezi olduğunu düşünüyorlar. Diğer nokta ise, az önce be-

Yaklaşık kırk yıldır Marx üzerine dersler veren coğrafyacı David Harvey, düşünsel macerasının ilk günlerinden itibaren coğrafya ve kapitalizm arasındaki ilişkiye odaklandı. Uzun süredir “küreselleşme” kavramıyla ifade edilen yakın zaman kapitalist artı-değer üretme sürecini Marksist bir açıdan analiz ederek “küreselleşme” olgusunu “eşitsiz coğrafi gelişim” olgusuna devşirdi. Marx’ın tarihsel materyalizm anlayışının soyut yanlarını, kapitalist krizlerin coğrafi müdahalelerle ötelenmesini analiz ederek geliştirdi ve “tarihi-coğrafi materyalist” yöntemiyle kapitalizmin coğrafi ölçek üretimini inceledi. Küreselleşmeye verilen milliyetçi-sol tepkilere karşı “çok uzamlı” bir çalışan sınıflar mücadelesini savundu. Dünyaca tanınmasını sağlayan “Toplumsal Adalet ve Kent” adlı eseriyle kapitalizmin kendini yeniden üretmek adına kentsel rantı toplumsal yoksullaşma yaratarak nasıl kullandığını inceledi. Türkçeye Metis Yayınları tarafından kazandırılan “Postmodernliğin Durumu” adlı kitabında postmodernitenin kapitalist sermaye birikim modelindeki finansallaşma ve esnekleşmeden kaynaklandığını ve bunun zaman-uzam sıkışmasına neden olduğunu ortaya koyarak “modernizme elveda” korusuna cevap verdi. Yine Metis’ten çıkan “Umut Mekanları”nda Owen, Fourier ve Le-febre gibi düşünürlerin izinde “diyalektik ütopyacılık” yöntemiyle alternatif dünya düzeni üzerine kafa yordu. City University of New York’ta ders vermeye devam eden Harvey’in küresel kapitalizmle ilgili bazı kitapları şöyle sıralanabilir: “Sermayenin Sınırları” (1982), “Adalet, Doğa ve Farklılığın Coğrafyası” (1996), “Neoliberalizmin Kısa Tarihi” (2005), “Global Kapitalizmin Uzamları: Bir Eşitsiz Coğrafi Gelişim Teorisine Doğru” (2008).

lirttiğim gibi, ABD'nin askeri gücü. İsteddiği ülkeyi yakıp yıkabiliyor, fakat Irak ve Afganistan'da gördüğümüz gibi işgal edemiyor. Dolayısıyla, Amerikan gücünün dünya üzerinde hâlâ önemli olduğunu ifade etmek zorundayız. Fakat artık kimden ne kadar destek göreceği daha belirsiz hale gelmiş durumda. Özellikle Körfez ülkeleri, tabii ki Çin ve Japonya'nın yanısıra diğer bazı Doğu Asya ekonomileri gibi dolar fazlasını elinde bulunduran ülkelerin desteğine kesinlikle ihtiyacı var. Bu nedenle, ABD'nin alacağı önlemler konusunda son derece dikkatli olması gerekiyor. İki büyük finansal kurum Fanny Mae ve Freddie Mac'e el koyulduğu zaman, hükümetin senet sahiplerini güvence altına alması, fakat hissedarların batmasına göz yumması son derece manidar bir gelişme. Senet sahipleri önde gelen Çinli bankerlerdi. Fanny Mae ve Freddie Mac'in batmasına izin verselerdi, senet sahipleri zarar edecekti. Kanımca ABD'nin finansal kurumlara yönelik siyasetini dünyadaki merkez bankalarını ve bu kurumlarda senetleri olan önde gelen kişileri koruma ihtiyacı şekillendiriyor. Bu durum ABD'nin bir anlamda bu güçlere bağlı olduğunu gösteriyor, fakat aynı zamanda, ABD'yi iflasa zorlamanın Çin ve Japonya'nın çıkarına olmadığı da ortada, çünkü onlar da kaybedecek. Sonuç olarak, buradaki güç ilişkisi son derece hassas. Birbirlerine ihtiyaçları var, ABD iflas ederse Çin ve Japonya'nın mevcut büyümelerine devam etmeleri hayli zor görünüyor. Dolayısıyla, ABD'yi ayakta tutmanın işlerine geldiğinin farkındalar ve ABD de bunun onların çıkarına olduğunu iyi biliyor. Özetle, ABD'nin kullanabileceği büyük bir siyasî güç hâlâ söz konusu –ayrıca eminim ki, eğer bu gücü kullanırsa, emperyalist yollara başvuracaktır. Fakat aynı zamanda, ik-

Şu an itibariyle ciddi bir siyasî tepki göremiyorum ve sorun bir kere daha solun kurumsal yapısının son derece yerelci olması ve STK'lar gibi hareket etmesi. Bu hareketlerin hiçbirinin bu tür bir krizde ne yapılması gerektiğini tasavvur etmeye uygun olmadığını düşünüyorum. Gerçekten iyi bir sosyalist örgütlenmeye ya da komünist parti örgütüne ihtiyacımız var.

tidar odaklarının yer değiştirdiği gerçeğini de göz önünde bulundurmalıyız. "Yeni Emperyalizm" kitabımda bütün emperyal güçlerin Kautsky'nin ifade ettiği türden bir koalisyon oluşturma olasılığından bahsetmiştim. İlginç olan, bu ihtimalin son derece kayda değer bir hal alması: Bugün bütün merkez bankaları birbirleriyle işbirliği yapıyor, bütün G8 liderleri nasıl bir yöntem izleyeceklerine ilişkin ortak bir anlaşmaya varmak ve krizin üstesinden gelmek için Washington'da bir araya geliyorlar. Muhtemelen büyük güçlerden oluşan Kautsky'ci bir emperyal ittifağa doğru ilerliyoruz. Bu noktadaki en önemli soru, bu güçlerin Güney ülkeleriyle olan ilişkilerinde kendi merkezî güçlerini nereye kadar seferber edecekleri. Krizin bedelini başka coğrafyalara ihraç edip etmeyeceklerini tam olarak bilmiyorum, fakat böyle bir ihtimal BRICK ülkelerini (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Kore) daha özel bir duruma sokar. G8 koalisyonunun iyi bir şekilde işleyeceğini sanmıyorum. Sadece tahakküm kurma amaçlı olacağına bu, krizi atlatabilmek için Güney ülkelerinin de desteğine ihtiyaçları olacaktır. Kriz etrafında farklı bir siyasî konfigürasyon ortaya çıktığı aşikârdır ve bu kısa ömürlü olsa bile, uzun vadede kalıcı kurumsal etkilere sahip olabilir. Birbirinden bağımsız işleyen merkez bankaları arasında son derece sıkı bir ağı kurulması hayli olası görünüyor. En azından, bu tür bir ağ bütün dünyada etkili olacak bir yönetim aygıtı olarak küresel kapitalist sınıfa miras kalabilir.

Güney yarıkürede –özellikle Latin Amerika'da– böyle bir emperyal ittifağa karşı alternatif bir bloğun ortaya çıkması olası mı?

Böyle bir blok fiilen zaten var, Latin Amerika'da emperyalizme karşı ciddi bir öfke söz konusu. Brezilya'nın pozis-

yonunun ne olduğundan tam olarak emin değilim. Sanırım Lula alternatif bir iktidar alanı yaratma umuduyla daha çok Hindistan, Çin ve Rusya'yla ittifak arayışında. Bunun ne denli başarılı olabileceğini ve krizi kontrol altına almak için önlemler alma gereği ortaya çıktığında nasıl işleyeceğini bilemiyorum. **Bu tür krizlere ve sermaye kesimini kurtaran düzenlemelere karşı savaş verilmesi gerektiğinden bahsettiniz. Toplumsal hareketler ve sol nasıl bir mücadele vermeli, nasıl bir strateji izlemeli?**

Bu meselenin bir kısmı sorunun ölçeğiyle ilgili. 600 trilyon dolar gibi devasa bir ölçekten bahsediyoruz. Şu anda herhangi bir toplumsal hareketin bu alanda büyük bir darbe vurabilmesi zor görünüyor. Fakat asla bilemezsiniz, işler kötü gitmeye başladığında her şey çok hızlı patlak verebilir. Özellikle bu ülkede. ABD'de siyasal değişim çoğunlukla son derece muhafazakâr bir şekilde gerçekleşse de, kafasında radikal bir huzursuzluk olduğu zaman, diğer yerlere kıyasla bu ülkenin kurumsal olarak daha az kısıtlanmış olduğunu düşünüyorum. Şu an itibariyle ciddi bir siyasî tepki göremiyorum. Sorun, bir kere daha, solun kurumsal yapısının son derece yerelci olması ve STK'lar gibi hareket etmesi. Bu hareketlerin hiçbirinin bu tür bir krizde ne yapılması gerektiğini tasavvur etmeye uygun olmadığını düşünüyorum. Gerçekten iyi bir sosyalist örgütlenmeye ya da komünist parti örgütüne ihtiyacımız var. Ne yazık ki bunlara sahip değiliz. Bunun sonucunda ortaya çıkabilecek şeylerden biri, STK siyasetine yönelik bariz bir hayal kırıklığı olabilir. Bundan çok umutlu değilim, ama STK siyasetinin işe yaramayacağından eminim. İnsanlar acı bir hayal kırıklığı yaşıyor ve bu krizin bedelini ödüyorlar. Bununla başa çıkabilmenin yolu gerçekten bir şeyler yapabilecek, yeterince büyük ve ekonomik olarak güçlü bir harekete sahip olmak.

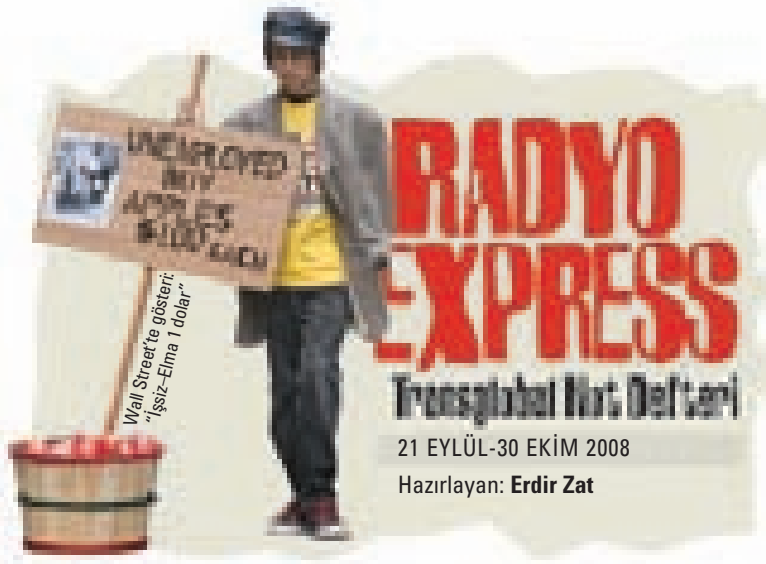
Söyleşi: Aykut Kılıç

Solun Bunalma Cevabı, 'Çeçiş Önlemleri Paketi' Olmalı

Mesele, Kasım 2008, Sayı 23

- Frankfurt Açıkortakı Tutarlı mı? (Dimitris Dimitropoulos)
- Paris, Mayıs 1968 (Tarkan Ak)
- Kültür Bir Mücadele: Açık Aklın (Müge Karahan)
- Solun Bunalma Cevabı: 'Çeçiş Önlemleri Paketi' Olmalı (Ali Bülent Yılmaz)
- Koca Aklın ve Kültürün (Müge Karahan)
- Mesele'nin 10. Yılı: 10 Soru 10 Cevap (Ali Bülent Yılmaz)
- Eğitim, Sosyalist Demokrasi ve 2011 (Ali Bülent Yılmaz)
- Sosyalist Hareket, Mesele, Gazete ve Parti Hareketi Üzerine (Müge Karahan)
- Solun Bunalma Cevabı: 'Çeçiş Önlemleri Paketi' Olmalı (Ali Bülent Yılmaz)
- Özgür Düşünce Üzerine Ali Bülent Yılmaz'ın Soruları Üzerine (Müge Karahan)
- Devrimci Tarihçiler Üzerine Sorular Üzerine (Müge Karahan)

Refah ülkesi battı

İZLANDA Küresel mali krizin ilk kurbanı, BM refah seviyesi endeksinde birinci sırada yer alan İzlanda oldu. Spekülatörlerin işgali altındaki finansal sistem, ülkeyi iflasa sürükledi: Dış borçlar ödenemez hale geldi, devlet büyük bankalara el koydu, faizleri yükseltti, ülkenin para birimi Kron yarı yarıya değer kaybetti. Tehlikeyi aylar önce duyuran Başbakan Haarde, spekülasyon sermayenin etkisindeki finans sektörüne söz geçirememiştir. İzlanda'ya ilk yardımın 4 milyar avro borç veren Rusya'dan gelmesi, bazı yorumcular tarafından piyasaların denetlendiği yeni bir küresel ekonominin işareti olarak kabul edildi.

Küresel işsizlik dalgası

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), küresel mali kriz nedeniyle, 2009 sonunda dünyadaki işsiz sayısının 20 milyon kişi artarak 210 milyona ulaşabileceğini açıkladı. Finans sektöründeki iş kayıplarını buzdaki görünür kısmı olarak niteleyen ILO'ya göre, piyasalar küçülmeye ve emlak fiyatları düşmeye devam ederse, inşaat, emlak, turizm ve otomotiv sektörlerinde milyonlarca kişi işsiz kalabilir. Ayrıca bu süreçte dünyada 40 milyon insanın daha yoksulluk sınırının altına düşeceği ve günde 1 dolardan az gelirle geçinmek zorunda kalacağı sanılıyor. ILO, "piyasaların mutlaka denetlenmesi gerektiğini" de bildirdi.

AFGANİSTAN Taliban'ın Vietnam direnişi

Uyuyan "düşman" uyandı. Taliban, General Giap'ın Vietnam'da Amerikan ordusuna karşı başarıyla kullandığı direniş stratejisiyle geri döndü. Ayaklanmalar yaşanan Afganistan yeniden "teröre karşı savaş"ın esas sahnesi haline gelmeye başladı. Bu defa Pakistan, hattâ Hindistan ve İran da ateşin içinde...

İSLAMABAD Marriott Hotel'de 20 Eylül'de yapılan ve 54 kişinin ölümüyle sonuçlanan intihar saldırısı, Pakistan'ın 11 Eylül'ü olarak kabul edildi ve bölgedeki çatışmanın hızla tırmanmasına yol açtı. Saldırının ardından Bush'un, Islamabad'a haber bile vermeden, Pakistan topraklarındaki Taliban kamplarına sınırötesi operasyon düzenlenmesine onay vermesi, Müşerref-sonrası "demokratik" Pakistan'daki siyasî irade zaafını açıkça gözler önüne serdi. 1999 darbesiyle iktidara gelen General Müşerref, önceleri Washington'dan uzak durmuş (veya tutulmuş), Amerikan çıkarlarının bölgesel savunucusu kimliğine 11 Eylül saldırılarından sonra bürünmüştü. Zerdari yönetimi de 20 Eylül'ün dehşetiyle "ikna edilmiş" görünüyordu; Pakistan ordusu koalisyon güçleriyle birlikte Veziristan ve göçebe Paştun aşiretlerinin yaşadığı Afgan sınırboylarındaki Taliban noktalarına karşı operasyonlar düzenliyor.

Asif Zerdari'nin Bush'un emriva-kisini sineye çekmesinin arkasında ciddi bir gerekçe var: Savaşın Pakistan'ın içlerine doğru genişlemesi Washington'un tercihi değil, bizzat Taliban'ın benimsediği yeni stratejiden kaynaklanan bir zorunluluk. Zira ideolojik olarak Paştun milliyetçiliğine İslâmî bir yorum getiren Taliban açısından Afganistan ve Pakistan toprakları arasında bir ayrım kalmadı; bu ülkelerin yanı sıra doğuda Hindistan ile Pakistan arasındaki husumet kaynağı Keşmir'e, hattâ Hindistan'ın içlerine, batıda İran topraklarına kadar uzanan Paştun coğrafyasını bir bütün olarak görüyorlar. Taliban, ABD ve NATO'yu paniğe sevk eden ürkütücü bir güçle geri döndü...

Bölge uzmanı Seyid Salim Şahzad, Le Monde Diplomatique dergisindeki makalesinde, ABD işgali sonrasında Pakistan'a göç eden Taliban'ın burada yeniden yapılandığını ve geleneksel gerilla savaşı taktiklerini terkederek kar-

maşık bir savaş doktriniyle sabırla uygulamaya koyduğunu yazdı. Vietnam Savaşı'nda Amerikan ordusunu alt eden General Giap'tan esinlenen bu yeni strateji üç aşamadan oluşuyordu ve Şahzad bu üç aşamanın da yakın geçmişte gerçeklik kazandığını tespit etti: "Geçtiğimiz ilkbaharda büyük saldırılar düzenlediler, bunu güvenlik karakollarını hedef alan münferit saldırılar izledi ve nihayet ayaklanma kentsel alanlara ve başkent Kabil'e yayıldı."

Artık "Pakistan Talibanı" terimi sıkça kullanılıyor ve zihinlerde Marriott Hotel saldırısının sorumlusu olarak gösterilen, Tehrik-i Taliban örgütü lideri Beytullah Mesud'a işaret ediyor. Ancak bu Taliban'ın kurduğu yeni ittifakın sadece bir yanı. Şahzad'a göre, Beytullah

Mesud'un yanı sıra Keşmir'in müslüman gerilla lideri Muhammed İlyas Keşmiri'ninde katıldığı, Arap ve Orta Asyalı uçları ve Molla Ömer'in Afganistan'daki çekirdek örgütlenmesiyle organik bağları olan yeni bir yapı söz konusu.

20 Eylül sonrasında farkedilen olgulardan biri de, neo-Taliban hareketinin psikolojik savaş konusunda Batılı işgalcileri fena halde geride bıraktığı. Afganistan'da yaklaşık 6 milyon cep telefonu, yarım milyon kadar internet kullanıcısı var. Cep telefonu ve internette Taliban kaynaklı video kayıtları serbestçe dolaşıyor. Ağustos ayında Amerikan askerlerinin düzenlediği bir saldırıda hayatını kaybeden çok sayıda sivilin görüntüleri bu kayıtlardan birinde ortaya çıkmıştı. Taliban'ın sanal ortamdaki propaganda tekeli kırılmayı hedefleyen Britanya, yakınlarda Afgan yurttaşlara çok sayıda cep telefonu dağıtılmasını içeren bir anti-propaganda projesiyle çıkageldi. İnsanlardan bu telefonlarla kendi video güncellerini hazırlayıp internete koymalarını rica edeceklermiş.

Öte yandan, Taliban'a İslâm dünyasının her yerinden, özellikle Türkiye ve Orta Asya ➤

Taliban'ın beklenen çok daha kuvvetli bir şekilde dönmesinden sonra NATO artık Afganistan'a yetişemediğini itiraf etti

TC, Güvenlik Konseyi'nde

TÜRKİYE El Beşir ve Mugabe'yle yakınlaşmalar, Türk ve İslâm âlemleri, AB, NATO ve BM'de sürdürülen lobi faaliyetleri sonucunu verdi: Türkiye, Batı Avrupa bölgesinden aday olduğu 2009-2010 dönemi BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçildi. Üstelik üçte iki çoğunluk şartını ilk turda yerine getirerek 151 oy aldı. Aynı gruptan Avusturya da konseye girdi. Ayrıca Afrika bölgesinden Uganda, Latin Amerika ve Karayibler'den Meksika ve Asya'dan Japonya, BM Güvenlik Konseyi'nin yeni geçici üyeleri oldu. Adaylığını 2003'te açıklayan Türkiye, 1961'den beri konseyde temsil edilmiyordu.

Kosova, Adalet Divanı'nda

BM Genel Kurulu, Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsızlık kararının Uluslararası Adalet Divanı'nda görüşülmesine yönelik karar tasarısını onayladı. ABD, Kıbrıs, Slovakya, Romanya, Yunanistan ve İspanya'nın karşı çıktığı tasarıya 77 ülke destek olurken, Türkiye dahil 74 ülke çekimser kaldı. Böylece bağımsızlık kararının uluslararası hukuka uygun olup olmadığına Adalet Divanı'nın karar vermesini isteyen Sırbistan, Kosova'yı tanıyan ülkelerin sayısının artmasını şimdilik engellemiş oldu. Şu ana kadar aralarında ABD, 22 AB üyesi ve Türkiye'nin de bulunduğu 50 kadar ülke Kosova'yı tanıdı.

İrkçılığın yükselişi

AVUSTURYA Genel seçimleri yüzde 29.7 oy alan sosyaldemokratlar kazandı. Ama iki aşırı sağ partinin oylarında büyük artış kaydederek toplamda yüzde 29'u bulması sonucun "ırkçıların zaferi" olarak yorumlanmasına yol açtı. Oy kullanma yaşının ilk kez 16'ya indirildiği seçimde, gençlerin aşırı sağa yönelmesi kaygı uyandırdı. Ancak seçimin üstünden henüz iki hafta geçmişken ırkçı partilerden Gelecek İttifakı'nın lideri Jörg Haider trafik kazasında yaşamını yitirdi. Hitler hayranlığıyla tanınan Haider'in yardımcısı Stefan Petzner ile beş yıldır eşcinsel ilişki sürdürdüğünün ortaya çıkması ikinci bir şok yarattı.

Tutsi'ler Hutu'lara karşı

KONGO DC Tutsi kökenli isyancı Kongo generali Laurent Nkunda, hedeflerinin artık "ülkenin bütününün kurtuluşu" olduğu açıklayarak Joseph Kabila hükümetine karşı savaş ilân etti. Bugüne kadar Kongo DC'nin doğu kesiminde yaşayan Tutsi kabilelerini silahlı Hutu gruplarından koruduğunu öne süren Nkunda, merkezi otoritenin kayıtsızlığından şikâyetçiydi. Kongo DC'de, Hutuların başlattığı ve 1 milyona yakın insanın öldürüldüğü 1994 Ruanda soykırımından kaçan yüzbinlerce Tutsi yaşıyor. Tutsilerin intikam almasından korkan Hutular, iki ülke sınırında paramiliter güçler bulunduruyor.

► ülkelerinden çok sayıda gönüllü savaşçı katılıyor. Tora Bora dağlarında gerilla eğitimi alıp Afganistan'da savaşmaya giden bin kadar Türk savaşçı bulunduğu sanılıyor. Bunlardan Almanya doğumlu Cüneyt Çiftçi, 3 Mart'ta, Afganistan'ın Host eyaletindeki bir Amerikan karakoluna intihar saldırısı düzenledi, iki NATO askeri ve iki siville birlikte can verdi.

Eskiden Batı medyasında "El Kaide ve Taliban" kalıbı vardı. Ama son gelişmelerden sonra sadece Taliban'ın adı geçiyor. Bu küçük detay Batıdaki şokun ifadesi olmalı: Bush'un El Kaide retoriği artık işlemez oldu. Milyonlarca insanın yaşadığı bir coğrafyaya yayılan direnişin ciddiyeti nihayet anlaşıldı. Birçok yorumcu, Batı açısından Afganistan'daki durumun Irak'tan daha kötü olduğu kanısında. Helmand'daki İngiliz birliklerinin komutanı General Mark Carleton-Smith, Afganistan'da kesin bir zafer beklenmemesi gerektiğini söyledi. Afgan ordusunu ülkede güvenliği sağlayabilecek bir duruma getirmenin yeterli bir hedef olduğunu kaydetti.

Savaşın bu yıl Afganistan'da, şu ana kadar, 4 bin 700 can aldığı sanılıyor. NATO askerlerine yönelik Taliban saldırılarında belirgin bir can kaybı ve yaralanma artışı gözleniyor. ABD'nin ısrarlı telkinlerinden sonra, Taliban'ın finans kaynaklarını kurutmanın gerekliliğine kâni olan NATO, ilk kez Afganistan'daki uyuşturucu operasyonlarına doğrudan katılmayı kabul etti. Afyon ve hint kenevirini üretiminin ülke ekonomisinin en az yarısını oluşturduğu ve Taliban'ın uyuşturucu ticaretinden her yıl milyarlarca dolar gelir elde ettiği sanılıyor.

ABD'nin NATO kuvvetler komutanı General John Craddock da şikâyetçi askerler arasında. Siyasi iradenin Taliban'a karşı mücadelede bocaladığını düşünüyor: "NATO güçleri bir bölgeyi temizleyebilir ve denetim altında tutabilir; ama sivil toplum inşası için başkalarının gelmesi gerekir. Savaş sadece askerî yöntemlerle kazanılmaz." İroni bu ya, General Craddock'un sözünü ettiği "sivil toplum", Afgan halkının cep telefonlarıyla, Kabil ve İslamabad'ın internet kafeleriyle çoktan kurulmuş durumda. Irak'tan çıkıp Afganistan'a girmeyi planlayan Obama bu hakikâtle yüzleşmek zorunda.

2 Ekim 1968'de yüzlerce öğrencinin öldürüldüğü katliamın yıldönümünde yeni bir toplumsal muhalefet sahneye çıktı

MEKSİKA Yeni dalga

ABD bağımlısı Meksika küresel ekonomik krizin etkisi altına girdikçe toplumsal muhalefet büyüyor. Calderon hükümeti ülkenin derin sorunları karşısında çaresiz, mahşeri bir polis devleti kurmaya çalışıyor.

KÜRESEL krizin hızla vurduğu noktalardan biri de, ABD ve Kanada ile birlikte NAFTA serbest ticaret bölgesini oluşturan Meksika. Neoliberal projenin bölgesel entegrasyon modeli olarak sunduğu bu üçlü ortaklık, 11 Eylül'den beri ABD'nin tektarafı –"serbest ticaret" ilişkisi içinde olduğu bir ülkeyle sınırına yüzlerce kilometre duvar örmek gibi– uygulamalarıyla rafa kaldırılmıştı. Kriz, Meksika'yı ve şu günlerde ciddi bir meşruiyet sorunu yaşayan neoliberal PAN iktidarını daha da yalnız bıraktı. Yabancı sermaye akışının yavaşlaması, ihracatta düşüş, kalitesi düşük Meksika petrolünün fiyatının düşmesi ve akaryakıt gelirinin azalması, ABD'ye göçün durulması ve buna bağlı olarak Meksika bankalarına giren gurbetçi mevduatlarının küçülmesi, işsizliğin roket hızıyla artması, kamu harcamalarının kesintiye uğraması, kamu hizmetlerinin aksamaması, yoksulluğun, açlığın ve yetersiz beslenmenin bütün ülkeyi sarması gibi sorunlarla boğuşmak, Washington'da kotarılmış bir ajanda ve seçim hileleriyle iktidara gelen Calderon hükümetinin tedbir paketlerini katbekat artırıyor.

2006 seçimlerinin sonucunu değiştiren

"Fox tezgahı"nın foyaları meydana çıktıkça, solun etkin bir muhalefet gösterdiği parlamento biraz daha tıkanıyor. Son gelişmeleri yorumlayan tarihçi Dan La Botz'a göre, "yasama artık işlemez durumda." Yargı sokaklarda, hukukçular hükümeti protesto ediyor. Yürütme ise coplamaktan başka bir çare üretilmiyor. Dehşet verici boyutlara varan kaçırma eylemlerine karşı kamuoyunda oluşan tepkiyi arkasına alan hükümet, küçük birer ordu haline gelen gangster çetelerine ve uyuşturucu mafyasına aşırı militarizasyonla cevap verdi. Meksika artık bir polis devleti. Baskının artmasıyla ülkenin köklü gerilla örgütlerinin eylemleri sıklaştı. Son bir ayda petrol boru hatlarına yapılan bombalı saldırılarda belirgin artış gözlemlendi.

Tlatelolco Katliamı'nın 40. yıldönümü böyle bir ortama denk geldi. 2 Ekim 1968'de askerlerin açtığı yayılım ateşiyle katledilen yüzlerce öğrenciyi anmak için yüzbinler başkent Meksiko'da toplandı. Gösteri kendiliğinden bir hükümet protestosuna dönüştü, güçlü bir toplumsal muhalefetin ilk sinyallerini verdi. Bunun siyasete yansımaları ise, sosyaldemokrat anamuhalefet partisi PRD'nin lideri ve gölge hükümetin başkanı Lopez Obrador'un krizi ciddiye almakla suçladığı hükümetin karşısına 30 maddelik önlem paketiyle çıkmasıydı. Gazolin, dizel, benzin ve elektrik zamlarının geri alınması talep eden pakette, petrol üreticisi Meksika'nın ABD baskısıyla hiçbir zaman kurmaya yeltenmediği rafinerileri kurup işlenmiş petrolü Teksas'tan satın almaya son vermesi de yer alıyordu. Siyaseten sıkışan Calderon, Obrador'un önerdiği acil kamu istihdamı programını şimdilik kabullenmek zorunda kaldı.

Taksin'in ilk cezası

TAYLAND Anayasa Mahkemesi, Pekin olimpiyatlarına katılmak üzere ülkeden ayrıldıktan sonra Britanya'ya sığınan eski başbakan Taksin Şinavatra'yı yolsuzluktan suçlu buldu ve iki yıl hapis cezasına çarptırdı. Hakkındaki yolsuzluk davalarının ilki ni kaybeden Taksin'in, büyük bir devlet arazisini çok düşük fiyatla karısı adına satın alarak görevi kötüye kullandığı kanıtlandı. Ülkenin en zengin işadamı olarak iktidara gelen Taksin'in Telekom yolsuzluğu, banka hortumlama ve vergi kaçakçılığına ilişkin davaları henüz yargılanma aşamasında. Taksin, Manchester City futbol kulübünün sahibi ve onursal başkanı.

Hükümet götüren yolsuzluk

PERU Kamu petrol şirketi Petroperu'da yabancı şirketlere ruhsat dağıtımında yolsuzluk yapıldığının kanıtlanması, hükümetin toplu halde istifa etmesine yol açtı. Skandal, Petroperu yöneticilerinden birini, Norveç kökenli Discover Petroleum şirketini temsil eden lobicilerle ihale pazarlığı yaparken görüntüleyen videonun televizyonlarda yayınlanmasıyla başladı. Yolsuzluklar zincirinin enerji bakanlığına kadar uzandığının ortaya çıkması hükümetin sonunu getirdi. Başbakan Jorge del Castillo'nun istifasını derhal kabul eden devlet başkanı Alan Garcia, Discover'ın beş petrol sözleşmesini durdurdu.

Çıplaklık pornografi mi?

ENDONEZYA İslâmcı bir parti tarafından hazırlanan ve "küçükleri muzır neşriyattan korumak" gerekçesiyle pornografik yayınlara yasak getirilmesini öngören yasa tasarısı ülkedeki yerli kabilelerin büyük tepkisiyle karşılaştı. Ülkenin Papua, Kuzey Sulawesi, Java ve Bali bölgesinde yaşayan animist kabileler, Bali'de toplanarak büyük bir protesto gösterisi düzenledi. Yasanın geçmesinin ulusal birliğe darbe vuracağını savunan göstericiler, geleneksel olarak çıplak yaşayan bu kabilelerde çıplaklığın kutsal sayıldığına ve anti-porno yasasındaki kriterlerin geçersizliğine dikkat çekti.

Yuşçenko meclisi feshetti

UKRAYNA Devlet başkanı Viktor Yuşçenko, koalisyon hükümetinin dağılmasının üstünden bir aydan fazla zaman geçmiş olmasına karşılık yeni hükümetin kurulamamasını gerekçe göstererek parlamentoyu feshettiğini açıkladı. Anayasa bu durumda devlet başkanına parlamentoyu feshedip erken seçimlere gitme yetkisi veriyor. Ukrayna üç yıl içinde üçüncü kez seçime gidecek. Krize yol açan gelişmeler, koalisyon hükümetinin büyük ortağı Yulya Timoşenko bloğunun, Rusya yanlısı ulusalcı ve komünist partilerle birleşerek devlet başkanının yetkilerini kısıtlayan yasa değişikliğini kabul etmesiyle başladı.

BREZİLYA

PT güç topladı

Yerel seçimler yapıldı. PT ve genel olarak sosyalistler gücünü artırdı. Ama Sao Paulo ve Porto Alegre belediyeleri kaybedildi. Solun büyük kentlerde kadın adaylar çıkarması ise yakın gelecek hakkında olumlu işaretler verdi.

YEREL seçimlerin iki soruya yanıt getirmesi bekleniyordu: PT'nin (İşçi Partisi) geleceği ve Lula'nın halefi. Bunların ikisine de az çok yanıt bulunmuş görünüyor. Öncelikle PT elindeki eyalet yönetimi ve belediyeleri büyük ölçüde korumayı başardı; bunlara, özellikle kuzeydoğu bölgelerinde yenilerini ekledi; irili ufaklı 600'e yakın yerel yönetimde iktidara geldi. Sadece PT değil, genel olarak bütün sosyalist partiler oylarını ve kontrol etiketleri yerel yönetimleri artırdı. 2006'daki genel seçimlere yolsuzluk skandallarının gölgesinde giren PT, en çok oy alan parti olmasına rağmen büyük kayıp vermişti. Yerel seçimlerin sonucu, PT'nin zor dönemi atlattığını gösterdi. 27 eyaletin altısını PT'li vali adayları kazandı. Ama bu bile, gelecekte olarak eyalet yönetimlerinde etkin olamayan PT için iyi bir rakamdı.

Genel fotoğraf, çekişmenin sol yelpazeyi temsil eden PT ile Lula hükümetini destekleyen merkezci PMDB (Brezilya Demokrasi Hareketi Partisi) arasında geçtiğini gösteriyor. İlki 15 büyükşehir belediyesi aldı, ikincisi 17; önceki durum 17-14'tü. Bunları zorlayan üçüncü blok, 90'larda ülkede haşın bir neoliberal reçete uygulayan Cardoso'nun iki dönemdir muhalefete geçmiş merkez sağ ittifakıydı: PSDB (Brezilya Sosyaldemokrasi Partisi) ile seçim öncesinde yeniden yapılanıp "Demokratlar" adını alan Liberal Cephe, endüstriyel güneydoğunun kentlerinde etkin oldu. Buna rağmen PSDB-Demokratlar koalisyonu elinde tuttuğu büyükşehir belediyelerinin sayısının 15'ten 13'e inmesine engel olamadı.

Brezilya'da "yarı devlet başkanı" muamelesi gören Sao Paulo belediye başkan-

lığı için PT ile merkez sağ arasında öteden beri büyük çekişme yaşanıyor. PT bu görevi daha önce yapmış bir kadın aday, halen Lula hükümetinin turizm bakanı olan seksolog Marta Suplicy'yi yeniden aday gösterdi. Olası bir zafer, Suplicy'ye 2010 başkanlık seçimlerinde PT aday olmasının kapısını aralayacaktı. Ama olmadı. İlk turda beklediğinin çok altında kalan Suplicy, ikinci turda da hayalkırıklığı yaşadı ve yüzde 39.3'ü aşamadı. PSDB tarafından desteklenen Demokratlar'ın adayı Gilberto Kassab ise yüzde 60.7 aralık kentin başına geçti.

Enternasyonalist ruhun kalbi Porto Alegre'de de özlenen geri dönüş gerçekleşemedi. PT aday Maria do Rosário, görevdeki PMDB'li belediye başkanı José Fogaça karşısında yüzde 41-59 kaybetti. Ama sosyalistler Porto Alegre'de örnek bir tavrı sergiledi; kadınları aday gösterdi. İlk turda ikinci gelen Rosário dışında iki sosyalist kadın daha yarıştı.

Başbakan Rousseff, Lula'nın halefi olma yolunda

Aslında bu durum sadece yerel seçimlerde geçerli değil: PT'nin 2010 başkanlık seçimlerine bir kadın adayla çıkacağına kesin gözüyle bakılıyor. Seçimden önce iki numarada olan Marta Suplicy artık şansını yitirmiş görünüyor. Bir numaradaki Dilma Rousseff, Lula'nın halefi olmanın yolunu açtı. Halen Lula hükümetinin başkanlığını yapan Rousseff, 60'larda askeri rejime karşı gerilla mücadelesi vermiş, 1970-73 arasında sistematik işkence görmüş, ardından demokrasi için savaşmış bir iktisatçı. Rousseff skandallar sonrasında gelip hızla güven kazandı, Lula'nın sağ kolu oldu. Şu sıralarda kriz yönetiminin başında. Seçimin siyasî galibi Lula'ydı; kamuoyu yoklamalarında Lula'ya verilen destek tavan yaparak yüzde 80'i buldu. Rousseff'in şansı tam da buradan geliyor.

EKVADOR-BOLİVYA

Dönüşüm rüzgârı

Correa üçüncü demokratik zaferini kazandı: Ekvador halkı sosyalist anayasaya "evet" dedi. Böylece Ekvador benzer bir dönüşüm sürecine çok daha önce başlayan Bolivya'yı geride bıraktı. Ama Morales'ten de iyi haberler var...

ÖNCE Ekvador'dan başlayalım. Çünkü Rafael Correa'nın tarihî referandum zaferi, Bolivya'daki Pando katliamının siyasî artçı şoklarını yaşayan ve küresel ekonomik krizle birlikte yeni bir mobilizasyon sürecine giren Latin Amerika'ya ilaç gibi geldi. Kurucu meclis tarafından geçen temmuzda onaylanan 444 maddelik yeni anayasa, 28 Eylül'de yapılan referandumda yüzde 64'ün üstünde bir destekle kabul edildi. Böylece kıtanın bugüne kadar gördüğü en kapsamlı demokrasi reformu ve bölgedeki öteki ülkelere kıyasla "en az sorunlu" demokratik sosyalist devrim gerçekleşmiş oldu.

Muhalefete düşen eski iktidar eliti tarafından başkana gereğinden fazla güç vermek ve iş dünyasını imha etmekle eleştirilen sosyalist anayasa, yoksulluğa karşı gelir dağılımı düzenlemesinden eşcinsel evliliğin serbestleşmesine kadar uzanan çok geniş bir yelpazede hükümler getiriyor. Öne çıkan maddeler arasında şunlar var: Petrol, madencilik, telekomünikasyon gibi ekonominin temelini oluşturan yaşamsal endüstrilerin kamunun kontrolüne geçmesi, çokuluslu ve yerel sermayenin tekelleşmesinin engellenmesi, bazı dış borçların gayrimüşru ilân edilmesi ve böylece hükümetlerin borç ödemelerini durdurma kararı vermesinin önünün açılması, devlete kullanılmayan tarımsal arazileri kamulaştırma ve yeniden dağıtma yetkisinin verilmesi, büyük toprak mülkiyetinin yasaklanması, herkese ücretsiz eğitim güvencesi, yaşlılara ve muhtaçlara ücretsiz tedavi getiren sosyal sağlık sistemi düzenlemesi.

Chavez'in Venezuela'da uyguladığı dönüşüm modelini başarıyla izleyen Ekvador, gene bir kızılde-rili ülkesi olan Bolivya'dan da esinlendi. Anayasal dönüşüm sürecini 2006'dan beri sürdüren Bolivya'da, zengin eyaletlere hâkim olan Washington destekli liberal muhaliflerin şiddet seçeneğini de dışarıda bırakmayan direnişi ülkeyi siyasî kaosa sokmuştu. Son olarak "sadece bir dönem daha başkanlık yapabilme" tavizini vererek muhaliflerle uzlaşan Başkan Evo Morales, anayasa referandumunun önünde ki bütün engelleri kaldırdı. Bolivya 25 Ocak'ta sosyalist anayasayı oylamak üzere sandık başına gidecek.

ABD Değişimin dinamiği

BUSH'UN 700 milyar dolarlık acil yardım paketi Kongre'ye takıldığında, Temsilciler Meclisi başkanı Nancy Pelosi tarihî bir konuşma yapmıştı: "Mali sorumsuzluk ile ekonomide her şey mübah zihniyeti birleşti, bu noktaya geldik. Düzenleme yok, denetim yok, disiplin yok. Ve eğer çakılırsanız, size yurttaşların ödediği vergilerden altın bir paraşüt veriliyor. Artık o günler geçti. Beyler, parti bitmiştir!" Parti gerçekten de bitti. Düne kadar deregülasyon vaazları veren Washington muhafazkârları oturmuş kamulaştırma planları yapıyor. IMF başkanı Dominique Strauss-Kahn "küresel finans sisteminin çöktüğünü" söylüyor. Dünya Bankası başkanı Robert Zoellick, "yeni bir küresel ekonomi için çağdaş bir çoktarafli sistem kurmak" gerektiğini açıklıyor. Neoliberalizmin sonuna tanıklık ediyoruz. Pragmatizmin babası John Dewey, "Siyaset, büyük sermayenin top-

lum üstündeki gölgesidir" demişti. Finansal liberalizasyon, sadece ekonominin değil, siyasetin de derinliklerine nüfuz etti. Serbestleşen büyük sermaye, kendine bağlı lobileri kullanarak, hükümet programlarını yakından izleyip müdahale eden, topluma karşı yatırımcının çıkarlarını koruyan bir "virtüel parlamento" yarattı. Neoliberalizmin açtığı belki de en büyük hasar, bu anti-demokratik işleyişi bütün kurumlara yerleştirmesi, normalleştirmesiydi. Üstelik bunu küresel ölçekte yaptı. Barack Obama'nın sermaye lobilerinin egemenliğine karşı toplumsal hareketlerde yetişmiş kadroların oluşturduğu "sosyal lobileri" desteklemesi, "değişim" söylemini inandırıcı kılan unsurlardan biri.

Amerikan kapitalizminin anti-demokratik doğasından söz eden Noam Chomsky, "ABD'nin aslında Cumhuriyetçi ve Demokrat hizipleri olan bir tek-parti rejimi olduğunu" söylüyor. Ancak bu iki hizip arasında ciddi bir fark olduğunu da teslim ediyor, siyaset ekonomisi uzmanı Larry Bartels'in şu saptamasını aktarıyor: "Son altmış yılda, orta sınıf ailelerin ge-

GAZİ İLE AVUKAT Fay kırıkları

Amerikan başkanlık seçimleri dünya kamuoyunun gözünde hiçbir zaman böylesine önemli olmamıştı. Dünyanın geleceğine dair iki farklı senaryo yarıştı. Belki İran, NATO ve Bush'un başarısız maceraları konusunda hemfikirdiler, ancak McCain ile Obama, öncelikleri ve dünyanın geri kalanına ilişkin görüşleriyle büyük tezat sergiledi.

MICHAEL T. KLARE

Le Monde Diplomatique, Ekim 2008

BAŞKANLIK kampanyaları sona ererken, John McCain ve Barack Obama'nın ABD'nin uluslararası arenadaki konumu hakkındaki görüşleri birbirine yakınlaşmaya başladı; her ikisi de, ABD'nin dış politikada güçlü tehditlerle karşı karşıya olduğunu savunuyor, Bush yönetiminin bu tehditleri alt etme konusundaki yetersizliğine dikkat çekiyor ve yeni radikal stratejilere gerek duyulduğundan bahsediyor. Konuşmalarını dinlediğinizde, ikisinin de George W. Bush'a karşı bir başkanlık yarışı sürdürüyor olduğu duygusuna kapılabilirsiniz.

Fakat söylediklerine biraz daha dikkatli kulak kesildiğinizde, aradaki büyük farklılıklar belirginleşmeye başlıyor. McCain, Rusya tehdidine özel bir vurgu yapıyor ve bunu Sovyetler Birliği'ne mahsus terimlerle tanımlama yolunu seçiyor; Obama ise nükleer terörizm, biyolojik savaş ve iklim değişimi gibi daha güncel tehlikelere odaklanıyor. Her ikisi de Kuzey Atlantik ittifakını tazelemekten söz ederken, McCain, "Amerika, tarihi misyonunun gereğini yerine getirmeli ve lider konumunda bulunmalı" diyor. Obama ise, ABD'nin Avrupa ile dengeli bir ortaklık kurma ihtiyacında olduğunu söylüyor. Bu farklılıklar, küçük nüans ya da retoriklerin ötesinde şeyler; aslında iki başkan adayının varolan tehditler ve bunların üstesinden gelme yolları konusunda tamamen zıt anlayışları ortaya koyduğu söylenebilir.

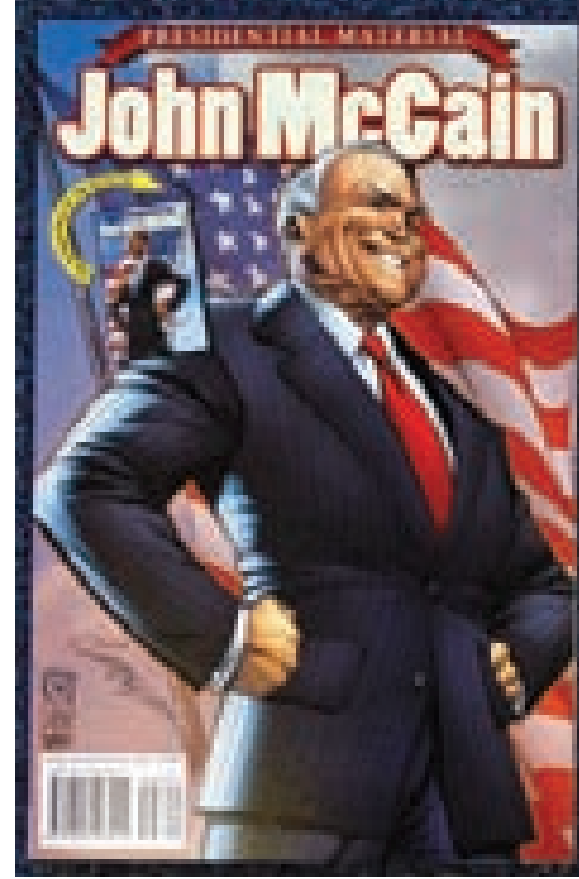
Bütün bunlar, tarafların geçmişleri ve kişiliklerindeki karşıtlıktan da besleniyor. 72 yaşındaki McCain, soğuk savaşın doruk noktasına ulaştığı zamanlarda bir asker ailesinde büyümüş; ABD ordusuna ve onun öz değerlerine büyük bağlılık duyuyor. 1958-1981 arasında Deniz Kuvvetleri'nde pilot olarak görev yapan McCain, Kuzey Vietnam'da savaş suçlusu olarak altı yıl hapis yatmış. 47 yaşındaki Obama ise, yalnız bir anne tarafından büyütülmenin zorlukları içinde, Şikago'ya yerleşmeden önce birkaç farklı yerde (Endonezya bunlardan biri) yaşamını sürdürmüş. Şikago'nun yoksulluğa mahkûm edilmiş güney kesiminde halk örgütlenmesi yürüttüğü zamanları, gençliğinin en önemli deneyimi olarak aktarıyor Obama.

Temel farklılıklar

Başkan adayları kamuoyunca kabul edilebilir politik söylemlerle donanmış durumda. Her ikisi de, öncelikli hedefin Ortadoğu terörizmini yenilgiye uğratmak ve İran'ın nükleer silah sahibi olmasını engellemek olduğunu söylüyor. Bunu yapmak için gerekirse askeri güç kullanmaya hazır olduklarını özellikle vurguluyorlar. Gene de bakış açılarında ve sezgilerinde keskin farklılıklar göze çarpıyor.

McCain'in soğuk savaş döneminin ilk zamanlarında, gücünün doruk noktasında olan Amerikan ordusu ile kurduğu yakın ilişkiyi göz önünde bulundurduğumuzda, onun, dirilmekte olan Rusya'yı, ABD güvenliğini tehdit eden en büyük güç olarak değerlendirmesi ya da NATO'nun (ABD'nin baskın güç olduğu orijinal biçimiyle) canlanmasını buna en uygun tepki olarak düşünmesi bizi pek şaşırtmayacaktır. McCain'in dünyaya görüşü Truman, Eisenhower ve Kennedy'nin Sovyetler Birliği'ne karşı izlediği politik yaklaşımlardan ilham alarak biçimlenmiş gibi görünür. 2007'de şöyle yazmıştı: "Batılı ulusların, Baltık Denizi'nden Karadeniz'e kadar uzanan NATO dayanışmasının bölünmez olduğunu ve kurumun kapılarını kendini özgürlüğün savunmasına adanmış bütün demokrasilere açık tuttuğunu net olarak belirtmesi gerekir."

Bu, Obama'nunkinden çok farklı bir bakış açısı. Obama, özgürlük ve demokrasiye tutkuyla bağlı olmasına rağmen, cepheleşmekten ve ortak çıkarlar çevresinde konsensüs oluşturmaktan kaçınmayı tercih ediyor. Soğuk savaş sonrası dönemde yetiştiği için terörizm, biyolojik savaş, AIDS salgını, küresel ısınma gibi Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra gün-

demde gelen tehlikeleri vurgulaması asla şaşırtıcı değil.

Bakış açılarındaki farklılık dış politika ile ilgili bütün sorunlara nüfuz etmiş durumda. Gürcistan ve Rusya arasında çatışmalar patlak vermeden önce iki aday arasındaki derin felsefi ayrımlar, Irak ve İran hakkındaki görüş ayrılıklarının gölgesinde kalıyor, fark edilmiyordu. Irak'taki savaş, ABD'nin politik sahasına hükmeden bir konu olduğu için, başkanlık seçimini de bu konunun şekillendireceği düşünülmüyordu. McCain, ABD'nin bölgedeki askeri varlığını sürdürmesinden yana, Obama ise hemen çekilmek gerektiğini savunuyor. Fakat bu görüş ayrılığı, aralarındaki felsefi çatışmanın yalnızca bazı yönlerine ışık tutuyor.

McCain için, Irak, teröre karşı sürdürülecek olan savaşın "merkez cephesi" ve bu yüzden, orayı kontrol altında tutma konusunda yaşanacak herhangi bir başarısızlık, uluslararası terörizmde küresel bir tırmanışa neden olacak. Obama için "teröre karşı savaşta merkez cephe Irak değil ve hiçbir zaman Irak olmadı"; ona göre bu mücadelede başarılı ol-

liri Demokrat yönetimler altında Cumhuriyetçi yönetimlere nazaran iki kat fazla büyüdü. Çalışan yoksul ailelerin gelirlerindeki artış ise Demokratların lehine altı kat fazlaydı." Bu farklılık, Obama ile McCain arasındaki yarışın da belirleyicisiydi.

11 Eylül sonrasında beyaz işçi sınıfını saran milliyetçi/faşizan söylem, 2004 seçimlerinde Ohio'da somutlaşmıştı. Ohio'nun dinibütün huristiyan mavi yakalıları, ABD'nin en büyük sorununun "küresel terörizm" ve "eş-cinsel evlilik" olduğuna Bush tarafından ikna edilmişti. Ama bugün durum farklı. Forbes dergisinin ekim sayısında yayınladığı "Amerikan'ın en hızlı çöken 10 kenti" listesinde bulunan dört kent Ohio eyaletinin sınırları içinde. Küresel ekonomik krizin ilk vurduğu yerlerden biri Ohio'ydu; hem krize neden olan konut kredilerinden yararlandılar, hem de kriz sonucu oluşan işsizlik ve şok yoksullaşma doğrudan onları buldu. Emekçi sınıflar kızgın. Kredi daralması ve ücretlerin dondurulması sonucu zaten azalmış bulunan alım gücü, enerji fiyatlarındaki artışla birlikte dibe vurdu.

Obama'nın Ohio ziyaretlerinden birinde karşısına çıkıp vergi politikasını eleştiren Muslukçu Joe, final tartışmasında McCain'in can simidi oldu. Cumhuriyetçilerin çıkarlarına düşkün orta sınıf Amerikan seçmenini ayartmak için başvurduğu "düşük vergi" numarası, Muslukçu Joe'yu kahraman ilân ederek tekrar sahnelerdi. Özetle, Joe, 15 yıl işçi olarak çalıştıktan sonra 250 bin dolar sermayeyle kendi işini kuracak duruma gelmişti, ama Obama'nın vergi reformu gerçekleşirse daha fazla vergi verecekti. Şöyle sordu: "Amerikan rüyasını gerçekleştirdiğim için cezalandırılıyor muyum?" Obama ise Joe'nun durumundakiler için fazla bir artış olmayacağını, asıl büyük vergi gelirini en zengin yüzde 5'ten sağlayacağını anlattı. Bir toplumsal eşitlik gereci olarak vergilendirmeyi komünizm sayan Cumhuriyetçiler, Joe'nun temsil ettiği tuzukuru oyları kazanmış olabilir. Ama Joe'nun yanında çalıştıracağı işçileri kaybetmiş görünüyorlar. Muharebe eyaletlerinden Ohio'da, "evrensel sağlık hizmeti" vaat eden Obama'nın kazanması sürpriz olmayacak.

leye başvurma seçeneğinin yok sayılamayacağını vurguluyor. Bu durumda farklılık, konunun özülüyle ilgili olmaktan çok taktiksel gibi görünüyor.

Fakat Gürcistan ve Kafkaslar ile ilgili anlaşmazlıklar, iki aday arasında var olan çok daha derin farkları açığa çıkarıyor. Bu konuya ilişkin olarak, Obama, her iki tarafa da sınırlama getirilmesini talep ederek müzakereler düzenleme yoluyla bir sonuca varılması gerektiğini savundu. İşgalin başladığı 8 Ağustos'ta şunları söyledi: "Gürcistan'daki istikrar adına, taraflar doğrudan iletişim içinde bulunmalıdır." Sonra daha sert bir duruş sergileyerek Gürcistan'ın nedensiz yere istila etmesinden dolayı Moskova'yı kınadı ve Rus birliklerini bölgeden çekilmeye çağırdı. Gene de uzlaşmadan yanaydı.

Kendisinden beklenildiği gibi, McCain'in bu gelişmelere verdiği tepkiler çok daha savaşçı nitelikler taşıyordu; onun demeçlerinde ne uzlaşmanın ne de müzakerelerin bahsi geçiyordu. Rusya'nın sebepsiz yere Gürcistan'ı işgal ettiği için cezalandırılması ve uluslararası topluluktan tamamiyle soyutlanması gerektiği konusunda ısrar ediyordu -Gürcistan'ın 7 Ağustos'ta Güney Osetya'ya yaptığı saldırıdan hiç söz etmeden.

Turnusol kâğıdı: Rusya

Çatışmaya ilişkin daha geniş çıkarımlara gelindiğinde, adayların görüşlerinin birbirinden çok daha keskin bir şekilde ayrıldığı gözleniyor. Obama, eğer Rusya zıtlı hareket tarzından vazgeçerse, Gürcistan'daki çatışmadan dolayı hasar gören ABD-Rusya ilişkilerinin düzeltilebileceğini düşünüyor. 11 Ağustos'ta, "Açık konuşacağım, Rus yönetimi ile işbirliği içinde olacağımız, Rus halkını dostumuz kabul edeceğimiz bir gelecek tasarlıyoruz" dedi.

McCain için böyle bir geleceğin erişilebilirliği söz konusu değil. Kafasındaki plan, Rusya'yı zora sokup boyun eğmeye zorlamak: Rusya'yı G-8 grubundan çıkarmak, Rusya'nın çevresindeki batıcı uluslara askeri ve ekonomik yardımda bulunmak ve Gürcistan ile Ukrayna'yı NATO üyesi yapmak. Bu ülkelere, topraklarının gelecekte Rusya'nın saldırısına hedef olma ihtimaline karşı, ABD'den ve Avrupa'dan askeri destek alacağını garanti etmek.

McCain açıkça söylemese de, önerilerinin önemli bir "ordu unsuru" gerektirdiğine kuşku yok. 11 Ağustos'ta, ABD'nin müttefikleriy-

le birlik olup, "derhal Ukrayna yönetimi ve konuyla ilgili diğer ülkelerle, bağımsızlığı güvence altına almak için izleyecekleri yol konusunda görüşmeler yapmasını" önerdi. Ve bunu şöyle temellendirdi: "Çünkü şu anda Gürcistan sularında bulunan Rus savaş gemileri, Ukrayna'nın Kırım bölgesindeki Rus üssünde mevzileniyor."

McCain'in bu sözleriyle, ABD-NATO askeri gücünün Rusya'nın Karadeniz'de çoktan beridir bulundurduğu donanmaya karşı harekete geçme olasılığından bahsettiği açıktı. "Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının güvenliğinin artırılmasına" yönelik ABD destekli bir hareket, ileride Amerikan birliklerinin Gürcistan, Azerbaycan ve bölgedeki başka noktalara yığılmasıyla sonlanacak türden girişimlerden söz ediyordu.

Adayların tercihleri, ABD-Avrupa ilişkileri hususunda önemli ayrımlar içeriyor. Obama, Irak'ın işgali ile bu ilişkilerin zedelendiğini vurguluyor ve eşitlikçi bir ilişki kurma konusunda kararlılık gösteriyor. McCain ise, Bush yönetimi altında geçen yıllar boyunca ortaya konan tek taraflı eylemlerin ilişkilere verdiği zararı göz önünde bulunduruyor gibi görünüyor ve daha işbirlikçi bir duruş sergilenileceğini iddia ediyor.

Fakat yorumlar, eninde sonunda bu ortak çabaların liderliğini ABD'nin yapabileceği fikrine doğru dümen kırıyor. Obama, Gürcistan krizine verilen tepkiyi eleştirdiği konuşmasında, Batı'nın soğuk savaşta üstün gelmesinin nedenini şöyle açıklıyordu: "Çünkü büyük demokrasiler biraraya geldi, Amerika'nın daimi ve nihai liderliği altında birbirine bağlandı." Burada imâ edilen şey gayet açık: Batılı devletler, Rusya'ya karşı sürdürülecek mücadelede galip gelmek için, gene aynı şekilde, Amerika'nın önderliğinde bir birlikte-lik oluşturmaları.

Kafkaslarda yaşanan çatışma, bize adayların dış politikadaki görüş farklılıkları hakkında çok daha net bilgiler sunuyor. Çatışmadan önce, onların farklı düşündükleri en önemli konu, teröre karşı savaşın asıl olarak Afganistan'da mı yoksa Irak'ta mı yer tutması gerektiği sorunu gibiydi. Obama seçmenlerine ileriye bakma uğraşında olduğunu, hızla değişen dünyadaki küresel tehlikelere çare bulmaya çabalayacağını iletmeye çalışıyor. McCain ise geçmişe bakıyor; soğuk savaş günlerine, ABD'nin Sovyetler Birliği ile yarıştığı yıllara özgü köhne bakış açısıyla karşımıza çıkıyor.

Çeviren: Pınar Uygun

DERİN AMERİKA'NIN VİZYONU

İmparatorluk Bush'u atlatacak

Neoliberalizmin çöküşü ve dünya siyasetinin yeniden çokkutuplulaşması, Reagan'ın "Yeni Dünya Düzeni" hedeflerinin tam tersine işaret ediyor. Sekiz

yılın sonunda mâlum ilân ediliyor; Bush her şeyi mahvetmiş! McCain veya Obama, kim gelirse gelsin Amerikan dış politikasını yeniden biçimlendirmek durumunda. Ancak ikisi de ABD'nin imparatorluk statüsü ve misyonunu terk etmeyecektir. Çünkü bu "partilerüstü" bir konudur...

ARNO J. MAYER

Le Monde Diplomatique, Ekim 2008

ABD, Irak fiyaskosundan neredeyse burnu bile kanamadan çıkabilir. Anlık telaşına rağmen Amerikan İmparatorluğu iki-partili (bipartizan) yönetim ve mega-şirket baskıları altında ve evanjelik kutsamalarla yoluna devam edecektir. Pahalıya patlayan gaflarla başa çıkabilmek, olgunlaşmış emperyalist devletlerin karakteristik bir özelliği; ne de olsa, bu bedel elitler tarafından değil yoksul sınıflar tarafından ödenecek. Amerikan imparatorluğunun çöküşünün eli kulağında olduğuna yönelik öngörüler ise abartılı; ciddi bir askeri rakibin yokluğunda, dünyanın tek süpergücü olarak bir süre daha dayanacaktır.

Ancak gereğinden fazla gelişkin imparatorluklar güçlerine ve prestijlerine verilen hasarlarından mustarıptır. Böyle anlarda, kâğıttan kaplan gibi görünmemek uğruna saldırmaya eğilimli olurlar. Washington'un Irak'ta saplandığı bataklık göz önüne alındığında, ABD acaba İran, Suriye, Lübnan, Afganistan, Pakistan, Sudan, Somali veya Venezüella'daki müdahalelerini kısıtlıracak mı? ABD dünyanın şimdiye dek gördüğü en güçlü orduya sahip. Denizde, havada ve uzayda (siberuzay dahil) hâkim, gücünü inanılmaz mesafelerde hızla gösterme kapasitesine sahip; dünyanın neresinde olursa olsun, gerçek veya sözde krizleri yönetmek için koşutran kerameti kendinden menkul bir şerif. Eski savunma bakanı Donald Rumsfeld'in deyişiyle: "Düşmanlarımız için dünyanın hiçbir köşesi yeteri kadar uzak, hiçbir dağı yeteri kadar yüksek, hiçbir mağara ya da sığınak yeteri kadar derin, hiçbir dört çeker yeteri kadar hızlı değildir ki elimiz yetişmesin."

ABD yıllık bütçesinin yüzde 20'den fazlasını savunmaya harcıyor; bu meblağ dünyanın geri kalanının savunma için harcadığının aşağı yukarı yarısı. Bu gelişkinlik, ABD'nin büyük silah üreticisi şirketlerine ve onların ihracat gelirinin artmasına yarıyor. Suudi Arabistan'ın başını çektiği Körfez ülkeleri, ileri teknoloji ürünü savaş gereçlerini milyarlarca dolar ödeyip satın alıyor.

ABD'nin güç odakları emperyal çıkarlarını 11 Eylül'den beri radikal İslâm'a karşı verilen savaş üstünden savunuyor

Sınırsızlığın gözü kulağı

ABD, klasik bölgesel koloniler kurmak yerine hegemonyasını yüzden fazla ülkede kurduğu 700 askeri, deniz ve hava üssü üzerinden güvenceye alıyor; ki bunların en sonuncuları Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Romanya, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan, Etiyopya ve Kenya'da kuruldu. En az 16 istihbarat üssü ile tüm dünya bu sınırsız imparatorluğun gözü kulağı olarak çalışıyor.

ABD'nin 12 adet uçak gemisi var. Üçü hariç hepsi nükleer güce sahip, 80 uçak, helikopterler, subaylar, denizciler ve pilotları taşımak üzere tasarlanmışlar. Her süper gemiyle birlikte kruvazörler, destroyerler ve denizaltılardan oluşan bir görev gücü konuşlandırılmış durumda; hem saldırı hem korunma amaçlı güdümlü füzeleri var. Tüm dünyada hayati önem taşıyan su yollarında devriye gezen ABD donanması, yeni model imparatorluğun omuriliğini ve atardamarlarını oluşturuyor. Donanma şu anda, Pentagon ve Washington'da kara ve hava kuvvetlerinin üzerinde yükselen yıldız.

ABD askerinin 2006'dan 2008'e, Doğu Akdeniz, Kızıldeniz, Basra Körfezi ve Hint Okyanusu'ndaki varlığı, ABD'nin kaslarını bütün bir yarı küre boyunca nasıl da uzatabildiğinin (ve politik kazanımlar için namı ucunda insanı yardım sağlamasının) göstergesi. Çıkartma gemisi, amfibik araçlar ve özel operasyon timlerinin yanında binlerce asker ve denizcisiyle en az iki savaş gemisi Bahreyn, Katar ve Cibuati açıklarında operasyon yürütüyor. Bu gemiler, görevdeki savunma bakanı Robert Gates'in 2007 Ocak ayında Kabil'de söylediği gibi, ABD'nin "Körfezde uzun süre, daha güçlü bir şekilde kalmaya devam edeceği" konusunda bizleri uyarmaya yetiyor.

Gates'den bir hafta sonra, siyasi ilişkilerden sorumlu dışişleri müsteşarı Nicholas Burns, Dubai'de şöyle diyordu: "Ortadoğu İran tarafından yönetilecek bir bölge değildir. Körfez, İran tarafından kontrol edilecek bir deniz sahası değildir." Bu, yeni bir durum değil. Ocak 1980'de yaptığı veda konuşmasında Başkan Jimmy Carter, herhangi bir dış gücün, Basra Körfezi'nin kontrolünü ele geçirmek üzere

yapacağı müdahalenin ABD'ye yapılmış bir saldırı olarak kabul edileceğini ve böyle bir saldırının askeri güç kullanımı dahil gereken her şekilde karşılanacağını son derece açık bir biçimde belirtmişti. Carter, Afganistan'daki Rus birliklerinin sadece "dünyanın ihraç edilebilir petrollerinin üçte birini barındıran" bir bölgeyi tehdit etmekle kalmayıp, "dünya petrol akışının çoğunun yapıldığı bir su yoluna, Hint Okyanusu'na 480 km. mesafede ve Hürmüz Boğazı'na yakın konuşlandığını" söylemişti.

Bir çeyrek yüzyıl sonra, eski dışişleri bakanı Henry Kissinger, Carter doktriniyi yenileyerek tehdidi Moskova'dan Tahran'a kaydırdı: "İran, Pers emperyal geleneğini güncel İslâmî coşkuyla birleştirmekte ısrar ettiği takdirde, dünyanın geri kalanı için böylesine önemli bir bölgede emperyal yönetim hayalini gerçekleştirmesine izin verilmesi mümkün değildir."

Her türden müdahale

Ultra-modern konvansiyonel askeri birlik ve silahlar, günümüzün geleneksel olmayan silah ve taktikler kullanan devlet-dışı güçleriyle savaşmak için uygun değil. Ama süper gemiler, süpersonik hava araçları, roketsavar füzeler, askeri uydular, gözetleme robotları, insansız araç ve teknelerin modası geçmiş değil. Diğer devletlerin içişlerine doğrudan ya da dolaylı, açık veya gizli, askeri ya da sivil müdahale etmek ise, 1945'den beri ABD dış politikasının alışlagelmiş yöntemi. ABD, emperyal çıkarlarını elde etmek için, Afganistan, Pakistan, Irak, Lübnan, Filistin, İran, Suriye, Somali, Sudan, Ukrayna, Gürcistan, Kazakistan, Bolivya ve Kolombiya'ya müdahale etmekten çekinmedi; çoğu tektaraflıydı.

ABD ekonomisi, kaynaşım kültürü ve "Büyükle Bilim" üçlüsü emsalsizdir. Mali borçları, cari açığı ve Wall Street bankaları ile sigorta şirketlerinin çivisinden çıkarak dünya ekonomisine yayılan çöküşüne rağmen, toplamda ABD ekonomisi hâlâ sağlam ve bu yaratıcı yıkımın belirleyicisi. ABD araştırma geliştirme öncülüğünü ve sibernetik, moleküler biyoloji ve nöroloji bilimindeki patentleriyle sarsılmaz teknolojik liderliğini hâlâ koruyor. Bu durum, kamu, kişiler ve şirketler tarafından fonlanan

Mahşerin dört atlısı: Başkan yardımcısı Cheney, eski savunma bakanı Rumsfeld, dışişleri bakanı Rice ve W. Bush

ve yerkürenin dört bir yanında ileri karakollar kurarak dünyadan beyin göçü emen araştırma üniversiteleri ve laboratuvarlar tarafından sağlanıyor. Bunlar, müzeleri, kurumsal mimari deyimlerini ve pazarlama stratejilerini (hem siyasî hem ticarî anlamda) küreselleştirerek dünyanın geri kalanı için model oluyor. ABD'nin sadece ekonomide değil doğa bilimlerinde de orantısız olarak Nobel Ödülü hasadını kaldırması ya da Amerikan İngilizcesinin küresel bir dil haline gelmesi çok da şaşırtıcı değil. Amerikan popüler ve tüketici kültürü gezegenin en ücra noktalarına kadar sızıyor.

Ailevî benzerlik

Bu Amerikan İmparatorluğu'nun geçmiş imparatorluklarla, hayatî doğal kaynakları, kitle-sel pazarları ve stratejik ileri karakolları ele geçirme hususunda kayda değer ailevî benzerlikleri var. Amerikalılar imparatorluklarının bekasında önemli bir payları olduğunu biliyor. Bazı sınıflar ganimetten diğerlerinden daha fazla pay alsın da, toplumsal, kültürel ve psikolojik olarak kârlı bir ülke; özellikle intelijensiya, liberal meslekler ve medya için.

İmparatorluğun müdahaleciliğini sürdürmek için kullandığı, özel olarak yapılmış yumuşak ve sert güç depoları var. ABD, Irak'ta zevahiri kurtaracak bir gidişat için gerekli imkânlarla ve isteğe sahip. Geniş kara harekâtları yapacak muharebe birliklerinde eksikler olduğu gibi, asiler, gerillalar ve terörist güçlere karşı verilen düzensiz savaşta stratejik tutarsızlıklar var. Ama asker açığının icabına bakılacak. Özel sektörden savaş müteahhitleri, tercihen üçüncü dünyadaki sömürgelerden gelen, üç otuz paraya çalışacak silahlı ve sivil paralı askerlerden bir ordu kuracak.

Washington sivil haklar, kalkınma, kadın özgürlüğü, hukukun üstünlüğü ve demokrasi nutuklarıyla emperyal çıkarlarını gizliyor. ABD'nin güç odakları için, partilerden bağımsız olarak, kesin bir ihtiyaç ve öncelik bulunuyor: Bu, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden önce komünizm hayaletini yere sermekti; 11 Eylül'den beri ise radikal İslâm denen yılanın başını ezmek.

İki-partili Baker-Hamilton Komisyonu ta-

rafından hazırlanan, 6 Aralık 2006 tarihli Irak Çalışma Grubu raporu kargaşanın kendinden çok ABD imparatorluğu üzerindeki etkisiyle ilgili: "Irak, bölgesel, hattâ küresel istikrar için hayatî ve ABD çıkarları açısından kritik önem taşıyor. Şii ve Sünni İslâm arasındaki mezhep çatışmasının fay hatlarının ve Kürt-Arap halklarının tam ortasında. Dünyanın bilinen ikinci en büyük petrol rezervlerine sahip. Şu an El-Kaide dahil uluslararası terör örgütlerinin üssü konumunda. Irak, Amerikan dış politikasının çekirdeğini oluşturuyor ve ABD'nin hem bölgede hem de dünyadaki görünümünün ilham kaynağı."

Irak önemli, çünkü "daha fazla kaosa battığı" takdirde "ABD'nin küresel mertebesini" indirme riski taşıyor. James Baker (Cumhuriyetçi) ve Lee Hamilton (Demokrat), ABD'nin, 1945'ten beri yaptığı gibi, Büyük Ortadoğu'da kuralları koymaya devam edeceğinden eminler: "ABD birliklerinin tümünü Irak'tan çekse bile, Irak'ta kalacak önemli miktardaki gücümüz ve Kuveyt, Bahreyn ve Katar'a yayılmış hava, kara ve deniz birliklerimiz kadar, Afganistan'daki artırılmış gücümüzle de bölgede dikkate değer bir askeri varlık göstermeye devam edeceğiz."

Allame-i Cihan

Baker-Hamilton, rapor hazırlanırken Vietnam Savaşı'ndan beri mantar gibi biten partiler-dışı veya iki-partili düşünce kuruluşlarının (think tank) en parlaklarından yardım istemişti. Kısmen Bill & Melinda Gates Vakfı tarafından fonlanan "bipartizan" Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi (CSIS) komisyonunun birincil katılımcılarından biriydi. "Halk politikaları ve özel sektörden eşit ağırlıkta" mütevellî ve danışmanları toplayan vakfın amacı "küresel güvenliği ve refahı artırmak ve karar vericilere stratejik yaklaşımlar ile pratik çözümler sağlayarak siyasal dönüşüm."

John McCain tarafından başkanlığı yapılan tarafsız Uluslararası Cumhuriyetçi Enstitü (IRI) "bütün dünyada siyasal partiler, yurttaş enstitüleri, şeffaf seçimler, iyi yönetimler ve hukukun üstünlüğünü oluşturarak özgürlük ve demokrasiyi geliştirmeyi" hedefliyor. Eski

dışişleri bakanı Madeleine Albright tarafından yönetilen, uluslararası ilişkiler odaklı Ulusal Demokratik Enstitü (NDI) ise "demokrasiyi bütün dünyaya yaymak ve güçlendirmek" için çalışıyor; kâr amacı gütmeyen. Kendini çift partili olarak tanıtan ama aslında aşırı sağda yer alan Washington Yakındoğu Politikaları Enstitüsü (WI) de amacının "Ortadoğu'da ABD çıkarları için dengeli ve gerçekçi bir yaklaşım geliştirmek [ve] Amerikan angajmanını desteklemek," olduğunu iddia ediyor.

Baker-Hamilton Komisyonu aynı zamanda eski devlet görevlilerine, sertifikalı araştırma uzmanlarına ve Dışişler Konseyi (Council on Foreign Relations), Brookings Enstitüsü, Rand Derneği ve Amerikan Girişim Enstitüsü (AEI) gibi kamu siyasi enstitülerine danışmıştı. Politik eğilimleri ne olursa olsun, bu politika merkezlerinin katılımcıları, yöneticileri ve paydaşlarından pek azı imparatorluğun hem ABD hem dünya için oluşturacağı politik, ekonomik veya toplumsal bedelleri ve kazanımları tartıştı. Anlaşmazlık ve tartışmalar imparatorluğun en iyi hangi şekilde güvenceye alınacağı, kullanılacağı ve korunacağı üzerine oldu.

Sağlıklı tutum

ABD'nin onsuz pek az problemin çözülebildiği bir dünyadaki rolünün eşsizliğinin altını çizen dışişleri bakanı Condoleezza Rice şunları söylüyordu: "Biz Amerikalılar dış politikaya sadece istediğimiz için değil bunu yapmak zorunda olduğumuz için müdahil oluyoruz. Bu tutum, bir imparatorluğun değil bir demokrasinin tutumudur." Savunma bakanı Gates ise ABD'nin "Küresel kaynaklarda hareket özgürlüğünü ve ulusal güvenlik ihtiyaçlarının gerektirdiği üzere dünyanın önemli bölgelerine stratejik erişimini" korumak zorunda olduğunu söylüyor, ki bu söylediğinin arkasında enerji kaynaklarına hazır erişime sahip küresel bir ekonomi gerekliliği yatıyor.

Merkeziyetçi ahlak zabıtalı bile Washington'un İsrail'e koşulsuz desteğini sorgulamıyor. Tıpkı neocon'lar gibi onlar da Irak batağı ile İsrail-Filistin kördüğümü arasındaki derin bağlara karşı çıkıyor. Her iki taraf da Baker-Hamilton raporunun ABD'nin "Ortadoğu'daki amaçlarına Arap-İsrail çatışması ve bölgesel istikrarsızlıkla doğrudan uğraşmadığı sürece ulaşamayacağını" söyleyen önerisini görmezden geliyor. Demokratlar ve Cumhuriyetçiler, tam bir ekonomik abluka veya askeri harekât tehdidiyle durdurulan İran'daki gizli operasyonlara hız vermek konusunda aynı kafadalar.

İki başkan adayı da, İran, Çin, Hindistan ve yeniden dirilen Rusya ile sürdürülen çekişmeli ilişkilerle ilgili mesihvari retorik terennüm etmek dışında bir alternatif getirmiyor. Bu dört ülke daha önce denenmemiş, kendine has, ulusal kapitalizm biçimleri ile yönetiliyor. Her iki aday da, emperyal hüsnüniyet ve kararlılıklarını beyan edecekleri sahne olarak yabancı başkentleri kullandı: Tahran, Pekin, Moskova, vd...

Obama adaylığını ilân ettiği söylevi Denver'de verdi; ama Demokratik Parti kongresinin yapıldığı 19 bin kişilik Pepsi Centre'ı değil, Amerikan futbolu arenası, 75 bin kapasiteli Broncos' Invesco Stadyumu'nu tercih etti. Roma İmparatorluğu'nun Colosseum'undan 25 bin kişi fazla... Çeviren: Damla Özlüer

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

neden frankfurt kitap fuarı'ndayız?

Bu yıl ülkemiz dünyanın en büyük kültür organizasyonu olan Frankfurt Kitap Fuarı'nın Onur Konuğu.

Yıl içinde başlayan ve devam etmekte olan etkinliklerden sonra Türkiye 14 Ekim'den 19 Ekim'e kadar Frankfurt'taki fuar alanında "Bütün Renkleriyle" yer alıyor.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları da bu renklerin akademik dünyamızda yaratmış olduğu "özgür ve eleştirel düşünce"yi ilke edinmiş, üniversite yayıncılığında bu anlayışı geliştirmiş bir kuruluş olarak, bu büyük organizasyona katılıyor.

Günümüzde kültür de herhangi bir meta derekesine düşürülerek, pazarda dolaşıma sokulmakta, bir kültür ürünü olan kitap ta, tüketilen her meta gibi yaratılan bu "şeyleşme" ve "yabancılaşmadan" etkilenmektedir. Ne var ki, yüzlerce yıl kitabı nesne olarak bu tehlikeden uzak tutan şeyin özgür, yaratıcı ve eleştirel düşünce olduğunu, bunun da demokratik bir toplumda gerçekleştiğini biliyoruz.

Türkiye'nin Onur Konuğu olduğu bu yılki Frankfurt Kitap Fuarı'nı ülkemiz yayıncılığının geleceği açısından çok önemli görüyoruz. Çünkü burada tüm dünyaya sergileyeceğimiz çok boyutlu düşünce ve kültür ürünlerimizle, bizi biz eden "tüm renklerimiz"in kitabın basit bir meta haline gelerek "şeyleşmesini" engelleyeceğine inanıyoruz.

İşte bu nedenle, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları olarak, üniversite yayıncılığımızın Darülfünun'dan günümüze uzanan "bütün renklerini" bağımsız ve özgür akademik düşünce çerçevesinde temsil etmek için Frankfurt Kitap Fuarı'ndayız.

www.bilgiyay.com

Kurtuluş Deresi Caddesi No:47 34440 Dolapdere / İSTANBUL

Telefon: 0212 311 52 59

Satış/Dağıtım Telefon: 0212 311 52 62 Fax: 0212 311 253 47 00

E-mail: yayin@bilgiyay.com - dagitim@bilgiyay.com

GÖÇ KONULU DÜNYA SOSYAL FORUMU

Küresel gurbet çağı

Geçen ay İstanbul'da, bir sığınmaevinde göçmenler ayaklanınca, bolca "misafirperverliğimizin kıymetini bilmiyorlar" edebiyatı yapıldı. Halbuki Türkiye'nin göçmenler konusundaki sabıkası hiç de parlak değil, aynı Türkiye'ye baskı yapan Avrupa, Türkiye'nin baskı yaptığı daha doğudaki ülkeler gibi. 90'ı aşkın ülkeden 3 binin üzerinde göçmen ve mülteci hakları savunucusu örgüt ve hareketin katıldığı, "Göç Konulu Dünya Sosyal Forumu" buluşmalarının üçüncüsü, 11-13 Eylül'de Madrid'de yapıldı. Express oradaydı...

Madrid'deki göç konulu Dünya Sosyal Forumu'na evsahipliği yapan Rivas-Vaciamadrid belediyesi, iktidardaki Zapatero'nun Sosyalist Parti'sinin epeyce solunda mevzilenen Solda Birlik (Izquierda Unida) koalisyonunun en güçlü olduğu bölgelerden biri; Franco'dan beri sağcı alternatiflerden şaşmayan Madrid de solun "kale"si değil ama, "ada"sı durumunda. 2005'te Porto Alegre'de yapılan ilk göç temalı Dünya Sosyal Forumu'ndan sonra, ikinci buluşma 2006'da yine Rivas-Vaciamadrid'de gerçekleşmiş. Forum için İspanya'nın seçilmesi tesadüf değil. İspanya, Avrupa'nın en çok göç alan ülkelerinden. Resmî rakamlara göre ülkede 4.5 milyon yabancı var; bu, nüfusun yüzde 11'i demek. 2002-2007 arasında İspanya'nın göçmen nüfusu 2.5 milyondan fazla artarak ikiye katlanmış. İspanya'nın göçmenleri arasında Fas'tan gelen Mağriplilerle, başta Kolombiya ve Ekvador olmak üzere Latin Amerikalı eski koloni tebası başı çekiyor. 2005'te getirilen afla 700 binden fazla göçmen legalleşmiş. Avrupa'da "kaçak göç" denince herkesin aklına, Batı Afrika kıyılarından İspanya'nın Kanarya Adaları'na ulaşmaya çalışırken Atlantik Okyanusu'nda boğulan, kaybolan göçmenler geliyor.

BM rakamlarına göre, dünyada çalışmak ya da yaşamak için başka bir ülkeye göç etmiş 191 milyon insan var; bu, dünya nüfusunun yüzde 3'üne denk geliyor. Bu göçmenlerin 30-40 milyonunun düzensiz yollardan göç etmiş, kaçak durumda insanlar olduğu tahmin ediliyor.

Son otuz yılda dünya göçmen nüfusu ikiye katlanmış. Avrupa'da 65 milyon, Kuzey Amerika'da 45 milyon göçmen var. ABD'de 12 milyon, AB'de ise 8 milyondan fazla kayıtdışı göçmen olduğu söyleniyor. İnsanları göç etmeye iten sebepler arasında yoksulluk ve ekonomik eşitsizlikler başı çekse de, göç fenomeninin içinde ülkelerini savaş ve zulümden dolayı terketmiş 14 milyondan fazla "mülteci" de var. Göç hareketleri yalnızca yoksul Güney ülkelerinden zengin Kuzey ülkelere doğru gerçekleşmiyor; dünya göçmen nüfusunun yüzde 47'si Güney ülkeleri arasında göç etmiş insanlar. Dünya Bankası verilerine göre, 2007'de göçmenlerin geldikleri ülkelere aktardıkları işçi dövizleri 318 milyar doların üzerine çıkmış. Bu rakam, zengin ülkelerin fakir ülkelere "kalkınma yardımı" adı altında aktardığı kaynağın üç katından fazla. İşçi dövizleri, dış borç ve yoksulluk sarmalındaki birçok ülke için kısmen de olsa bir ayakta kalma yolu.

Göçmenler yerleştikleri ülkelerdeki emek piyasasının en dibinde konumlanıyor; sömürüye açık, kölelik benzeri koşullarda, yok paraya çalışıyorlar. Avrupa ve Kuzey Amerika bir taraftan yoksul dünyanın doktorlarını, yazılım uzmanlarını, öğretmenlerini, kalifiye işgücünü kendi koydukları usuller ve kriterler çerçevesinde ülkelere çekme derdinde, yani arzu edilen bir göçmen profili de var. Ama bir taraftan da dünyanın zenginleri, düzensiz yollardan Batı'nın kapılarını zorlayan, bazen açılmayan kapılardan hayatları pahasına geçmeye çalışan

Dünya Bankası verilerine göre, 2007'de göçmenlerin geldikleri ülkelere aktardıkları işçi dövizleri 318 milyar doların üzerine çıkmış. Bu rakam, zengin ülkelerin fakir ülkelere "kalkınma yardımı" adı altında aktardığı kaynağın üç katından fazla.

"istenmeyen göçmenlere" karşı sınırlarını yükseltme derdinde.

Ama kaçaklar Avrupa'ya ve ABD'ye gelmeye devam ediyor. Çünkü onları yollara düşüren yapısal nedenler, emperyal savaşlar (mesela Afganistan, mesela Irak), yoksulluk ve eşitsizlik azalmıyor, çoğalıyor. Yasal ve güvenli yollar kapanınca, göçmenler kaçak yollardan, tehlikeli çöllerden, denizlerden geçip zenginlerin "yasak cennetine" ulaşıyor. Aslında bu kayıtdışı göçmenlerin kapitalist zenginliğin merkez muntkasında kaçak göçek yaşadığı hayata cennet demek zor. En kötü koşullarda çalışıyorlar, pek ortalarda dolaşmıyorlar. İşin gerçeği, zengin ülkelerin tam da böyle bir ucuz ve uysal işgücüne ihtiyacı var. Müreffeh ülkelerde nüfus yaşılanıyor; küresel rekabet koşullarında hep daha fazla kâr etmek isteyenler, işçi maliyetlerini daha da aşağıya çekmenin yollarını arıyor. ABD ve Avrupa'da tarım, inşaat, ev hizmeti, temizlik, bulaşıkçılık gibi vasıfsız işler, seks endüstrisi gibi sektörler kaçak göçmenlerin her türlü iş güvencesinden yoksun, sömürü koşullarında sarfettiği ucuz emekle dönüyor. İşte göçmen ve yabancı karşıtı popülist söylem ve politikaları körükleyenlerin konuşmayı pek sevmeyişi, ama herkesin bildiği sır bu. Göçmenler kimsenin yapmak istemediği işleri, hem güvencesiz, hem de en düşük ücretlerle yapmaya razı. Bu durum hem maliyetleri daha da düşürmenin, hem de örgütlü işgücünün pazarlık gücünü daha da kırmanın bir aracı. İşçileri birbirine kırdıran bir düzen bu. Yerli işçiler göçmen işçilere, göçmen işçiler birbirlerine karşı, geçim ve hayat mücadelesinde.

Avrupa kalesinin demir duvarları

Dünyanın bizim bulunduğumuz tarafında, AB'nin "yasadışı göçle mücadele" politikaları Avrupa Kalesi yakıştırmasıyla anılıyor. Batı Afrika kıyılarından İspanya'nın Kanarya Adaları'na, Libya'dan İtalya'ya ve Malta'ya, Türkiye'den Yunanistan'a geçmeye çalışan derme çatma kaçak teknelerini durdurmak için askerî teçhizat ve teknolojiler seferber ediliyor. AB'nin Sınır Koruma Teşkilatı FRONTEX, gemiler, uçaklar ve helikopterlerle Akdeniz'de, Moritanya ve Senegal kıyılarında devriye geziyor. AB ülkeleri, bu yıl tesis edilen EURO-SUR sistemiyle, kaçak göçmen hareketlerini uydular ve insansız uçaklarla izlemeye hazırlanıyor. İspanya'nın Cebelitarık'ın Fas kıyısındaki iki şehri Ceuta ve Melilla, milyonlarca avroya malolan iki sıra duvar ve dikenli tellerle korunuyor. Yalnızca 2007'nin ilk yarısında Avrupa'da 200 bin kaçak göçmen yakalanmış. Avrupa sahilinde kayıtdışı göçmenlerin ve kaçakların kapatıldığı toplam 30 bin kapasiteli 224 kamp var.

AB ülkeleri, Sahra-altı Afrika, Asya ve Ortadoğu'dan Avrupa'ya uzanan göç yollarının üzerinde bulunan Fas, Moritanya, Senegal, Libya, Ukrayna gibi ülkelerle, ekonomik yardımların önkoşulu olarak "yasadışı göçle mücadele"de işbirliği antlaşmaları imzalıyor. Avrupa,

sınırlarının kontrolünü baskı ve rüşvet karşılığında üçüncü ülkelere havale etme peşinde. İtalya Libya'ya, İspanya Fas, Senegal ve Moritanya'ya, göçmen kayıklarının önünü daha yola çıkmadan kesmeye yönelik istihbarat ve teknik ekipman sağlıyor. Avrupa Kalesi'nin sınır hattı Fas, Libya, Türkiye, Ukrayna gibi çeperdeki transit ülkelere doğru genişliyor. Örneğin Türkiye'den, Yunanistan ve Bulgaristan'a dölensiz geçişleri her ne pahasına olursa olsun durdurması isteniyor. Türkiye de bu sınır bekçiliği görevini heveskârlıkla yerine getiriyor. Edirne ve Kırklareli'ndeki göçmen hapishanelerinde yüzlerce insan gayrinsanî koşullarda tutuluyor, sığınma talepleri işleme konmuyor, hukuksuz sınır dışı olayları hız kesmiyor. 23 Nisan'da aralarında tes-cilli mültecilerin de olduğu 18 İran ve Suriye uyruklu insan Habur yakınlarında, silah zoruyla yüzerek Dicle nehrinin Irak tarafına geçmeye zorlandı, dört kişi akıntıya kapıldı, cesetler bulunamadı.

Avrupa, göçmenlerin Türkiye, Ukrayna, Fas gibi transit ülkelerde maruz kaldığı şiddet ve ihlallere gözünü kapatıyor; "yasadışı göçle mücadelenin" kirli işlerini yapmak başkalarına kalıyor. Avrupa'nın sınırlarını koruma faaliyetini önce çeperdeki, sonra uzaktaki üçüncü ülkelere kaydırma yaklaşımı, neo-liberal küreselleşmenin stratejik oyun planıyla uyum içinde. Zengin ülkelerin endüstriyel üretimi yoksul ülkelere kaydırırken gözettği "maliyetleri azaltma" kaygısı burada da belirleyici. Uluslararası hukuk ve demokratik kamuoyu baskılarından uzakta, gözden ırak ve "düşük maliyetli" bir göç kontrolü politikası bu.

Avrupa bir yandan duvarlarını yükseltip kaçakları dışarda tutmaya çalışırken, bir yandan da hem Avrupa'ya göç veren ülkelerle, hem de göç yolları üzerinde bulunan transit ülkelerle ikili iade antlaşmaları yaparak, her nasılsa Avrupa'ya ulaşabilmiş kaçak göçmenleri geri göndermenin zeminini ve araçlarını hazırlama peşinde. AB hem üye devletler hem de Avrupa Komisyonu'nun girişimleriyle sadece Rusya, Ukrayna, Balkan ülkeleri gibi çeperdekilerle değil, Tunus'tan Mali'ye, Sri Lanka'ya, Hong Kong'a kadar toplam 111 ülkeyle bu türden sınır dışı antlaşmaları imzalamış durumda. AB bir taraftan da bizatili üçüncü ülkeleri kendi aralarında benzer antlaşmalar imzalamaya teşvik ediyor. Böylece kaçakları geldikleri ülkelere geri gönderecek zincirleme sınır dışıların yolu açılmış oluyor. Örneğin Türkiye'nin hali-hazırda Yunanistan, Suriye, Gürcistan ve Ukrayna'yla imzaladığı böyle antlaşmalar var. Avrupa Komisyonu Türkiye'yle bütün AB ülkeleri arasında sınır dışıların mümkün kılacak çok taraflı bir iade antlaşması için bastırıyor. Türkiye de Libya, Pakistan, Sri Lanka gibi daha doğudaki ülkelerle müzakere halinde.

Geçen yıl 30 binden fazla göçmen Batı Afrika kıyılarından bindikleri kayıklarla İspanya'nın Kanarya Adaları'na ulaşmış. Şansı yaver gitmeyen en az yüzlercesinin de boğulduğu, kaybolduğu söy-

leniyor. Bu yolculuk tehlikeli okyanus sularında, denizin durumuna göre 8 ila 12 gün sürüyor. Göçmenler İspanyolların "cayuco" dediği küçük teknelere otuz-kırk kişi biniyor. Atlantik'te son on yılda kayıtlara geçmiş ölüm ve kayıpların sayısı 5 bine yakın. Fas'ın güneyinden başlayıp aşağı doğru Batı Sahra, Moritanya, Senegal'e devam eden kıyı hatından bu kayıklara binenler, Sahra-altı Afrikalılar. Bu bölge dünyanın en yoksul yeri. Avrupa'da, yarısı kayıtdışı, yedi-sekiz milyon Afrikalı göçmen olduğu söyleniyor. Bunların yaklaşık üçte ikisi Fas, Cezayir, Tunus gibi Kuzey Afrika ülkelerinden, ama Avrupa'daki Sahra-altı Afrikalı göçmen nüfusu da artıyor. Bunların arasında Gana, Nijerya ve Senegalliler çoğunlukta.

Göçmen kayıkları bundan beş yıl öncesine kadar Kanarya Adaları'na en yakın nokta olan Fas'tan yola çıkıyormuş. Ama İspanya ve AB önce Fas'la, sonra aşağı doğru Moritanya ve Senegal'le "yasadışı göçle mücadele" antlaşmaları yapınca, kaçak seyahat merkezi peyderpey çok daha güneyde ve uzakta yer alan Gambiya'ya kadar inmiş, mesafe arttıkça ölümler ve kayıplar da tırmanmış. Bu arada, Gambiya bizim için geçen 20 Haziran Dünya Mülteciler Günü'nde Beyoğlu polisinden çekikle dövüp kolunu kırdığı adamın geldiği ülke. Haritaya bakınca düşünüyoruz. Gambiya'yla Kanarya Adaları arası balıkçı kayığıyla okyanusta alınacak mesafe değil. Ama insanlar bu yola çıkmaya devam ediyor... Peki balıkçı kayıkları insan taşıyorsa, denizden balığı kim çıkaracak? Bu noktada, "Afrika'nın insanları çaresiz bırakan yoksulluğu tesadüf değil" diyenlere kulak verdik.

Afrika neden açlığa mahkûm?

Meşhur "bana balık verme, balık tutmayı öğret" hikâyesi vardır ya, işte Avrupa, Afrikalıların balığını da ellerinden almış. AB sübvansiyonlarıyla palazlanan Avrupalı balıkçılık şirketleri, borç batağındaki hükümetlere parasını verip aldıkları imtiyazlarla Kuzeybatı Afrika kıyılarını mesken tutmuş. Bu fakir halklar için balıkçılık hayatı önemde bir geçim kapısı. Örneğin Senegal'de istihdamın yüzde 15'i balıkçılık sektöründe. Oysa Avrupalı şirketlerin endüstriyel trol gemileriyle yıllardır yaptığı kontrolsüz ve büyük miktarlardaki avlanmanın sonucunda denizde balık kalmamış. 25 sene öncesine kıyasla Afrika kıyılarındaki balık stoğunun yüzde 75 azaldığı, bazı türlerin tamamen tükendiği söyleniyor. Moritanya, Senegalli balıkçılar iflasın eşiğinde. Balığın bitmesi hem yoksulluk demek, hem de insanların karnının artık daha da zor doyması demek. Denizde balık kalmayınca, balıkçılar için de kayıklarını Kanarya Adaları'na sürmekten başka seçenek kalmıyor... Örneğin Moritanya, iki yıl önce AB'yle yaptığı bir antlaşmayla kıyılarında avlanma hakkını altı yıllığına, seneliği 143 milyon dolara satmış. Bu para Avrupalı şirketlerin o denizden çıkardığı büyük kârların yanında devede

kulak kalıyor, ama Moritanya bütçesinin neredeyse beşte biri.

Mali, Senegal gibi ülkeler için çok büyük önemi olan pamukta yine aynı hikâyeyi görüyoruz. Afrikalı pamuk çiftçileri, büyük sübvansiyonlar ve ihraç kredileriyle desteklenen ABD ve Avrupalı üreticiler karşısında ayakta durmakta zorlanıyor. 2004'te bu sübvansiyonlar nedeniyle dünya pamuk fiyatları yüzde 30 düşüncü, Mali gibi pamuk ihraç eden fakir ülkeler büyük kayıplara uğramış. ABD 25 bin pamuk üreticisine yılda üç-dört milyar doları bulan sübvansiyon dağıtıyor. Bu, ABD'nin Sahra-altı Afrika'nın tamamına yaptığı toplam kalkınma yardımından çok. Örnekler çoğaltılabilir. Dünya Bankası 2000'de Batı Afrika hükümetlerini tavuk ürünlerine uygulanan ithalat vergilerini yüzde 55'den yüzde 20'ye indirmeye ikna etmiş. Kısa sürede bu ülkeler Avrupa'dan gelen tavuk bacaklarının işgali altında kalmış. Örneğin Senegal'in tavukçuluk sektörü iflas etmiş...

Kim cin, kim şeytan?

Güvenli ve yasal göç imkânlarının yokluğunda, göçmenlerin ve mültecilerin insan kaçakçılarına güvenmekten başka çaresi yok. Bu güven bazen geçen ay Büyükçekmece'de araziye bırakılan 13 ceset örneğinde olduğu gibi havasız kalmış bir kamyon kasasında ya da her sene Ege'de esmer derili yolcularıyla birlikte batan, dümensiz ve motorsuz tekne hurdalarından birinde boşa çıkabiliyor. İnsan kaçakçılarına ve yasal olmayan göç yollarına ümit bağlayanları bekleyen diğer bir tehlike de insan ticareti. Her yıl 800 bin civarında insanın insan ticareti şebekele-ri eliyle uluslararası sınırları geçtiği, bunların yüzde 80'inin kadın, yüzde 50'sinin 18 yaşından küçük çocuklar olduğu söyleniyor. Bu insanlar seks işçiliğine zorlanıyor, ev işlerinde, tarım ve diğer sektörlerde köle olarak çalıştırılıyor.

Yalnız bu kaçakçı ve insan tüccarı meselesinde pusulayı şaşırılmamak lâzım. Yüzbinlerce insanı hayatları pahasına yollara düşüren bu araçlar değil, maruz kaldıkları yoksulluk, savaş ya da zulüm. Uluslararası hukuka göre, devletlerin savaş ve zulümden kaçıp kendilerine sığınan kişilere iltica koruması sağlama yükümlülüğü var. Oysa mülteciler için ülkelerinden çıkıp güvenli bir kapiya ulaşmak, çoğu zaman ancak kaçakçıların yardımıyla mümkün. Avrupa'nın göçmenlerin önünü kesme politikalarından "mülteci" durumunda insanlar da nasibini alıyor. Mülteciler için AB ülkelerine ulaşmak gittikçe zorlaşıyor. 2007'de AB ülkelerine yapılan iltica başvuruları son 20 yılın en düşük seviyesine indi. Bunun sebebi dünyanın süt liman olması değil. Dünyada mülteci nüfusu artarken, Avrupa'da azalıyor. Çünkü mülteciler Avrupa'ya ulaşamıyor.

Kaçakçılar ve insan tacirleriyle ilgili tartışmanın, bir taraftan göçmenleri mağdur olarak resmederken, bir taraftan da onları kaçak yollara mecbur eden Kalle Avrupası politikalarını meşrulaştırma-ya hizmet eden ideolojik bir yanı var. Bu

Dünya Bankası verilerine göre, 2007'de göçmenlerin geldikleri ülkelere aktardıkları işçi dövizleri 318 milyar doların üzerine çıkmış. Bu rakam, zengin ülkelerin fakir ülkelere "kalkınma yardımı" adı altında aktardığı kaynağın üç katından fazla.

söylem, örneğin kadın ticareti fenomeni ni Moldovalı, Nijeryalı, Brezilyalı kadınları ülkelerini terk etmeye ve seks işçiliği yapmaya iten yoksullukla, hayatta kalma stratejileriyle değil, bir takım kötü niyetli “insan tüccarlarının şeytanlıklarıyla” açıklıyor. İnsanları Senegallerden, Gambiyalardan derme çatma kayıklarla okyanusa çıkmaya mecbur edenler, göçmen yakalama operasyonlarını “insan kaçakçılarının kandırdığı” göçmenleri kurtarmak için, insaniyet namına yaptığını söylüyor. Oysa milyonlarca insanı hayat aramak için göç etmeye zorlayan eşitsizliklerden söz eden yok. AB Komisyonu’nun göç işlerinden sorumlu bir önceki üyesi İtalyan Franco Frattini (bu görevi Berlusconi’nin yeni kabinesinde dışişleri bakanı olmak için terk etti) pişkince, insanların hayatlarını tehlikeye atmasının ancak yola çıkmalarını engelleyerek mümkün olacağını buyurmuştu.

“Utanç Yönergesi” ne getiriyor?

Sarkozy’nin geçen ay AB Dönem Başkanı sıfatıyla epey gürültü çıkararak açıkladığı “Göç Pakti”nin iki esası var : Yasadışı göçü durdurmak ve Avrupa’yı kalifiye işgücü için daha cazip hale getirmek. Tabii ismi “pakt” olmakla birlikte, bu duruş birliğine, İslâm korkusu ve yabancı düşmanlığından fazlasıyla malûl seçmen kitlelerini memnun etme telaşındaki AB liderlerinden başka kimin taraf olduğu meçhul. Göçmenlerin ve göçmen hakları savunucularının, mültecilerle çalışan hak örgütlerinin taraf olmadığı kesin. Fransa 2009 sonunda benzer bir siyaset belgesinin AB ile yirmi Afrika ülkesi arasında imza edilmesi için çalışıyor.

Avrupa Parlamentosu, geçtiğimiz haziran ayında, AB üye devletlerinin daha önce üzerinde anlaştığı İlegal Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Geri Gönderilmesi’ni düzenleyen bir yönergeyi kabul etti. Bu yönerge, AB devletlerinin ülkede yasadışı olarak bulunan yabancıların sınır dışı işlemlerinde ortak kurallar ve usûller izlemelerini öngörüyor. Göçmen ve mülteci hakları örgütlerinin sert eleştirilerine hedef olan düzenleme, yabancıların sınır dışı edilmek amacıyla 15 aya kadar idarî gözetim altında tutulabilmesi, kendi isteğiyle dönmeyi kabul etmeyenlere beş yıllık yeniden giriş yasağı uygulanması gibi, temel insan hakları güvencelerini yok sayan tedbirler içeriyor. Muhalliflerin “Utanç Yönergesi” adını verdiği bu düzenleme, Madrid’deki Forum’da göçmen ve mülteci örgütleri temsilcilerinin de hedefindeydi. Bu arada, yönergeye destek veren Zapatero hükümeti de eleştirilerden payına düşeni aldı. Bütçesinin yüzde 10’unu işçi dövizlerinden karşılayan Bolivya’nın lideri Evo Morales, haziran ayında, yönergenin oylanması öncesinde Avrupa Parlamentosu üyelerine hitaben yazdığı açık mektupta, kolonyal Avrupa’nın günahlarını, yeni Avrupa’nın Üçüncü Dünya’yla dayanışma eksiklerini hatırlatıp “Amerikalı, Mağripli, Asyalı ve Afrikalı bütün kardeşlerim adına Avrupa’nın vicdanına sesleniyorum, bu utanç yönergesini reddedin” demişti..

Amerikan rüyasından uyanmak

ABD-Meksika sınırından yılda 500 bin kaçak göçmenin ABD’ye geçtiği tahmin ediliyor. ABD’nin 12 milyonluk kaçak göçmen nüfusunun yüzde 90’ı Orta ve Güney Amerika ülkelerinden; yarıya yakını da Meksikalılar. Meksikanın yoksulları da Amerika’da hayat arıyor. Meksika nüfusunun yarısından çoğu yoksulluk sınırının altında; her dört Meksikalıdan biri günde 1 dolardan az bir gelirle yaşamaya çalışıyor. İşsizlik yüzde 40’larda.

Milyonlarca Meksikalıyı Amerikan rüyası peşinde çöl yollarına düşüren yıkıcı yoksulluk ve eşitsizlik nasıl üretildi, hatırlamak lâzım. Meksika, Naomi Klein’in “felaket kapitalizmi” dediği fenomenin en ürkütücü örneklerinden biri. Bir ekonomiyi ve toplumu neo-liberalizmin kitabına uygun olarak dönüştürmek için en ideal zaman, bütün dirençlerin kırıldığı kriz zamanı. 1982’de Meksika ekonomisi iflas edince, neoliberalizmin kutsal üçlüsüne (IMF, Dünya Bankası ve ABD) meşhur “yapısal reform” listesini Meksika hükümetine dayatma şansı doğuyor. Meksika 1984-94 arasında ciddi istihdam sağlayan devlet teşekküllerini özelleştiriyor, işsizlik artıyor, ücretler yarı yarıya azalıyor, sendikaların beli kırılıyor. Yerli halkların tarım arazisi üzerindeki kolektif mülkiyet hakkı bertaraf ediliyor, bu topraklar özelleştirmeye ve yabancı şirketlerin kullanımına açılıyor. Serbest ticaret önündeki engeller kaldırılıyor; sübvansiyonlarla desteklenen Amerikan mısırı Meksika köylülerinin rekabet edemeyeceği fiyatlarla ülkeye girince, milyonlarca çiftçi topu atıp işsizler ve yoksullar ordusuna katılıyor...

Meksika ekonomisi 1995’te “tekila krizi” denen ikinci bir iflas yaşıyor. Meksika parasının tarumar olmasını fırsat bilen Amerikan sermayesi, başta bankalar olmak üzere işe yarar gördüğü ne varsa satın alıyor. Bu 20 yılın neticesi şu: Meksika’nın dünya liginde milyarder zenginleri var, ama halk da perişan. ‘80’lerde Meksika pesosunun değeri düşünce, binlerce ABD şirketi ucuz emek peşinde üretimlerini Meksika’ya kaydırmış. Yüzbinlerce Meksikalı ABD sınırına yakın bölgelerde açılan fabrikalarda çalışmak için göç etmiş. ‘90’ların sonundan itibaren aynı ABD şirketleri bu sefer Meksika’yı terk edip işçi maliyetleri ve sömürü dozu bakımından daha da cazip olan Asya’ya taşınunca, yüzbinlerce insan

Edirne ve Kırklareli’ndeki göçmen hapishanelerinde yüzlerce insan gayrinsanî koşullarda tutuluyor, sığınma talepleri işleme konmuyor, hukuksuz sınır dışı olayları hız kesmiyor. Geçen 23 Nisan’da aralarında tescilli mültecilerin de bulunduğu 18 İran ve Suriye uyruklu insan Habur yakınlarında, silah zoruyla yüzlerce Dicle nehrinin Irak tarafına geçmeye zorlandı, dört kişi akıntıya kapıldı, cesetler bulunamadı.

bir anda işsiz kalmış.

Bush bir kısım kaçak göçmeni legalize etmeyi öngören “göç reformu” planını geçen yaz Kongre’den geçirmeyi başaramadı. Plana muhalif olanlar “kaçaklara prim mi vereceğiz” diyor. ABD 2006’da sınırın 1125 km’lik bölümünü kapatacak yüksek teknoloji bir güvenlik duvarının inşaatına başladı. Bu sırada, sınır eyaletlerinde durumdan vazife çıkaran bir takım vatanperver Amerikalıların fiyakalı milis kıyafetleri kuşanıp ellerinde otomatik kaçak avına çıkması gibi tuhaf ve ürkütücü işler oluyor. Bu adamlar kendilerine “sivil savunma kuvveti” diyor. ABD’de kaçak göçmen çalıştırmanın cezası kâğıt üzerinde ağır. Ama işin hakikati, Amerikan ekonomisi kaçakların ucuz ve güvencesiz emeğinden büyük rant sağlıyor. Tütünü kaldıranlar, inşaatlarda ağır işçilik yapanlar, tavuk fabrikasında kemik ayıklayanlar hep bu kaçaklar. Üstelik kaçak göçmenlerin sahte sosyal güvenlik numaralarıyla çalışıp yılda 7 milyar dolardan fazla prim ödediği söyleniyor. Bu primler karşısında herhangi bir hizmet alamadıkları için bu para federal hükümet kasasına girdiğiyle kalıyor..

Başka bir dünya nasıl mümkün?

Forumun son etkinliği için 14 Eylül Pazartesi sabahı Madrid’in Legazpi Meydanı’nda toplaştık; bizim buraların meetinglerinden pek alışık olmadığımız sambalı, kostümlü karnaval kıvamındaki kalabalığa karıştık. Yaklaşık 5 bin kişi “duvarları olmayan bir dünya” için haykırıyordu, Avrupa’nın göçmenlerle giriştiği savaşın en zayıflatıcı cephelerinden biri olan bizim memleketin kayıp kaçaklarını düşündük. Dicle’de, Büyükçekmece’de, Ege sularında ya da Beyoğlu’nda bir sorgu odasında yoksulluktan, savaştan ya da zulümden kaçırıldığı hayatını kaybedenleri düşündük. Devletlerin dünyasında sürgün olmuş mültecilerle çalışan, her gün devletin devletlik halleriyle cebelleşen cephe yorgunları için “duvarları olmayan dünya” sloganına samimiyetle iman etmek belki çok güç. Ama yoldakiler ve kayıpları temsilen, biraz öfkeyle, biraz umutla biz de bağırдық.

Forum’un sonuç bildirgesinde 1948 Filistin mülteci krizinin 65. yıldönümü hatırlandı; neo-liberal küreselleşmeye muhalefet hattına binaen, Allende’nin devrilisinin 35. yıldönümünde Morales’in Bolivya’sıyla dayanışma çağrısı yapıldı. Göç etmek suç değil, asıl insanlara göç etmekten başka seçenek bırakmayan politikaların kendisi suç dendi. Devletler, göçmenlere yönelik ayrımcılık ve emek sömürüsüne karşı etkili tedbirler ve güvenceler getiren, ama her ne hikmetse göç alan zengin ülkelerden hiçbirinin imzalamaya yanaşmadığı 1990 tarihli BM Göçmen İşçiler Sözleşmesi’ni onaylamaya davet edildi. Bir sonraki Göç Temalı Dünya Sosyal Forumu için 2010’da, Tanık Ali’nin “Karayıp Korsanları” dediği ekibin en yeni üyesi Rafael Correa’nın Ekvador’unda, Quito kentinde buluşmak üzere sözleşildi...

Oktay Durukan

Marx'ı Anlamak

Denis Collin

"Tarihin Sonu"nun ilan edildiği, toplumsal çatışmanın eskidiği gerekçesiyle bilinçli olarak göz ardı edildiği bu dönemde Marx bizi "toplum"un bağrındaki radikal antagonizmayı deşifre etmeye davet etmektedir. İşgünü süresinden mali sermayenin gelişiminden doğan mülkiyet biçimlerine dek uzanan Marxçı siyasal iktisat eleştirisi bütün güncelliğini korumaktadır. "Tarihsel Marksizm"ın trajik yenilgisinin ardından, insanın özgürleşmesi düşüncesinin yeniden-yapımı için en verimli güzergâhlar da yine Marx okumalarından doğacaktır.

Denis Collin'in bizi davet ettiği okuma son derece incelikli ve düşündürücü, gelecekteki toplumsal mücadelelere ışık tutucu nitelikte. Marx'ın "ihmal ettiği" sıklıkla söylenmiş olan "birey" kavramının hiç de göz ardı edilmediğini; Marx'ın Stirner eleştirisinin onun bireyciliğine yönelik olmadığını; sınıf, sınıf mücadelesi ve sınıf bilinci gibi tümel kavramlara Marx'ın daima bireyi ve onun ilişkisel konumunu ele alarak yaklaştığını anlamak ve "çıkar ortaklığı topluluk oluşturmaya yeter mi?" sorusunun cevapları üzerine düşünmek için vazgeçilmez bir eser Marx'ı Anlamak...

Milliyetçilik Kuramları

Antoine Roger

Bu kitap başlıca milliyetçilik kuramlarını -Ernest Gellner, Karl Deutsch, Miroslav Hroch, Eric Hobsbawm, Anthony Smith, Louis Dumont, John Breuilly, Paul Brass, Guy Hermet ve Liah Greenfeld'in geliştirdiği kuramlar- basit ve anlaşılabilir bir biçimde sunuyor. Mantıksal gruplandırma yoluyla büyük kuram ailelerini belirliyor; ele alınan yazarları birbirinden ayıran ve birbirine yaklaştıran unsurların altını çeşitli düzeylerde çiziyor. Buna yönelik olarak iki büyük sınıflandırma eksenini ortaya çıkarıyor. Bu iki eksen çaprazlayarak dört kuram ailesi belirliyor. Her bölümde bir aile belli başlı eklemeleriyle ortaya koyuluyor, inceleniyor. Her kuram ailesine şu beş soru soruluyor: Milliyetçiliği tetikleyen nedir? Milliyetçiliğin faileri kimlerdir? Milliyetçilik nasıl gelişir? Milliyetçilerin kullandığı eylem araçları nelerdir? Milliyetçi güzergâhlar nasıl farklılaşırlar?

Toplumsal Hareketler 1750 - 2005

William G. Martin

Küreselleşme başlığı altında akıp giden literatürde çağdaş dünyanın tarih dışı bir şekilde analiz ediliyor oluştundan dehşete düşen Fernand Braudel Enstitüsü, bugünkü dünya sisteminin üç önemli payandası olarak gördüğümüz üretim sistemleri, bilgi sistemleri ve sistem karşıtı hareketler hakkında üç kısımlı bir inceleme başlatmaya karar verdi. Her bir sistemin tarihsel derinlik içerisinde ve dünya çapında bir incelemesinin yapılması ve bu incelemelerin yirminci yüzyılın son otuz yılı ile yirmi birinci yüzyılın başını kapsayan dönemde neyin gerçekten değiştiğine ve neyin değişmediğine dair makul bir değerlendirilme yapılabilmesine imkân tanıyacak nitelikte olması planlanıyor.

Elinizdeki cilt, bu üçlünün ilk kitabı. İnanıyoruz ki, bu kitap yaklaşık 1750'den bugüne her tür toplumsal hareketi küresel olarak inceleyecek; birbirleriyle bağlantılarını, güçlü noktalarını, güçlü momentlerini ve karşılaştıkları güçleri irdeleyecek ilk girişim. Temel varsayımımız, böylesi hareketlerin dalgalar halinde, dünya çapında ve farklı biçimlerde var olduğu. Ancak bir yandan da, önümüzdeki otuz yıl gibi bir zaman içerisinde nelerin ortaya çıkabileceğine dair donanımlı bir şekilde akıl yürütmemizi sağlayabilecek birbirine eklenen bir hikâye söz konusu.

Immanuel Wallerstein

"Sol Hakkında Her Şey" mi?

Ergun Aydınoglu

"Sol Hakkında Her Şey" mi?, bir polemik-eleştiri kitabı. Konusu, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce dizisinin 8. cildi olan Sol derlemesi.

Bu çalışma, Sol derlemesinde yer alan bir dizi yazıyı, Türkiye solu ve entelektüel ortamında neredeyse unutulmuş olan polemik tartışma geleneği temelinde eleştiriyor. Bu çerçevede eski TKP'den TİP'e, MDD'den, Dev-Genç ve silahlı mücadele deneyimine, 1974 sonrası TKP'den Devrimci Yol'a kadar solun belli başlı unsur ve olguları tartışma ve analiz konusu ediliyor.

"Sol Hakkında Her Şey" mi? ayrıca, Hikmet Kıvılcımlı, Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Doğu Perinçek ve Mahir Çayan üzerine birer politik biyografi denemesi de içermekte.

Fotoğraflar: Şahan Nuhoglu

HALKALI-BEZİRGANBAHÇE TOKİ KONUTLARI

Getto ithalatı

TOKİ Çarşısı, atıl durumda bulunan TOKİ Spor Salonu ve yakın zamanda karakola dönüştürülecek olan TOKİ Sağlık Ocağı dışında kamusal alana sahip olmayan Bezirganbahçe konut topluluğu, ödeme zorluğunun sınırlarında dolaşan borçlu ahalisi, belediyenin önyak olduğu spekülasyon yüzünden evlerini satan yoksul kesimi, şimdiden birkaç kere patlak veren Kürt-Türk gerginliği, gecekondu mahallesinin dayanışma ağlarını buharlaştıran ve kadınları eve hapseden dokusu ile ithal ettiğimiz Batı “gettolaşmasının” yakın gelecekteki akla zarar sonuçlarına işaret ediyor...

Küçükçekmece-Halkalı tema parkının gazetelerde çarşaf çarşaf çıkan reklamlarında, ihaleye katılacak muhtemel yatırımcılara öneri mahiyetinde konmuş fotoğraflara gözümüz takılıyor. “Doğa ve eğlenceyi bir araya getirecek” 1.5 milyon metrekaarelik parkın ana temasını “su” teşkil ediyor. Dünyanın çeşitli köşelerinden apartılmış fotoğraflarda Japonya’daki üstü kapalı bir sunî plajın ya da Afrika’dan bir kano parkurunun yanısıra, Dubai’den üstü kapalı bir kayak pistini veya yine Afrika’dan bir golf sahasını temaşa edebiliyorsunuz. TOKİ, yatırımcıları Halkalı’nın abuk disneylandlaşmasına el vermeye çağırıyor.

Halkalı tema parkı, aslında TOKİ’nin Halkalı’da acul bir tavırla hayata geçirdiği ve üst-orta sınıflara hitap eden kapalı sitelerin hizmetine sunulacak bir hediye niteliğinde. Çoğunu hasılat paylaşımı yöntemiyle (yani yapılacak binaların satışından sonra ortaya çıkacak kârı bölüşmek saikiyle) dağıttığı kamu arazilerinin üzerine Albayrak, Kayı Gayrimenkul ve Özsağa gibi şirketler lüks kapalı sitelerle Küçükçekmece gölünün doğu yakasını birbirinden bağımsız birimlerden oluşan gayri-kentsel yapı stoğuna evriliyor. Metronun Halkalı ve Gebze’yi birbirine bağlamasıyla ulaşımın da ko-

laylaşacağı bölgeye üst-orta sınıfları çekmeye çalışan firmalar, muhayyile sınırlarını zorlayan tüketim çeşnisi üretmekten de usanmıyor. Tek örnekle geçmek gerekirse, Sinpaş Gyo’nun “Boğaz’a kardeş geliyor” sloganıyla pazarlamaya çalıştığı “Bosphorus City” projesinde, devasa konut bloklarının hemen önüne 720 metrelik sunî bir kanal yerleştiriliyor. Kanal boyunca uzanacak Kanlıca, Kuzguncuk, Arnavutköy gibi Boğaz mahallelerinin mini replikalarına yerleştirilen beton “konaklar” 2.360 milyon liraya alıcılarını bekliyor. “Fethi Paşa yalısında yaşayamıyorsanız, alın size bizden bir kıyak” deniyor.

Ancak, Küçükçekmece-Halkalı’nın bu fantazmaya evrilebilmesi için önce bir temizlik yapılması gerekiyordu. Zira kent sosyoloğu Hatice Kurtuluş’un da ifade ettiği gibi “bazılarının güven altına alınabilmesi için bazılarının da kontrol altına alınması” elzemdi. “Kontrol altına alınacak bazılardan” murad edilenin Ayazma mahallesinin önemli bir kısmı zorunlu göç mağduru olan Kürtleri ve Tepeüstü’nün kısmen yerleşik Kürt ahalisi ile Karadenizli göçmenleri olduğu anlaşıyordu. 2005’ten beri Küçükçekmece Belediyesi’nin “böl, yönet, tehdit et ve imzayı al” şeklinde baskı uyguladığı,

yandaşlarına birden fazla daire verdiği, kiracıların büyük kısmını es geçtiği sürecin sonunda, 2007 yazında mahallenin yıkılma ve taşınma süreci tamamlandı ve mahalle yaşamı sona erdi.

Mahallenin Bezirganbahçe mevkiindeki 55 kaba apartmandan menkul yeni hayatı İstanbul’un geleceğine dair önemli ipuçları taşıyor. Mahalleden siteye geçilirken aynı zamanda bir toplumsal mekândan salt bir uzama geçildiğini hemen sitenin girişinde farkediyorsunuz. Kapıda “bu site 60 mobesse kamerası ile izlenmektedir” ibaresiyle karşılanıyorsunuz. 2640 konutun 300’ü de polis ailelerine tahsis edilerek beklenen fırtınanın emarelerine cevap verilmiş. Sitede sohbet ettiğimiz gençler “Bizi tedirgin ediyorlar. Maç yaptık, iki ekip arabası geldi, ‘burada maç yapamazsınız’ dediler. Her an göz altında tutuyorlar” diye veryasın ediyor. Gerçekten de sitede az miktardaki yeşil alanda toplaşmak, çamaşır asmak, halay çekmek, futbol oynamak yasa. Ancak, bunca güvenlik yoğunluğuna rağmen site içindeki hırsızlık vakaları önlenemiyor. Zira güvenlikten anlaşılan, etnik çatışmalara el atmadan ve henüz satılmamış dairelere, yani TOKİ’nin üzümlerine göz kulak olmaktan öteye geçmiyor. TOKİ Çarşısı, yakın zamanda

Bezirganbahçe, gecekondu hayatını toprak rantı, estetik kaygılar ve kaba bir modernizm söylemine feda edenlerin kente nasıl bir gelecek biçtiğini anlamak için önemli bir örnek olarak karşımızda duruyor.

karakola dönüştürülecek olan TOKİ Sağlık Ocağı ve atıl duran TOKİ Spor Salonu dışında herhangi bir kamusal alana sahip olmayan Bezirganbahçe konut topluluğu, ödeme zorluğunun sınırlarında dolaşan borçlu ahalisi, belediyelerin öna-yak olmasıyla spekülasyon yüzünden evlerini gazetecilere, hosteslere satan yoksul kesimi, şimdiden birkaç kere patlak veren Kürt-Türk gerginliği, gecekondular mahallesinin dayanışma ağlarını buharlaştıran ve kadınları eve hapseden dokusu ile, ithal ettiğimiz Batı “gettolaşmasının” yakın gelecekteki akla zarar sonuçlarına işaret ediyor. Tüm bu muhtemel sonuçları Dilan’ın sözlerinden okumak mümkün: “Buraya gelince bizim için bir şey değişmedi, ama hayatı değişen çok var. Burada biri biriyle konuştuğu zaman, hemen dedikodu çıkıyor; burada erkeklerle kızlar arasında normal arkadaşlık ilişkisini sürdürmek zor. Ayazma’da böyle değildi. Birbirimizi tanıyorduk.” İşin göç mağdurlarıyla ilgili boyutunu ise bir kadın şöyle ifade ediyor: “Arkadaşımın kocası öğretmendi, PKK yüzünden işten çıktı. Okulunu yaktılar, hâlâ boşta. Korkudan çocuklarını da okutamadı. Buraya geldi, Ayazma’dan ev alıp yaptırdı. Onu da hükümet yıktı. Şimdi ortalıkta kaldı, borcu var, nereden verecek? Devlet bizi bir yandan sıkıştırır, PKK bir yandan öldürür. Hükümet der ki, nereden ne getirirsen bana ver. Ben nereden getireceğim, işim, param, sigortam, mesleğim yok!”

Bezirganbahçe, gecekondular hayatını toprak rantı, estetik kaygılar ve kaba bir modernizm söylemine feda edenlerin kente nasıl bir gelecek biçtiğini anlamak için önemli bir örnek olarak karşımızda duruyor. Amerikan gettolarının Fordist-Keynesyen üretimin bitmesiyle nasıl bir mahşer yerine dönüştüğünü Loic Wacquant gibi araştırmacıların bilirken, Se-ma Erder’in deyişiyle gettoların iki taraflı bir dışlanmayı, “tecrit etmenin içe kapanma eğilimlerini desteklediğini, içe kapanma(nın) da tecrit etme eğilimlerini beslediğini” okurken ve Avrupa’nın son yirmi senesine damga vuran getto ayaklanmalarının sonuçları ortadayken, gettolaşmanın ithali etnik sorunlardan sınıfsal-mekânsal ayrışmaya, kent kültürünün berhava olmasından emlak balonunun tüm topluma çıkacak faturasına kadar bir dizi sorunu da beraberinde getirecek. Henüz yol yakinken, alternatifleri düşünmenin tam sırasıdır. Zira Kürtlerden, muhafazakâr mahallelerden ve Çingeneler gibi “zayıf halkalardan” başlayan gettolaştırma giderek tüm yoksul sınıflara empoze edilmeye çalışılacak. Sadece beher konut alanı için kaç polis ailesinin gerekeceğini düşünmek bile insanı dehşete düşürmeye yetiyor.

Halkalı-Bezirganbahçe’nin işaret ettiklerini bölgede çalışmalar yürüten Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi sosyolog Ayfer Bartu, Galatasaray Üniversitesi öğretim üyesi antropolog Jean-François Perouse ve Ayazma mahalle komitesi üyesi Osman Özdemir’den dinliyoruz.

Ulus Atayurt

SOSYOLOG AYFER BARTU’NUN GÖZÜYLE TOPLU KONUTLAR

Yoksulluk yer değiştiriyor

Araştırmalarınız sonucunda, İstanbul’daki kentsel dönüşüm projeleri dahilinde yeni yoksulluk ve yeni varsıllık biçimlerinin eşzamanlı bir aradalığından bahsediyorsunuz...

Ayfer Bartu: İstanbul’da yaşanan değişimin adına son yıllarda kentsel dönüşüm dense de, bu aslında ‘80’lerden beri devam eden bir süreç. Özellikle kentsel yönetim modelinde çok önemli bir değişim var. Bizim için bu süreçte dikkat çekici olan, “neoliberal dil”in görünürleşmesi. Değişimi meşrulaştıran, doğallaştıran ve çeşitli yerlerde eşzamanlı olarak ortaya çıkan yeni bir dil bu ve belli ifadeleri var: Katılımcılık, şeffaflık, hesap verilebilirlik, verimlilik... 2000’li yıllarda kentsel dönüşümün çok farklı bir dille yapıldığını görüyoruz. “Bunları İstanbul halkı için yapıyoruz” diye bir iddia var. Oysa 1980’lerdeki dönüşümün en önemli aktörü olan Dalan ve ekibi Tarlabası Bulvarı’nın açılması, Haliç’in temizlenmesi gibi büyük projeleri yaparken, “biz aslında bunu İstanbul halkının yararına yapıyoruz” gibi ifadeler kullanmıyordu; böyle bir meşrulaştırma derdi yoktu. Bugün dönüşümü meşrulaştırmanın bir yolu da kullanılan aciliyet söylemi. İstanbul’un birkaç “acil meselesi” var. En önemlilerinden biri deprem, bir de bizim “doğallaştırılmış afetler” diye ifade ettiğimiz İstanbul’un çeşitli sorunları –göç, yoksulluk, gecekondular, suç vs.– acilen müdahale edilmesi gereken meseleler olarak sunuluyor. Özellikle suç üzerine üretilen söylem, medyanın da körüklemesiyle herkesin kafasında gayet normalleştirilmiş, doğallaştırılmış bir denkleme dönüşüyor. Böylece kentsel dönüşüm projelerinin meşrulaştırılması tamamlanmış oluyor.

Birkaç tür kentsel dönüşüm projesi var. Bunların arasındaki farklılıklar ve ortak noktalar neler?

Kartal, Haydarpaşa, Küçükçekmece gibi bazı semtleri tümüyle değiştirmeyi amaçlayan, yabancı mimarların davet edildiği mega projeler var. Bunlar bazı ortak özelliklere sahip. Birincisi, hedeflenen semtler sanki boş araziymiş, oralarda yaşayan insanlar yokmuş gibi davranılması. Zaha Hadid’e, Ken Young’a “buraları tasarla” denirken sanki bu semtlerin tarihi, üretim ilişkileri, sosyal ilişkileri yokmuş gibi davranılıyor. Buraların yeni kullanıcı ve seçircileri de mevcut nüfustan daha varlıklı kesimler olacak, çünkü tasarlanan yapılar arasında yer alan marinalar, alışveriş merkezleri, te-

ma parklarının hedef kitlesi belli. Diğer yandan kent merkezinde, emlak piyasasındaki değişimle beraber değeri artan Sulukule, Tarlabası gibi 5366 no’lu yasayla dönüştürülmek istenen tarihî ve kültürel yerler var. Son olarak da, gecekondular dönüşüm projeleri. Mesela Küçükçekmece’deki gecekonduları yıkarak oraları “temizlemeyi” hedefleyen bir kentsel dönüşüm projesi söz konusu. Ayazma ve Tepeüstü’nden Bezirganbahçe’ye taşınanlar da bu planın bir parçası. Ancak bu yeni dönemin farkı, demin sözünü ettiğim “kimseyi mağdur etmeyeceğiz, halkın yararına yapıyoruz” söylemi kapsamında, yoksul kesimlere de konut edindirme projesi olarak sunuluyor olması. Bu üç tür kentsel dönüşüm modelinde de şehirde yoksulluğun yer değiştirmesi, şehrin kullanıcılarının farklılaşması söz konusu.

Bezirganbahçe bu tabloda nereye oturuyor?

Bezirganbahçe pek çok açıdan ilginç bir yer. İstasyon mahallesinde, Yenidoğan yerleşiminin hemen yanında, devasa 11 katlı 55 bloktan oluşan bir yerleşim. Etrafında da inşaat süren rezidanslar, yeni siteler var. Bezirganbahçe’nin önemli bir kısmı kentsel dönüşüm projeleri kapsamında Ayazma ve Tepeüstü’nde yıkılan gecekondular bölgelerinden buraya taşındı. Ayazma ağırlıklı olarak Kürt nüfusun yaşadığı, Tepeüstü ise daha çok Karadenizlilerin ve Kürtlerin yaşadığı bir yer. Ancak Tepeüstü’ndeki Kürtler Ayazma’dakilere göre daha asimile olmuş kişiler olarak görülüyor. Bu iki yerden gelenler toplu konutlarda bir arada yaşamaya başlıyor. TOKİ’nin, İBB’nin ve Küçükçekmece belediyesinin söylemlerinde Bezirganbahçe, dar gelirli kesimlerin konut sorununa çözüm bulmak amacıyla yapılmış bir yer olarak lanse ediliyor. Bu insanların TOKİ ile imzaladığı anlaşmaya göre Ayazma veya Tepeüstü’ndeki evleri yıkılıyor ve güya evinin büyüklüğüne, bahçesine göre belirlenen bir miktar ilk ödeme olarak sayılıyor. Ama uygulamaya baktığımızda, bu değerlendirmelerden bağımsız olarak herkese 10.000 lira sayılmış. Geriye kalan –ki bu konutların maliyeti 40-50 bin lira olarak hesaplanmış –aylık 200-250 liralık taksitler halinde ödenecek şekilde planlanmış.

Bu, tapu sahipleri için yapılmış düzenleme. Ayazma ve Tepeüstü’ndeki kiracılar ne oldu?

Ayazma’daki kiracıların bir kısmı hâlâ çadırlarda yaşıyor. Ev sahipleri arasında da ikili bir yapı var. Bir yanda zamanında tapu

Her ay TOKİ’ye yapılacak sabit bir ödeme var. Bunun dışında su, elektrik faturası, aidat... Bu insanların genel olarak 400 ila 1000 YTL arası bir hane geliri var. Her ay düzenli ödemeleri gereken konut masrafı ise 300-400 lira.

almış olanlar, öbür yanda tapu tahsis belgesi almış gecekondulular var. Tapularla bir anlaşma yapılıyor. Ancak kâğıt üstündeki anlaşmalara rağmen, belediyeyle süregelen müzakereler var. Eli daha güçlü olanlar, mülkiyetin durumu, tapu olup olmaması, oraya taşınma yılı, hangi aflardan yararlanıldığı gibi kriterlere bağlı olarak belediyeyle pazarlık yapıyorlar. Nispeten daha varlıklı olanlar, ölçüm yapmaya gelenlere yemek ısmarlamış. Kaç elektrik saati varsa o kadar ev sayıldığı için bazıları yan odaya elektrik saati taktırmış, oda bir ev daha sayılmış. Tüm bunlar orada varolan iktidar ilişkilerini yeniden üretiyor. Kentsel dönüşüm projelerinin en sorunlu alanlarından biri olan gecekondular bölgeleri çok homojen, yekpare yerlermiş gibi kabul ediliyor. Halbuki böyle olmadığını çok iyi biliyoruz. Mülk sahipliği, etnik farklılık gibi özelliklere bağlı olarak gayet heterojen bir yapı var aslında.

Gecekondulardan Bezirganbahçe toplu konutlarına taşınan insanların hayatlarında ne gibi değişiklikler oluyor?

Toplu konutlara taşındıktan sonra en önemli değişim, orada oturan insanlarla belediyenin ilişkisinin formelleşmesi. Artık her ay TOKİ'ye yapılacak sabit bir ödeme var. Bunun dışında su, elektrik faturası ve site yönetimine ödenmesi gereken 35 liralık aidat var. Bu insanların hemen hiçbirinin düzenli bir geliri yok, çok şanslı olanlar İktisadi veya Davutpaşa'da sanayide çalışıyor. Genç kadınların bir kısmı tül fabrikasında çalışıyor. Maşlar genelde asgari ücret. Eğer aile kalabalıksa, çocuklar çalışıyorsa durum biraz daha iyi. Genel olarak 400 ila 1000 lira arası bir hane geliri var. Her ay düzenli ödemeleri gereken konut masrafı ise 300-400 lira. Bu insanlar birdenbire kendilerini farklı bir yoksulluğun içinde buluyorlar. TOKİ aidatlarını ödeyemeyenlerin ya evlerine haciz geliyor ya da bir süre sonra evlerini satmak zorunda kalıyorlar ve Çerkezköy gibi şehrin daha da dışındaki yerlere yeni gecekondular kurmaya gidiyorlar. Yani yoksulluk şehir içinde yer değiştiriyor.

Buradaki site hayatı ve terkedilen mahalle arasında gündelik hayat açısından nasıl bir fark var?

Oyunun kuralları değişiyor derken sadece maddi koşullardan bahsetmiyoruz. Mekâna dair de ciddi değişimler var. Bezirganbahçe modern yeni konutlar olarak sunulsa da, hiç de öyle yeni yapılmış gibi değil. İnşaat kalitesi çok kötü, banyolar akıyor, evlerde çatlaklar var... Pencere yerlerine sağlam takılmadığı için düşüp ölen çocuklardan bahsediliyor. Bu insanları ayakta tutan bazı mekanizmalar vardı. Bunlardan en önemlisi bahçeleriydi. Paraları olmayınca, bahçede ektiklerini yiyorlar ve bu önemli bir geçim kaynağı oluyordu. Toplu konutlara geldiklerinde ise artık bahçeleri yok. Sadece parayla alışveriş yapılan pazarlar ve marketler var. Bir diğer hayati mekanizma veresiye sistemi. Ayazma ve Tepeüstü'nde alışverişini tanıdığı bakkaldan yapıyordu. Veresiye güven ilişkisine ve ta-

Bu insanları ayakta tutan bazı mekanizmalar vardı. Bunlardan en önemlisi bahçeleriydi. Paraları olmayınca, bahçede ektiklerini yiyorlar ve bu önemli bir geçim kaynağı oluyordu. Toplu konutlara geldiklerinde ise artık bahçeleri yok. Sadece parayla alışveriş yapılan pazarlar ve marketler var. Bir diğer hayati mekanizma veresiye sistemi. Toplu konut alanı içerisindeki süpermarkette daha anonim bir ilişki var.

nışıklığa dayalıdır. Bezirganbahçe'ye geldiklerinde ise aşına olmadıkları bir çevreye geliyorlar. Toplu konut alanı içerisindeki süpermarkette daha anonim bir ilişki var. Bu bahçeler ve veresiye meselesi bir anda çok kilit iki unsur olarak Bezirganbahçe'de ortadan kalkıyor. Bunun dışında hep anlatılan "bir yere gideme" hali var –hem maddi, hem de pratik anlamda. Okuma-yazma bilmeyen, 55 yaşlarında bir kadın "binadan çıkmıyorum, çünkü buraları iyi bilmediğim için eve geri dönememekten korkuyorum" demişti. Oturdukları yerlere hapsolmuş insanlardan bahsediyoruz. Tayyip Erdoğan ödemeler için "200 lira ne ki?" diyor, oysa aylık gelirin 500 liraysa bu önemli bir meblağ. Davutpaşa'daki bir imalathanede çalışan üç çocuklu, karısı çalışmayan bir adam asgari ücret alıyor ve 2 liralık minibüs ücretini biriktiremediği için ailesini yarım saat mesafedeki Küçükçekmece sahiline götürüyor. **Konut alanını denetleyen bir mekanizma var mı?**

Boğaziçi A.Ş. site yönetiminden sorumlu. Yalnızca aidat toplamıyor, aynı zamanda oradaki mekânın kullanımını regüle ediyor. Örneğin, bahçeye domates ekilemiyor veya apartman önlerindeki çimenlik alanlarda toplanıp oturulmuyor. Böylelikle çok güçlü bir sosyal ilişkiler ağı ve bilgi akışını düzenleyen mekânsal pratiklerden mahrum kalınıyor. Her apartmanın girişinde apartmanda yaşamının kurallarını anlatan renkli bir levha asılı (çamaşır nereye asılır, asansör nasıl kullanılır, kapı önünde ayakkabı bırakılmaz vs.). Site yönetimi "bunlar kurallara uymuyorlar, çünkü apartmanda yaşamayı bilmiyorlar" veya "çimenlerin üzerinde halay çekiyorlar" gibi gerekçelerle durumdan şikâyetçi. Halay çekildiği doğru, çünkü başka yer yok. Oturanlardan biri "sizin cenazeleriniz bizimkilerle benzemez" diyor, "memleketten gelen oluyor; bize topluca oturacağımız yerler lazım." Bu nedenle, apartmanın altındaki sığınakları bir ara toplu oturma alanına dönüştürmüşler. TOKİ'nin toplu konut alanlarında bloklar, tanzim edilmiş bahçeler standart bir modernite tanımı içinde yaşamayı şart koşuyor. İnsan-

ların ihtiyaçları, düşünceleri, ölümleri, sosyal ilişkileri tamamen düzleştirilmiş.

Etnik ilişkiler bu mekânsal kurgudan nasıl etkileniyor?

Ayazma ve Tepeüstü sakinleri bir arada yaşayan, benzer gruplar değiller. Şimdiye siz bütün bu insanları alıp bir toplu konuta koyuyor ve üstüne bir de Yenidoğan gibi milliyetçi damarı güçlü bir alanın yanına yerleştiriyorsunuz. Bugün Kürt nüfusunun yoğun olduğu alanlara bakan duvarlarda üç hilal graffitileri var. Bu gerilim ilk anda havada hissedilen bir şey. Tepeüstü'nden gelenler "biz burada Kürtlerle yaşamak istemiyoruz; umudumuz taksitleri ödeyememeleri ve çekip gitmeleri" diyor. Doğuda asker ölümleri olduğu zaman bu gerilim daha da artıyor, çünkü Tepeüstü'nden gelenler hemen Türk bayraklarını asıyor, Kürtler de buna tepki veriyor. Yenidoğan'dan üzeri Türk bayrağı kaplı arabalara binip gövde gösterisi yapmaktan bıçakla yaralamalara kadar varan olaylar yaşanıyor ve Türkiye'nin gidişatına da bakılacak olursa bu gerilim artmaya devam edecek. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, aynı alana Halkal'dan boşaltılan polis lojmanları taşınıyor. Tepeüstü'nden gelenler için bu olumlu bir gelişme. "Biraz da polis görsün bunlar. Burada Nevruz kutlandı, inanabiliyor musunuz? Hepsi Kürtçe konuşuyor burada" diyorlar. Diğer yandan bazı Kürtler "bizimkiler hakikaten de apartmanda yaşamayı bilmiyor, burada öğrenecekler inşallah" diyebiliyor. Dolayısıyla, burası "ana akım Türk kültürü"nü öğrenme mekânı olarak da algılanabiliyor, fakat elbette orada olmaktan rahatsızlık duyanlar da var.

Belediye bütün bu süreçten bir sosyal içerme projesi olarak bahsediyor, fakat sizin bu anlattıklarınızdan bir kesimin dışlandığı, bunun da sosyal sınıf kriterleriyle yapıldığı açık..

Benim anlattığım hikâyeyi başka yerlerde çalışma yapanlar da anlatıyor. Benim anlattığım durumdaki yenilik, neoliberal yönetim modeli denen şey. Sembolik düzeyde bu bir içerme projesiymiş gibi görünüyor, ancak eşzamanlı olarak maddi koşullara bakıldığında tamamen bir dışlama projesi. Zaten bu içerme kaygı-

sından feragat edilebildiği zamanlar da oluyor. Küçükçekmece belediye başkanı Aziz Yeniay bir demecinde hem sosyal içermenin, şeffaflığın önemine dikkat çekiyor, hem de “böyle herkesi ikna edeceğiz, toplu konuta taşıyacağız, içereceğiz diye devam edersek kentsel dönüşümü 500 yılda gerçekleştirebiliriz. Oysa ki İstanbul’un acilen bu süreci tamamlaması lâzım” diyor. Yeniay bunu bir “ulusal güvenlik sorunu” olarak adlandırmaktan da çekinmiyor, hatta eğer bu “savaşta” ikna yoluyla kentsel dönüşümü başaramazsak hukuk yoluyla başarırız diyor. Hukuk bir anda “savaşın” silahı haline geliyor, ki aslında bu ana kadar geçen yasalara baktığınızda bunun halihazırda öyle olageldiğini görüyoruz.

Kadir Topbaş’ın bahsettiği “devletin şefkatli eli” bu olsa gerek. Bezirganbahçe’yi ziyaretlerinden birinde “kentsel dönüşümü başbakanımızın talimatı ve devletin şefkatli eliyle gerçekleştireyoruz” demişti.

İşte, ikna olunmuyorsa o şefkatli el yumruğa da dönüşebiliyor! Gecekonduya bakıştaki dönüşüm TOKİ başkanı Erdoğan Bayraktar’ın pek çok demecinde görülebilir. Buralar “terör yatağı” ve kentsel dönüşüme karşı oluşacak herhangi bir direnişi bu bakışla bertaraf etmek çok kolay: Bu tip girişimlerde bulunan insanlar dönüşümü istemeyen, rantını buralardan kazanan “teröristler” oluyor o zaman. Bu sadece Erdoğan Bayraktar’ın söylediği bir şey olarak da kalmıyor. Tepeüstü’nden gelenlere evlerini almadan önce hiç direnmeyi düşünüp düşünmediklerini sorduk. Bir grup diyor ki “eğer gecekonducusanız direnemezsiniz, tu-

tunacağınız bir şey yok. Kabul etmeyip ne yapacaktık? O zaman toplu konuta da gelemeyecektik”. Başka bir kadınsa bir takım öğrencilerin kendilerini ziyaret ettiklerinden bahsetti, ama “pazar günü akşam, karanlıkta geldiler” diyor, “Neden karanlıkta geldiler? Bizi kim bilir neye alet edeceklerdi.” Yani herhangi bir örgütlenme ve direniş hali “PKK”, “terörizm” gibi kavramlarla o kadar özdeşleştirilmiş ki, muhalif hareket nereden çıkacak, nasıl örgütlenecek, bilemiyorum. Bayraktar başka bir demecinde yoksulluk mekânlarında “uyuşturucu, terörizm ve kadın ticareti”nin konuşulduğundan

bahsediyordu. Bunu neye dayanarak söylediği belli değil, ama iddiası bu insanların hayatında bir karşılık buluyor. Onun için dışarıdan gelip mahalleyi örgütlemek veya mahallenin içinden çıkıp direniş sergilemek isteyenler hemen bir şüphe unsuruna dönüşebiliyor.

İçerme konusuna geri dönecek olursak, Bezirganbahçe’de sosyo-ekonomik iyileşme sağlayacak herhangi bir proje gerçekleştiriliyor mu?

Toplu konut alanında bir kariyer merkezi var ve sözde AB’den alınmış bir “sosyal içerme projesi”ni tatbik ediyor. “Sosyal içerme” lafı neoliberal dilde hep var,

AYAZMA MAHALLE KOMİTESİ’NDEN OSMAN ÖZDEMİR

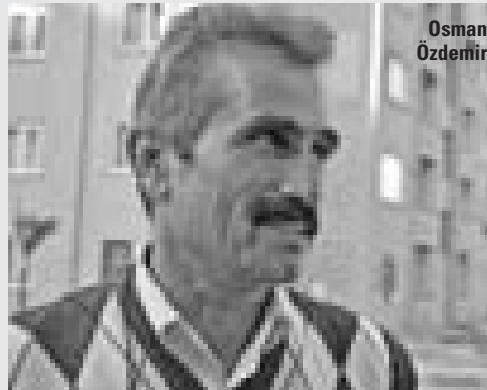
Belediye çok sinsi

Belediye “evlerinizi yıkacağız” diye bir tebligat göndermiş miydi size?

Osman Özdemir: Hayır, belediye insanlara süre tanıdı. “22 Mart 2007’ye kadar taşınırsanız, evinizi ben taşıyacağım” dedi. Ama ne yapıyordu, getirip apartmanın önüne atıyordu. Asansörler çalışmıyor, insanlar dokuzuncu kata eşyalarını kendileri çıkarıyor. 22 Mart’a kadar gitmeyenlere günlük ceza kesilecek söylentisi de çıkardılar. Öyle olunca, arkanda insan kalmıyor. Ben de gittim, 20 Nisan’da imza atmak zorunda kaldım. İşin tuhafı, daha önce, 2006 ağustosunda belediyeden beni aradılar. Ayazma’da sağlık ocağında oturuyoruz. “Gözünaydın, size daire çıktı” dediler. Dilim ağzıma kanıştı. “Ya ne diyorsunuz!” dedim. Baktım, herkesi aramışlar. Sanki piyangodan çıkmış gibi. “Sizi çamurdan kurtardık” diyorlar. Oysa bize daire satıyorlar. Ayda en az 500 lira giderim olacak. Belediye başkanına söyledim, “ayda 400 lira geliri olmayan en az yüz aile gösterebiliriz size” dedim. Başkan da “tüm masraflarınız ömür boyu bana ait” dedi. Sanki ömür boyu koltuğa yapışacakmış gibi...

Toplu konuttaki evlerle ilgili nasıl bir ön bilgi verdiler?

Evleri göstermediler bile. “Evin eksiklerini bir göre-

Osman Özdemir

yim, anlaştırmayı ona göre yapalım” dedim. Ben deli miyim, görmediğim ev için imza atayım? Zorla, kısacık gösterdiler, “tamam tamam, gördün işte” dediler. Anlaşmada, “eve girdikten sonra hiçbir onarım, tadilat hakkı isteyemezsiniz” diye yazmışlar. Eve girdikten sonra banyoyu dört-beş kere onarttım, hâlâ akıyor.

Konutlara nasıl yerleştirildiniz?

Burada 2640 daire var. Bunlar komple hazine için yapıldı. Tepeüstü ve Şahintepe de dahil olmak üze-

re, oralardan çıkarılacaklar için. Şahintepe hâlâ imza vermedi, duruyor. Ama buraya sadece yerinden edilenleri yerleştirmediler. Şu yukardaki konutlarda gazeteciler var mesela. Geçenlerde bir bayan geldi. Daire satın almak istiyor. Almak istediği dairenin sahibi belli değil. Adam öyle, yatırım olsun diye almış. Kim nasıl vermiş, belli değil. Bizim Ayazma’dan çıkanları genelde yan yana yerleştirdiler.

Ödemeler nasıl gidiyor?

Yerel seçimler geliyor diye şimdi faizleri durdurdular. Ben çoğu kişiden fazla veriyorum; ayda 375 lira, nedeni belli değil. Zeytinburnu’nda yıkılan apartmandan gelenleri yerleştirdiler. Onlara 60 milyar gibi bir para ödetiyorlar. Bir yanlış anlama var. Biz ana paradan ödemeye devam ediyoruz. Ama her altı ayda bir TÜFE üzerinden, kalan parayı faizlendiriyorlar. Zeytinburnu’ndan gelenlere altı ay için 1600 lira gibi bir faiz de ekstra geldi. Bizim zamları da başbakan seçim yatırımı diye durdurdu. Seçimden sonra zammı devam. Zeytinburnu’ndan gelenleri kandırmışlar. Düşünsene, kalan ana paraya bakıyorlar; altı ayda bir onun üzerinden bir de faiz ekleniyor.

Bırakıp gidenler, hakkını devredenler olduğu söyleniyor.

10-15 milyara evini bırakanlar oldu. Belediye çok sinsi davrandı bu konuda. “Ödeyemezsen, hakkını parayla devreder, çıkar gidersin” dediler. Bir sene kadar hakkını devredemezsin, ama ondan sonra isteyen ver. Hakkını devredenlerin çoğu aldıkları parayı bir senede harcayıp sokakta kaldılar. 7-

Niye bizi soktun buraya*

Tepeüstü/Ayazma'dan Bezirganbahçe'ye taşıdırma ve "medeniyete intikal ettirmenin" başlangıcının üzerinden bir buçuk sene geçti. Vaad edilen "sınıf atlatılması" ve şehir modernitesine özlenen intikal gerçekleşmiş mi acaba? Bu kısa zaman zarfında, TOKİ müteahhitleri tarafından hızla dikilen 55 blok arasındaki "kentsel dönüşüme tâbi olanlara ayrılmış" 25-30 blokta neler oldu? Eski Ayazmalılardan Bezirganbahçe'den kaçış eğilimini göz önünde bulundurduğumuzda, bahis konusu fiziki/sosyal/siyasi süreci yeniden sorgulamamak imkânsızdır. Yaptığımız mülakatlar ve gözlemler ışığında, Bezirganbahçe'den satıp-kaçışın ("her gün bir aile gidiyor") ve gaynresmî hak aktarma stratejilerini bir kenara bırakacak olursak, "geçme sancılarını" dört başıkta özetleyebiliriz.

Ucuz bir siteye "geçştirilme" duygusu

Yeni Bezirganbahçeli eski Ayazmalılar, sık sık, "karşı model" haline gelmiş olan yakında yer alan ve orta sınıflara hitap eden Başakşehir'e referans yaparak, konut kalitesi, donatı arzı ve çevre düzenlemesi açısından "gerçek" bir sitede oturmadıklarının farkındalar. Sözü edilen "Kentsel Dönüşüm Bloklar"nda yaşanan güçlükler nedeniyle (asansör sorunu, su sızıntısı, çöküşler, çatlaklar, çatı sorunu...) bu erken yıllanmış ve yıpranmış yeni binalar hiç de cazip gelmiyor artık. Aksine, tam tersi geçerli. Bir gencin dediği gibi, bakımsızlık ve "çevresizlikten" dolayı, bir "site karikatüründe" yaşadıklarını düşünüyor çoğu. Yüzeysel ve sırf görsel ilerlemeler kalıcı ve tatmin edici olarak algılanmıyor.

Aldatılmışlık duygusu

Muntazam bir şekilde aidat ödeme zorlukları ve maddi/teknik sorunların Ayazma kökenli aileleri giderek dışarıya kovalamasının yanında, bir de somut yaşam standartlarında vaat edilen kentsel "artı değer" hiç kaydedilemedi. Konuştuğumuz gençlere göre, ne kültürel ne sportif ne de sosyal faaliyetlerini zenginleştiren bir değişim olmuş. Açık ki, medeniyet rüyaları, her gireni mutlaka depresyona iten dördüncü sınıf bir alışveriş merkezine ya da renkleri solmuş, bakımsız çocuk parklarına kesinlikle sığdınamaz. Gençlerin çoğu, gerçekleşmeyen ihtiyaçlarını gayet derli toplu ifade edip site içerisinde spor imkânları, internet kafesi, kütüphanesi ve derslerini çalışabilecekleri odaları barındıran çalışma mekânları olmamasından yakınıyor.

Korkutucu hapisaneye geçme hissi

Sıkıcı ve izole bir siteye geçme, daha da somutlarsak –özellikle genç kızlar ve kadınlar için– eve hapsedilme hissi, burada Ayazma'ya oranla çok daha yaygın gözüküyor. Bu his, yeni mecburi yaşam ortamının alışılmamış büyüklüğü ve yeni bir araya gelenlerin birbirlerini tanınamalarından kaynaklanıyor olabilir. Fakat sitenin net fizikî sınırları ve aşırı geniş yollar ya da ekilmemiş boş arsalar gi-

bi itici bir çevrenin varlığından başka, dışa yönelik hareketliliği sınırlayan ve korkulan teşvik eden hem parasal, hem psikolojik, hem de sosyal engeller örülmüştür. Bu ezici korku ortamı farklı düzlemlerden oluşuyor: Site içerisinde her alt-birim başkasından korkuyor; Karadenizli kızlar Doğulu delikanlılardan korkuyor, site sakinleri çevredeki "kendilerinden önceki" sakinlerden korkuyor ve nihayet, göreceli "eski ve yerel" halk ise, yeni gelenlerden korkuyor. Her meydana gelen olayı büyüten ve vahşi boyutlara vardırان bu güvensizlik çemberi boğucu bir hale gelmiş benziyor. Bu bağlamda, her mülakatımızda, inanılmaz bir güvenlik talebi ifade edildi. Sanki Bezirganbahçe'de, "site" ruhunda yakalanmış olan tek sağlam ortak unsur, güvenlik talebine benzer! Yani, oluşturulmuş ve henüz oturulmamış bu yeni yaşam ortamında, belli çıkar çevreleri ve/veya siyasi kesimler tarafından körüklenmiş hummalı bir "Biz ve Onlar" söylemi dolayıyor. Birbirlerini besleyen damgalanma mekanizmaları, sınıfsal, etnik, siyasi öğeleri iyice birbirine karıştırıyor.

Ağır bir dışlanmayla zorunlu imtihan

Bunun neticesinde, kuşkusuz ki en çok vurulanan husus şu: Ayazma kökenliler için Doğulu olmaları, bu bağlamda, çok daha hissedilir ve sorun oluşturun hale gelmiştir. İçeride "site"nin öbür sakinleri (kentsel dönüşüm ayrılmamış kalan 25-30 bloğun sakinleri) ve öte yandan yakın çevre mahallerdeki "eskiden beri" oturanların varlığı, jestleri, bazen somut olarak kendileriyle ilişkilendirme biçimleri, günlük hayatta Ayazmalılara "farklı" olduklarını, televizyondaki teröristlerden farklı olmadıklarını ve pek istenmediklerini sürekli hissettirir. Örneğin, Haziran 2008'de, zaferle noktalanmış bir millî maçtan sonra bazı Ayazma kökenliler "dışarda" olayı kutlamak istediler. Sokağa çıkıp korna çalarak, davul zumayla halay çekmeye başladılar. Bu arada, Kürtçe şarkı söylediklerinden dolayı, polise şikâyet edildiler... Neşeli "millî" hava, böylece, bayağı soğutulmuş oldu. Herkes, dayatılan kampına dönmek zorunda kaldı.

Görünen o ki, "gruplar/cemaatlerin" temasa ve rekabete geçebildiği ve aralarında "koruyucu" ve farklılaştırıcı sınırlar kurdukları bu ortamda, Ayazma'nın ufak ölçeğinde pek hissedilememiş bir "etnik" damgalanma başladı. Bu ötekileştirici/dışlayıcı "kimikleştirme" süreci mekânsal geçiş sürecine eşlik etti. Ayrılan ve yıkılan (gecekondulu) Ayazma çok fazla idealize ediliyor olsa bile, konuştuğumuz gençlerin "şehir" tanımını dikkate almakta yarar var. Onlar için, şehri şehir yapan asıl ve belirleyici etken, fizikî öğelerden ziyade, "özgür" bir ruh. Aynm olmadan hareket edebilme, farklı insanlarla kaynaşabilme ve rahat sokağa çıkabilme imkânları sağlanamadığı süreçte, Medine'ye değil, cehenneme geçme hissiyatları sürececek gibi gözüküyor.

Jean-François Perouse

* Küçükçekmece belediye başkanına hitap eden bir Bezirganbahçeli, 23.06.2008.

** Bkz. "Kentsel Düşler", Radikal 2, 24.06.2007 ve Ç. Aykaç, E. Yılmaz ve D. Danış: "Bir 'Medenileştirme' projesi olarak toplu konutlar. İstasyon Mahallesi ve sonrası", İstanbul Dergisi, Sayı 64, Temmuz 2008, 26-33.

fakat kariyer merkezine gittiğinizde aslında pek bir şey yapılmadığını görüyorsunuz. Bir takım eğitim programları var, ama bunlar "tül fabrikasında nasıl daha iyi bir işçi olabilirsiniz?" gibi, aslında insanların koşullarını çok da dönüştürmeyen konulara odaklanıyor. Bunun dışında, sağlık taramaları yapılıyor, fakat karşılaştığımız genel tavrı "bunlardan adam olmaz"ın dışına çıkmıyor: "Bunlar bedavacılar. O kadar almışlar ki, iş bulsan da çalışmazlar."

Bölgeden ayrılanlar olmuş, onlarla görüşebildiniz mi? Köye dönenler var mı?

Henüz yapamadık, fakat çalışmamız sürüyor. Olan bitenin kuşkusuz en önemli boyutlarından biri bu: Gidenler kim ve nerelere gidiyorlar? Şu ana kadar duyduğumuz hikâyelerde Çerkezköy'ün adı geçiyor, bunun dışında İstanbul dışına gidip dair bir duyum henüz almadık. Fakat şimdi konuştuğumuz aileleri düşününce görüyorum ki, onların dönecek köyleri de yok, hepsi boşaltılmış.

Bu işin sonu neye varacak dersiniz?

Açıkçası şu anda biraz kötümserim, çünkü son dönemde geçen tüm yasalar belediyenin elini öyle güçlendirmiş ki buna direniş nereden ve nasıl gelecek, görmiyorum. Sonuçta, her yasa belediyenin lehine çalışıyor, projeler almış başını gidiyor, işin boyutu katlanarak büyüyor ve bu insanların yerleştirildikleri mekânlara tutunabilmeleri hem maddî, hem de varoluşsal anlamda çok zor görünüyor. İşin etnik gerilim boyutu da hesaba katılınca bu insanlar oralarından gidecek ve şehrin temizlenme projesi gerçekleşecek gibi görünüyor, ama bir umut da beslemek istiyorum.

Söyleşi: Didem Danış - Özlem Ünsal

8 milyara devrettiği daire aslında 70 milyar lira ediyor. Burada böyle 15 tane daire alan tek bir adam var. Adamı yönlendirmişler hazine. Gidip herkese 10-15 milyar verip daireleri toplamış. Benim komşumun akarabaları ısrar etti, 35 milyara sattı evi. Sonra para harcamadı bitti, köye dönmek zorunda kaldı. Bezirganbahçe'de şimdiden kiralar 400-500 liraya çıktı.

Kadınlar daha çok zorlanıyor galiba...

Zorlanmaz mı, ne bahçesi kalmış, ne ekmek yapacak yeri. Park diye bir şey yapmışlar, kadınların toplanacağı bir yer değil. Eve hapsedilmiş durumdadır.

Burada etnik sorunlar çıkıyormuş...

İki büyük olaya ben şahit oldum. Bir kalabalık sesi duyup balkona çıktım. Baktım bir araba, komple kapatacak şekilde bayrak asmış üstüne. Araba ilerleyince olay çıkmış, iki kişinin yaralandığı söyleniyor. Seçim sürecinde de gelenler oldu, iki kişi bıçaklandı. Sonra panzerler geldi. O gün 60 yaşındaki bir kadının panzerlere kaldırım taşlarını söküp attığını gördüm. DTP ilçe başkanı devreye girdi. "Bu işi önlemeyenler bu işten sorumludur" dediler. Garişte polis arabaları duruyor, CHP, MHP adayları geliyor, kimse ses çıkarmıyor. Bağımsız adaylar geldiğinde ise önleri kesiliyor, "buraya giremezsiniz" diyor. Etraftan gelen insanlara da müdahale ediyorlar, bir kadını hırpaladılar. Bizim Karadenizlilerle sorunumuz yok. Dışardan gelen gruplar sorun yaratıyor aslında.

Polislerin buraya yerleştirilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Altı bloğu onlara verdiler. "Güvenlik artacak" diyorlar, ama pen-cereden baktığımızda görüyoruz, köşelerde her türlü pislik var, onlar hiç müdahale etmiyor. Bizim binada mesela birkaç kişi içmiş, gürlütlü yapmış. Komşu da karakola gitmiş, ama polis "git savcılığa dilekçe ver, beni ilgilendirmez" demiş. Gecenin ikisinde ben nerden savcı bulayım?

kıraat

Fazıl Hüsni Dağlarca
26 Ağustos 1914 - 15 Ekim 2008

Türkçenin şiirinde benzeri görülmemiş, belki de görülmeyecek bir şairi, Fazıl Hüsni'yü kaybettik. Son kitaplarından –başyapıtlarından– birinin adını isabetle “İçimdeki Şiir Hayvanı” koymuştu. Gerçekten de, bir hayvan itkiyle, tutkusıyla şiir yazdı, dünyayı ve kâinatı bir hayvan gibi kokladı. Türkçeyi bir cumhuriyet dönemi öğretmeni edasıyla sevdi, kendi kelimelerini de uydurdu, buldu, dilin yetmediği yerde. Yine bir öğretmen gibi çocuk aklıyla, diliyle uğraştı, onlar gibi de bakmaya çalıştı. Bir sürü destanlı, cumhuriyeti şiirleri bir yana, “Çocuk ve Allah”tan “Asû”ya, kâinatın (o “evren” derdi) insan öncesini, insanlı halini, belki insan sonrasını duymaya çalıştı. Galiba en “ontolojik” şiiri o kurdu, gündelik eşyayı da, varlığı da merakla, ama kuru mistisizme kaçmadan, akılcılığı elden bırakmadan düşündü. Şiirini hayretle okuduk, daha da okuyacağız. İnsan serüveninin hep çok şairini saygıyla uğurluyoruz...

X - KÜTÜPHANE

- Albert Caraco** Post Mortem (Versus)
Bülent Somay Çok Bilmiş Özne (Metis)
Didem Daniş - Verda İrtiş (der.) Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri (Bilgi Ün.)
Edward Said Medyada İslâm (Metis)
Fazıl Hüsni Dağlarca İçimdeki Şiir Hayvanı (Norgunk)
Fernando Pessoa Şeytanın Saati (Can)
Frans de Waal İçimizdeki Maymun –Biz Neden Biziz (Can)
▲ Gilles Deleuze Spinoza Üzerine Onbir Ders (Kabalca)
Goran Thornborn İktidarın İdeolojisi, İdeolojinin İktidan (Dipnot)
*** Immanuel Wallerstein** 21. Yüzyılda Siyaset (Aram)
● John Berger A'dan X'e (Metis)
John Gray Saman Köpekler (YKY)
Judith Butler Cinsiyet Belası (Metis)
Margaret Hooks Devrimci Fotoğrafçı Tina Modotti (Agora)
Max Frisch Günlükler 1966 - 1971 (YKY)
Metin And Oyun ve Bügü –Türk Kültüründe Oyun Kavramı (YKY)
■ Michael Löwy Franz Kafka –Boyun Eğmeyen Hayalperest (Versus)
Philippe Sollers Tanrısal Hayat (Agora)
Steven Nadler Spinoza –Bir Yaşam (İletişim)
Truman Capote Yerel Renkler (Sel)

*

Liberal merkez dikkat çekici bir şekilde nadiren söylediği şeyi kasteder ya da vaaz ettiği şeyi uygular. Göz önündeki bazı temaları, örneğin özgürlüğü ele alalım. Liberal merkez, insanların serbestçe dışarıya göç etmesine izin vermediği için SSCB'yi sürekli olarak suçladı. Fakat dışarıya serbest göçün öteki yüzü elbette dışarıdan serbest göçtür. Bir başka yere kabul edilmediğiniz sürece bir ülkeyi terketmenize izin verilmesinin bir değeri yoktur. Açık sınırlar için baskı yapmalıyız.

Liberal merkez, hükümeti girişimcilerin karar alma sürecinin dışında tutarak devamlı daha serbest ticaret, daha serbest girişim talebinde bulunur. Bunun diğer yüzü ise, pazarda iflas eden girişimcilerin kurtarılması gerektiğidir. Başarılı oldukları zaman kârları üzerine geçirirler; başarısızlığa uğradıklarında da kayıpları üstlenmeleri gerekir. Genellikle şirketleri kurtarmanın işleri kurtarmak olduğu iddia edilir. Fakat işleri kurtarmanın –işsizlik sigortası için ödeme yapılması, işçilerin yeniden eğitimi, hatta yeni iş fırsatlarının yaratılması gibi– çok daha ucuz yolları var. Ama bu gereksinimlerden hiçbiri, iflas eden girişimcinin borçlarının kurtarılmasını içermez.

(...) Asıl mesele, liberal merkezin kendi retorikinden vazgeçmesine ve önermelerinin bedellerini ödemediği halde bu retorik ödüllerini toplamasına izin verilmemesidir. Üstelik merkezci düşünceyi tarafsızlaştırmak için izlenmesi gereken doğru politik yol, onun çıkarlarına değil, ideallerine seslenmektir ve retorikteki iddiaların talep etmek de merkezci unsurların çıkarlarından çok ideallerine seslenmenin bir yoludur.

Mi Soplete, Ekmeğe bakmakla, eline alabileceğin kadar sıcak olup olmadığını anlayabilirsin. Eczanenin aşığındaki fırının önünde akşam altıda yirmi adam sıraya giriyor. Üzerimde beyaz önlüğüm varsa hep benim önden girmeme izin verirler. En azından on beş dakika orada bekleyip ekmeğin çıkarılışını seyrederek. Bizim bunu yapmaya hiç zamanımız olmamıştı sanki. Fırıncı adamlara hiç bakmaz. Gözü hep ekmeklerde ve beyaz, sıcak kubbenin arkasındaki korlarda. Adamlar da bir nevi müsabaka seyrederek gibi pür dikkat bekler. Sana anlatmak istediğim başka bir şey daha var. Umutla beklenti arasında büyük fark var. İlk başta süreyle ilgili olduğunu düşünmüştüm, umudun daha uzaktaki bir şeyi beklemek olduğunu. Yanılmışım. Beklenti bedene ait, umutsa ruha. Fark bu. İkisi birbiriyle temas ediyor, birbirini tetikliyor ya da yatıştırıyor ama her birinin hayali farklı. Bir şey daha öğrendim. Bir vücudun beklentisi bir umut kadar uzun sürebilir. Seninkini bekleyen benim vücudumun mesela. Sana iki kere müebbet verdikleri anda onların zamanına inanmayı bıraktım. A.

Lukács –o dönemde SSCB'nin başını çektiği– Barış Hareketi'ni bütün yirminci yüzyıl edebiyatını yargılayan temel mihenk noktası olarak görür. (...) Stalinçi tanrıbilimin bu küçük başyapıtında Kafka, “barış için mücadele etmeyi reddeden” “dekadan avangardçılığın” en eksiksiz sembolü ve ifadesi olur... (...) 1956 yılında Sovyet işgalinin ve Imre Nagy başkanlığındaki Macar İşçi Konseyleri Cumhuriyeti'nin düşüşünün ardından, Nagy ve belli başlı bakanları –Lukács da eski kültür bakanıdır– Romanya'da bir yerlerdeki bir kaleye kapatılırlar ve yargılanmayı beklerler. İddianameye ulaşamadıklarından, hangi suçlardan sorumlu görüldüklerini bilmezler ve kendilerini savunmaları imkânsızdır. Onları yargılama iddiasındaki mahkemenin yapısını da bilmemektedirler: Macar yargıçlar mı, partinin yeni yönetimi mi, Sovyet politbüro mu onları yargılayacaktır? Yoksa yalnızca Macar ve Rus siyasi polislerinden oluşan karma bir komisyon mu? Birkaç ay sonra –aralarında Imre Nagy'nin de bulunduğu– kimileri bu kaleden infaz edilmek için çıkacakken, Lukács gibi kimileri de kuşku uyandıracak şekilde serbest bırakılırlar. Günün birinde, bu uzun ve endişe verici bekleme sırasında, filozof, avluda gezinirken, eşine dönerek ona şu itirafta bulunmuşur: “Kafka war doch ein Realist (Kafka gerçekçiymiş)...”

Spinoza'ya göre siyasi güce sahip bir zorba, bir köle ve ruhani güce sahip bir rahip arasında ortak olan nedir? Bu ortak şey Spinoza'ya şöyle dedirtecek olan şeydir: Onlar güçsüzdür! Şöyle ya da böyle hayatı karartmaya ihtiyaçları vardır! İlginç bir fikir. Nietzsche de buna benzer şeyler söyleyecektir: Üzüntüyü hakim kılmaya ihtiyaçları var. Hissediyor, derinden hissediyor: Üzüntüyü hakim kılmaya ihtiyaçları var, çünkü sahip oldukları güç yalnızca üzüntü üzerinden temellenebilir. Ve Spinoza zorbanın her şeyden önce tebasının üzüntüsüne ihtiyaç duyan birisi olduğunu, çünkü ortak bir üzüntüyü temel almayan hiçbir şiddetin olmadığını söyleyerek çok acayip bir zorba portresi çizer. Rahip ise, belki tamamen farklı nedenlerle kendi şartlarında insanın mutsuzluğuna ihtiyaç duyar. Gülmüseddiği zaman, bu artık güven verici bir gülümseme değildir. Zorba gülebilir, zorbanın gözdeleleri, akıl hocaları da gülebilir. Bu pis bir gülüştür. Niçin pis bir gülüştür? Niteliği bakımından değil, Spinoza böyle demeyecektir, bu üzüntüden ve üzüntü alışverişinden başka bir konusu olmayan bir gülüştür. Bu ne demek? Tuhaf. Rahibin, Spinoza'ya göre, vicdan azabına bağlı davranışlara esasen ihtiyacı vardır. Vicdan azabını öne çıkarmak. Bu bir üzüntü kültürüdür. Amaç ne olursa olsun, Spinoza burada diyecektir ki, amacın ne olduğu farketmez. Sadece şuna önem verir: Üzüntü ekip biçmek.

e l i k u l a ğ ı n d a

Devletin maskesini indirmek

Versus Kitap tarafından bu ay yayınlanacak olan “Üzgün Olmaktansa Öfkeli Olmayı Yeğlerim” adlı kitap, ‘70’lerin tarihi figürlerinden Ulrike Meinhof’un –ve dolayısıyla Baader ve diğer arkadaşlarının– hayatına, fikirlerine, eylemlerine odaklanıyor. Önden bir okuma parçası alıyoruz...

Ulrike Meinhof, entelektüel sola saldırıyordu. Ona göre entelektüel sol, neyin önemli olduğunu teorik olarak kavramıştı, ama söylediklerini hayata geçiremezdi, çünkü “hâlâ yitirecek çok şeyi var”dı ve hâlâ burjuva varoluşunun sunduğu ayrıcalıklara bağlıydı. Baader’in kuratılmasıyla gerekli pratik adım atılmıştı, bundan sonra toplumdaki proleter grupları desteklemek için bir “Kızıl Ordu” inşa edilecekti. Meinhof’a göre böyle bir silahlı yardım olmaksızın, ezilenler, devlet erkiyle çatışmada daima kısa çöpi çekeceklerdi ve asla herhangi bir şey değişmeyecekti.

Yeterince radikal olmayan sola karşı da söyleyecekleri vardı. Onlar için bir polis yalnızca üniforma giydiğinde ve deyim yerindeyse işleri gereği göstericileri dövdüğünde “domuz”du, tekil, özel bir insan olarak değil. Bu ince ayırım

–eski, Hristiyan insan konseptinden artık çok uzaklaşmış olan– Ulrike Meinhof için artık geçerli değildi: “Bu bir sorun ve biz diyoruz ki, elbet-

te polisler domuzdur, üniforma içindeki tip, insan değil bir domuz olduğu için, onunla çatışmamız gerekir. Yani onunla konuşacak bir şeyimiz olamaz, zaten bu kişilerle konuşmak da yanlış, elbette ki ateş edilebilir.”

(...) Yeryüzünden bakıldığında, bu toplumda insanca bir yaşam ütopyasını koruyabilmenin, yok edilmemenin tek yolu mücadeleydi. İnsanlar kendilerini ne kadar güçlü biçimde savunurlarsa, polisler o kadar vahşice saldırıyor, mahkemeler o kadar acımasız hükümler veriyor, insanlık dışı, totaliter devlet de demokratik görünümünün ardına gizlediği gerçek yüzünü daha açık biçimde gösteriyordu. Bu, sergilenen direnişin ne ka-

Ulrike Meinhof

dar haklı olduğunun açık kanıtıydı; savaş, meşru müdafaadan kaynaklanıyordu. Fakat devleti, yüzüne taktığı maskeyi indirmeye zorlayarak faşist kontrol devleti –ki devletin özü her zaman buydu– olduğunu açığa çıkarmak için de mücadele etmek şarttı.

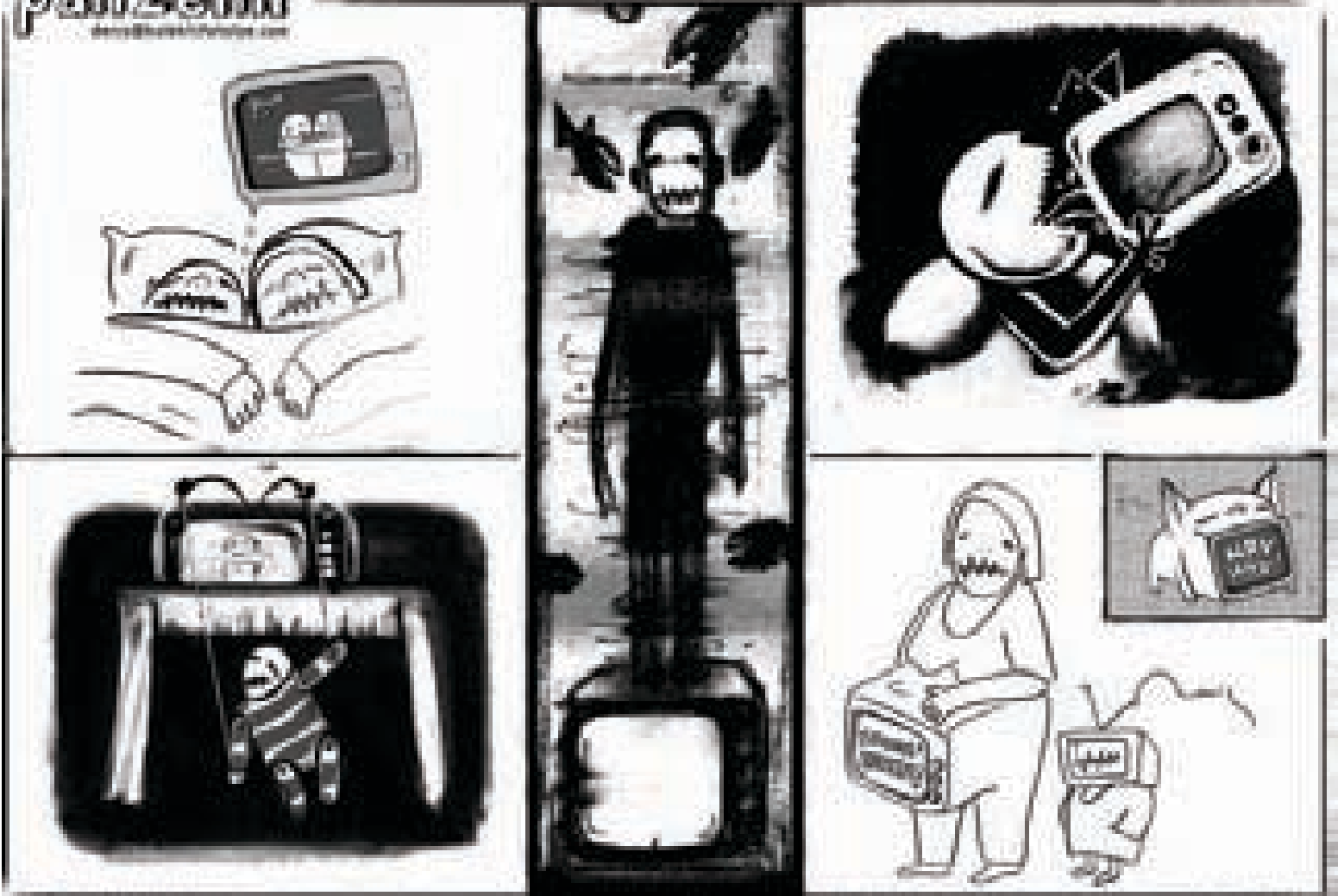
Bu anlayış, grubu, kitlelere neden savaştıklarını anlatabilmek için savaşmak zorunda oldukları kısır bir döngüye sokmuştu. Daha sonra Ulrike Meinhof’un ortaya attığı şiar son derece mantıklıydı: “Hedef, savaşta yol açan savaştır.”

(...) Meinhof, Andreas Baader ve Gudrun Ensslin’den farklı olarak daha önce hiç hapis hane girmemişti. Daha sonraları yazdığına göre, ilk zamanlar onun için adeta “balyoz” olmuştu. Artık üzerinde örme hırka ve mavi gömlekten ibaret hapis hane giysisi vardı. Sabahları belli bir süre havalandırmada kaldıktan sonra, bir sonraki sabaha kadar, yeniden hücrelerine kapatılıyordu. Gece gündüz neon lambasıyla aydınlatılan hücrelerinde yemeği getiren gardiyanların dışında hiç kimseyi görmüyor, hiç bir şey duymuyordu.

Posta da ögle yemeği verilirken dağıtılıyordu. İlk hafta, dergilerden birinde annelerinin tutuklanırken fotoğrafını gören ve anılarındaki “anne” ile bu fotoğrafı bir türlü bağdaştıramayan kızları Bettina ve Regine’den mektup almış, en yakın zamanda ziyaretine geleceklerini öğrenmişti. Kızların mektubuna ağustosta verdiği yanıtta şöyle diyordu: “Hey Fareler! Metin olun. Sakın anneniz hapis hane oldu için üzgün olmanız gerektiğini düşünmeyin. Aslında öfkeli olmak üzgün olmaktan iyidir...”

Alois Prinz, “Ulrike Meinhof –Üzgün Olmaktansa Öfkeli Olmayı Yeğlerim” (Versus)

panzehir

Dumanı üstünde

Tuna'nın derinliğinde

Claudio Magris - **Tuna Boyunca** - çeviren: Leyla Tonuç Basmacı (Türkuvaz)

Kimi yolculuklar vardır, bazı kararları vermeden önce ille de yapmak gerekir. Örneğin 2009'un mart ayında İstanbul'da gerçekleştirilecek Su Forumu'nun ardından Türkiye coğrafyasında yaralı bereli de olsa akmakta olan 14 nehri ve yağmur sularını özelleştirmeyi düşünen Türkiyeli kanun yapıcılara bu nehirler boyunca yolculuk etmeyi ısrarla önermek herhalde yanlış olmaz. Lâkin, bu nehir yolculuklarına bir derinlik de katmak lâzım, ki işte bu hayli müşkül bir iş. Zira bunun için önce insanın bir nehre nasıl bakacağını öğrenmesi gerekir. Claudio Magris, esasen 1986 tarihli kitabında bir nehre bakmanın yordamı konusunda bir emsal-i mükemmele sergiliyor.

Magris, Tuna'yı doğduğu topraklardan, yani Avrupa'nın orta yerinden Karadeniz'e dökülünceye değin takip ediyor. Bir o kıyıya, bir bu kıyıya değen ayaklarının nehrin işaret etmekle kalmayıp belirlediği, yolunu değiştirdiği tarihin üzerinde durduğunun farkında. Bu yüzden coğrafyayı, tarihi, mitolojiyi, edebiyatı, felsefeyi, ekonomiyi birbirinden ayırt etmeksizin, tıpkı Tuna'nın taşıdığı zamanlarda önüne çıkan her ne varsa birbirine katıp denize sürüklediği gibi, anlatısına dahil ediyor. Tuna'yı olabilecek tüm anlatı alanlarının merkezine koyup dünyaya akan suyun gözünden bakıyor.

Magris bu yolculuğu 1980'li yılların ortasında, yani henüz dünyanın iki kutbunu birbirine karıştıran o büyük erime vuku bulmadan evvel yapıyor. Tuna, dünyayı iki kutba ayıran

buzlu tarihi yararak ilerliyor Karadeniz'e doğru. Nehir, daha kaynağından yola çıkmadan düşürüyor çevresinde yaşayanları birbirine: "Breg Nehri'nin kaynağı yakınındaki tabelada, Tuna'nın başlıca kolunun burada doğduğu yazıyor. Bu levha üzerindeki iddiaya rağmen, Tuna'nın kaynağıyla ilgili yüzyıllardır süregelen tartışma hâlâ hararetle bir şekilde devam etmektedir ve Furtwangen ile Donausingen şehirleri arasındaki ateşli çekişmenin temelinde bu yatar." Tuna'nın bir başka özelliği ise, neredeyse uğradığı her şehirde farklı bir isim almasıdır. Dolayısıyla Tuna boyunca yolculuk yapmak, onunla defalarca ve yeniden tanışıp halleşmek anlamına gelir. Magris, nehrin tarihine katkısını böylece belirler. Tıpkı Tuna'nın küçük küçük derelerden beslenip büyümesi gibi, tarih de hepimizin birer deresi olduğumuz koca bir nehirdir, bunun için kavga etmeye de lüzum yoktur. "Tuna sık sık Alman karşıtı simgesel bir haleyle çevrilidir; ari ırkın efsanevi muhafızı sayılan Ren'in tersine, Tuna boyunca değişik ırklar karşılaşır, keşişir ve karışır. Viyana'nın, Bratislava'nın, Budapeşte'nin, Belgrad'ın ve Daçya'nın nehridir, Okyanus'un eski Yunan dünyasını çevrelemesi gibi, efasenesi ve ideolojisi çok yönlü, uluslarüstü bir koine ile simgelenen Habsburgların Avusturya'sını, hükümdarın 'milletlerim' diye hitap ettiği ve millî marşının on bir ayrı dilde söylendiği imparatorluğu saran kurdeledir. Tuna Nehri, Alman-Macar-Slav-Latin-Musevi Orta Avrupası'dır, tartışmalı bir şekilde German Reich'ına karşıdır, Johannes Urzidil'in Prag'da övdüğü gibi 'Hinterasyonel' bir ekümenidir, 'ulusların ardında' bir dünyadır."

Ama Tuna'yı çevreleyen insan kalabalığının arasında kendisine ayrıcalıklı konumlar elde etmekte çok da zorlanmayan kimilerinin bunu anlamazlıktan gelmeleri için yeterince sebep de her zaman olacaktır. Çünkü "Her birimiz gibi Tuna Nehri de bir Noteentien-do'dur, bir 'seni anlamıyorum'dur, Mexico City Müzesi'nde gördüğüm, aşk ve soylar konusunda bir çeşit 'kızma birader' oyunu olan Las Castas eserini oluşturan on altı panodaki figürler gibidir. ...Panolar, sosyal sınıfları ve ırkları -hatta giyim tarzlarını- katı bir şekilde sınıflandırmayı ve ayırmayı amaçlıyor, ama sonuçta, bütün kapalı sosyal hiyerarşileri yıkan, bütün düzenli kâğıt destelerini dağıtıp karıştıran, oyunu zevkli, hatta oynanabilir kılmak için karolarla sinekleri veya maçaları karıştıran kaprisli ve isyankâr aşk oyununu istemediğin yüceltmış oluyor."

Kitabın tamamında Magris sık sık Tu-

na'nın "bizi birleştiren" işlevini ortaya koyuyor, adeta diyor ki, "Tuna aktıkça birbirimizle kurabileceğimiz en kötü ilişki 'düşman kardeşlik'tir, zira hepimiz Tuna'nın dölleriyiz". Magris'in bunu vurgulamak için seçtiği yöntemse hiç de "bakın hepimiz kardeşiz, sevin birbirinizi" türünden naif bir söyleme tekabül etmiyor. Aksine Magris, alabildiğine sert bir dille Tuna'nın tanıklık ettiği çatışmalara, savaşlara, depresyonlara, toplu nevroz ve psikozlara göndermeler yapıyor. Bu yüzden Tuna kıyılarından beslenen karanlık ve acılı düşüncelere, kavrayışlara, tahayyüllere yer veriyor anlatısında. Mesela sık sık Kara Orman köylülerinden biri olduğunu tekrar eden Heidegger'in masumiyeti etrafındaki tartışmaya bir yenisini ekliyor: "(Heidegger) Kendisine aşına ve yakın gelen o toplumla -ormanlarıyla, lehçesiyle, aile ocağıyla- vurguladığı özdeşleşme ile hakikatin tekeline, neredeyse ayrıcalıklı bir markaya ima ediliyordu, sanki kendi toprağına içten bağlılığı, başka insanların başka topraklara veya vatanlara -ahşap kulübelere, sabit kiralı konutlarına veya gökdelenlerine- bağlılığına yer vermiyormuş gibi. Her ne kadar kendi halkına kardeşçe bir sevgiyle bağlı idiyse de, Heidegger yaşlıyken, herhangi bir konfordan uzak bir yalnızlık içinde sığınmaktan zevk aldığı o ünlü kulübesinde, Var Olma'nın çobanının alçakgönüllüğünü belki de bilmiyordu; inatçı bir şekilde ama farkında olmadan Baş Çoban ve Var Olma'nın Yönetici İdarecisi olduğunu varsaydığından dolayı o alçakgönüllülüğün mahrum bırakılmıştı. ...Dağların ve denizlerin ötesinde, göremediği ve dokunamadığı ve varlıkları sadece dolaylı olarak bilinen başka köylüler, ormanlar, kelimeler ve adetler ona soyut, ideolojik ve gerçek dışı geliyordu, sanki sadece kuru istatistikler olarak vardılar ve demagogik propaganda ürünüydüler." Sonunda Magris, Heidegger'in faşizmle olan macerasının bir tesadüf olmadığını söylese de onun kök salma inancına başarılı bir şekilde karşı çıktığını hatırlatarak Tuna'dan kaynaklanabilecek içsel paradokslardan birine daha işaret etmiş oluyor. Ama bu Heidegger'i affedebileceğimiz anlamına da gelmiyor.

Anlaşılabileceği üzere Magris, Tuna'yı zaman-sal derinliği içerisinde anlatıyor. Onun manik-depresif karakterinin içinden aktığı coğrafyaya da yansıdığını söylüyor. Orta Avrupa ve Balkanların tarihi ile Tuna'nın çeşitli halleri arasında sembolik bağlar kuruyor. Tuna'yı çocuklarının kaderleri üzerinden tanımaya çalışıyor. Bunun için birbirine alabildiğine uzak tarihsel dönemler arasında çekirge gibi dolaşıyor. Örneğin Napolyon'dan bahsederken bir anda Roma'ya atlayıveriyor. Özellikle bu zıplayışlar esnasında kafasındaki enternasyonalist ütopyanın ipuçlarını veriyor. Tuna'nın (ve zamanın) akışındaki bunca ağrının sebebinin de bu düşün dile bile getirilemeyeşinden ya da olabilecek en kötü şekilde yorumlanmasından kaynaklandığını ima ediyor. Gene umutsuz değil, çünkü Tuna'nın akışından da anlaşılabileceği üzere yeryüzündeki her şey geçicilikle malul: "Nazi yetkililerin üniformaları, bir kan banyosu sayesinde bin yıl giyileceklerine inanılan, rehinciden kiralananmış değersiz, karnavalvari, allı pullu kostümler gibi duruyor. Ama o üniformalar on iki yıl giyildiler, yani genellikle kır gezilerinde giydiğim eski rüzgârlığımdan daha az."

Magris, arada birden çok daha sık bazı ge-

Claudio Magris

Kafle'den artan bir Hay

Mıgırdiç Margosyan - **Tespîh Taneleri** (Aras)

Mıgırdiç Margosyan 1938'de Diyarbakır'da, Hançepek'in Gavur Mahallesi'nde doğmuş, büyümüş. Kendi hikâyesini, çocukluk yıllarını anlatıyor "Tespîh Taneleri"nde. "Margos efendi", o yaştaki her çocuk kadar haşarı, haylaz: Okulu kıran, top oynayan, sigara içerken yakalanan, dökmeden götürmesi gereken ekmek teknesini ayağı takılıp çamura yuvarlayan, kavgaya eden, düşüp dizlerini yaralayan, yazları demirci dayısının yanında çıraklık yapan, haylazlıkları yüzünden sık sık annesinden beddualar işiten bir oğlan. İsmi farklı olduğu için bir mucit olacağını zanneden, icatlarıyla başına işler açan bir çocuk...

Bu çocukluk anılarını çoğumuzunkinden ayırmaya başlayan şeyse, etrafındakilerden duyduğu "kafle" (kafile, tehcir) hikâyeleri: Dacığlerin, Müslümanların yanında Sarkis'ken Ali, Apraham'ken İbrahim, Agop'ken Yakup, Ahmet, Mehmet olan tanıdıkları, pazarları kiliseye gitmesi, Hisus Krisdos'a inanan bir Hay, Ermeni olması...

Baba Dişçi Ali, nam-ı diğer Dişçi Sarkis'in "şimdi oğlumağ zamanıdır" diyerek İstanbul'a, Ermeni okuluna gönderdiği Mıgırdiç, Diyarbakır'da filla, gâvur iken İstanbul'da da "Diyarbakırlı Kürt" oluverir. Sınıf arkadaşları, onu ve onun gibi Diyarbakır'dan, Sivas'tan, Hatay'dan, Malatya'dan gelen Ermeni çocuklarını yadırgar. Konuşmaları, giyim kuşamları bu çocukların hayatına başka bir "fark" daha ekler. Ermenice bilmediği gibi, bildiği bir-iki kelime Ermenice de İstanbulluların konuştuğundan farklıdır. Kürtçe, Zazaca ve Ermenice karışımı kırık bir Türkçe yerine İstanbul

bul Türkçesini, anadilini, İngilizce ve Fransızca'yı, pilavın da kaşıkla yenilmeyeceğini öğrenmek zorunda kalacaktır.

İstanbul'da geçen okul günlerini Diyarbakır yıllarına paralel bir kurguyla anlatmış Margosyan. Bir tarafta Gâvur Meydanı'ndaki "top sehası"nda top peşinde koşuşturduğu zamanları, diğer yanda tramvayı, denizi, Galata köprüsünü, İstiklal Caddesi'ni keşfedişini... Diyarbakır'da tehirden yirmi-otuz yıl sonra Gavur Mahallesi'nde çocuk olmayı, çocukça hayaller ve oyunlar eşliğinde dünyayı algılamayı, yine bir çocuğun gözünden "kılıç artığı", "kafle artığı" insanların hayatlarını dinliyorsunuz... Margosyan konuşma dilinin özelliklerini inanılmaz bir güzellikte yansıtmış yazımına, sesler yanıpışımında çınlıyor...

Margosyan'ın Müslüman, Keldani, Yezidi, Süryani, çoğunluğu 1948'den sonra İsrail'e göçen Yahudi komşularıyla dolu çocukluğunun mahallesinde yaşam süren Ermenilerin nüfusu artık bir elin parmaklarını geçmiyor. Keldani, Süryani ve Yezidiler de bir o kadar azaldı. İşlenen her cinayette, yaşanan her gerginlikte, milliyetçiliğin her yükselişinde yavaş yavaş terk ediyorlar doğdukları, binlerce yıldır yaşadıkları bu toprakları. Birlikte yaşamaya devam etmeyi savunan, kimsenin can derdine düşüp gitmesini istemeyen insanlara da bu ülkenin yeni "azınlıkları" olmak kalıyor.

Keşke bu kitabı herkes, ama özellikle taşıdığı kimlikler nedeniyle birbirine uzak kalan, içindeki duyguyu negatifiklerle oluşturan herkes alıp okusa da, birbirimizden nasıl ve neden ayrıldığımızı bir kez daha sorsalar kendilerine... Büyük kalem Mıgırdiç Margosyan'ın anı-romanı, bir hazine bulmuşçasına sevindiriyor insanı...

– Seda Salman

Türk müyüz, devrimci miyiz?

Antonis Liakos - **Dünyayı Değiştirmek İsteyenler, Ulusu Nasıl Tasavvur Ettiler?**

çeviren: Merih Erol (İletişim)

Osmanlı solu nasıldı acaba? 1905'in çokdillli pankartlarını taşıyor muydu? Sonrasında Kemalizmle millet kavramı ve tarihselliği açısından pek ayrılmadığını, yani mesela Mustafa Suphi'nin Zeki Velidi Togan'dan çok da uzak durmadığını iyi kötü biliyoruz. Bir anti-empyeryalizm ve Bandung çeşnili üçüncü dünyacılık açısından TKP geleneği hep Kemalizme yakın durdu. Fakat bugünlerde bir takım liberallerin Deniz Gezmiş –yani temel bir "mit"– üzerinden Türkiye'deki solun bir ırkçılık üzerine bina edildiğini ispat etmeye çalıştığını da hayretle izliyoruz. Bu abuk tartışma bir yana, hele son otuz senede Kürt sorunu üzerinden, solun milletle, ulusla ilişkisi, yani sol mu, yoksa Türk solu mu olduğu zaten büyük bir ayrışma noktası. Pekî ama bu işler daha önce nasıldı, modern sosyalizmin örgütlendiği, teorize edildiği zamanlarda, I. Enternasyonalciler uluslar üzerinden mi düşünüyorlardı? Diyelim İngilizler İngilizliğin, Fransızlar Fransızlığın tarihsel seyrini ve bir ulus olarak oluşumunu sağcı tarihçiler gibi mi ele alıyorlardı veya bunu kaale alıyorlar mıydı? Biz Türklüğü resmî tarihin önerdiği bir seyrir, bir düz çizgi olarak mı kabul ettik? İrk, kan, dil, din vs. unsurlarının haricinde, öncelikleri farklı mekanizmalara yükleyerek bir millet/ulus tarihselliği düşündük mü?

Bunlar belirleyici sorular. Antonis Liakos da öyle düşünüyor ki, Yunanistan'ın etkili tarihçilerinden Svoronos'un saklı kalmış bir makalesinin açtığı tartışma üzerine, sol birikimin (dünyayı değiştirmek isteyenlerin) ırk, ulus, millet gibi kavramları ve bunların sürekliliğini veya kopuşunu nasıl değerlendirdiğini, hangi tarihsel eşiklerin nasıl tezler ve tavırlar getirdiğini Marx'tan başlayarak görmeye çalışmış. Zaman zaman Yunan (antik Yunan'dan bugünkü Yunan ulusuna düz bir çizgi mi?) özelinde parantezler açsa da, bu kısa kitap, nihayet bir düşünce tarihi özeti. II. Enternasyonal dönemecinden sonra Stalin, Gramsci, Arendt, Anderson, Habermas derken, solun aslında nasıl milliyetçilerin düşünce sularında yüzmeye maruz kaldığını geniş bir perspektiften görmeye çalışan kitap, Agamben, Negri gibi son dönem düşünürler, "samimiyet cemaatleri" gibi son dönem "eğilimler" eliyle, bu çıkmazın nasıl aşılabilirliği üzerinde bir düşünce kılavuzu sunuyor. Hâlâ Türk solu filan demeyelim ya da şu Türklük neyin nesiymiş, emeğimiz sömürülürken bizim Orta Asya'yla ne işimiz varmış, bir düşünelim diye... – Merve Erol

49

nellemelere, kimilerine toptancı gelebilecek tanımlamalara başvuruyor. Fakat kaynakları edebiyat, tarih ve mitoloji olduğu, Tuna'ya onu yutmaya değil anlamaya çalışan gözlerle baktığı, nehri etrafında olup bitenlerle etkileşimi çerçevesinde tasvir ettiği için neredeyse yürek delici isabetlilik gösteriyor: "Orta Avrupa büyük bir savunma uygarlığıdır... Tuna kültürü, dünyanın tehdidi altında olununca, hayatın saldırısına uğrayınca ve acımasız gerçeğin içinde kaybolmaktan korkulunca sığınılacak bir kale gibidir..."

Bilindiği üzere, İstanbul'dan yola çıkan Osmanlı ordularının tosladığı yer de Magris'in sözünü ettiği bu "savunma uygarlığı"dr. Magris, "Viyana Kapılarında Türkler" adlı bir sergiden yola çıkarak bu toslaşmanın derinliklerine bir göz atıyor: "Avrupa'yla Osmanlı İmparatorluğu arasındaki karşılaşma, birbirlerine saldırıp parçalayan ama sonuçta fark etmeden birbirlerinin içine işleyen ve karşılıklı zenginleşen iki dünyanın örneğidir."

Tuna boyunca Doğu'ya doğru ilerledikçe Magris'in gözlemleri kaçınılmaz olarak derinliğini yitirmeye başlıyor. Asıl uzmanlık alanı Alman edebiyatı ve "Habsburg miti" olan Magris, o günlerde henüz varlığını koruyan Yugoslavya'ya, varlığını bugün de koruyan ancak şekli-şemali değişen Macaristan'a, Romanya'ya ancak Habsburg dolayımıyla bakabiliyor. Kitabın Almanya ve Avusturya bölümlerinde orijinal ve keskin olan anlatı, orijinalliğini değilse bile keskinliğini yitiriyor. Bunu da Magris'in dürüstlüğüne bağlamak gerekiyor sanırım. Artık bir yabancı'nın gözüyle bakıyor ve bu coğrafyayla arasındaki mesafeyi vurgulamaktan kaçınmıyor: "Yolculuğun kendisi değilse de, ondan söz etmek biraz riskli olmaya başlıyor, zira en dikkatli –ve dikkatle başvuru- bir bibliyografi bile, temelsiz bir bilginin ihtiyaçlarını karşılamaz ve insan, bitişken bir dilin konuşulduğu ülkede Viyana'nın sokaklarında ve halkı arasında dolaşır gibi rahatlıkla dolaşamaz. ...Avusturya ile Macaristan arasındaki sınırda dünyanın iki süper gücünün etki alanlarını ayıran demirperde, insanı evrensel tarih ile ilgili geniş kapsamlı, kolay metapolitik tanımlamalar ve yazıtvare formüller yaratmaya itiyor..." Kolaylıkla kendisinin de düşebileceği bu tuzaktan Magris, Cioran'a, Canetti'ye, Lukacs'a ve Tuna boyunca dolaşırken dinlediği hikâyelere tutunarak kurtuluyor.

Tuna'nın Karadeniz'e döküldüğü yerde ise Magris'i sarsan bir son bekliyor: "Nehrin ağzı yok, Tuna görünmüyor. ...Nehrin ağzını o tarafta, kumulların ve kumsalın, ufkun ve denizin sınırsız boşluğunda aramak, küçük derelerin yayılmasını ve dağılmasını izlemek hataydı. ...Burada bir kanal haline gelmiş olan Tuna, liman personeline ayrılmış bir bölgede denize dökülüyor ve Liman Müdürlüğü'nün denetiminde denizde kayboluyor."

Siyah beyaz fotoğraf: Birinci Dünya Savaşı esnasında Romanya birlikleri Tuna'yı dubalar üzerine kurulan geçici bir köprüyü kullanarak geçiyorlar...

– Ayşe Çavdar

ERTUĞRUL MAVİOĞLU'YLA "BİZİM ÇOCUKLAR YAPAMADI" ÜZERİNE

Darbenin görünmeyen yüzü

Gazeteci-yazar Ertuğrul Mavioğlu, "Asılmayıp Beslenenler" ve "Apoletli Adalet"i müteakip 12 Eylül'le hesaplaşma serisinin üçüncü kitabını çıkardı: "Bizim Çocuklar Yapamadı". İlk iki kitaptan farklı olarak, içe dönük bir hesaplaşmayı amaçlayan "Bizim Çocuklar Yapamadı"da, 12 Eylül döneminde sol siyasetin içinde bulunanların anlatımları, yalnız geçmişe değil, bugüne de ışık tutuyor. Mavioğlu'na kulak veriyoruz.

"Bizim Çocuklar Yapamadı" 12 Eylül'le hesaplaşma serisinin üçüncü kitabı. Ne tür bir hesaplaşma söz konusu?

Ertuğrul Mavioğlu: 12 Eylül denince aklımıza büyük bir tahribat, ölüm, işkenceler, bütün demokratik kurumların üstünden geçilmesi gelir. Ama darbe aslında yalnızca o günleri değil, gelecek kuşakları da etkileyen bir toplumsal travma halidir. Düşünün, 12 Eylül'ün üzerinden 28 sene geçti ve söz gelimi hâlâ Taksim'de miting düzenleyemiyoruz. 1982 cunta anayasası yerli yerinde duruyor. Cunta tarafından kurulmuş bütün yasalar, kurumlar dimdik ayakta. Dernek kurmaya kalkıştığınızda karşınıza hâlâ 12 Eylül yasakları çıkıyor. Bunları düşününce, 12 Eylül'ün geçmişte kalmış, bitmiş bir şey değil, tam aksine, yaşayan bir varlık olarak karşımızda durduğu sonucuna varıyorum. Demek ki 12 Eylül'le hesaplaşamamış. Bu toplumsal travmanın aşılabilmesi için büyük bir hesaplaşmaya ihtiyaç var. Bu, iki açıdan yapılmalı. Birincisi, doğrudan doğruya sorumlularla hesaplaşma. Cuntacıların yargılanması, işledikleri suçların hesabının sorulması, cuntanın getirmiş olduğu yasakların sosyal, siyasal sistem üzerindeki ipoteğinin tamamen ortadan kaldırılması... Bu, hesaplaşmanın bir tarafı. Diğer tarafta da "12 Eylül'de biz neydik, ne olduk, ne yaptık, ne yapamadık, neyi başardık, neyi başaramadık" hesaplaşması var. Bunu yaparken geçmişte iyi yaptığımız şeyleri hatırlayalım, tamam. Mesela direnme geleneği, başı dik tutma, en zor şartlarda çıkış yolu arayabilme bunlardan bazıları. Ama bir yandan da o çocuk yaşımızda, genç bilincimizle yerli yerine oturtamadığımız, yanlışla düştüğümüz şeyleri de konuşmalı, bunların hepsinden dersler çıkarmalıyız. Yoksa "ben iyiydim, çok güzeldim" dersiniz, aynaya bakarsınız, kendinize meftun olursunuz.

Kötü yaptığınız, başaramadığınız her şeyin üstünü örtersiniz, kedinin pisliğini örttüğü gibi.

Kitaplarınız bu hesaplaşmanın neresinde duruyor?

Bu seri şöyle başladı: 19 Aralık 2000'de cezaevlerinde F Tipi'ne karşı direnen mahkûmlara yönelik "Hayata dönüş" operasyonu yapılmış ve 29 tutuklu öldürülmüştü. Ve bu, toplumsal duyarlılığı olan herkes gibi beni de etkiledi. Ama Türkiye için bu hücreler, bu vahşet yeni şeyler değildi aslında. Düşündüm ki, darbenin üstünden yirmi yıl geçmiş, hâlâ aynı şeyler yaşanıyor. 12 Eylül sonrasında cezaevlerinde yaşananlarla 19 Aralık dönemini karşılaştırınca bunun tarihsel sürecin kesintisiz devam eden bir parçası olduğu sonucuna vardım ve 19 Aralık vahşetinin tarihle bağlantısını kurmam gerektiğini düşündüm. Bu çerçevede "Asılmayıp Beslenenler" kitabını hazırladım. Bu çalışma benim sekiz yıllık cezaevi sürecimde tanıklık ettiklerimle sınırlı olmamalıydı. Türkiye'nin değişik yerlerinde bunun nasıl yaşandığını öğrenmek için Sinop, Mamak, Adana, Diyarbakır, Elazığ, İzmir cezaevlerinde klanlarla konuştum ve toplam bir fotoğraf çıktı ortaya. Bunun adını "12 Eylül sonrasında cuntanın cezaevlerindeki kontrolleri operasyonları" olarak koydum. Her şey birbiriyle o kadar bağlantılıydı ki, kimi yerlerde dozajı daha düşük, kimi yerde daha sert, ama insanı daha fazla içine kapatmaya, kimliğinden, kişiliğinden uzaklaştırmaya yönelik bir politikaydı bu. 19 Aralık vahşetinin temelleri daha 12 Eylül'de atılmıştı. Bunun ardından, "Apoletli Adalet" kitabımda da 12 Eylül yargı sürecini tanıklıklara dayanarak anlatmaya çalıştım. Cezaevlerinin yanı sıra yargı süreci de çok önemliydi çünkü. Cezaevi yönetimleriyle mahkemeler arasında gizli bir anlaşma var gi-

12 Eylül'ün beş generalin ürünü olduğuna inanmıyorum. Darbeler ancak büyük sermaye eliyle gerçekleşirse başarılı olabilir. Bu çerçevede 12 Eylül'ün bir asker darbesi değil, büyük sermaye darbesi olduğunu düşünüyorum. Asker suçludur, ama bu işte memur edilmiştir.

biydi. İşkence konusunda bal gibi bir işbirliği içindeydiler. Cezaevindesiniz ve size tek tip elbise dayatılmış. Reddediyorsunuz giymeyi, bu kez sizi atlet-don mahkemeye götürüyorlar, mahkeme yargılamakla ilgilenmek yerine sizi duruşmadan atarak bir daha orada görünmemenizi sağlıyor. Cezaevi yönetimleriyle ilgili suç duyurusunda bulunuyorsunuz, "bunlar mahkemeyi ilgilendirmez" diyorlar. O kitapta adalet sisteminin avukatların, tutukluların değil, bizzat savcılarının, hakimlerin anlatmasını istedim. Bu insanlar 12 Eylül adaletinin ne anlama geldiğini kendileri anlattılar. Mesela bir hakim toplu davaların Genelkurmay'ın emriyle açıldığını, hakim ve savcılarının karargâha toplanarak bilfiil Genelkurmay ikinci başkanı tarafından kendilerine fikir verildiğini anlattı. Bunların hepsini topladığımızda, Türkiye'deki adalet sistemine dair çok ciddi ipuçları elde ediyorsunuz. Ama benim amacım "biz 12 Eylül'de nasıl kötü yargılandık, vah vah" demek değildi, aynı zamanda bu adalet sisteminin o günlerden bugünlere neler taşıdığını göstermeye çalıştım. Ne oldu ki, sıkıyönetim mahkemeleri kapatılınca demokrasi mi geldi? Hayır, yerlerine DGM'ler geldi. Yine aynı yöntemler, yine işkenceyle yapılan sorgular, alınan ifadeler, bu sorgularla arkanızdan polisin gönderdiği fezlekeler, fezlekelerle iddianameye dönüşmesi, yine sanıksız mahkemeler, yine dışarı atılan, söz hakkı verilmeyen tutuklular. Sonrasına bakalım, DGM'ler AB uyum yasaları çerçevesinde kaldırıldı da bir şey mi oldu, hayır, sadece tabelaları değişti. Yerine özel görevli mahkemeler kuruldu. Bu çerçevede bakıldığında 12 Eylül yasaları değişmemiş, yargılama sistemi değişmemiş, işkence ve baskıya dayalı politika değişmemiş; bir kısmı daha da ağırlaştırılmış hatta. Mesela, eskiden örgüt üyeliğinden dört sene yatıyordunuz, şimdi 12 sene. Eskiden daha fazla delile dayanmaya çalışıyorlardı, şimdi o kadar delile dahi ihtiyaçları yok ceza vermek için. Evinde bildiri yakalanan çocuk senelerce ceza alıyor. Bugün F Tipi cezaevlerinde yatanların yüzde 80'inin tek bir eylemi dahi yok. Zaten Türkiye'nin batısında senelerdir silahlı eylem mi var? Ona rağmen, F Tipi cezaevleri ağzına kadar dolu. Bir toplum evlatlarını içine düştüğü adaletsizlikle yüzleşmezse, hesaplaşmazsa bunların hepsi olur.

Üçüncü kitabınız "Bizim Çocuklar Yapamadı"da ilk iki kitaptan farklı olarak içe dönük bir hesaplaşma var. 12 Eylül döneminde sol siyasetin içinde bulunmuş insanlar yaşadıklarını anlatıyor. Bu anlatıcıları neye göre seçtiniz?

Hepsi toplumla ilgili kaygılar duyan, gelenin noktadaki olumsuzlukları, yalnızlaşmayı fark etmiş insanlardı. Örgüt ayırımı yapmadım. Yeter ki anlatıcının 12 Eylül öncesinde yapılanlara karşı derin önyargıları olmasın, o dönemi göklere çıkarmak ya da kötölemek için çaba harcıyor olmasın, objektif baksın, anlatacak güçlü bir hikâyesi olsun. Hiçbir örgütü yargılamak gibi bir amacım yoktu. Ken-

di sorularımın peşinden gittim.

Neydi bu sorular?

Bu sorular, kitabın dört ana doğrultusunu oluşturuyor: 12 Eylül sonrasında mahallelerde ne oldu? 12 Eylül sonrasında sendikalar ve işçi sınıfının içinde bulunduğu durum ne oldu? Üniversitelerde neler yaşandı? Kırsal alanda, köylerde ne oldu?

Kitabınızın adını, dönemin CIA Ortadoğu istasyon şefi Paul Henze'nin 12 Eylül darbesini ABD Başkanı Carter'a "Bizim çocuklar yaptı" diye haber vermesine gönderme yaparak koymuşsunuz. "Bizim çocuklar neden yapamadı" sorusunun yanıtını bulduğunuzu düşünüyor musunuz?

Kitaptaki anlatımlar, geçmiş değerlendirmeleri gösteriyor ki, halk içinde kökleşemedik. "Bizim çocuklar neden yapamadı" sorusunun yanıtı, "halk içinde kökleşseydik yapabiliydik" olabilir. Yapamadık, ama yapabiliydik. Yapsaydık nasıl olurdu, bilmiyorum, bu da ayrı bir tartışma ve bir kitap konusu galiba.

1970'lerde solun böyle bir şey yapacak bir toplum projesi yokmuş sanki. Sizce var mıydı?

Haklı olabilirsiniz, ama bunun sebepleri vardı. Bir kere hakikaten çocuk yaştaydık. Ayrıca, ne kitlesel, ne de ideolojik olarak güçlü bir miras kalmıştı bize. Evet, Çayan'ın, Kıvılcımlı'nın, Avcioğlu'nun yazdıkları vardı tabii, ama bu teorik külliyat insanlardaki öğrenme isteği ve ihtiyacı karşılamaya yeter miydi? Buna "yeterdi" cevabını veremiyorum.

Kitabınızdaki anlatıcılardan Cevdet, mektubunda "Cuntanın bize karşı yapıldığını ya da darbenin muhalifleri bastırmak amacıyla tezgahlandığını ifade etmek, işin sadece görünen yüzüyle ilgilenmektir" diyor. Darbenin görünmeyen yüzünde neler var?

Bunların başında toplumsal muhalefetin bastırılması var. Ama neden bastırılma ihtiyacı duyulduğu sorusunun yanıtını aramaya başladığınızda bütün fotoğraf çıkıyor. Biz o kadar şablonlaştırmışız ki işi, "12 Eylül toplumsal muhalefetin üstüne kan ve gözyaşıyla, ateşle gitti, idamlarla, ölümle bastırıldı. Çünkü onlar faşistti" demek yeterli olabiliyor. Faşist oldukları muhakkak, ama bu eksik bir yanıt. Çünkü 12 Eylül'ün beş generalin ürünü olduğuna inanmıyorum. Dünya üzerindeki darbelerin hepsi ancak büyük sermaye eliyle gerçekleşirse başarılı olabilir. Bu çerçevede 12 Eylül'ün bir asker darbesi değil, büyük sermaye darbesi olduğunu düşünüyorum. Askeri aklamak niyetinde değilim, asker suçludur, ama bu işte memur edilmiştir. Memuriyetlerinin gereklerini sonuna kadar yerine getirdiler ve dozajı kaçırarak yaptılar bunu.

Dozajı neden kaçırıldılar?

Belki de gelecek yıllara ipotek koyma arzusuyla alâkalıydı. Güçler dengesi açısından baktığınızda, 12 Eylül'deki bütün halk güçlerini düşünün ve darbenin bu güçlere ne kadar şiddetle saldırdığını hesaplayın. Ortada inanılmaz bir dengesizlik var. Belli ki daha az şiddetle bastırabilirlerdi. Ama söz konusu olan öyle basit

bir bastırma operasyonu değil, 10, 20, 28 sene sonrasını da güç ve denetim altına almayı hedefliyor. Bu operasyonun bu kadar zamana yayılması beş geri zekâlı generalin politikasıdır dersek, onlara kendi konumlarından daha büyük payeler biçmiş oluruz. Cevdet, sözünü ettiğiniz anlatımlarında sendikaların bu denli güçlü bir darbeye karşı karşıya kalmasının anlamını çözmeye, 12 Eylül'ün çıkardığı sendika yasalarını yorumlamaya çalışıyor. Ve şu sonuca varıyor: Bu operasyon günümüzde kapitalizmin ulaştığı küresel boyutun temellerini atmak için o yıllarda dünya genelinde yapılan bir operasyonun Türkiye ayağıdır. Kapitalizm her zaman küreseldi, ama şimdi ulaştığı boyutla '80'lerin başı arasında dağlar kadar fark var. Sermayenin bugünkü yayılma hızı o yıllarla kıyaslanamaz. Artık büyük sermaye yatırımlarını istediği yere taşıyor; yeter ki daha ucuz işgücü olsun, yeter ki karşısına dikilecek bir işçi sınıfı gücü olmasın. Orada bir takım karışıklıklar mı oldu, sendikalar güçlenmeye mi başladı, söküyor fabrikasını, başka yere gidiyor. Bu aşamaya gelebilmek için bazı şeyleri çözmeleri gerekirdi. Dünya genelinde '70'lerin sonundan itibaren başlayan bir sendikasılaştırma operasyonu var. O yıllar Fransa, Almanya, Japonya gibi gelişmiş kapitalist ülkelerde de sendikal örgütlenmelerin çok şeklinde düşüşe geçtiği yıllar.

O ülkelerde darbe olmayıp bizde olmasının sebebi ne peki?

Oralarda darbe olmamasının sebebi, sermayenin çok gelişmiş olması ve sendikasılaştırma operasyonunu ekonomi içi zor mekanizmalarıyla çözebilme güçleri olmasıdır. Bizim ve Latin Amerika ülkelerinin böyle gelişmiş sermayeleri yok, ama yerel sermayenin küresel sermayeyle bütünleşme sürecinin bir an önce başlaması gerekiyor. 12 Eylül'den hemen önce yürürlüğe giren 24 Ocak Kararları'nın sebebi budur. Bu kararlar yerli sermayeyi küresel sermayeyle bütünleştirme planıdır. Daha sonra Özal tarafından getirilen

"12 Eylül'ün bu kadar zamana yayılması beş geri zekâlı generalin politikasıdır dersek, onlara kendi bulundukları durumdan çok daha büyük payeler biçmiş oluruz."

12 Eylül'den hemen önce yürürlüğe giren 24 Ocak Kararları, yerli sermayeyi küresel sermayeyle bütünleştirme planıdır. Düşünün, karşınızda yüzde 300 zam talepleriyle grevlere gitmiş, anti-faşist mücadele içinde keskinleşmiş bir işçi sınıfı var. Yapmak istediklerini mecburen ekonomi dışı zor mekanizmasıyla yapacaklardı.

serbest bölgeler ve yabancı sermayeye grevsiz, sendikası yatırım olanakları açan yasalar hep bu resmin parçasıdır. Düşünün, küresel sermayeye eklenmek için sendikasılaştırma gerekiyor, fakat karşınızda yüzde 300 zam talepleriyle grevlere gitmiş, anti-faşist mücadele içinde keskinleşmiş, kendisine yönelik saldırılara karşı koyma yeteneği olan, 15-16 Haziran 1970'i, 1 Mayıs 1977'yi yaşamış cevval bir işçi sınıfı var. Yapmak istediklerini ekonomi içi zor mekanizmalarıyla yapamazlar, çünkü Türkiye'de gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sermaye gücü yok. Mecburen ekonomi dışı zor mekanizmasıyla yapacaklardı, darbe yaptırıldılar. Bu nedenle 12 Eylül bir büyük sermaye darbesidir diyorum.

Anlatıcılarınızdan Cevdet "12 Eylül'de kaybettiklerimizin çetelesini tutmak gerekirse sınıf kavramının unutulmuş olmasını ilk sıraya yazarım" diyor. Hakikaten o yıllarda bu çapta bir sınıf bilincinden söz edilebilir mi?

Kitapta konuşan sendikacılarından Kâmil'in sözleriyle cevaplayayım: "1980 öncesinde bir yere grev dayanışmasına gittiğimizde, insanlar çadırdaki kalmaya bile razıydı, ama çadırdaki kalmaya hiç ihtiyaç olmadı. Çünkü gidilen yerdeki insanlar canla başla misafirleri konuk etmeye uğraşıyordu. Şimdi ise bir işçiyi bir yere dayanışmaya götürdüğümde kaç yıldızlı otelde kalacağını soruyor." Bu anlatılanlar işçi sınıfının içinde bulunduğu durumu sergilemesi açısından ipuçları veriyor. Daha genel bir şey söylemek gerekirse, 12 Eylül'ün verdiği en önemli zararlardan biri, toplumsal mücadelenin antitezi olan bireyciliği toplumun içine sokmasıdır. Özal felsefesinin de köşedönmeçiliği, başkasının üzerine basıp yükselmeyi değer haline getirmesi 12 Eylül açısından tamamlayıcı bir süreçtir. Bu sürecin işçi sınıfına yansımaları da sınıf bilincinin, emekçi kültürünün kaybedilmesi oldu. Böyle olmasa, sendikal hareket bugünkü durumunda olmazdı.

Bu durumun tek sebebi 12 Eylül'ün baskı politikaları mı? Sadece baskıyla dediğiniz kadar güçlü bir işçi sınıfını bastırmak mümkün mü?

Elbette toplumsal dayanışma duygusunun ortadan kalkmasının sebeplerinden biri baskılardır, ama bu her şeyi açıkla-

Ertuğrul Mavioglu

Foto: Şahan Nuhoglu

maya yetmiyor. 12 Eylül'den söz ederken hep depolitizasyondan, yani insanların politikadan uzaklaştırılmasından söz ederiz. Bunun doğruluğundan çok emin değilim. Çünkü mesela siyasal İslâm'a yönelenler oldu, yani tam bir politikadan uzaklaştırma söz konusu değil. Bence bunun yerine despolitizasyonu, yani insanların kendi politik çıkarlarından uzaklaştırılmasını kullanmalıyız. Çünkü insanlar kendi çıkarlarının olduğu yerde politika yapmaktan vazgeçip İslâm'a, bireyciliğe ya da lumpen kültüre yönelerek buralarda kendini yeniden var etti. Ha, tabii baskı yasaları eşliğinde oldu bu. Başka türlü de olmazdı zaten.

Arjantin, Şili, Brezilya gibi ülkelerde de bizimkine yakın dönemde çok vahşi darbeler oldu. Ama Latin Amerika'nın birçok ülkesinde bugün sol rüzgârlar esiyor. Onların bizden farkı ne?

Bu, peşine düşmeyi tasarladığım sorulardan biri. Uzun zamandır Latin Amerika soluna dair okumalar yapıyorum. Kafamda Latin Amerika'da bir süre kalıp "onlarda olup da bizde olmayan ne" sorusunun peşine düşmek, bunu bana anlatacak, tarif edecek insanlarla konuşmak var. Doğrusu, bu çalışmayı yapmadan sorunuza yanıt vermek istemiyorum. Şimdi vereceğim cevap okumalarımın sınırlı, eksik ve yanlış olur. **Darbeden önce egemen olunan mahallelerde barınamamak kitabınızdaki ana konulardan biri. Örneğin, anlatıcılarınızdan Leyla "Ev çalışmalarında en komik olan, kadınlarla birlikte kitap okumaktı. Mesela 'Leninizmin İlkeleri'ni okurduk. Kimse bir şey anlamazdı. Onları okumak yerine insanî ilişkilerimizi daha fazla geliştirdik, daha kalıcı bir örgütlenme oluşturabilirdik" diyor. Sol egemen olduğu mahallelerde bile neden kalıcı örgütlenme yaratamadı?**

Düşünün, hâlâ devrimcilerin kurduğu mahalleler var. Mesela Ümraniye, Nurtape, Çağlayan öyledir. Böyle çok örnek var. Mahalleyi kurmuşsun ve orada varsın, halk seni kabul etmiş. Ve buralarda kökleşmemişsin. Bunu beceriksizlik olarak görüyor değilim. Devrimci hareket daha ruşeym halindeyken, kendini daha var edememişken inanılmaz faşist saldırılarla karşı karşıya kaldı. 1975 ve '76'dan itibaren her yerden devrimci cenazesi kaldırılmaya başlandı. Hâl böyle olunca faşistlere karşı verilen mücadele devrimcilerin eksenini belirler hale geliyor. Yani bu insanların açıkçası çok proje üretmeye, bu halkın içinde nasıl kökleşiriz sorusunun yanıtlarını bulmaya vakit ve fırsatları olduğunu düşünmüyorum. Kahveler, grev çadırları, okullar taranıyordu. 16 Mart Katliamı bir efsane değil, çok somut, üniversiteden çıkan öğrencilerin bombalanması ve otomatik silahlarla taranması olayıdır. Okuldan toplu çıkıyorlar, çünkü tek tek dolaşsalar mutlaka saldırıya uğrayacaklar. Şiddetin dozuna bakın. Üstelik bu, devletin resmî güvenlik görevlilerinin açık işbirliğinde gerçekleştiriliyor. Bir

"Tarihsel" bir çift: Kenan Evren ve Turgut Özal

Sıkıyönetim mahkemeleri kapatılınca demokrasi mi geldi? Hayır, yerlerine DGM'ler geldi. DGM'ler AB uyum yasaları çerçevesinde kaldırıldı da bir şey mi oldu, hayır, sadece tabelaları değişti. 12 Eylül yasaları değişmemiş, yargılama sistemi değişmemiş, işkence ve baskıya dayalı politika değişmemiş, bir kısmı daha da ağırlaştırılmış hatta.

de yaşları çok gençti hakikaten. Ve bütün hengameye, saldırılara rağmen okuyorlar, öğrenmeye çalışıyorlardı. Fakat bu gençlerin gelişmelerine, tecrübe kazanmalarına vakit yetmedi. Darbenin zamanlaması da ilginçtir. Ben hapse düştüğümde 19 yaşındaydım, bütün arkadaşlarım yakın yaşlardaydı. Muhtemel ki daha fazla fırsat ve düşünme imkânımız olsaydı, doğruyu bulacaktık, halk içinde kalıcı olmayı da başaracaktık, ama olmadı.

Kitabınızdaki anlatıcılar 12 Eylül sonrası halkın kendilerine sırt çevirmesine "halk bizi sattı" kolaycılığıyla yaklaşmak yerine, özeleştiri yapıp hatalarını sorguluyor. Genel anlamda sol, bu sorgulamayı yaptı mı?

Açıkçası yaşananlara dair çok eleştirel metinlerle karşılaşmadım. Sol kendini bir sorgulamaya tâbi tutmak yerine olumlu yönlerini öne çıkarma çabası gösterdi. Her gelişme bir tarihsel zemin üzerinde olur. Eğer tarihsel zemininizi doğru yorumlayamazsanız, geleceğinizi de var edemezsiniz. Solun, özellikle de "şu kadar senedir siyasal mücadele yapıyorum" iddiasındaki hareketlerin iğneyi kendilerine batırarak böyle bir sorgulamaya girmesi gerektiğine inanıyorum. "Nasıl devrim yaparım" sorusunun cevabı "nasıl bir ülkede yaşıyoruz" sorusunun cevabıyla doğrudan alakalı. Bu sorulara doğru yanıtlar bulamazsanız, devrim yapamazsınız. Halkın olaylar karşısındaki davranışlarıyla ilgilenmezseniz, halkın içinde örgütlenemezsiniz.

Devrimciler 1970'lerde neleri değiştirdi sizce?

Eşitlik ve özgürlük isteği, bir ruşeym halinde olsa da, her dönem yaşamışsa, o siyasal örgütlenmeler sayesinde. Ama en önemlisi, devrimciler bir adalet umudunun varlığını gösterdiler. Bunun toplumsal karşılığı olmayabilir, hayal kuruyor da olabilir. Ama kendimden örnek verirsem, kendi içimdeki adalet duygusunu tamamen kendi siyasal çalışmalarım sayesinde aldım.

Adalet umudunun varlığını gösterdiler dediğiniz sol örgütlerden bazıları sol içi çatışmalara katıldı ve çok sayıda devrimci bu çatışmalara kurban gitti.

Solun birbirini boğazlaması, pek çok insanın bu çatışmalarda hayatını yitirmesi adaletsizliğe dair güçlü bir takım veriler olarak da görülebilir. Ama bugün hiç kimse bu çatışmaları ve ölümleri savunabilecek durumda değilse, bunun sebebi de yıllar içinde yaratılmış o adalet duygusuyla alakalıdır.

Anlatıcılardan Kemal "Toplumda 1984-85'ten itibaren oluşan yeni kanat, devletin değil, piyasanın alt edilemeyeceği düşüncesidir" diyor. Bunun sola yansımaları ne oldu?

Bugüne bakarsak, kendisine "liberal solcu" diyen insanlar bu düşüncenin ürünü. Kendilerine liberal sol adını takıyorlar –ki bana sorarsanız bunların hepsi sağcılığın politik analiz alanındadır– ve amaçları solu uysallaştırmak. Birçoğu geçmişinde bir dönem devrim hayal eden insanlardır. Sonra kendilerine yeni bir yol aramışlar. Hem muhalif görünsünler, hem sistem içinde kalsınlar. Sola akıl vermeye çalışıyorlar. Öyle bir düzen kurulsun ki içinde piyasa olsun, özel mülkiyet olsun, sömürünün en katmerlisi olsun, ama bunun içerisinde demokrasi de, insan hakları da olsun. Yani toplamda daha akla uygun bir piyasa sistemi istiyorlar. Elleri kalem tutuyor, güzel yazıyorlar. Çünkü yazıya dair tüm birikimlerini geçmişteki sol jargon içerisinden almışlar. Bence inandırıcılıkları da, toplum içindeki etki güçleri de buradan geliyor. Ama bana sorarsanız bu, ruhunu, kendini satmışlıktır. Bu insanlar geçmişte devrim istiyordu. Bugün sistemin yaşatılmasının bir unsuruna dönüşmüş durumdadılar. En başta kendilerini ikna etmeye çalıştıkları için çevrelerinde eskileri çağırıştıran vicdanlı seslere yer vermek istemiyorlar. Kendilerine "liberal sol" deyip hâlâ solda olduklarını kanıtlamaya uğraşıyorlar. Solla bunlar arasında gerçek altınla sahte altın arasındaki kadar fark var aslında. Ama kendisinin gerçek olduğunu kanıtlamak için ne yapacak, gerçek olana saldırarak "o sahte, ben gerçeğim" diye. Bunu yaparken tabu yıkıyor gibi görünmek de istiyorlar. Sürekli "Deniz Gezmiş şöyleydi, böyleydi" demek tabu yıkmakmış. Deniz tabu değil ki yahu! O bizim hayatımız, zenginliğimiz. Hem bunları yazanlara sormak lâzım, sen kimsin? Deniz'i ne zaman tanıdın? Sen kaç defa öldün ki Deniz'lerin ölümünü anlayabiliyorsun? İrkçi dediğin Deniz 26 yaşında idam sehpasında "yaşasın Kürt ve Türk halklarının kardeşliği" diye slogan atmış. O yaşı bir adam bunu hangi motivasyonla yapmış, kafanı biraz buna çalıştır. Ama dediğim gibi, böyle şeyler yapıp "aykırı" görünmeye çalışıyorlar. Bunu bir süre topluma yutturabilirler de, ama hep sürmez. İşte mahşer, hep birlikte göreceğiz.

On- lar ki- tap o- ku- yor.

Toplum Gönüllüleri
"Hâlâ Kitap Okuyoruz" kampanyası
Samsun, Cumhuriyet Meydanı
26 Nisan 2008
Fotoğraf: Aşır Çalışkan

Yeni Kitaplar

İçimizdeki Maymun, Frans de Waal
Medyada İslam, Edward W. Said
A'dan X'e, John Berger
Ekşi Üzümler, Jon Elster
Şeffaf Zihinler, Dorrit Cohn
Uzak Yıldız, Roberto Bolaño
Armağan, Lewis Hyde
Kurşuni, Kemal Selçuk
Cinsiyet Belası, Judith Butler
Çokbilmiş Özne, Bülent Somay
Işık Sözcükleri, Eduardo Cadava
Geç Dönem Üslubu, Edward W. Said
Dünyevi ve Kutsal, Özgür Taburoğlu
Nedenselliğin Kültürel Tarihi, Stephen Kern
Kelebek Düşleri, Başo Haiku, Oruç Aruoba

Okumak İsteyen Herkesi Bekliyoruz..

Tüyap Kitap Fuarı

1-9 Kasım 2008, Salon 3, Stand No: 306

metis

Dali'nin cesetleri, işçinin biletleleri

Dali sergisinin tozu dumana katması üzerine biz de geçen sayıda George Orwell'e başvurmuş, Dali'nin nasıl bir şahsiyet olduğunu bizzat kendi otobiyografisi üzerinden anlamaya çalışmıştık. Peki o şahsiyet bizim için neyi temsil ediyor, büyük burjuvazimiz bu sergiden nasıl bir sembolik ve reel sermaye umuyor? Biraz kafayı çalıştıralım...

Ne kadar doğrudur bilinmez, Sıkı Sabancı Müzesi'nde başlayan Salvador Dali sergisini bir buçuk günde 4 bin 200 "sanatsever" gezmüş. Gazetenin haberine göre bu rekormuş. Gazetede ki haberin fotoğrafında "sanatsever" bir kuyruk görüyoruz, ama yine de bu haberde verilen "sanatsever" sayısına kuşkuyla yaklaşmamızın nedeni, bu tür haberlerin tam da "önünde kuyruk olsun" diye yapılan sergiler için manipülasyon aracı olması ve halkla ilişkiler niteliği taşıması. Yukarıda bahsettiğimiz haber, 22 Eylül Pazartesi günü İstanbul'da ücretsiz dağıtılan gazetelerden birinde çıkmıştı. Google'da küçük bir araştırma yapıyoruz. 19 Eylül Cuma yani yukarıdaki haberden üç gün önceki Milliyet gazetesinin kültür sanat sayfasında bir başlık: "Dali'den rekor beklentisi." Sergiyi hazırlayanlar, basın toplantısında serginin muhteşimliğiyle ilişkin bilgileri verdikten hemen sonra "serginin Picasso sergisinin ziyaretçi rakamlarını geçeceğini ve rekor kıracağını düşündüklerini" de sözlerine ekleyerek yönlendirmelerini yapmışlar.

NTVMSNBC internet haber portalından devam edelim: "Dün akşam, İstanbul'da Bir Sürrealist: Salvador Dali' sergisiyle ilgili basın toplantısına gösterilen ilgi gerçekten de eşine az rastlanır bir iliydi. 18 gazete, 18 televizyon kanalı, 4 haber ajansı, 24 dergi, 4 haber portalı, Türkiye'de temsilciliği bulunan yabancı basın kuruluşlarından 6 temsilci, 1 radyo ve yurtdışından da Le Monde, El Pais, The Times gibi gazetelerden 10 kişi basın toplantısını izledi. Toplamda 75 yayın ve 149 basın mensubu vardı."

Müze müdiresi, basın toplantısına gösterilen yoğun ilgiden yola çıkarak, "Picasso'da bu kadar basın ilgisi yoktu, sanırım Dali sergisiyle büyük bir rekor kırılacak" demiş. Serginin maliyetiyle ilgili sorulara net bir yanıt vermekten kaçınan müze müdiresi, sadece serginin çok maliyetli ve masraflı olduğundan bahsetmiş. Serginin maliyet, masraf, para kısmına yazının sonunda tekrar döneceğiz. Gördüğümüz tüm haberlerdeki ana yönlendirme bu serginin çok gezileceği! Baştan sona bir yönlendirme ve halkla ilişkiler faaliyeti şeklindeki haberleri, en son cumhurbaşkanı ve eşinin de sergi açılışına geldiğini gösteren haberler taçlandırıyor. Böylece, toplumdaki tüm kesimlerin, ilericisinden muhafazakârına, bu sergiyi gezmesi için fotoğraftaki son halka da tamamlanmış oluyor. Bu son görüntü, sanatın bir yanı sıra burjuva sınıfının ince zevkinin bir ürünü, diğer

yanıyla devletin ve ulusun ne kadar ileride olduğunu gösteren anlayışın temsili aynı zamanda.

Ceset olarak sanat eseri

Şu ana kadar sergiyle ilgili gazete ve internet üzerindeki haberlerden bahsettik. Türkiye'deki gazete okuma alışkanlığı ve gazete tirajları düşünüldüğünde, rekor beklentili bir sergiyi destekleyecek yeterli kitle iletişiminin sağlandığı söylenemez. İstanbul'da yaşayanlar bilir, E5 karayolu üzerindeki üstgeçitler, Büyükşehir Belediyesi tarafından propaganda amaçlı duyurularda kullanılır. Önünden günde binlerce aracın geçtiği bu açık alan reklam yerleri hiçbir şekilde özel şirketlere verilmez. Zaten doğrusu da budur. Çünkü trafik yönetmeliğince bu yerlere reklam verilmesi, araç güvenliği açısından sakıncalıdır. Buna rağmen belediyenin, hükümetin propaganda amaçlı duyurularında ve kültür organizasyonlarının duyurularında bir istisna uygulanır. İstanbul'daki, Formula1 dahil, tüm diğer büyük gösterilerin reklamlarına sponsor adlarıyla birlikte burada rastlarsınız. O istikamette yolculuk yapıyorsanız, buradaki duyuruları kaçırma şansınız hemen hemen hiç yoktur. Belediye tüm bu im-

Dali, burjuvaziye şoka uğratamamanın yanında, aslında tam da istenildiği gibi özgün, nadir ve "tehlikeli" bir eğlencelik olarak alınılmıştır. Günümüzde ise bir başka Dali'nin, Damien Hirst'ün yapıtlarında, parçalama, vahşilik, gösterişli lüks ve ölüm gibi temalarla yeniden karşılaşyoruz.

kânları sağlarken, kültür ve sanatın yarattığı masumiyet zırhının arkasına sığınır. Dali sergisini hazırlayanlar basın toplantısında bu serginin 2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul'un marka değerine katkıda bulunacağını söyleyerek, masumiyet zırhının yarattığı bu mazere-ti desteklemek için adeta kendi aralarında paslaşırlar.

Bu yazının hazırlandığı sıralarda serginin sponsoru banka, bunca halkla ilişkiler ve tanıtım haberinin oluşturduğu atmosfer üzerinden televizyon ve radyo reklamlarıyla finali gerçekleştiriyor, herkesi sergiye davet ediyordu! Ama ortada şöyle bir sorun var: Önlerinde kuyruk olsun diye yapılan bu tür sergiler ilgiyi günümüzden tamamen uzaklaştırıyor. Güncel olanın perspektifini değiştirip odağa geçmişi oturtuyor. Geçmiş ve geçmişi koruyan müzeler deyince, müze uygulamalarının ideolojik pozisyonundan bahsetmek gerekir. Bu pozisyonlardan bahsetmek, tarihin nasıl yazıldığı ve iletişime sokulduğu üzerine, kimin tarihine ses verildiği, kimin susturulduğu üzerine konuşmak demektir. İktidar, temsil ve kültürel kimlik arasındaki ilişkiler, müze uygulamaları üzerinden yeniden üretilir. Müzenin koruma, toplama ve sanat yapıtlarına statü biçme işlevi sorgulanmalıdır. İster müze olsun ister galeri, "beyaz küp"ün tarafsız ve masum bir mekân olmadığı, sınıfsal bir uzantısı olduğu, herkesin kabul ettiği bir gerçektir artık. Müzeler sanat yapıtlarının aile mezarlığıdır.

Müze emekçileri bu malzemeyi tarihsel bir sıra içinde tasnif edip "sanat ardiyesi"nin "envanter defteri"ne gömmeye göreviyle hep karşı karşıya kalmışlardır.¹ Gömülü kalmak her şeyden önce cesetlerin yazgısıdır. "Salon resmi" iyiden iyiye ölü bulunalı çok oldu. Ama çoğunlukla sanat tarihçileri, toz halindeki kalıntılar arasında aranarak yaşam taklidi yapan bir şeyler çıkarmaya ticarî nedenlerle çok meraklıdır. Türkiye'de burjuvazinin bu tür sergileri yapmak istemesinin bir nedeni de, "salon sanatı"nı kullanmak, dünya burjuvazisine "bakın, biz de yaptık" demek içindir. Bu tür sergi bağlamlarının nesnelere nasıl anlam yüklediğini, sanatıyla olan ilişkimize nasıl egemen olduğunu her zaman deşifre etmek gerekiyor.

Kapitalist dekadans ve sanat
Buraya kadar, Dali'nin İspanya İç Savaşı'nın sonunda faşist Franco rejimini nasıl desteklediğinden, André Breton tarafından "dolar heveslisi" olmakla suçlanıp sürrealist gruptan nasıl atıldığından falan bahsetmedik. Yi-

Salvador Dali ve kurukafası

ne de zihin açıcı olacak birkaç noktaya değinmekte fayda var. 1920'ler Paris'i her anlamda modern sanatın dokunulmaz "şeytanî deha"ları için bir beşik görevi görmüştür ve aynı zamanda bu Paris, dekadansın doruğa çıktığı, bohemliğin son demlerini yaşadığı, aristokrasinin gösterişli ziyanlıklara ve lükse doymadığı, sermaye birikiminin, zenginliğin ve tüketimin vahşice arttığı bir zaman aralığına işaret eder. Dali (Picasso da) işte tam bu zaman aralığında çıkışını yapmıştır. Dali'nin resimlerinde sıkça görülen kafatasları, bir arzu nesnesi olarak çizilmiş cesetler, şiddete maruz kalmış, deforme olmuş ve uzamış bedenler bu aristokrasinin ilgi odağı olmuştur. Aristokrasi/burjuvazi ile bu tür şiddet yüklü sapkınlıkların sergilenmesinden zevk alma durumu arasında irdelenmeyi hak eden bir bağlantı olduğu aşikâr. Bu bağlantı belki kapitalizmin vahşiliği ile kötülük (sömürü ve ezme zevki gibi) arasındaki bağdan veya sömürenin sömürüsünden, uyguladığı şiddetten kendine itiraf edemediği zevki ancak bu şekilde ifade edebiliyor olmasından kaynaklanıyor olabilir. Ne olursa olsun Dali'nin resimleri ve Dali, aristokrasi/burjuvaziye şoka uğratamamanın yanında, aslında tam da istenildiği gibi özgün, nadir ve "tehlikeli" bir eğlence olarak alımlanmıştır.

Günümüzde ise bir başka Dali'nin, Damien Hirst'ün yapıtlarını düşündüğümüzde, parçalama, vahşilik, gösterişli lüks ve ölüm (kuru kafa) gibi temalarla yeniden karşılaşırız. Manidar olan, dünyanın son yirmi-otuz yıllık döneminin de kapitalizmin yarattığı eşitsiz zenginliklerin, devasa alışveriş merkezlerinin, tüketimin gemi azağına aldığı, dokuz ömrü olsa parasını bitiremeyecek olan CEO'ların servetlerini saçmaları için sahnelenen nadir lüks objelerin, gösterişli eğlencelerin ve aynı zamanda hafsalaya sığmayan yoksulluğun çağrı olması. Avrupa'nın 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başı arasında yaşadığı ütopya dönemi 1929 kriziyle sonlandı ve arkasından faşizm ve İkinci Dünya Savaşı geldi. Bizimki ise 2008 kriziyle sonlanmak üzere.

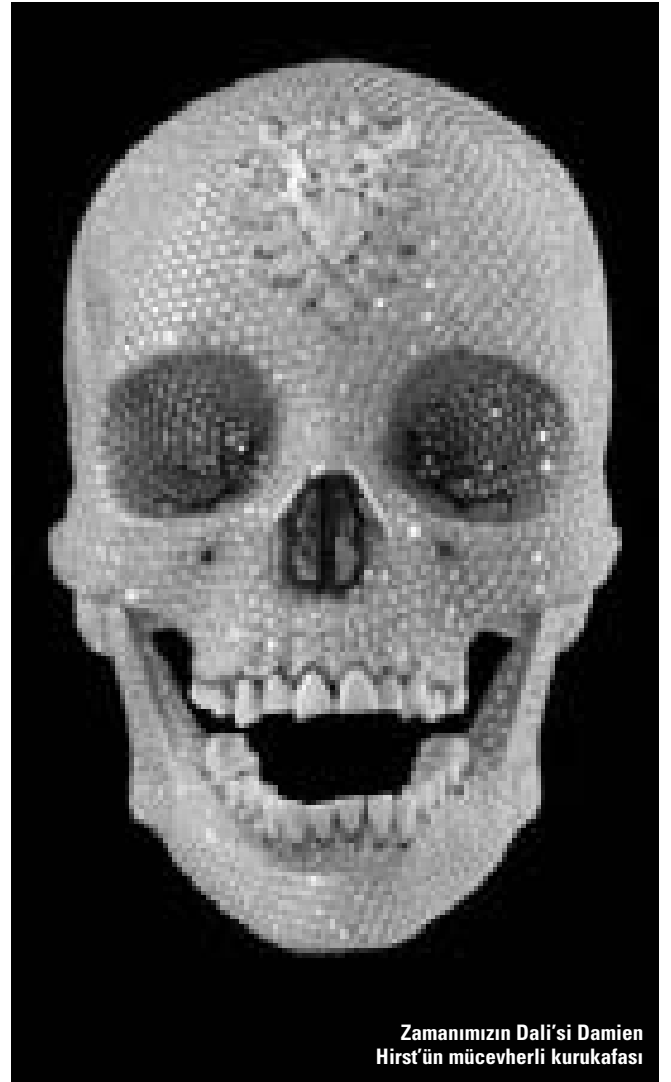
Daha da garip olan, mazbut Türkiye burjuvazisinin Dali ile kendine övünecek bir nesne bulduğunu düşünmesi! İçeriğe bu kadar yabancılaşılması hem sanatın ne kadar kaygan bir zemin olduğunu hem de Dali'nin oynadığı sahte şok oyununun ne kadar geçersiz olduğunu bir kez daha gösteriyor. İnsanın içinden "Paşazade Hülya hanım, onlar inci değil, bok!" demek geliyor.

Dali'nin sanatsal değeri gibi sanatın "sözde özerk" konusu olabilecek alanlara daha fazla girmeyelim. Sadece Marksist Yunan sanat tarihçisi Nicos Hadjini-colaou'nun bir görüşünü hatırlatmakla yetinelim: Sanatı "büyük sanat" yapıtlarının toplamı sayan belli bir anlayıştan kaynaklanan tüm zihinsel çağrışımları kafamızdan atmamızda fayda var. Ve devamında, bir sanat yapıtı kim tarafından ve hangi nedenlerle "güzel" sayılmıştır? Bu maddeci soruyu sormayı unutmamalıyız.

Sanatın tehlikesiz suları

Müze müdiresinin söylediği gibi, Dali sergisi taşınma, sigorta ve diğer çalışmalarla çok büyük, çok masraflı bir sergi... Türk burjuvazisi hem İstanbul'un marka değerine katkıda bulunmanın, hem de Türkiye'ye böyle bir sergiyi getirerek tanıtım gibi "ulvî" bir amacı gerçekleştirmenin mutluluğu içerisinde hiçbir masraftan kaçınmadıklarını "görgü" kuralı söylemeye çalışıyor. (Sanat, kültür, hayır gibi işlerde paradan bahsetmek aslında çok büyük bir görgüsüzlük değil mi?) Ama tam da bu masraf meselesi üzerinden serginin neden bu kadar pohpohlandığını anlayabiliriz. Picasso sergisi de o güne kadar yapılmış en büyük bütçeli sergi idi. Fakat o sergide kesilen biletler üzerinden elde edilen satış gelirleriyle Sabancı Müzesi masraflarını karşıladığı gibi, müzenin kasasına ekstra para kalmıştır. (Bu bilgiyi güvenilir kaynaklardan teyit ettik.) Müze müdiresinin "Dali sergisi rekor kırarak" çığırtkanlığının arkasında, serginin masraflarını, bu tür etkinlikleri mutlaka izlemesi gerektiği yanılsamasına kapılan "şehir proletaryası"na bilet keserek çıkartmak-tan başka amaç yatmıyor.

Güncel olanın bu tür gösterisel sergilerle örtbas edilmesi ve bu örtbas işlemi sırasında Türkiye burjuvazisinin kendi adına biraz daha simgesel ve maddî değer katması söz konusu serginin asıl anlam ve amacını oluşturmaktadır. Bu gösteride izleyiciye/şehir proletaryasına biçilen görev bilet olarak sergiyi gezmek ve burjuvazinin kültürel alanda yürüttüğü sınıf mücadelesinin bir aracı olan mekanizmada müteşekkîr bir çark işlevi görmektir. Bu gösterilerin gördüğü sanal ilgiyi yaratan dürtü Dünya Kupası ya da rekor bir bütçeyle çekilen bir Hollywood yapımının gördüğü ilgiyi yaratan dürtüyle aynıdır: Büyük bir gösterinin parçası olma dürtüsü. Yaratılan sanal ve ütöpik dünyanın bir parçası olmak dürtüsü. İşte burjuvazi kurguladığı o dünyanın kapısının önünde bilet kesmektedir. Sanat bütün bu gösteride sanki ana rolü oynuyor gibidir, fakat ortada sanattan bahsedilebilecek herhangi bir nüve bulunmamaktadır. Sanatın bu sanal sunumunda yaşama, topluma dair zenginleştirici bir anlam bulmak da mümkün değildir. Türkiye burjuvazisi, ulusalcı ya da muhafazakâr olsun, kültürel olarak her zaman tutucu ve kapalı olagelmıştır. Tarihî raflarındaki tozlu, ehlîleşmiş, zararsız cesetlere duyduğu ilginin ve '60'lar sonrası gelişen, güncel olana dokunan sanatsal tavırları ısrarla görmezden gelmesinin altındaki bir başka neden de budur. Daha da can alıcı olan, bu tavrının sanat akademileri ve sanat entelijensiyası tarafından desteklenmiş ve hâlâ destekleniyor olmasıdır. Marcel Broodthaers ve Hans Haacke gibi müze ve galerilerin ideolojik işlevlerini sorunsallaştıran sanatçıları sanat tarihi kitaplarından bilen, ama bir türlü güncel durumla bağlantısını kuramayan yarı kör

Zamanımızın Dali'si Damien Hirst'ün mücevherli kurukafası

Burjuvazi ile Dali'ninki gibi şiddet yüklü sapkınlıkların sergilenmesinden zevk alma durumu irdelenmeyi hak eden bir bağlantı olduğu aşikâr. Bu bağlantı belki kapitalizmin vahşiliği ile kötülük arasındaki bağdan veya sömürenin sömürüsünden, uyguladığı şiddetten kendine itiraf edemediği zevki ancak bu şekilde ifade edebiliyor olmasından kaynaklanıyor olabilir.

yarı sağır entelijensiya, sanatı hep nostaljik bir aurayla süslü, şimdiki zamana değil, kayıp bir geçmişe seslenen sihirli bir obje olarak görmekte diretir ve onu tehlikesizliğin uslu sularına mahkûm eder. Böylece sanatın şimdiki zamana dokunabilecek, kapalı kapıları açabilecek, hayatı dönüştürebilecek potansiyelleri sinsice bastırılır ve yok sayılır.

Kültür ve sanat üzerindeki sınıf mücadelesi sadece ve sadece sponsorluk sisteminin açmazlarını veya kültürel üretim araçları üzerindeki hâkimiyeti deşifre etmekle kendini sınırlamamalıdır. Bütün bu maddî tablonun arkasında sanatın biçimi üzerinde kurulan hem siyasal hem de sanatsal bir mücadele vardır. Burada biçimle kastımızdan hem sanatın –kurumlar, bankalar, sponsorluk sistemi gibi– üretim ve alımlanma şartları hem de sanata yaşamsallık katabilecek güçleri etkinleştiren ya da bastıran sanatsal biçimler anlaşılmalıdır. Bu noktada belli bir sanatsal biçimin belli bir siyasete denk geldiği akıldan çıkarılmamalıdır. Yani Dali sergisinin sinsiliği, şimdiki zamanı örtbas etmesi ve halkla ilişkiler etkinliği olması bir yana, belli bir sanat anlayışının propagandasından ibaret olmasındadır.

Burak Delier - Kamil Şenol

*Bu yazının kısa bir versiyonu İşçi Mücadelesi dergisinde yayınlanmıştır.

1. Müte/mezar metaforu ilk olarak Rus avant-gard sanat eleştirmeni Nikolai Tarabukin, daha sonra da Theodor W. Adorno tarafından kullanılmıştır.

GALATASARAY TRİBÜNLERİ ALPASLAN DİKMEN'E AĞLIYOR

Sınıflararası bağlantının en güzel ön liberosu

Şişli Camisi geçen ay tarihi günlerinden birini yaşadı. Trafik kazasında hayatını kaybeden 43 yaşındaki Alpaslan Dikmen 5 bin kişi tarafından son yolculuğuna uğurlandı. Tam bir organizasyon adamıydı, ama rakiple kavga için sokak krokileri çıkartmak değildi bu tribün sevdalısının işi. Tam da böyle bir adam olduğu için, farklı renklere sevdalananlar son yolculuğunda kol kola yürüdüler... Mevzubahis olan samimiyetti, arkadaşlıktı; renkler ne ola ki...

Son yolculuğuna alkışlarla uğurlanan aydınlar, sanatçılar; öfkeli kalabalıkların haykırılarıyla toprağa verilen şehitler; sloganlarla yüceltilen politikacılar, ardından ağıtlar yakılan gençler; gözyaşlarıyla uğurlanan aile büyükleri, dostlar, komşular... Bunlardan en az birine şahitlik etmişsinizdir. Bir insan ebedî istirahatgâhına tezahüratlarla uğurlanabilir mi peki? Türkiye'de tribün kültürünün en önemli figürlerinden Alpaslan Dikmen geçen ay Şişli Camii'nden işte bu tezahüratla uğurlandı: "Yıllar yılı hiç bıkmadın, büyük bir aşkla bağlandın / Yeri geldi sabahladın bütün ömrünü harcadın / Şimdi söyle nerdesin sen, oldu mu bırakıp gitmen / Keşke çıkıp şaka desen, ne olur Alpaslan Dikmen..."

Bayram tatili için ailesiyle birlikte İstanbul'dan Antalya'ya yola çıkmıştı. Bursa'da şarapole yuvarlanan araçtan emniyet kemeri takmadığı için fırlayıp 50 metre öteye sürüklendi. Eşi ve çocuğu kazayı ufak sıyrıklarla atlattırırken Alpaslan olay yerinde hayatını kaybetti. Haber İstanbul'a ulaştığında kimse ertesi gün Ali Sami Yen'de görmeyi umdukları arkadaşlarının Antalya'ya gittiğine inanmadı önce. Hayatını Galatasaray'a adanmış Alpaslan Dikmen, dört günde iki maç varken bayram tatiline mi giderdi? İhmal, kader, ecel ve keder kelimelerinin anlamına sözlükten hiçbirini bakmadı. Alpaslan hepsine hatırlatmıştı zaten...

Sosyal projeler adamı

2000 yılının ikinci yarısına gelindiğinde Galatasaray, arka arkaya dört şampiyonluk kazanmış, Kopenhag'da UEFA, Monaco'da Süper Kupa kaldırılmış, sarı-kırmızılı taraftarlar kendinden geçmişti. Ertesi sezon "artık kazanacak ne kaldı ki" diyenler tribünleri boş bırakınca, çocuk yaştan beri Galatasaray'ın peşinden koşan farklı sosyal çevrelerden kadınlı erkekli 53 kişi, 20 Ocak 2001'de "ultraAslan" adını verdikleri taraftar grubunu kurdular. Her şey legal olmalıydı, dernek olmak için valiliğe başvurular. Kuruculardan biri de derneğin genel sekreterliğini üstlenecek olan Alpaslan Dikmen'di. İstanbul'un zengin semtlerinde yaşayan, cipiyle maça gelenler, şehrin varoşlarından tıkabasa dolu otobüslere binip stada gelenlerle aynı masalarda, tribünde yan yana koltuklarda buluşuyordu. Bunu bu dünyada ancak "güzel oyun" futbol başarabilirdi.

Galatasaray İstanbul kulübüydü, ama bu coğrafyada taraftarının olmadığı köy, mahalle, sokak var mıydı ki? Alpaslan Dikmen, gün gelecek koordina-

O gün Şişli Camii'ni dolduran beş bin kişinin belki de yüzde 90'ını şahsen tanıyordu. Binlerce Galatasaraylı, yüzlerce Fenerli, Beşiktaşlı, Trabzonlu, Sakaryalı vardı. Onları bir araya getiren, Alpaslan Dikmen'in fair-play ruhuydu.

Ölüm yıldönümlerinde Taçsız Kral'ın mezarı gül bahçesine dönüşürse, Ali Sami Yen'in eşi Fahriye Yen ölümünden birkaç yıl önce Galatasaray formalı gençleri dizinin dibinde bulup son kahkahalarını attıysa, Karıncaezmez Şevki ölüm döşeginde elini tutan bir Galatasaraylı görebildiyse, Ankara'da Metin Oktay ilkokulu öğrencileri her eylülde yenilenmiş okullarında ders başı yapıyorsa, tüm bu gönül işlerinde imzası olan Alpaslan Dikmen'di.

tör sıfatıyla Türkiye'deki tüm üniversitelerde sarı-kırmızılı taraftarları örgütleyecek ve her üniversitede (hatta liselerde) ultraAslan-Üni grupları o üniversitenin en faal sosyal kulüplerinden biri haline gelecekti. Galatasaray artık hangi deplasmana gitse o şehirdeki ultraAslan oluşumu takımı havaalanında karşılıyor; maç için pankartlar hazırlıyor ve stadyumda büyük destek veriyordu. Dikmen proje adamıydı, ultraAslan, önce Kıbrıs sonra Avrupa derken beş kıtadaki temsilcilikleriyle değerli bir marka haline geldi. Yola çıkarken "amacımız hiçbir zaman Galatasaray'ın önüne geçmek değil" diyorlardı, ultraAslan markasının kullanım hakkını kulübe hediye ettiler.

Alpaslan Dikmen ve arkadaşlarının başarısının altında yatan, dünyada birçok tribün grubunun kartvizitinde yazan politik duruşu ultraAslan'ın kimliğinde boş bırakmak oldu. Grubun politik bir kimliği yoktu ve işlevi sadece futbol takımını 15 günde bir Ali Sami Yen'de desteklemek de değildi. Birçok sivil toplum kuruluşunun sadece adıyla var olduğu ülkede, Galatasaray sevdalılarını birçok sosyal projede bir araya getirdi Alpaslan Dikmen.

Metin Oktay'ı unutmayan oydu. 2002'den beri ölüm yıldönümlerinde Taçsız Kral'ın mezarı sarı-kırmızı gül bahçesine dönüşürse, Galatasaray'ın kurucusu Ali Sami Yen'in eşi Fahriye Yen ölümünden birkaç yıl önce bir huzurevinde, üzerinde Galatasaray formalı gençleri dizinin dibinde bulup son kahkahalarını attıysa; efsane amigo Ka-

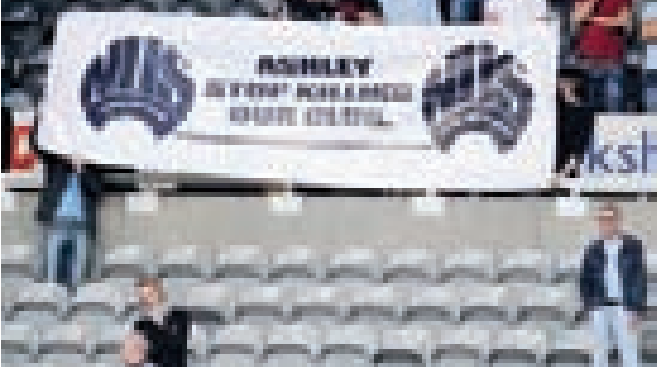
rıncaezmez Şevki ölüm döşeginde elini tutan bir Galatasaraylı görebildiyse; Ankara'da Metin Oktay ilkokulu öğrencileri her Eylül'de yenilenmiş okullarında, kırtasiye dolu hediye paketleriyle ders başı yapıyorsa; Anadolu'da birçok okula kitap-kalem-defter yağıyorsa, tüm bu gönül işlerinde imzası olan Alpaslan Dikmen'di işte.

O gün Şişli Camii'ni dolduran beş bin kişinin belki de yüzde 90'ını şahsen tanıyordu Dikmen. Binlerce Galatasaraylı, yüzlerce Fenerli, Beşiktaşlı, Trabzonlu, Sakaryalı, Anadolu'nun birçok kulübünün tribünlerinden temsilciler vardı. Onları bir araya getiren Dikmen'in fair-play ruhuydu. Tribün terörüne onun taraftarlık sözlüğünde yer yoktu. Rakiple kavga için sokak krokileri çıkartmak değildi bu tribün sevdalısının işi. Farklı renklere sevdalananlar son yolculuğunda veda ederken kol kola yürüdüler. Mevzubahis olan samimiyetti, arkadaşlıktı; renkler ne ola ki...

Geceyi Şamdan'da bitirenle, üniversite yurdunda kalıp burs parasıyla kombine bilet alan Anadolu gencin ortak arkadaşıydı Alpaslan Dikmen. Sınıflararası bağlantının en güzel ön liberosu!

Amigo muydu? Sözlük anlamıyla tribünleri coşturan. Coşturan değil; geçmişi unutan Galatasaray taraftarını, efsanelerinin mezarına coşturandı Alpaslan Dikmen. Şişli Cami'nden Galatasaray forması sarılı tabut çıkacaktı da Alpaslan orada olmayacaktı! Şaşardı onu tanıyanlar. Alpaslan yanılmadı. Oradaydı. Eller üstünde...

– Bülent Timurlenk

MEŞİN YUVARLAK OLAY MAHALLİNDEN BİLDİRİYOR

Newcastle isyanda

24 Eylül 2008 Çarşamba, saatler Greenwich'e göre 17:30'u gösteriyor. İngiltere'nin kuzey şehirlerinden Newcastle'dayız. Carling Cup maçında Newcastle ile Tottenham karşılaşacak. Newcastle taraftarlarının gözünde geçen sene burun bükükleri Carling Kupası sezonun hedefi haline gelmiş.

Newcastle United neredeyse tarihinin en kötü günlerini yaşıyor. Teknik Direktör Kevin Keagan, başkan Mike Ashley'nin söz verdiği transfer bütçesinde kesinti yapınca istifa etmişti. Taraftarlar yönetimi ve takımı protesto etmek için sokağa dökülünce, tepkilere dayanamayan Ashley takımı satışa çıkardı. Ligde sadece Bolton'a karşı alınan galibiyet var ve Keagan gittiğinden beri takımın pek de top oynadığı söylenemez. Ligdeki hedeflere havlu atmak bir yana, kulübün satışı geciktiği takdirde teknik direktörsüzlük durumunun devam edeceği ve düşme potasından kurtulmanın imkânsız hale gelebileceği endişesi var. İnsana "bizim oralarda olsa tam Yılmaz Vural'lık takım" dedirtmesine rağmen, gazetelerde "geçici" teknik direktörlük için Terry Venables'a teklif götürülmüş durumda. Kurt hoca son yıllarda futbola küsmüş olsa da Newcastle ilginç bir teklifte bulunuyor; normalden yüksek haftalık ücret, satış sonrası yeni yönetimin başkasıyla anlaşmak istemesi durumunda hatırı sayılır bir tazminat. Yani Venables sadece iki ay çalışıp neredeyse bütün sezonun parasını alabilecek. Taraftarlar Venables'ı istese de hocadan çelişkili cevaplar geliyor. Şimdilik ortalıkta net bir durum yok anlayacağınız.

İşte böyle bir ortamda 24 pound vererek stadın satışa çıkmış en pahalı biletini alıyoruz. Bilet fiyatları konusunda bir başka not: Kulüp yöneticilerimiz Avrupa'da maç izlemenin ne kadar da pahalı olduğu konusunda bizi alenen kandırmış. Newcastle United ayarındaki bir Premier League takımının sezonluk kombine biletini aldığınız zaman ortalama maç başına 19 pound kadar bir miktar ödüyorsunuz. Ligin büyük ağabeyleri ile olan maçlar hariç çoğu maçı en fazla 24 pound vererek maç izlemeniz mümkün. Bu arada yanlış anlaşılmasın, bizim en pahalı bileti alarak girdiğimiz yer en iyi yer değil. Stadın en iyi bölümleri kombine sahiplerine ayrılmış. Buna rağmen kombine bilet sistemi de çok eleştiriliyor. Örneğin, SKY Sport News'in bir haberinde farklı takımların taraftarlarından oluşan bir grubun maçların pahalılığını protesto etmek için bir gösteri düzenlediğini görmüştük. Eylemin sözcüsü mikrofonlara şunları söylemişti: "Takımını tüm sezon boyunca desteklemek istiyorum, ancak kombine bilet alsam, tüm deplasmanlarına gitsem, bir servet ödemem gerekiyor. Futbol her ne kadar fakir halkın eğlencesiymiş gibi gösterilmeye çalışılsa da ben bu parayı vererek çok rahatlıkla bir golf kulübüne üye olabilirim. Artık bilet gelirlerinin kulüp bütçelerinde daha az bir yer kaplamasının zamanı geldi."

Maç devam ederken stattaki biletli seyirci sayısı anons ediliyor; 20577 kişi. Taraftarın protestosu hedefine ulaşmış –seneler önce amatör bir takımla oynanan FA Cup maçındaki 19 bin seyirciyi saymazsak– bu son 15 yılın en düşük seyirci sayısı.

Maçı Newcastle 1-2'lik skorla kaybediyor. Son dakikalarda gelen frikikte, topun başına Geremi geçince, tribünler boşalmaya başlıyor. Geremi, pas yüzdesindeki düşüklük, tehlikeli yerlerde kaptırdığı toplar nedeniyle pek sevilmiyor. Sonuç olarak Geremi taraftarını yanıltmıyor ve serbest vuruştan gol gelmiyor. Kısa süre sonra maç bitiyor ve taraftar Türkçeye "ağustosta lige eylülde kupaya veda ettiniz, haftalık aldığımız binlerce pound size haram olsun" diye çevirebileceğimiz nidalarla stadı terk ediyor.

– Burak Ata - Gürbüz Akbıyık

GILLES DELEUZE

Ampirizm ve Öznellik

Kendi kendine, kendinde, zihin bir doğa değildir, bilimin nesnesi değildir.

Hume'un ele alacağı soru şudur: Nasıl olur da zihin bir insan doğası haline gelir?

G.D.

Norgunk Yayıncılık

Şehit Erdoğan İban Sokak C/8 Akatlar / İstanbul
T. 0212 351 48 38 / F. 0212 351 83 24
www.norgunk.com / info@norgunk.com

n

KARATREN

Tanju Duru (2 Mart 1965 - 2 Ekim 2008)

Cok sevdiğimiz bir dostumuzu, Türk rock'unun saklı lokomotiflerinden birini hazin bir kazada yitirdik. Tanju Duru, tek albümü "Duru Zamanlar"ı müzisyenliğinin ileri bir evresinde –biraz da çekinerek, ama çokça özenerek– yayınlamıştı, aynı soyadı gibi duru bir müzik çıkarmıştı ortaya. 1980'lerin Ezginin Günlüğü'nün en genç elemanıydı, ama gitanyla, müzikal ve toplumsal donanımla varlığını hissettirmişti. Stüdyosu, Akın El-des'ten Pinhani'ye, Mehmet Gürel'i den Sum-

ru Ağırüyürüyen'e, pek çok müzisyen dostunun uğrak yeri idi. Daha buradan ne albümler çıkacak, o evden bozma mütevazı stüdyoda ne muhabbetler dönecekti, olmadı. Bisikletten dağ yürüyüşlerine, doğayla son zamanlarında iyice barışıklaşan dostumuzu Niğde Aladağlar'da, bir dağ kazasında kaybettik...

Adalet mihveri

Tom Morello / *The Fabled City* (Sony BMG)

Ve Morello tek tabanca geri döndü, doğru zamanda doğru yerde bulunmak, başta memleketi ABD olmak üzere dünyanın köşe bucağında çelişkileri keskinleştirmek için. Morello, zamanımızın kahramanlarından biri. '90'lar boyunca grubu Rage Against The Machine'le rock tarihinin en politik, en sert müziklerinden birine imza atmıştı, onun için "Jimmi'den sonra en iyi gitarist" diyenlere inanmazlık edemezsiniz kolay kolay, yani bir gitar kahramanıydı bir defa, ama başka Los Angeles gitar kahramanları gibi janjanlı kıyafetler ve manyakça bir hız sayesinde değil, bir basit beysbol şapkası, acayip efektlerle ve canlılıkla dolu gitarı yüzünden. Kenyalı bir babanın çocuğu Morello, ayrımcılık ne demek, küçük yaşlardan biliyor. Harvard'lı, siyaset bilimine hayli aşina...

Rage maalesef ara verince kurdukları Audioslave ondan iyiden iyiye gitarına kilitlenmiş, sosyal boyutunu sıfırlamıştı. Bush gemi azıya alırken, gözler ister istemez onu ve arkadaşlarını arıyordu, stadyumda güç gösterisi yapan bir standart rock grubunu değil. Bu durum onun da canını sıkmış olacak ki, geçen sene The Nightwatchman kartvizitiyle, bir akustik gitarla, geleneksel üsluptan ses veren mücadele şarkılarıyla çıkagelmişti Tom Morello. Meğer yıllarca ülkesinin küçücük kulüplerinde, kamyoncu barlarında, amatör şarkı yarışmalarında, pizzacılar da üç-beş kişiye bu şarkıları söylemiş durmuş, sesini de, dizelerini de pişirip demlen-dirmiş. "The Fabled City", ilk albüm "One Night Revolution"ın devamı niteliğinde. Albümle beraber Axis Of Justice turnesinin bir belgesi de yayınlandı. Bu turne, "The Fabled City"nin bir şarkısına da konuk olan System Of A Down şarkıcısı Serj Tankian'ın önyak oldu-

10 albüm

AC/DC Black Ice
Beck Modern Guilt
Calexico Carried To Dust
The Cure 4:13 Dream
Cyndi Lauper Bring Ya To The Brink
Kul Ahmet İsmimi Sevdiğim
Luxus Acayip Seyler
Motörhead Motörizer
Paolo Conte Psiche
Shajin During Afro-Anatolian Tales

5 şarkı

David Byrne & Brian Eno Strange Overtones
Emily Haines Mostly Waving
Gönül Akkor Ölüyorum Kederimden
Kings Of Leon Manhattan
Niyaz Feraghi

ğu, politik bilinci yükseltmek için düzenlenmiş, geliri başta evsizler olmak üzere ihtiyacı olanlara nakledilmişti. Turne boyunca Morello'nun yanında Rage'cilerin hepsine büyük ilham kaynağı olan MC5 grubunun tarihi şahsiyeti Wayne Kramer da vardı... The Nightwatchman personasının ardında böyle büyük müzisyenler, bir büyük folk geleneği var. Woody Guthrie, Bob Dylan, Bruce Springsteen... Ama en başta Joe Hill: Bugüne kayıtları kalmamış, ama adına bir sürü türkü yakılmış, yüzyıl başında yaşamış işçi sınıfı kahramanı...

"The Fabled City"yi gönül rahatlığıyla başucu albümü yapabilirsiniz. Evvelkine göre biraz daha bireyden kalkış yapan, arka mahallelerin yaşam mücadelelerinden söz alan, siyasetin dinamiklerini etkilemek üzere kotarılmış şarkılar var burada. Son olarak, ekleyelim: Morello, bir Obamacı, gözükara bir liberal filan değil, ama seçimlerde oyu Obama'ya. Siyasilere değil, devrimci halkın gücüne inanıyor hakiki bir değişim için. Asıl desteğininse, Bush'u u savaş suçlarından dolayı adalet karşısına çıkarmaya söz veren siyasete olacağını söylüyor... – Merve Erol

Küçük Asya'ya selam

Stelyo Kazancidis / *Ta Tragoudia Tis Anatonis* (AJS Müzik)

İki dilli, iki kültürlü şarkılar Anadolu topraklarında sıkça rastlanan bir durum: "Sarı Gelin" in Ermenicesiyle Türkçesi aynı ölçüde etkiliyor bizi. Kimi şarkılarsa, başka bir dile çevrilmiş olmalarına rağmen orijinal dillerinde söylendiğinde bir mânâ ifade ediyor. Stelyo Kazancidis, tam da bunu görmüş ve Anadolu özlemini, bir dönem söylediği Türkçe şarkılarla dile getirmiş.

Baştan anlatalım: Kazancidis, Yunanistan'ın en mühim şarkıcılarından. Şahane bir yorumcu, besteci ve söz yazarı. Bir komünist. Henüz 14 yaşındayken tanıştığı "emniyet", bir bölümünü sürgünde geçirdiği yaşamı boyunca sıkça ziyaret ettiği mekânlardan. Küçük yaşta babasını kaybediyor, kestane, su, sigara satarak, fabrikalarda çalışarak ailesine bakıyor. Sesini beğenen bir usta-başı bir gün ona bir küçük gitar hediye ediyor. Evinde şarkı söylerken tesadüfen sokaktan geçen Mantos Venetis de kendisine bir grup kurma teklifinde bulunuyor. Kısa sürede ünleniyorlar. Bu esnada tanıştığı besteci Hrisinis'ten müzik dersleri alıyor ve pek ilgi görmeyen ilk albümünü 1952'de yapıyor. İkinci albümle birlikte bütün ülke Ka-

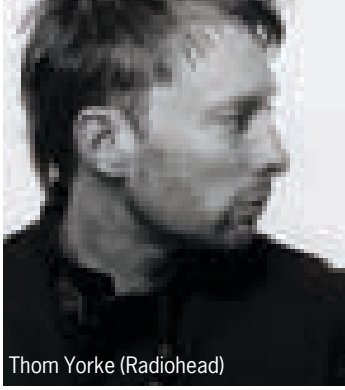
zancidis adını öğreniyor. 1956'da tanıştığı Marinella'yla da ikili oluyorlar ve çok beğeniliyorlar. '60'lar ve '70'ler, Kazancidis'in adını Yunanistan dışında da duyurduğu yıllar. Bazı şarkıları (mesela "Olmaz Olmaz Bu İş Olamaz") bizde de Türkçeleştiriliyor ve popüler oluyor. Bu arada İstanbul'a da gelip konserler veriyor. Rivayet o ki, Zeki Müren, Kazancidis'i İstanbul'da dinlerken gözyaşlarına hakim olamamış...

Kazancidis, 14 Eylül 2001'de öldüğünde, cenazesi bir halk kahramanına yakışırcaasına kaldırılıyor. Şarkılara getirdiği içten yoruma gecikmiş bir teşekkür belki de bu. Elimizdeki albümde yer alan şarkılar elbette bu muhteşem yorumu tümüyle önümüze getirmeye vakıf değil. Ancak bildiğimiz şarkıları büyük bir yorumcudan ve kırık bir Türkçeyle dinlemenin keyfi bambaşka. "Bekledim de Gelmedin" den "Konyalı" ya, "Hamsi Koydum Tavaya" dan "Çadırımın Üstüne Şıp Dedi Tamladı" ya uzanan (ikisi enstrümental) 14 şarkı var bu albümde. "Ta Tragoudia Tis Anatonis / Anadolu Şarkıları", faşizme, zulme, "emniyet" e, politikacılara inat iki yakayı bir araya getiriyor! Nefretin körüklendiği bugünlerde bu şarkıları dinlemenin müzik keyfi dışında da bir anlamı var elbet. – Murat Meriç

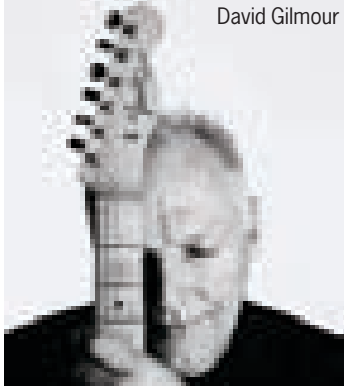
İNGİLİZ MÜZİSYENLER SENDİKA İÇİN BAYRAK AÇTI

Rock around sendika

Müzik endüstrisi keskin bir dönemecin eşiğinde, bir bunalımın ortasında, üretim ve tüketim biçimleri her anlamda değişirken, İngiltere'nin önde gelen müzisyenleri sömürülmemek, sömürmemek için bir araya geldi...

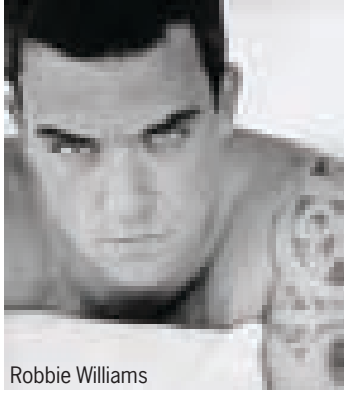
Thom Yorke (Radiohead)

David Gilmour

Billy Bragg

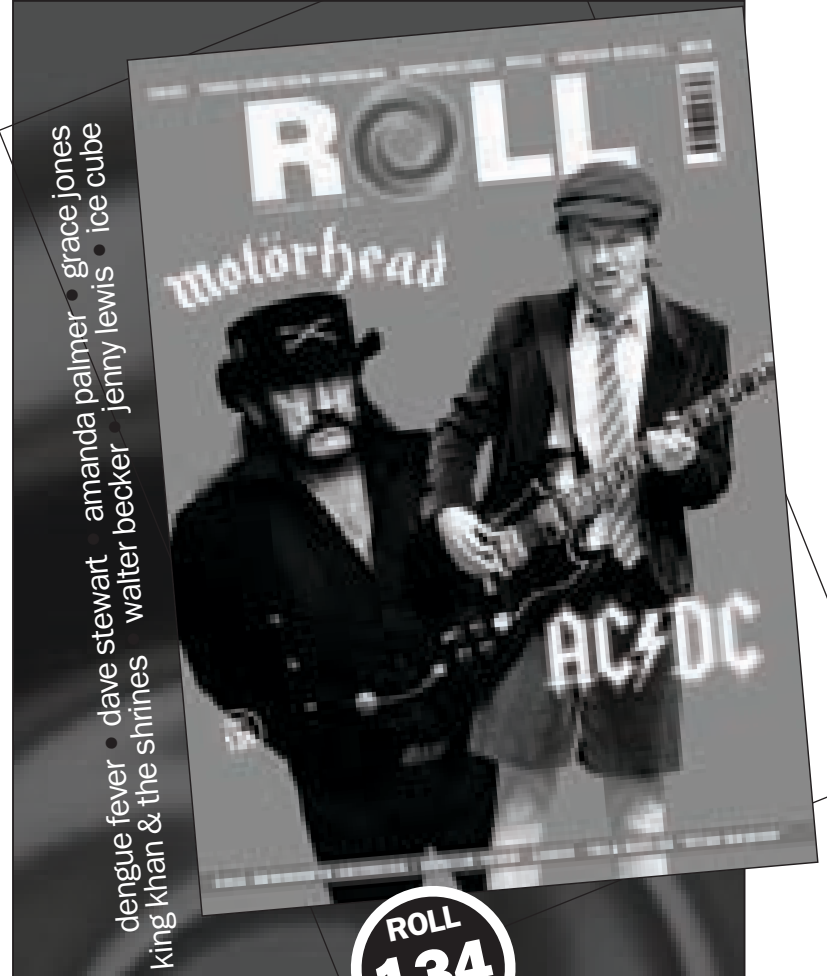

Robbie Williams

Müziğin üretim ve dağıtım şekilleri değiştikçe kültürümüz de değişiyor. Gitara elektrik verilmesi, kara plaklar, kasetler, CD'ler, kablolu televizyon, müziğin üretimini, dinleme biçimlerini çokça etkiledi, ama internetin bütün dünyayı saran paylaşım imkânı denizi belki de en çok dalgalandıran gelişim oldu. Metallica gibileri telif hakkı diye ayağa kalkarken, Radiohead son albümünü "gönlünüzden ne koparsa" diye internet üzerinden yayınlıyordu. İnternet en çok plak şirketlerinin kârlarına dokundu, dinleyiciye bu şirketlerin insafına ve değerlendirme kıstaslarına muhtaç kalmadan dünyanın her yerinden yeni müzikler keşfetme ve paylaşma imkânına sahip oldu. Son yıllarda uluslararası müzik tekelleri, hukuk firmaları, bürokratlar ve devasa dijital şirketler harıl harıl çalışıyor, müzik üzerindeki haklarının ve kârlarının ortadan kalkmaması, aksine, bu boşluğu ve krizi daha büyük kâr paylarıyla aşabilmek için...

Onların senaryosuna göre hiçbir şey lehimize olmayacak. Müziğe ulaşmak yine pahalı olacak, herkes müziğini dilediği gibi yayamayacak, müzisyen haklarından taviz vermek durumunda kalacak, ortaklığı sadece para kazandıracığı düşünülen formüller saracak...

Bu senaryoya karşı İngiltere'de örgütlenen müzisyenler, bir sendika kurarak kendi sözlerini söylemek, hakları için mücadele vermek istiyorlar. Radiohead, The Verve, Travis, Wet Wet Wet, Bryan Ferry, Billy Bragg, David Gilmour, Gang Of Four, The Pretenders, Iron Maiden, Klaxons, Richard Ashcroft, Jools Holland, Kate Nash, hatta 2002'de müziğinin bütün haklarını EMI'ya 80 milyon pound'a satan Robbie Williams gibi yaşlı-geç bir sürü ünlü ismin bir araya gelerek oluşturduğu Featured Artists Coalition, ünlü ünsüz, bütün müzisyenleri haklarını aramak üzerine bir araya getirmeye çalışıyor. Şirketlerin kendilerine bağlı müziklerin haklarını ilelebet ellerinde tutamamaları, dijital ortamda yayınlanacak müziklerin hak ve gelir paylaşımı gibi konularda kendi sözlerini üretmeye çalışan örgüt, sözleşme masasında müzisyenlerin yanında yer alacak. Örgütün temel prensibi olarak, elbette, müziğe demokratik ulaşım hakkı açısından dinleyiciler de gözetiliyor. İngiltere'den başlayarak tekelleri sarsması muhtemel olan birliğin Amerika'ya, Avrupa'nın diğer ülkelerine, Türkiye'ye de yayılmasını dört gözle bekliyoruz. Billy Bragg'ın vaktiyle dediği gibi: Sendika demek, güç demek, elinin kuvvetli olması demek... - M.E.

ROLL
134
kasım
'08

tanju duru'nun ardından
dostları anlatıyor

ac/dc
eğitim zayıfatı

motörhead
ikinci ligin zirvesi

oasis
sihirli mantar günleri

niyaz
gurbetin tozu

fela kuti
afrikalı spartaküs ve "siyah başkan"

luxus
deli gömlekli düğün dernek

beck
şarkıların iskeleti

paul newman
çocuğun kurguları

abonelik: expressroll@gmail.com

14.

gezici festival

uluslararası altın kaz
film yarışması

07-13 Kasım Kars
14-16 Kasım Artvin

AMERİKALI TARİHÇİ HOWARD ZINN ANLATIYOR

Ben Marksist değilim

Bugünlerde dünyanın dört bir yanında bir heyula kol geziyor, Marx heyulası. Bunda garipsenecek bir şey yok, nasıl ki Newton'suz, Einstein'sız fiziksel dünyayı, Freud'suz, Lacan'sız ruhsal dünyayı anlamak mümkün değilse, Marx'sız da politik ve ekonomik dünyayı –hele böyle global kriz günlerinde– anlamak mümkün değil. Üstelik mesele, sadece anlamak değil, değiştirmekse, Marx'a başvurmamak ne mümkün!

“Öteki Amerika”nın tarihçisi Howard Zinn'in 1988'de Z Magazine'de yayınlanan yazısına bağlanıyoruz.

Kısa bir süre önce, birileri benden “Marksist profesör” diye söz etti. Aslında bunu yapan iki kişiydi. Bunlardan biri –kendimi daha az önemli saymamı ve o kadar da yalnız olmadığını hissetmemi sağlamıştı– ABD’de “beş bin Marksist öğretim görevlisi” olduğundan endişelenen “Akademide Doğruluk” adlı kuruluşun sözcüsüydü. Diğer ise New York’a gidiş-dönüşlerimden birinde rastladığım, bana yol arkadaşlığı yapan eski bir öğrencimdi. Biraz gururlandım doğrusu. “Marksist” demek –profesör kelimesinin çağrıştırdığı o sakinliği, uysallığı telafi edecek bir şekilde– sıkı biri demekti. Hararetli siyasî tartışmaların adamıydı; mutlak değerle görelî artı değer arasındaki farkı ve meta fetişizminin ne olduğunu bilen ve buna kendisini kaptırmayan, hafife alınmayacak bir kişilikti.

Biraz da irkilmiştim –yoga yapanların çok iyi anladığı bir ruh durumu aslında, günde iki kere böyle hissetmek faydalı oluyor. Yoksa, “Marksist” olmak, çekmecemde küçük bir Lenin heykeli bulundurduğumu ve emperyalistler kampında süregiden çelişkileri keskinleştirmek üzere nasıl bir politika izlemek gerektiğini ya da emperyalistlerin ellerine düşersek ne tür marşlar söylememizin uygun düşeceğini keşfetmek üzere, zaman zaman onun başını okşadığım anlamına mı geliyordu?

Sonra Marx'ın o ünlü deyişini hatırladım: “Je ne suis pas Marxiste.” (Ben Marksist değilim.) İngilizce bilen, doktora tezi için Yunanca öğrenen bir Almanın, böylesine önemli ifadeyi neden Fransızca söylediğini hep merak etmişimdir. Ama ona bu sözleri söyletmenin ne olduğunu bildiğimi sanıyorum.

Marx ve eşi Jenny, çocuklarından altısını hastalıktan dolayı kaybettikleri ve yıllarca sefalet içinde yaşadıkları Londra'ya taşındıklarında, Pieper adında genç bir Alman göçmen, onları sık sık ziyaret ediyordu. Bu adam tam bir sırnaşıktı (siyasî yelpazede on adımda bir karşıma çıkan bir sürü “sırnaşık” mevcuttur zaten, fakat devrimcileri çileden çıkarmak üzere polis tarafından özel olarak yerleştirilmiş solcu sırnaşıklar da vardır). Pieper (yemin ederim ki onu kafamdan uydurmuyorum) hayranlıktan nutku tutulmuş bir şekilde Marx'ın etrafında dolaşıp duruyordu. Bir keresinde “Kapital”i kendisinin zorlukla konuştuğu bir dil olan İngilizceye çevirmeyi önermişti. Sürekli “Karl Marx Kulüpleri”ni kuruyor, Marx'ın söylediği her kelimenin kutsal olduğunu ısrarla vurguluyordu. Sonunda Marx'ın sabrını taşırdı. Ve bir gün şu sözleri söyleyerek Pieper'ın şiddetli bir mide krampıyla sarsılmasına neden oldu: “Beni Karl Marx Kulübü'ne konuşma yapmak üzere davet ettiğin için çok teşekkür ederim, fakat maalesef gelemem. Çünkü ben bir Marksist değilim.”

Marx'ın hayatında önemli bir nokta sayılabilecek olan bu olay, aynı zamanda bizim için de, Marx'ın fikirlerini başka bir Pieper (ya da Stalin, ya da Kim İl Sung veya “Das Kapital”in birinci, ikinci ve üçüncü ciltlerinde, özellikle de “Grundrisse”de geçen her kelimenin tartışılmaz bir şekilde doğru olduğunu iddia eden bir Marksist) haline gelmeden dikkate almamız gerektiğini belirten yeni bir başlangıç noktası olarak da düşünülebilir. Çünkü, bana öyle geliyor ki –bu ifade sonucunda Norman Podhoretz'in “Tescilli Marksistler” kitabının ikinci basımına ismimin dahil edilme riskini de göze alarak söylüyorum– Marx'ın çok faydalı bazı fikirleri vardı.

Örneğin, “Feuerbach Üzerine Tezler” başlıklı kısa ve güçlü eserinde şimdiye kadar işlerinin dünyayı anlamak ve yorumlamak olduğunu düşünen filozofların, artık hem yazılarıyla, hem de hayatlarıyla, dünyayı değiştirmeyi amaçlamaları gerektiği fikriyle karşılaşılıyor.

Marx'ın kendisi buna örnek olarak gösterilebilecek bir kişilikti. Her ne kadar tarih ona, tüm vaktini İngiltere müzesinin kütüphanesinde harcayan ve bu şekilde yerleşik bir hayat süren bir bilgin

Howard Zinn

rolü vermiş olsa da, o aslında aynı zamanda, hayatı boyunca yorulmak nedir bilmeyen bir eylemciydi. Bu nedenle Almanya'dan, Belçika'dan, Fransa'dan kovulmuş ve Köln'de tutuklanıp mahkemeye çıkarılmıştı.

Londra'da sürgünde olduğu süre boyunca, dünyanın dört bir yanındaki devrimci hareketlerle bağlarını hiç koparmadı. Karısı Jenny ve çocuklarıyla birlikte yaşadığı yoksulluk içindeki evler, siyasal faaliyetlerin hareketli merkezleri, Avrupa'dan gelen siyasî mültecilerin toplandığı üsler oldu.

Doğru, yazılarının birçoğu müthiş soyut (özellikle de politik ekonomiyle ilgili olanlar; 19 yaşında onu okurken zavallı beynim toprak rantı ve diferansiyel rant, düşen kâr oranı, sermayenin organik bileşimi açıklamaları içinde yüzmüş, daha doğrusu boğulmuştu). Fakat , yaşadığı zamanın hadiselerini araştırmak, 1848 devrimi, Paris Komünü, Hindistan'da patlak veren isyan ve ABD'deki iç savaş hakkında yazmak üzere, çalışma alanında sürekli değişiklikler yaptı.

Emeğin yabancılaşması

Yirmi beş yaşında, Paris'te sürgün olduğu sıralarda (bir yandan da Engels, Proudhon, Bakunin, Heine ve Stirner ile kafelerde vakit geçirirken) yazdığı metinler, genellikle katı fundementalistler tarafından "olgunlaşmamış" olarak nitelendirilip reddedilseler de, aslında bu metinler, onun bugün kabul gören değerli, derin fikirlerinin önemli bir kısmı-

Marx'ın öne sürdüğü, "proletarya diktatörlüğü" fikrinin temeli 1871 Paris Komünü'ydü. Komün döneminde, şehrin sokaklarında ve salonlarında sürüp giden sonu gelmez tartışmaların hayat verdiği bir taban demokrasisi vardı. Seçilen yöneticiler, halk oyuyla anında görevlerinden alınabiliyor, hükümet liderlerinin maaşları sıradan bir işçinin ücretini geçmiyordu. Ölüm cezasının sembolü olan giyotin ortadan kaldırılmıştı.

nı oluşturmaktaydı. 1844'te kaleme aldığı "İktisadî ve Felsefî Elyazmaları"ndaki kapitalizm eleştirisinde "artı değer" in matematiksel olarak kanıtlarla gösterilmesine gerek yoktu. Bu metinlerde dile getirdiği şey, temel olarak (fakat bunu yaparken sıradan, basit yolları kullandığı söylenemez) kapitalist sistemin insan olmayı anlamlandıran her şeyi ihlâl ettiğidir.

Marx Avrupa'da gelişmekte olan endüstriyel sistemin, işçileri sarfetikleri emekle ortaya çıkardıkları ürünlere sahip olmaktan alıkoymakla kalmadığını, insanları sahip oldukları yaratıcı potansiyellere, insan olarak birbirlerine, doğanın güzelliklerine ve kendi gerçek kişiliklerine yabancılaştırdığını gözlemlemişti. Hayatlarını içsel ihtiyaçları doğrultusunda değil de, var kalmak için gerekli olan şeyleri temin etmeye çalışarak yaşamak zorundaydılar.

Bu, kendi benliğinden ve diğer insanlardan uzaklaşma durumuna, insan olmayı anlamlandıran her şeyden yabancılaşma haline, entelektüel bir çabayla, zihinde oluşan şeylerle karşı koymak mümkün değildi. İnsanlarda varolan potansiyellerin açığa çıkmasını, tarihte hiçbir zaman tecrübe edilememiş olan o gerçek özgürlüğe doğru sıçrayışın gerçekleşmesini sağlamak için gerekli olan koşullar -daha kısa işgünleri, dünyanın doğal zenginlikleriyle insanların doğal yeteneklerinin akılcı kullanımı, insan emeğinin meyvelerinin adil bir şekilde bölüşümü, yeni bir toplumsal bilinç- an-

cak esaslı, devrimci toplumsal değişimlerle yaratılabilirdi.

Marx bu koşulları gerçekleştirmenin ne kadar zor olduğunu farkındaydı, çünkü ne kadar "devrimci" olursak olalım geleneklerin, alışkanlıkların, kuşaktan kuşağa aktarılan eğitimsizliğin ağırlığı, "yaşayanların beynine bir kâbus gibi çöküyordu."

Sınıflar ve sömürünün alfabetesi

Marx, politikanın özünü kavramıştı. Politik çatışmaların arkasında sınıf meselesinin yattığını görmüştü: Kim neye sahip oluyor? O müşfik "birlik-beraberlik" kisvesinin ("bizim milletimiz", "bizim ülkemiz", "millî güvenliğimiz") ardında, güçlüler ve varlıklılar kendi çıkarlarıyla uygun kanunlar yapıyordu.

1848 Fransız devriminden sonra, bir darbeyle iktidara el koyan Napoléon yönetimini incelediği keskin ve dahiyane eseri "Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i"nde, modern anayasanın mutlak hakları beyan ettikten sonra, bu hakları kenar notlarıyla nasıl sınırlandırdığını, bir sınıfın başka bir sınıf üzerinde kurduğu hakimiyeti yazılı kanunlara aldırmaksızın nasıl icra ettiğini gözler önüne serdi.

Dini sadece olumsuzlayarak "insanların afyonu" olarak değil, "mazlumun iç çekişi, kalpsiz bir dünyanın kalbi, ruhsuz bir hayatın ruhu" olarak tarif etti. Bu tarif, korkunç derecede yoksul ülkelerde dinin ruhaniliğini devrimci hareketlerin enerjiyle birleştiren Kurtuluş Teolojisi'ni ol-

daktylos

M a r x 'a
Ö v g ü
D i z i s i

- 3 -

Yeni Başlayanlar İçin MARX

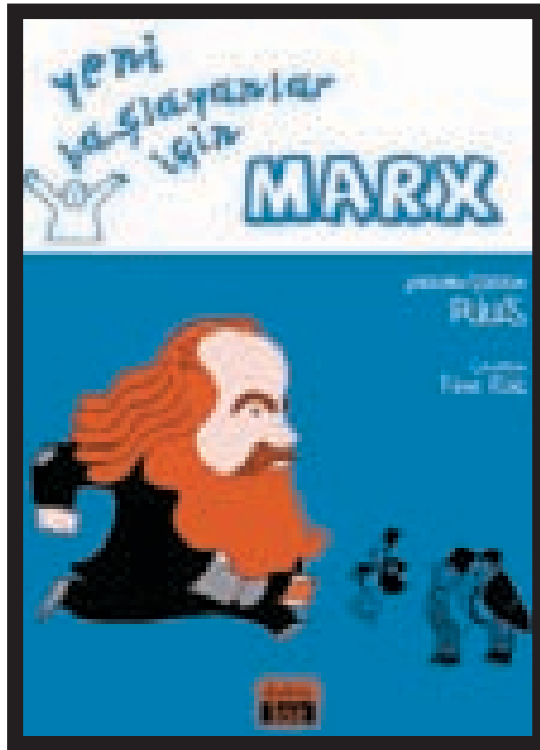
Yazan/Çizen
RİUS

Meksikalı yazar - çizer Rius (Eduardo del Rio Garcia) Marx'ı anlatıyor.

Rius'un, eğlenceli dili ve karikatürleri, "yeni başlayanları" felsefe ile, üretim ilişkileri ile, artı-değer ile, sosyalizm ile tanıştırıyor.

İşe Antik Yunan felsefesinden başlayan Rius, konuyu 20. yüzyılın meselelerine getiriveriyor.

Dilin kemliği de yok bu yazarın; değme feylesofların, yedi cihana hüküm süren kralların, en dokunulmaz "kutsal"ların yıldızları sönmüyor Rius'un satırlarında...

Daktylos Yayınevi

Şehit Muhtar Mahallesi Sülü Sakı Sokak No:17 Kat:4 Beyoğlu İSTANBUL

Tel/Faks: 0212-2441088 - e-posta: bilgi@daktylosyayinevi.com - Web: www.daktylosyayinevi.com

duğu kadar, televizyonlarımızdaki dinci şarlatanların kitleleri nasıl cezbettığını anlamamızı da sağlayacak bir tespittir.

Marx sık sık yanıldı, dogmatizme düştü, "Marksist" oldu. Emperyal hegemonyayı, üçüncü dünya ülkelerinin kapitalizme geçişini hızlandırdığı, dolayısıyla sosyalizme giden yolu açtığı düşüncesiyle "ilerici" olarak görüldü. (Fakat yine de, İrlandalıların, Polonyalıların, Kızıldelilerin ve Çinlilerin sömürgecilere karşı ayaklanmalarını sadakatle destekledi.)

Devrimin öznesinin endüstriyel işçi sınıfı olduğu ve devrimin öncelikle gelişmiş kapitalist ülkelerde gerçekleşmesi gerektiği konusunda fazla ısrarlıydı. Fazlasıyla yoğun ekonomik analizler yapıyordu. Halbuki, sömürüye getirdiği yalın, berrak açıklama yeterliydi: Ekonomiyi hakimiyetleri altında tutanlar, işçilerin ürettikleri ürünlerin değeri ne olursa olsun, onlara istedikleri kadar az ücret ödüyor ve üretilen değer ile ödenen ücret arasındaki fark sayesinde zenginleştikçe zenginleşiyorlardı.

İnsan olarak Marx

Marx özel hayatında bazen canayakın, cömert ve özveriliydi, bazen de küstah, sevimsiz ve küfürbazdı. Eşini, çocuklarını seviyordu ve açıkça belli oluyordu ki, onlar da Marx'ı çok seviyorlardı, ama Marx'ın, Alman hizmetçisi Lenchen'in oğlunun babası olması da kuvvetle muhtemeldi.

Marx'ın Uluslararası İşçi Derneği'ndeki siyasal hasmı, anarşist Bakunin, onun hakkında şunları söylemişti: "Marx'ın bilgisine, proletaryanın davasına karşı samimi ve tutkulu bağlılığına hayranım. Fakat... mizaçlarımız birbirine uymadı. O beni duygusal bir idealist olarak nitelendirdi ve bu konuda haklıydı. Bense onun bencil, güvenilmez ve huysuz olduğunu söyledim ve haklıydım."

Öte yandan, Marx'ın kızı Eleanor, babasını "dünya üzerinde varolmuş en neşeli, en keyifli ruh, mizah duygusuyla dolup taşan bir adam" olarak anlatıyordu.

Aslında o, bizleri kendisine karşı uyarmıştı: "İnsanlar düşünsel alanda ne kadar gelişmiş olurlarsa olsunlar, yaşadıkları zamanın sınırlandırılmasına tabidirler."

Yine de Marx, bizleri derin bir kavrayışla donatmış ve esin verecek öngörüler sunmuştur.

Marx'ın mirası

Marx'ın, Sovyetler Birliği'nde uygulanan "sosyalizm"den hoşnut kalacağını tahayyül edemiyorum. Moskova'da bir muhalif olurdu diye düşünüyorum. Marx'ın öne sürdüğü, "proletarya diktatörlüğü" fikrinin temeli 1871 Paris Komünü'ydü. Komün döneminde, şehrin sokaklarında ve salonlarında sürüp giden sonu gelmez tartışmaların hayat verdiği bir taban demokrasisi vardı. Seçilen yöneticiler, halk oyuyla anında görevlerinden alınabiliyor, hükümet liderlerinin maaşları sıradan bir işçinin ücretini geçmiyordu. Ölüm cezasının sembolü olan giyotin ortadan kaldırılmıştı. Marx bir keresinde, New York Tribune gazetesinde, "ölüm cezası nasıl olur da 'uygarlığıyla övünen bir toplumda' meşru bir uygulama olarak görülebilir, anlamıyorum" diye yazmıştı.

Belki de Marx'ın bize bıraktığı en önemli düşünsel miras, onun enternasyonalizmi, ulus-devletlere duyduğu düşmanlık, sıradan insanların emir aldıkları ve savaşa uğruna hayatlarını verecekleri bir milletlerinin olmaması, hepimizin yerkürenin dört bir yanındaki insanlar olarak birbirimize bağlı olmamıza dair ısrarıdır.

Ve bu, modern kapitalist ulusçuluğa, bu ulusçuluğun ülke dışındaki "düşman"a dair zihinlerde oluşturulan çirkin nefrete ve çizilen suni sınırların içinde bir ortak çıkar yanılması yaratılmasına karşı doğrudan bir meydan okuma değil yalnızca, aynı zamanda ister Sovyetler Birliği veya Çin veya bir başkası olsun, çağımızın "Marksist" devletlerinin dar milliyetçiliklerinin de reddidir.

Marx'ın yalnızca kapitalizm eleştirisi olarak değil, devrimcileri uyarma amacıyla da söylediği önemli sözleri vardı; bu bağlamda "Alman İdeolojisi"nde, devrimciler için, "eğer toplumu devrimcileştirme niyetindeyseler, önce kendilerini devrimcileştirsinler" diye yazmıştı. O, dogmatiklere, "dediğim dediğim"çilere, Pieper'lara, Stalin'lere, parti komiserlerine, "Marksist"lere bir panzehir sunmuştu: "İnsana dair hiçbir şey bana yabancı değildir."

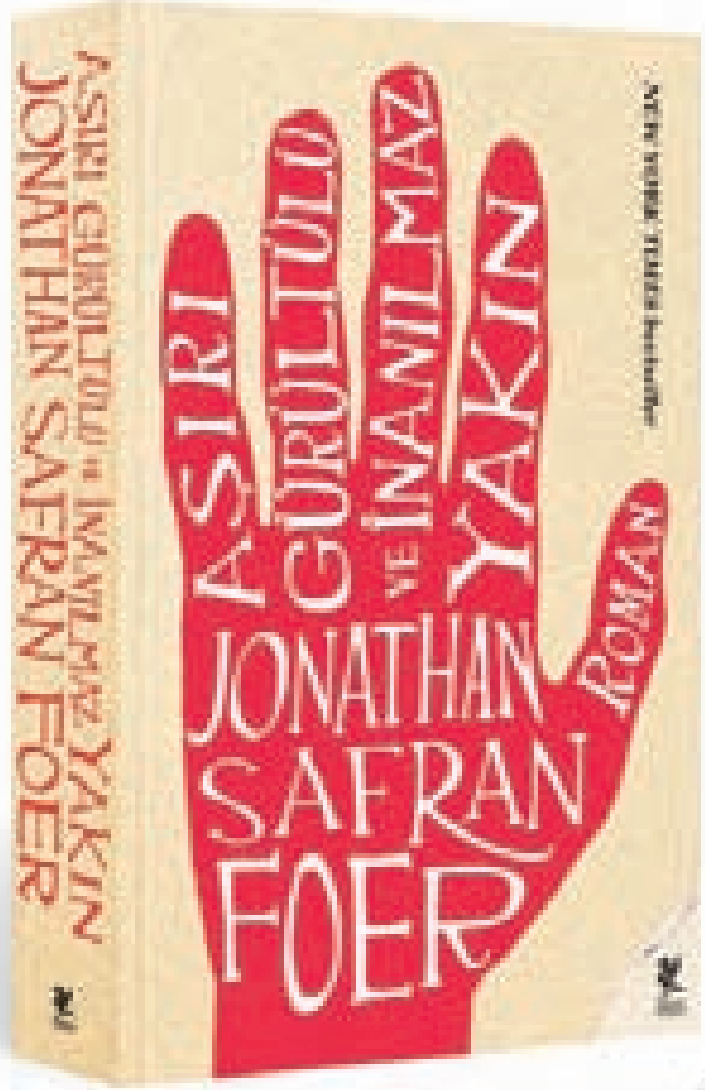
Bu, dünyayı değiştirmek üzere gideğimiz yolda iyi bir başlangıç noktası olarak görünüyor.

Howard Zinn

Çeviren: Pınar Uygun

"Göz kamaştırıcı fikirlerle dolu, zeka fışkıran bir roman."

- The New York Times

11 Eylül'de babasını kaybeden Oskar, birkaç sene sonra mavi bir vazonun içinde bir anahtar bulur... Anahtar babasına aittir ait olmasına da, New York şehrindeki 162 milyon kilitten hangisini açmaktadır?

Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın, kayıplara, arayışlara, insan ilişkilerine, yalnızlığa, kalabalıklara, acıya ve coşkuya, içinde yaşadığımız şehirlerin labirentlerine, asla adresine ulaşamayan mektuplara, gece yarısı anlatılan masallara, rüyalara ve gerçeklere, söylenen ve asla söylenememiş sözlerle çarpıcı, eğlenceli, sürprizli ve birazcık da sihirli bir roman.

Amerikalı yazar Jonathan Safran Foer, Günther Grass'ın Teneke Trampet'inden, Paul Auster'ın Ay Sarayı'ndan ve Italo Calvino'nun yazınındaki muzip dinamizmden izler taşıyan **Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın**'da insanlık deneyimini şaşırtıcı tesadüfler, derin acılar, büyük yalnızlıklar, iç içe geçmiş hayatlar ve sınırsız bir yaşama sevinci merceğiyle konu ediyor. Amerika'da büyük ilgi gören ve ses getiren roman, akıcı dili, zengin anlatımı ve çığır açan tekniğiyle içinde yaşadığımız zamanların bir klasığı.

"Okuyun, hayatın nabzını hissedeceksiniz."

Tünel Geçit Han, B Blok 309-312 Beyoğlu - İstanbul
Tel: 0212 243 45 65 Fax: 0212 251 05 32
www.sirenyayinlari.com

Şimdiye kadar asla işitmediğim bir gürültüyle karanlık bir köşeden yedi köpek gürültüsüne çıktı. Onlara eşlik eden gürültü pek şaşırtmıştı beni, ama ne de olsa köpektiler, benim gibi, senin gibi. Benim içinde yer aldığım köpek cinsinden değillerdi, ama gene de boy pos ve biçim bakımından pek yabancı sayılmazlardı.

Dikkatli bakınca, alabildiğine gergin olduklarını görüyordum. Bacakları her adımda korkulu bir kasılmayla titriyor, boyuna yeniden söz geçirmeyi başardıkları dilleri gene bir karış ağızlarından sarkıyordu. Onları böylesine heyecanlandıran korku değildi; onlarınki gibi bir şeye yeltenebilenin korku nesineydi? Hem neden korksunlardı?

Dayanamayıp sorularımı yüksek sesle ve meydan okurcasına haykırdım. Onlarsa- akıl erdirilebilecek gibi değildi doğrusu- cevap vermeyerek sanki orada yokmuşum gibi davrandılar. Köpek seslenmesini büsbütün cevapsız bırakan köpekler asla başışlanmaz. Yoksa köpek değiller miydi? Ama nasıl olurdu, şimdi daha bir dikkatle kulak kabartıyor, usulcacık birbirlerine seslendiklerini işitiyordum. Birbirlerini şevke getiriyor, birbirlerinin dikkatini çekiyorlardı. Seslenmelerime en çok hedef aldığım küçük köpek, ikide bir yan gözle bana bakıyordu. Sanki cevap vermeyi pek istiyordu da, müsaade edilmediği için kendini tutuyordu. Ama ne diye müsaade edilmesindi? Yasalarımızın kayıtsız şartsız gerçekleştirilmesini istediği bir şey neden gerçekleştirilmesindi? İçimde bu soru başkaldırıp duruyordu. Bu köpekler yasaları ayakları altına alıyorlardı. Ne kadar büyük sihirbaz olsalar bile, kendileri için de geçerliydi bu yasalar.

Şimdi görüyordum ki, tüm haya duygularını atmışlardı üzerlerinden, dünyanın en utanç verici eylemini gerçekleştiriyorlar, arka bacakları üzerinde yürüyorlardı. Dünya tersine mi dönmüştü? Neredeydim? Ne olmuştu? Çok geçmeden tüm gürültü ve aydınlığı

yanlarında götürerek karanlıkta gözden kayboldular.

Ama büyükler için kapanan bir olay küçükler için henüz kapanmış sayılmaz. Sağda solda olup biteni anlatmaya, sorular sorup suçlamalarda bulunmaya, araştırıp incelemeye başlamıştım.

Araştırmalarıma köpeklerin neyle beslendiklerinden başlamıştım. Kuşkusuz basit bir sorun değil; çok, çok eski zamanlardan beri uğraştırır durur bizi. Biliyorum, ele geçirdiğimiz yiyecekleri aramızda dağıtmak köpek ulusunun erdemlerinden biri değildir. Yiyeceği olan başkasına vermez, bu bencillik değil, bir köpek yasası, oybirliğiyle alınmış ulusal bir karardır.

Bir sürü kötü beslenmiş köpek sağda solda koşup duruyor, elden geldi mi onların azıcık yiyecekleri ellerinden kapılıp alınıyordu. Açgözlülüğünden değil de, ilke bakımından böyle davranılıyordu.

Bu yoldaki sesli ya da sessiz bir soruya, sağır yüz ifadeleri, yan gözle bakışlar, puslu, bulanık gözler cevap verir. Denebilirdi ki: "Sen köpek soydaşlarından dert yamıyorsun, önemli sorunlara ilişkin susmalarından yakınıyorsun, nedenini açığa vurmadıkları bu susuşları yaşamı sana zehir ediyor. Ama sen de bir köpeksin,

sende de bu köpek bilgisi var, vursana işte açığa bunu, soru biçiminde değil de cevap olarak. Bunu açığa vurdun mu, kim sana karşı durabilir? O büyük köpek korusu çöküp yıkılacak, o zaman da işte istediğin kadar gerçek, istediğin kadar açıklık, bu basık yaşamın tavanı açılacak ve biz köpekler hep birden özgürlüğe doğru yükseleceğiz. Diyelim ki bu başarıya ulaşamadı. Şimdiye kadarından daha mı kötüleşecek durum? Niçin başkalarını susmalarından ötürü kınıyor, ama kendin susuyorsun?"

Cevap kolay: Bir köpeğim de ondan. Tıpkı ötekiler gibi sınıksız içine kapalı, kendi sorularına karşı duran, korkudan kaskatı bir köpek.

Yaşamımızın dayandığı temelleri görüyor, bunların çok derinlerde bulunduklarını seziyor, bunların inşasında, bu karanlık eserde çalışanları görüyorum. Öyleyken, sorduğum sorular üzerine, bunların tümünün yok edileceğini mi bekliyorum? Hayır, böyle bir şey beklediğim yok. Onları anlıyorum, benim de damarlarımda onların kanı var. Biz köpekler, sanki kötülük için hayran olunacak güçte bir yürek, vaktinden önce eskitilemeyecek bir akciğerle donatılmışızdır. Bütün sorulara, hatta kendi sorularımıza karşı durabiliriz, adeta bir suskunluk dalgasının geri kalır yanımız yoktur.

Franz Kafka, "Bir Köpeğin Araştırmaları"

